SPECULUM
HUMANAE SALVATIONIS

Kritische Ausgabe

Übersetzung von JEAN MIELOT (1448)

Die Quellen des „Speculum" und seine Bedeutung in der Ikonographie

besonders in der elsässischen Kunst des XIV. Jahrhunderts

Mit der Wiedergabe in Lichtdruck (140 Tafeln) der Schlettstadter Handschrift, ferner sämtlicher alten Mülhauser Glasmalereien, sowie einiger Scheiben aus Colmar, Weissenburg etc.

von

J. LUTZ und P. PERDRIZET

Band II (Tafeln)

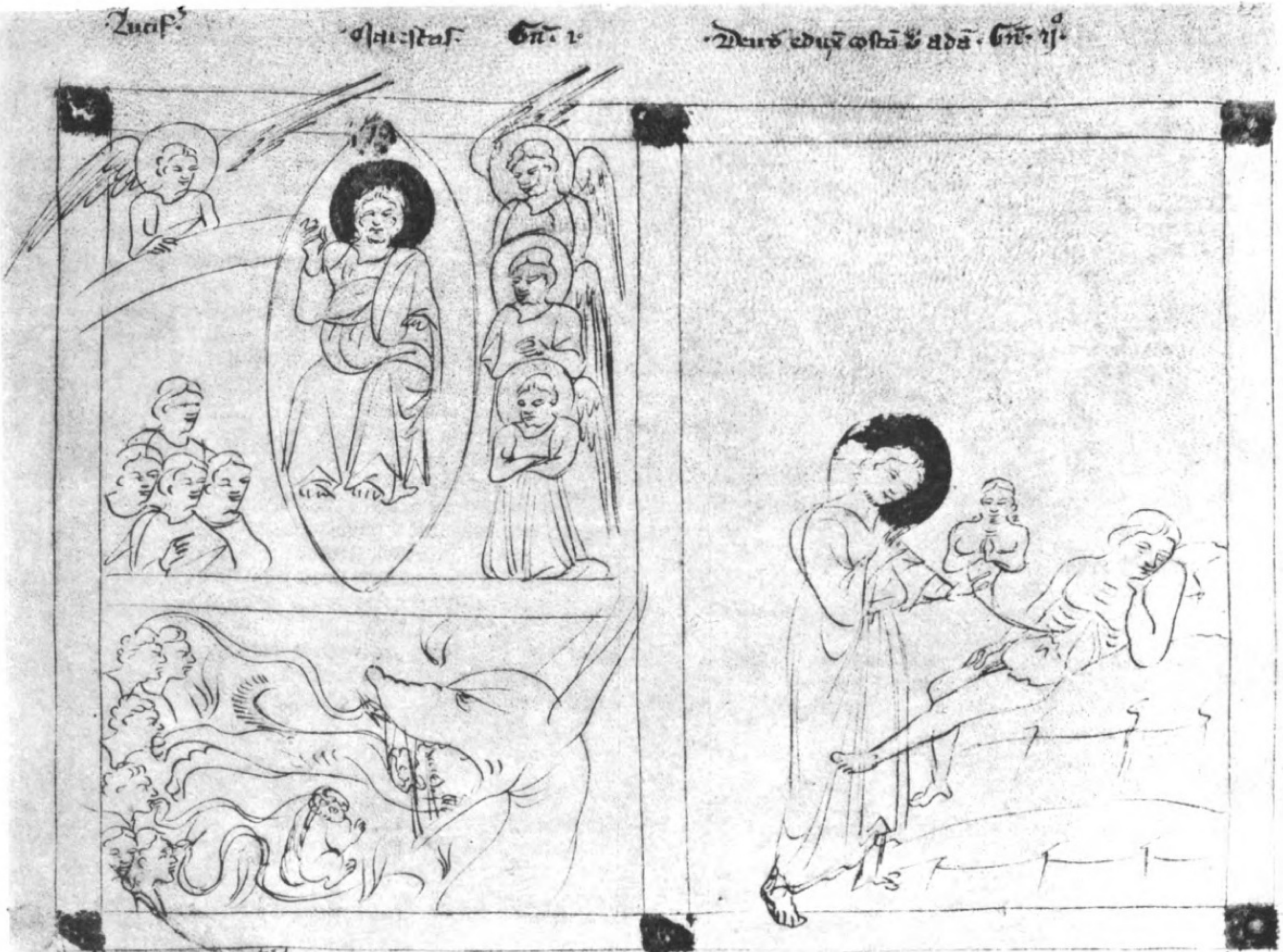
Buchdruckerei ERNEST MEININGER, Mülhausen

In Commission bei Carl Beck, Verlagsbuchhandlung in Leipzig

1909

VERZEICHNIS DER TAFELN

SPECULUM
HUMANAE SALVATIONIS

Incipit speculum humane salvacionis
In quo patet casus hominis et modus reparacionis
In hoc speculo potest homo considerare
Quam ob causam creator omnium decrevit hominem creare
Potest etiam homo videre quomodo per dyaboli fraudem sit dampnatus
Et quomodo per misericordiam dei sit reformatus
Lucifer erexit se contra creatorem suum decorem nimis
Et inde de excelso celorum precipitatus est in infernum
Et ob hanc causam decrevit deus genus humanum creare
Ut per ipsum posset casum luciferi et sociorum eius restaurare
Quare dyabolus homini invidens eidem insidiabatur
Et ad precepti transgressionem ipsum inducere nitebatur
Quoddam ergo genus serpentis sibi dyabolus eligebat
Qui tunc erectus gradiebatur et caput virgineum habebat
In hunc fraudulosus deceptor mille artifex intrabat
Et per os eius loquens verba deceptoria mira enarrabat
Temptavit autem mulierem tamquam minus providam
Reputans prudentem et cautam esse virum adam
Accessit autem ad mulierem solam sine viro existentem
Quia solam facilius decepit dyabolus quam socios habentem
Decepit itaque dyabolus matrem nostram evam
Inducens super omne genus humanum mortem sevam
Notandum quod vir in agro damasceno est formatus
Et adhuc in paradysum voluptatis est translatus
Mulier autem in paradyso est formata

A costa viri dormientis est ... parata
Deus quodammodo ipsam super virum honoravit
Quia eam in loco voluptatis plasmavit
Non fecit eam sicud virum de limo terre
Sed de osse nobilis viri ade et de eius carne
Non facta de pede ne a viro despiciatur
Nec de capite ne supra virum dominatur
Facta est autem de latere maritali
Et data est viro in solatium et sociam collateralem
Que si in honore collato sibi humiliter perstitisset
Nunquam a viro aliquam molestiam sustinuisset
Sed quia dyabolo credens voluit deo assimulari
A viro meruit affligi et deliquerat et molestari
Mulier enim credidit dyabolo non maritus
Sed vir consensit mulieri licet invitus
Mulier instituit viro ut secum de fructu manducaret
Qui tamen dilexit eam ut comedit ne eam contristaret
Salomon propter amorem mulierum ydola adoravit
Non tamen ea deos vel deum esse putavit
Sic adam propter amorem mulieris secum comedebat
Non tamen se similem posse fieri deo credebat
Mulier plus quam vir peccavit
Quia se similem posse fieri deo estimavit
Aliud etiam peccatum grande super addebat
Eo quod virum blande ad peccandum attrahebat

Die ungehorsamen Engel werden in den Abgrund gestürzt. Erschaffung des Weibes.

Licet enim in textu biblie aperte non inveniatur
Tamen certum est quod verbis blandis ei adulabatur
Quia ad dicere qualis et quanta est fraus mulieris
Cave tibi a muliere blanda ne defraudaveris
b Respice david virum secundum cor dei et sapientissimum salomonem ·nō·
a Respice adam opus manuum dei et fortissimum sampsonem
Si tales et tantos decepit ars mulieris
Quid tu qui non es talis et tantus a muliere securus eris
Virum adam quem dyabolus temptare non audebat
Hunc mulier audacior dyabolo defraudare presumebat
Dyabolus itaque mulierem defraudabat
Mulier vero virum et omnes posteros condempnabat
Et si homo in mandato dei perseverasset
Numquam penam neque mortem aliquam gustasset
Nullam sustineret debilitatem vel lassitudinem
Nullam sentiret infirmitatem vel egritudinem
Sine gemitu et dolore et tristicia matris procrearetur
Sine fletu amaritudine et labore gravi nasceretur
Non novisset luctum nec aliquam tribulationem
Non sustineret verecundiam neque aliquam confusionem
Aures eius numquam obsurdescerent
Et dentes eius numquam obstupescerent
Oculi eius numquam caligarent
Et pedes eius numquam claudicarent
Neque flumina nec fontes eum submersissent

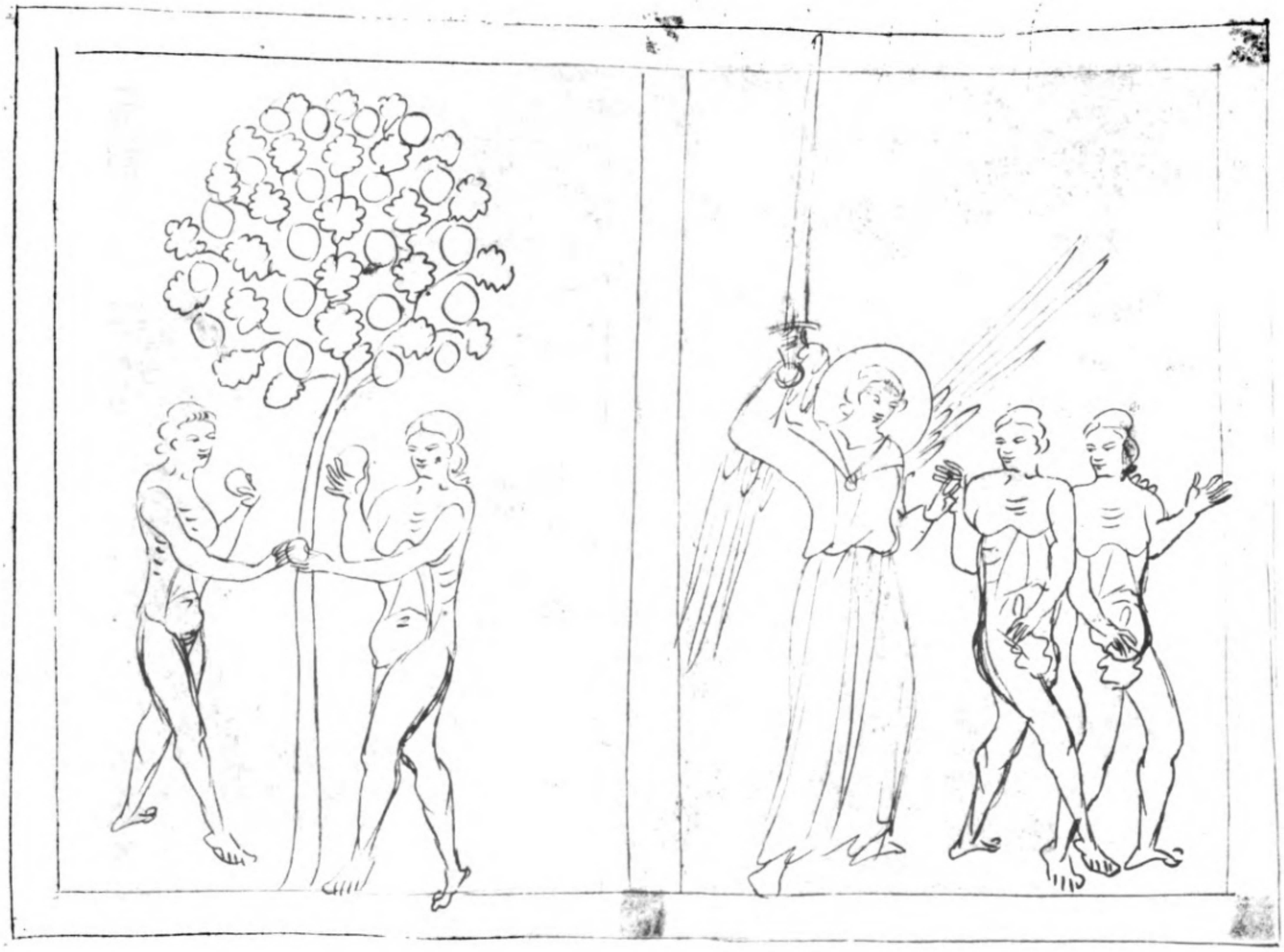
Einsetzung der Ehe.

Neque ignis nec estus solis eum combussissent
Nulla bestia nulla avis ipsum infestassent
Nullus aer nulla aura eum molestassent
Numquam homines inter se lites habuissent
Tamquam fratres se mutuo dilexissent
Subiecta esset homini omnis terrena creatura
Semper in gaudio viveret sine cura
Et cum deo creatori suo placuisset
Cum corpore et anima in celum ipsum assumpsisset
Nullus autem homo presumat investigare
Cur deus hominem quem sciebat casurum voluit creare
Cur etiam ipsos angelos creare volebat
Quorum casum certissime precognoscebat
Et quare cor pharaonis regis voluit indurare
Cor autem marie magdalene ad penitenciam mollificare
Quare petro se ter neganti contricionem immisit
Judam autem in suo peccato desperare permisit
Quare uni latroni graciam conversionis inspiravit
Et socio suo similem graciam dare non curavit
Quare unum peccatorem trahat et alium non trahat
Nullus contumeliam patiens investigare presumat
Hec enim dei opera et his similia
Humanis ingeniis sunt inscrutabilia
Huiusmodi questiones paulus breviter solvere videtur
Cuius inquid vult indurat deus et cui vult miseretur

Das Weib und die Schlange.

· Eva induxit virum ... comedere · Gen. iii · Adam et Eva eiecti de paradiso · Gen. iii

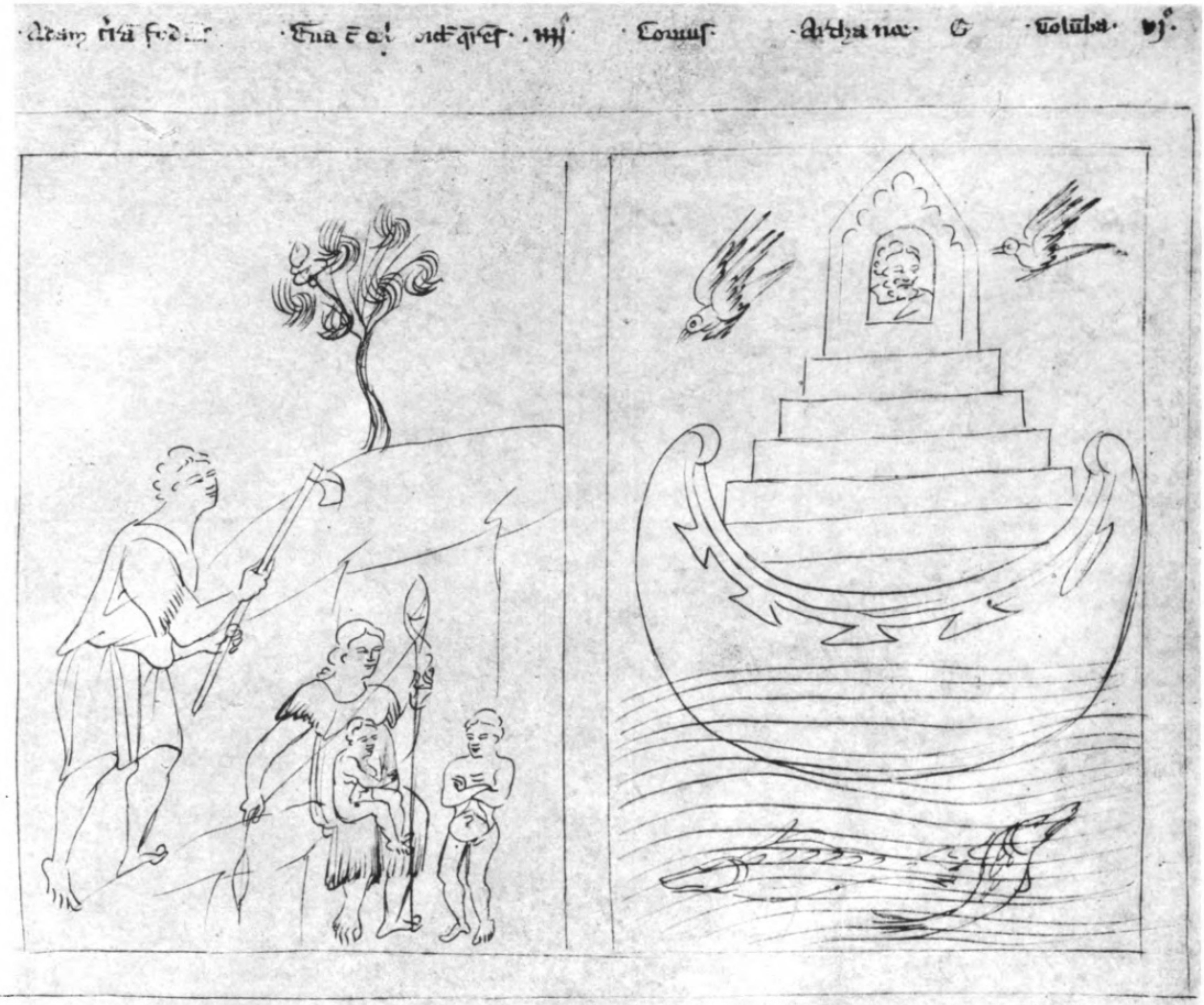

In precedentibus audivimus quantum deus hominem honoravit
Consequenter audiamus quomodo homo se ipsum vilificavit
Homo cum in honore esset non intellexit
Eiectus est quia contra deum creatorem suum se erexit
Eiectus est de paradyso voluptatis
In hanc vallem miserie et paupertatis
Parum pendit in pensum sibi honorem
Et invenit tribulationem et dolorem
Exivit paradysum locum gaudiosum et amenum
Et intravit locum doloribus et adversitatibus plenum
Intravit mundum fraudulosum et fallacem
Multa bona promittentem et in omnibus mendacem
Promittit enim mundus homini longam vitam dare
Sed veniente morte non valet ad punctum prolongare
Promittit corpori diuturnam sanitatem
Et inducit anime et corpori perpetuam infirmitatem
Promittit multas divicias et magnum honorem
Sed in fine dat homini putredinem et fetorem
Et licet aliquando tribuat homini bona mundana
Tamen omnia indurabilia sunt et vana
Vitam hominis vero non possunt prolongare
Nec a morte potestate sufficiunt defensare
In extrema necessitate nullum prestant homini iuvamen
Sed vix tribuunt corpori vilissimum lintheamen
Mundus ergo iste vere potest esse tamquam sambucus

Der Sündenfall.

Cuius flos est pulcher sed amarus eius fructus
Sic pulchra videtur mundi delectatio
Sed fructus eius est eterna dampnacio
Mundus etiam illi traditori convenienter comparatur
Per quem Christus osculo doloso tradebatur
Tale signum mundus dat demonibus
Quale Iudas dedit Ihesu Christi hostibus
Quem osculatus fuero divicias et honores dando
Ipse est tenete eum eternaliter cruciando
Verumptamen divicie non semper sunt ad dampnacionem
Sed multis prosunt ad eternam salvacionem
Dixit enim Daniel Nabugodonosor regi
Peccata tua elemosinis redime viam salutis dans ei
Deus enim potentes non abicit cum sit ipse potens
Diviciis temporalibus sic Tobias dixit filium suum docens
Si multum tibi fuerit habundanter tribue
Si modicum tibi fuerit id ipsum libenter impertiri stude
Divicie non dampnant hominem sed amor ipsarum
Nec esce coinquinant hominem sed indiscretus usus earum
Nec etiam pulchra vestis peccat si cor est deo datum
Quia quilibet vestiri potest sine peccato secundum suum statum
Quos deus vult esse reges non decet indui sacco
Et quos ordinavit esse rusticos non convenit uti serico
Quilibet ergo utatur rebus iuxta statum et decessum
Caveat tamen diligentissime ne faciat excessum

Vertreibung aus dem Paradies.

In omni enim re semper debitus modus est tenendus
Et excessus cum magna diligencia precavendus
Mundum ergo qui trahere nos nititur carnalia monstrando
Vincere debemus debitum usum et modum servando
Hanc inpugnacionem homo a mundo non sustinuisset
Si in paradyso voluptatis permansisset
In paradyso fuisset homo sine omni infestacione
Hic vix manet homo unam horam sine vexacione
Et nunc insidiatur ei suus apertus inimicus
Et nunc defraudare nititur eum suus familiaris amicus
Interdum vexat eum minima musca vel culex
Ledit eum minimus vermiculus ut pulex
Et merito a creaturis et elementis inpugnatur
Quia contra creatorem suum erigebatur
Terra stimulat eum tribulis et sentibus
Bestie terre lacerant eum cornibus et dentibus
Aqua involvit eum fluctibus et procellis
Pirate aquarum invadunt eum rapinis et bellis
Aer inficit eum pestilencia et corrupcione
Aves aeris rumpunt eum rostrorum et unguium invasione
Ignis redigit carnes et ossa eius in cinerem
Fumus ignis inducit oculis eius caliginem
In paradyso nullus homo fuisset alterius inimicus
Hic inter multos vix invenitur unus verus amicus
Quam diu autem habet divicias et honores

Adam und Eva bei der Arbeit auf der verfluchten Erde.

Multos videtur habere amicos et fautores
Sed statim cum inceperit amicorum iuvamine indigere
Vix unum verum amicum experitur se habere
Verus amicus comprobatur in articulo necessitatis
Quem non attediat plaga neque incursio adversitatis
Qui se et sua pro amico suo exponere non veretur
Hic magnam caritatem habere perhibetur
Sed clementissimus deus maiorem caritatem habuit
Qui se et sua pro inimicis suis id est pro nobis exposuit
Eramus enim inimici dei et perpetuo carceri adiudicati
Sed per suam misericordiam sumus misericorditer liberati
Oportebat enim nos omnes carcerem inferni ingredi
De quo non poteramus alicuius adiutorio eripi
Tandem pater misericordiarum et deus tocius consolacionis
Clementer respexit statum nostre dampnacionis
Et decrevit nos per semet ipsum liberare
Super quo placuit sibi signum nobis previum dare
Quam columba inclusis in archam deferebat
Quod misericordiam dei futuram inclusis in limbo pretendebat
Que non solum eis qui erant in archa promittebatur
Sed et toti mundo signum salutis in oliva dabatur
Et hoc idem premonstravit deus in multis figuris
Sicut patet studiosis lectoribus in divinis scripturis
O bone Ihesu instrue nos ut sacras scripturas discamus
Et tuam in eis caritatem ad nos intelligere valeamus.

Die Sintflut.

Hic annunciatur conceptio et sanctificatio eius in utero · Rex Astrages vidit de filia sua oriri vitem

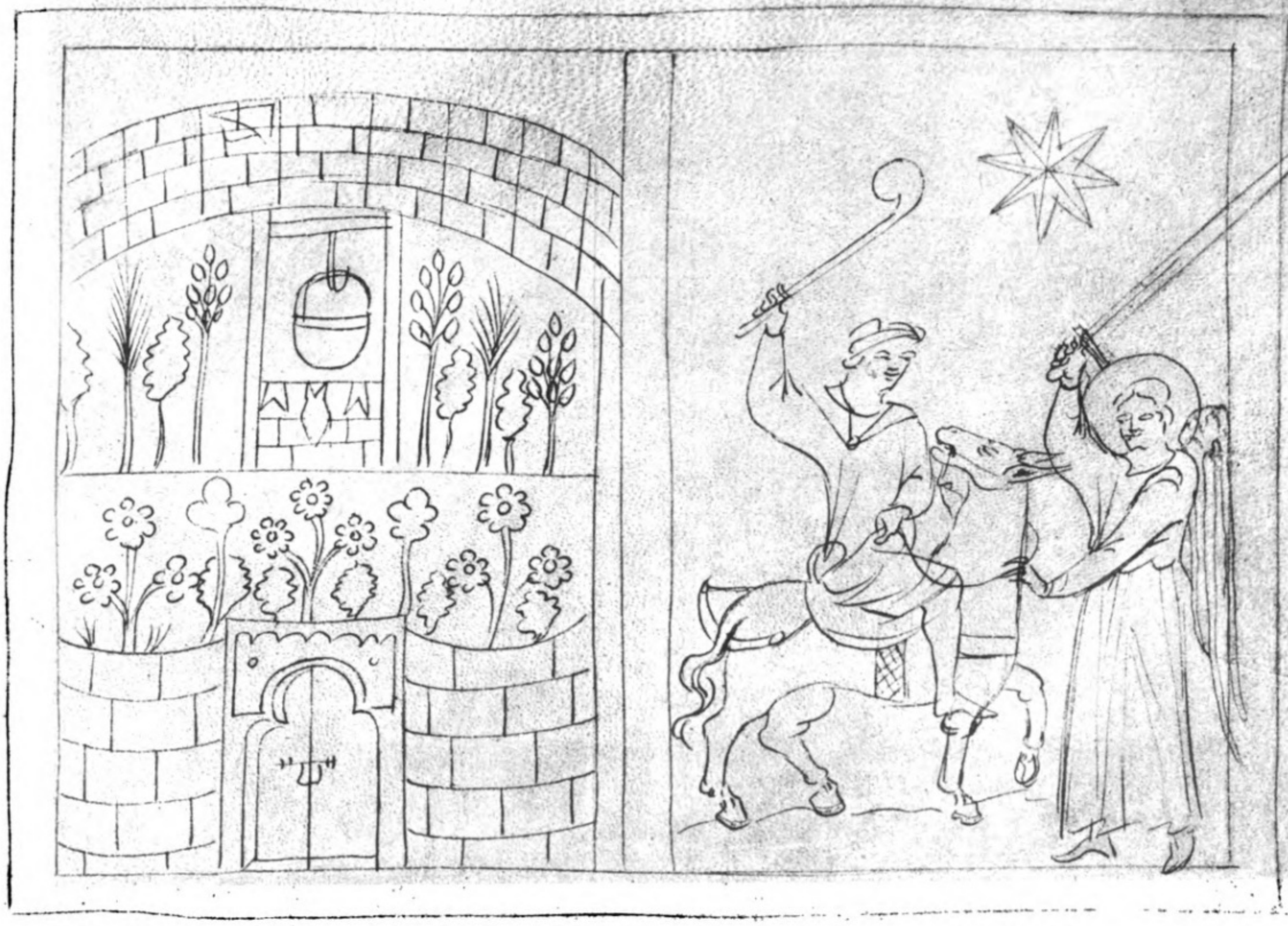
3. C.

Quoniam modum nostre redempcionis scire desideramus
Primo de annunciacione marie incipiamus
Quamvis enim verum esset quod christi incarnatio
Necessaria fuit ut pro peccatis deleret ministris sue generacio
Quod ut facilius et lucidius intelligatur
Una parabola sive similitudo primo audiatur
Homo quidam ab iherusalem in iherico descendebat
Et in deserto veniens in latrones incidebat
Qui eum spoliaverunt et vulneraverunt
Et semivivum relinquentes abierunt
Venientes autem sacerdos et levita ipsum pertransibant
Qui vulnera ipsius sanare nequibant
Tandem samaritanus quidam illi appropinquabat
Et misericordia motus vulnera eius sanabat
Et nisi samaritanus ille advenisset
Nunquam sauciatus ille sanatus fuisset
In hac parabola genus humanum sive homo designatur
Qui de paradyso voluptatis in hunc desertum ejiciebatur
Qui spoliatus est bonis gratuitis sibi a deo datis
Et vulneratus est vulnere perpetue mortalitatis
Qui multo tempore quasi semivivus iacebat
Quia in anima mortuus erat licet corpore vivebat
Quem nec sacerdos nec levita sanare potuerunt
Quia nec circumcisio nec passio hominem ad patriam reduxerunt
Tandem samaritanus quidam appropinquabat
Et sauciati vulnera misericorditer sanabat
Samaritanus custos interpretatur
Per quem ihesus christus custos noster designatur
Et nisi custos iste in hunc mundum venisset
Nunquam homo in vitam eternam introisset
Laudemus et benedicamus dominum nostrum ihesum christum
Qui venit in hunc mundum sanare semivivum istum
Cum autem filius dei in hunc mundum venire decrevit
Virginem de qua nasceretur premittere disponebat
Misit ergo angelum qui conceptionem eius nunciavit
Et sanctificationem in utero et nomen ipsius intimavit
Hec est beatissima virgo maria
Per quam venit huic sauciato sanacionis via
Quam eciam deus in multis figuris premonstravit
Et propheticis oraculis multipliciter insinuavit
Rex astrages visionem mirabilem videbat
Quod videlicet de utero filie sue vitis pulcherrima crescebat
Que frondibus et foliis se amenissime dilatabat
Et fructus proferens totum regnum suum obumbrabat
Dictum est autem ei quam interpretacionem hec visio gerat
Quod videlicet de filia sua rex magnus nasciturus erat
Hec filia post hec cyrum regem generavit
Qui filios israel de captivitate babilonica liberavit
Hec est litteralis huius visionis significacio
Sed alia est mystica eius prefiguracio

Verkündigung der Geburt Marias.

Traum des Astyages.

Ortus conclusus fons signatus prefiguravit mariam. Cant. 4. Balaam propheta prefiguravit ortum marie per stellam. Num. 24.

Astrage monstratum est quod filia sua regem tyrum generaret
Joachim nunciatum est quod filia sua regem christum pararet
Tyrus rex liberavit iudeos de captivitate babilonica
Et rex christus liberavit nos de captivitate dyabolica
Filia ergo regis astragis figuravit mariam
Que protulit mundo vitem veram xpiam
Benedicta sis tu o summi regis filia
Flos candens super cuncta lilia
Benedicta sit tue conceptionis annunciacio
Per quam orta fuit nostre captivitatis liberacio
Benedictus sit deus pater qui te nobis destinavit
Benedictus sit dei filius qui te in matrem adoptavit
Benedictus sit spiritus sanctus qui te in utero sanctificavit
Benedictus sit utriusque parens qui te mundo generavit
De hac beatissima filia eciam salomon precinebat
Quod in utero matris sue sanctificari debebat
Et eam ortum conclusum eam in canticis nominabat
Et fonti signato id est sigillato eam comparabat
Quam eius magister ad hunc modo conclusum faciebat
Spiritus sanctus ei sanctificationes infundebat
Et sigillo sancte trinitatis sic eam signabat
Quod in eam nunquam aliquid coinquinamentum intrabat
O maria tu es vere ortus omnium deliciarum
Et fons indeficiens sicientium animarum
Est sanctus eciam mariam nobis necessariam ostendebat

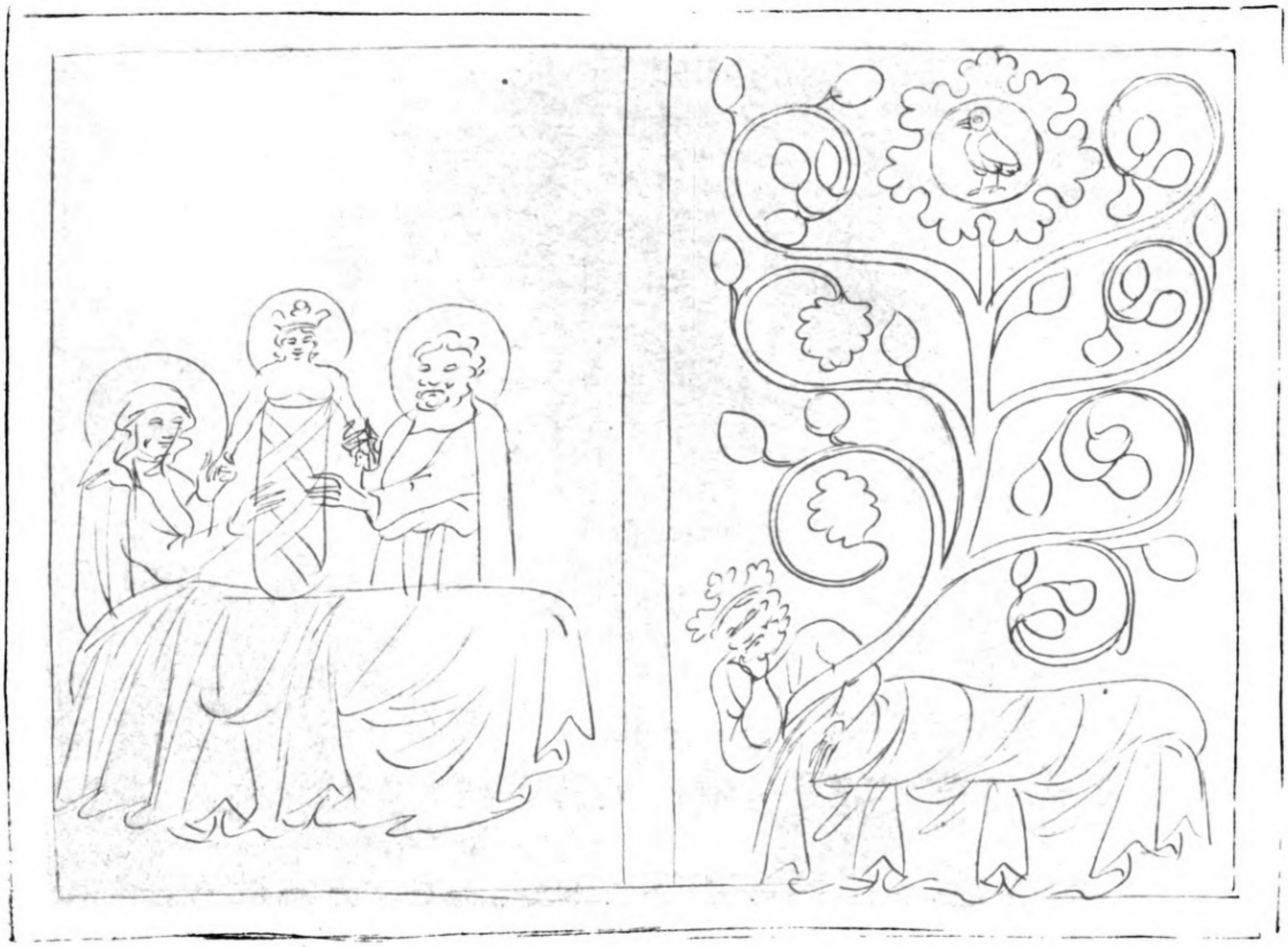
Quam post balaam ortum eius promittebat
Promisit enim quod de iacob orietur stella
Per quam figurabatur maria futura dei cella
Balaam populo israhelitico maledicere cogitabat
Sed spiritus sanctus maledictionem in benedictionem transmutabat
Per quod spiritus sanctus figuraliter prostendebat
Quod nostra maledictio in benedictionem converti debebat
Et hoc fieret mediante quadam puella
Cuius ortum prefiguravit in quadam stella
Hec est beatissima maria vera stella maris
Fluctuancium ductrix et adiutrix singularis
Sine hac stella non poteramus hoc fervidum mare pertransire
Et sic ad portum celestis patrie pervenire
Qua propter deus ortum marie per stellam precinebat
Quia nos ad celestem patriam reducere disponebat
Gracias agamus deo qui dedit nobis hanc maris stellam
Per quam effugere possumus huius maris periculosam procellam
O peccator quantumcumque peccasti noli desperare
Hanc benedictam stellam oculis cordis contemplare
In dubiis in periculis in necessitatibus ipsam intuere
Ipsa dirigit ipsa protegit et perducit vere
Hanc stellam theophilus naufragus respexit
Et ipsa cum pie ad portum salutis transvexit
O bone ihesu da nobis hanc stellam ita contemplari
Ut a cunctis periculis semper mereamur liberari. Amen.

Ein Brunnen in einem verschlossenen Garten.

Ein Engel hält Bileams Eselin an.

·Nativitas b(ea)te marie virginis:

·Virga yesse maria significatur· ys(aie)·

In precedenti capitulo audivimus de beate virginis annu(n)ci(acione)
Consequenter audiamus de ipsius ortu sive generatione. Ante
p(ro)genitos marie p(ro)cessit huius de stirpe yesse p(at)ris david
Cuius vitam p(er) sp(iritu)m s(an)c(tu)m p(ro)pheta yaias vaticinatur
Prophetia ysaie legitur hec esse
Egredietur virga de radice yesse
Et flos de radice eius ascendet
Super quem septiformis g(rati)a sp(irit)us sancti requiescet
Hec virga est maria fecundata p(er) celestem rorem
Que p(ro)duxit nobis xp(istu)m amenissimum florem
In hoc flore inveniunt(ur) septem medicamenta bona
Per que designantur sancti sp(irit)us septem dona
Inveniunt(ur) in hoc flore tactus odor et fructus
Color folia sucus et gustus
Hec sunt septem egrotanti anime valde medicinalia
Contra septem peccata mortalia
Tactu huius floris homo tumore superbie exoneratur
Et dono timoris ad cognitionem sui humiliatur
Qui enim cogitat quod tactus est lucifer p(ro) superbie tumorem
Humiliat se et incipit habere dei timorem
Sicut deus a lucifero angelis noluit superbiam sustinere
Quanto minus voluit hominem superbientem secum habere
Ipsi habebant gradus unde quodammodo poterant gloriari
Sed sit putredinosus homo de quo poterit elevari
Odore huius floris duricia invidi cordis mollificatur

Et dono pietatis ad compassionem afflictorum dilatatur
Invidus enim ad nullius afflictionem commovetur
Pius autem omni afflicto compatitur et misceretur
Qui ergo suscepit odorem .i. exempla sui salvatoris
Pius et compassivus est afflictis omnibus horis
Exemplo enim domini nostri ihesu xp(ist)i flet cum flentibus
Et compatitur tam in anima quam in corpore pacientibus
Fructu huius floris vesania ire removetur
Et dono sciencie homo decenter conversari cum omnibus docetur
Homo iracundus nullam habet mentis discrecionem
Et ideo nescit bonam et decentem conversacionem
Donum sciencie mansuetum est et suave
Et docet bene conversari in medio nacionis prave
Qui ergo huius floris fructum .i. xp(ist)i opera voluerit imitari
Ex ipsius operibus discit cum hominibus debite conversari
Colore huius floris paralisis accidie annullatur
Et dono fortitudinis ad sustinendum homo corroboratur
Nullam enim sentit penam nec veretur laborem
Qui intuetur huius floris .i. crucifixi dolorem
Sicut elephas aspectu sanguinis uve ad pugnam animatur
Quanto magis homo aspectu sanguinis xp(ist)i ad laborem fortificatur
Qui ergo devote respexerit roseum colorem huius floris
Hilariter operatur et sustinet in omnibus horis
Folijs huius floris ydropisis avaricie p(ro)fugatur
Et p(er) donum consilii sitis pecunie refrenatur

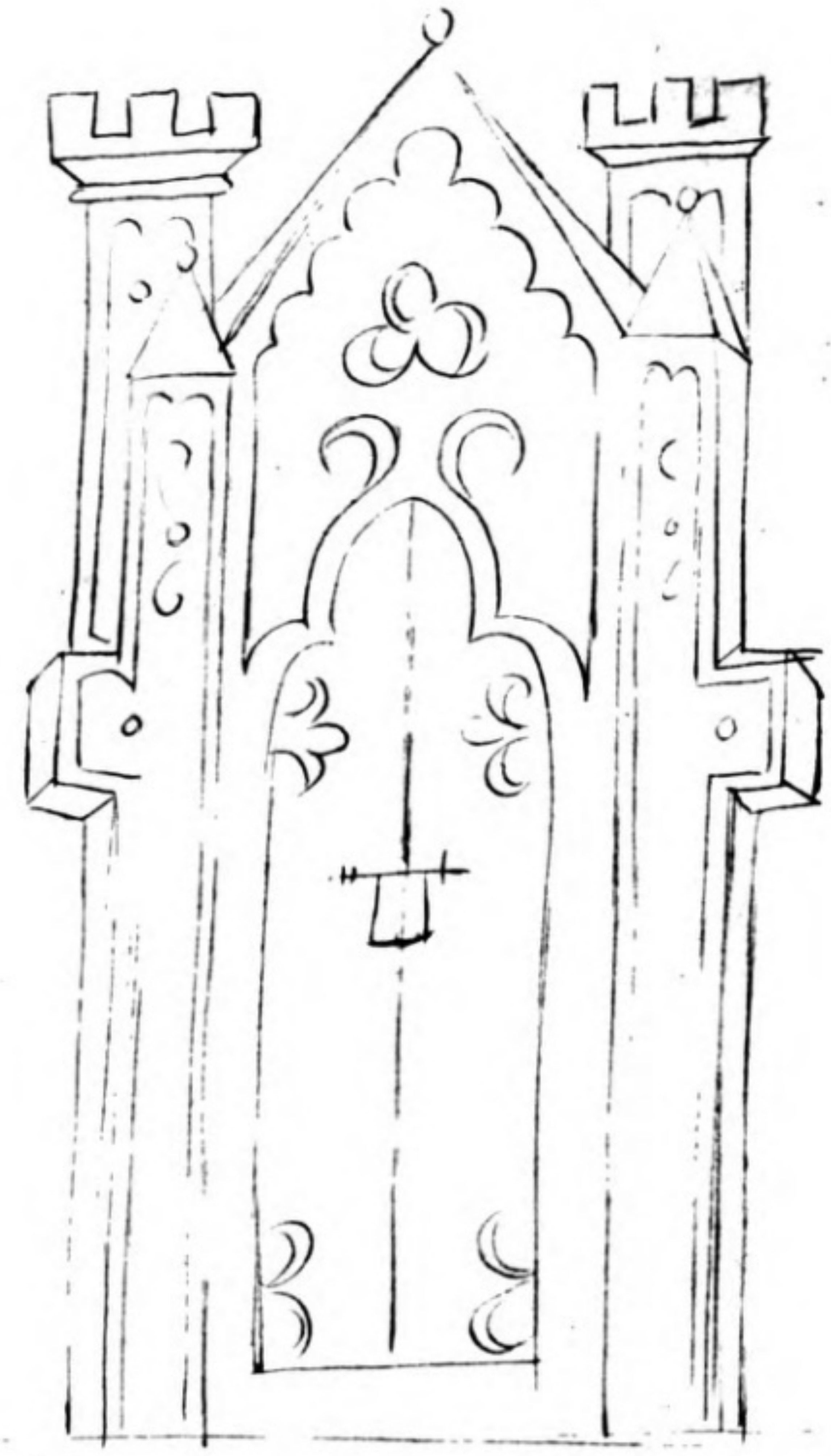
Geburt Marias.

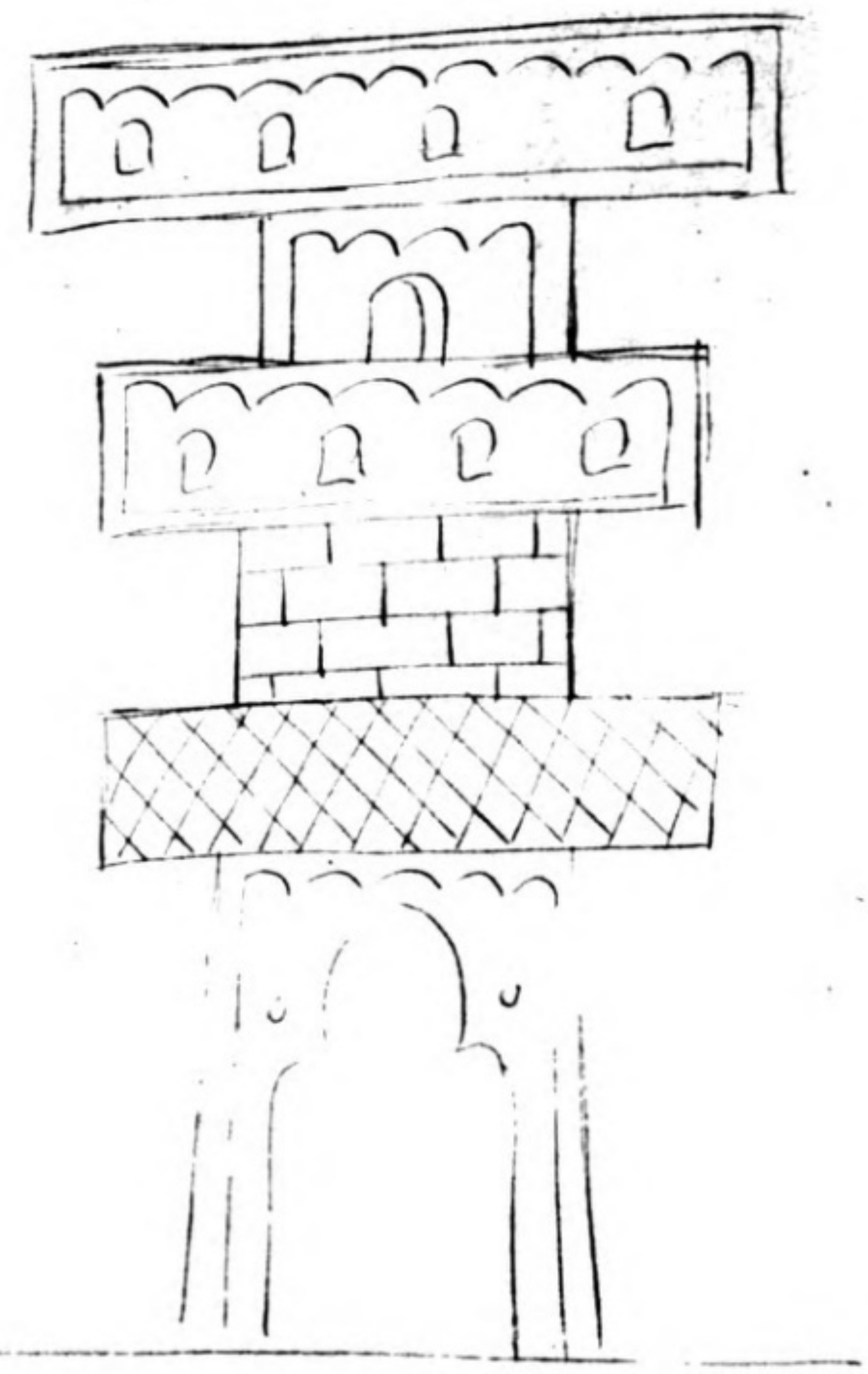
Die Wurzel Jesses.

·Porta clausa matrem signat· Ezechiel· XL·

·Templum Salomonis matrem significans· I· Re·

7

Folia huius floris sunt verba xpi et eius doctrina
Qua consulit contempnere temporalia propter divina
Quicunque hanc doctrinam diligenter studet retinere
Hic spiritus consilii in se probatur habere
Et talis non curat copiosa sibi congregare
Sed ea que habet paratus est indigentibus ministrare
Gustu huius floris repleto gule excipitur
Et dono intellectus sensus cognitionis acuitur
Sucus enim habet colorem viridem qui visum clarificat
Et donum intellectus sensus ad cognitionem celestium illuminat
Oculos suos non cognoscet celestia sed tamen terrestria
Sed donum intellectus docet per terrestria cognoscere celestia
Ut si videmus clarum solem et delectabilem florem
Cognoscimus clarum et delectabilem esse illorum conditorem
Gustu huius floris delectatio luxurie amaricatur
Et dono sapientie i. sapida scientia anima delectatur
Cum enim gustaverit homo spiritus sancti dulcedinem
Omnem delectationem carnis reputat amaritudinem
Sicut enim gustato melle non sapit palato cibus naturalis
Sic gustato spiritu sancto desinit omnis voluptas carnalis
O quam magna multitudo dulcedinis tue domine
Quam abscondisti timentibus te
Patet igitur in virga yesse vitae maria sit ornata
Sed quomodo florem produxit patet in clausa porta
Clausam portam ezechiel in spiritu videbat

Die verschlossene Tempelpforte.

Que nunquam inveniatur aperiri debebat
Dominus solus per eam clausam volebat transire
In quo patet modus parturitionis mire
Intelligat hoc qui potest
Non sicut nos nascimur ita xpc natus est
Non esset mirum aperire portam et transire
Sed mirabile est valde per clausam portam ire
Salomon etiam domino templum edificavit
In quo mystice ortum beate marie prefiguravit
Templum salomonis habuit pinnacula tria
Per que significatur triplex aureola in maria
Prima est virginum quia virginitatem primo vovit
Secunda martirum quia in anima martyr fuit
Habuit denique aureolam predicatorum et doctorum
Quia erat evangelistarum doctrix et apostolorum
Templum erat constructum de marmore candido
Et ornatum intrinsecus auro mundissimo
Sic maria erat candida nitore mundissime castitatis
Et ornata intrinsecus auro perfectissime caritatis
O quam pulchra est casta generatio cum caritate pura et castitate
O quam pulchra est maria ornata caritate
In templo erat scala per quam sursum ascendebatur
In maria erat divinitas per quam nobis ascensus in celum
O bone ihesu da nobis meritis matris tue sanctissime
Sursum ascendere ad gloriam dei patris · Amen.

Der Tempel Salomos.

· Maria v'go offt' dño ĩ tẽplo ·

· Mẽsa solis ĩ sablo offt' ĩ tẽplo · histo · gent ·

19

In precedenti cā · audiuim' quō beata uirgo fuit nata
Con sequēt' audiam' quō in tēplo fuit dño oblata
Cum trima eēt parentes eam ad templum attulerunt
Et ut dño fuiret alias disceret pontifici tradiderunt
Cuius oblatio p mensam solis in sabulo p̄figurabat'
De qua p̄ticula hystorie breuit' audiatur
Piscatores quidam rethe suum in mare p̄iecerūt
Et casu mirabili mensam auream extraxerunt
Mensa illa erat tota de auro puro & multum p̄ciosa
Et uidebatur oīm oculis mirabiliter speciosa
Ibidem in litore maris templum quoddam erat edificatū
Et in honorem solis quem gens illa coluit dedicatum
Ad templum illud mēsa illa est deportata
Et ipsi soli tamquam deo quem colebant oblata
Mensa illa p totum mūdum usa est hoc uocabulo
Quod cōmuniter dicebatur mensa solis in sabulo
Sabulum enim arenosa terra appellatur
Et ibi templum solis in arenoso loco h'ebatur
Per mensam ... solis maria ē pulchre figurata
Que uero soli id est summo deo est oblata
Mensa solis oblata est in templo solis materialis
Maria oblata est in templo solis eternalis
Mensam solis multi & magni uidere affectabant
Marie ortum tam angeli quam hōies desiderabāt
Mensa solis facta erat de materia purissima

Et maria erat mente & corpore mundissima
Pulchre maria p mensam est figurata
Quia p eam celestis esca nobis est collata
Nam ipsa filium dei nobis ihm xpm genuit
Qui nos suo corpe & sanguine refocillauit
Benedicta sit ista beatissima mensa
Per quam collata est nobis esca tam salubris & sc̄a īmēsa
Benedicti sint parentes qui eam generauerūt
Et eam p̄ma salute dño deo obtulerunt
In ueteri testamento uirum legimus filiam suam dño obtulisse
Sicut iepte qui legitur eam ymolasse & occidisse
Iepte obtulit filiam suam dño s; indiscrete n̄ recte
Ioachim & anna obtulerūt dño filiam suam rite & p̄fecte
Ipsi enim filiam suam non ymolauerūt nec occiderunt
Sed uiuam ut dño in ... seruiret obtulerunt
Iepte fecit uotum quod a scīs doctoribus uitupat'
Maria fecit uotum qd tam adeo quam ab angelis collaudat'
Filia iepte defleuit qd uirgo mori debebat
Maria primo uotum virginitatis in...uiebat
Illa defleuit qd nullam p̄lem post se relinquebat
Dolens qd de sua posteritate xps nasciturus nō erat
Et quod illa infelicem se reputans defleuit
Hec maria felix & felicissima feliciter p̄uenit
Filia iepte oblata ē post uictoriam p̄gnam actōne
Maria oblata est ante uictoriam p̄ uictorie collōne

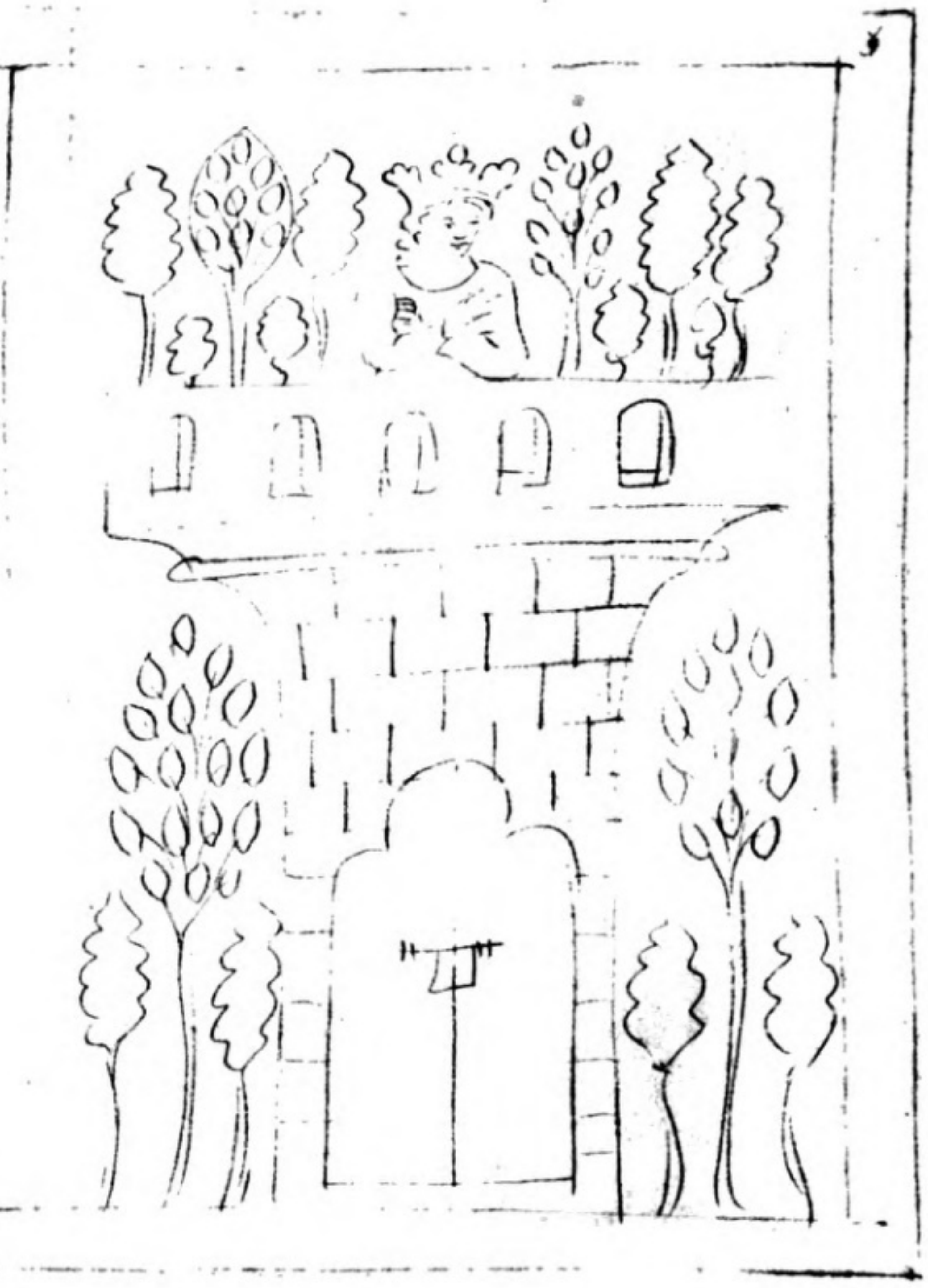
Marias Darstellung.

Der Tisch der Sonne.

Iepte imolauit dño filiam suam. Judi. xi.

Regina persarum contemplatur patriam de orto suspensibili. hy. sco.

Filia iepte oblata est pro victoria hostium temporalium
Et per mariam facta est victoria hostium infernalium
Illa indiscrete oblata deo postea fuire nequivit
Maria post oblationem suam semper dño fuit
Qualiter autem deo fuit et quam vitam amplexabatur
hec in orto ille qui suspensilis erat dicitur prefigurabatur
Quem rex persarum uxori sue in alta structura plantavit
De quo patriam suam de longe contemplari desideravit
Per quod contemplativa vita marie designatur
Que patriam celestem semper contemplari nitebatur
Nam omni tempore contemplationi et devotioni erat intenta
Numquam ociosa numquam secularis est inventa
Semper aut contemplationi aut orationi devotissime se dabat
Aut lectioni aut operationi se diligentissime occupabat
Psalmodiam et versus hymni dicens iubilando psallebat
Sepius in oratione et devotione dulcissime flebat
Pro salute generis humani sui in emissione dominum exorabat
Scripturas de adventu christi frequenter legere non cessabat
Quicquid in scripturis de incarnatione dei inveniebat
Hec osculando et amplexando dulciter relegebat
Cum cetere virgines ad propria remeabant
Ipsa semper in templo domini esse affectabat
Ibi manebat et ipsa semper studebat
Ipsa legendo et relegendo proficiebat
Que in templo domini lavanda erant ipsa lavabat

Die Tochter Jephtas.

Et que mundanda erant ipsa mundabat
Numquam dormitare numquam dormire ipsa consuevit
Nisi cum necessitas legitima ipsam coegit
Et licet dormiret vel dormitaret eius aliquando corpus
Tamen eius semper interior vigilabat animus
Et hoc est quod salomon ex eius persona indicat
Ego dormio et cor meum vigilat
Tam prudenter tam humiliter cum devotione se habebat
Quod vita ipsius cunctis exemplum vivendi prebebat
Sermo eius valde erat discretus et parvus
Semper dulcis semper suavis numquam amarus
Nullum pauperem nullum debilem despiciebat
Dulciter omnes salutabat et dulciter respondebat
Ultra quam dici potest erat humilis misericors et devota
Tamquam divinis intenta et deo dedita tota
Libros prophetarum et sacras litteras optime intelligebat
Ut forte quam spiritus sanctus doctor peroptimus instruebat
Numquam in vanum proiecit oculum nec infixit aspectum
Numquam cervice nisi collum portabat erectum
Oculos ad terram defixos inter homines semper habebat
Et cor sursum in celum erectum gerebat
Quicquid boni quicquid laudis potest dici scribi vel cantari
Hoc de hac beatissima virgine secure potest predicari
O bone ihesu da nobis eam sic in hoc seculo laudare
Ut tecum et secum in eternum mereamur habitare. Amen.

Die Königin von Persien auf dem hängenden Garten.

·Desponsatio Marie et Joseph· Mathei· j· ·Raguel desponsans filiam suam Thobie· vj·

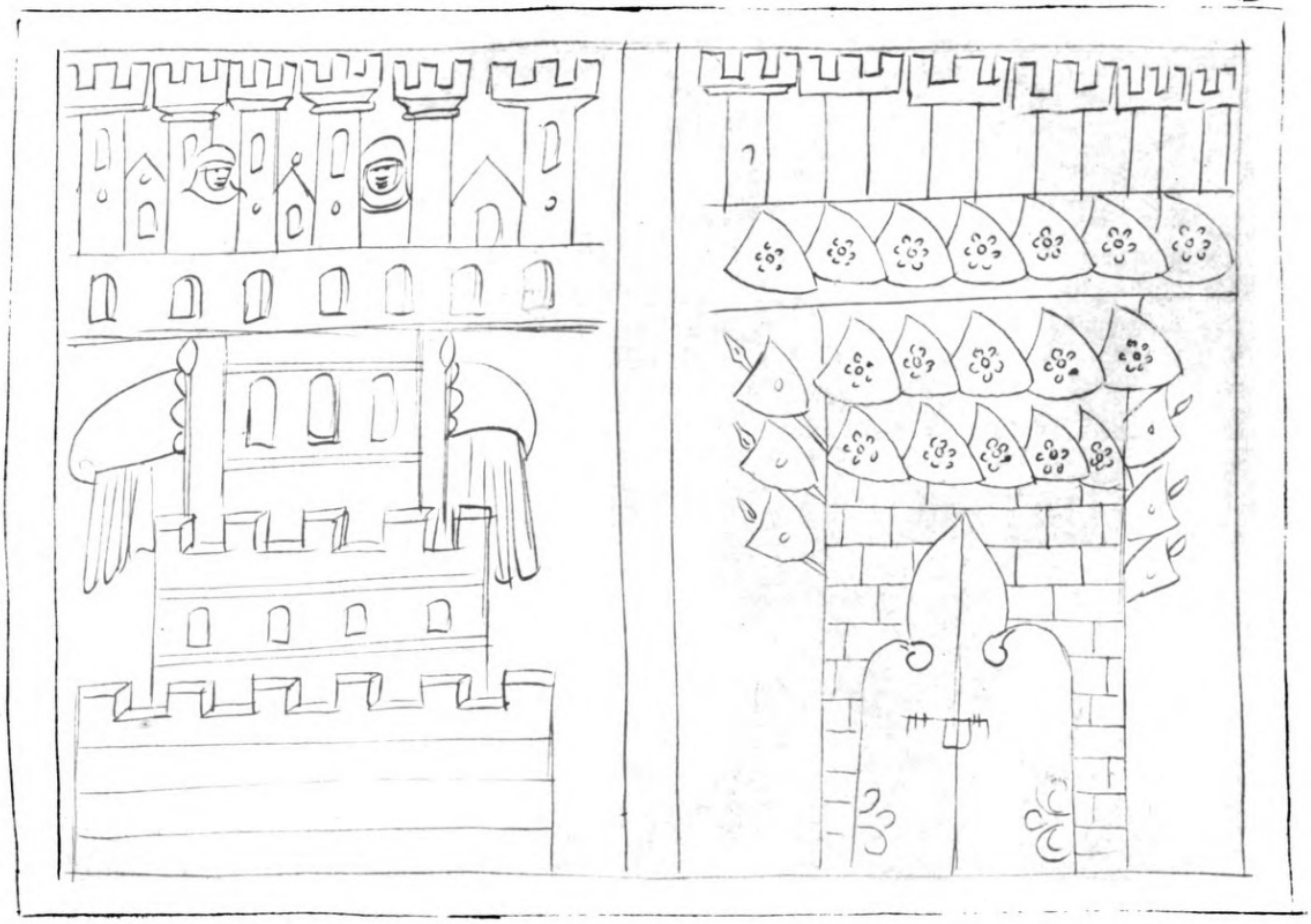

Postquam audivimus quomodo Maria est oblata
Consequenter audiamus quomodo Joseph fuit viro desponsata
Quare Dominus voluit matrem suam viro desponsari
De hoc possunt octo rationes assignari
Primo ne de fornicatione concepisse putaretur
Et tamquam fornicatrix iudicio condempnaretur
Secundo ut virgo viri adiutorio et ministerio frueretur
Et quemquam haberet ne sola vaga et vana videretur
Tercio ne dyabolus incarnationem Christi investigaret
Si virginem sine viro concepisse consideraret
Quarto ut Maria testem sue castitatis habere probaretur
Quia plus marito suo quam cuiquam alteri crederetur
Quinto ut series genealogie per virum texeretur
Et genealogia Christi ad Joseph virum Marie perduceretur
Mos enim scripture est genealogias ducere non ad uxores
Sed tantummodo ad sponsos et ad mares
Sexto ut matrimonium sanctum esse approbaret
Et a nullo spernendum et inculpandum demonstraret
Septimo ut virginitatem in mundo servari licere doceret
Si utraque coniux pari votum et placitum teneret
Octavo ne coniugati de salute sua desperarent
Et virgines tantum electas et se despectos cogitarent
Omnes enim status bene servatos Dominus approbare volebat
Et ideo mater sua virgo et desponsata et vidua erat
Quamvis autem hii tres status sancti esse approbentur

Tamen inter se distantiam magnam habere videntur
Matrimonium sanctum et bonum esse approbatur
Si tamen debito modo et intentione debita teneatur
Sanctior autem illo est castitas vidualis
Sed optima est et superexcellit mundicia virginalis
Matrimonio debetur fructus tricesimus
Viduis sexagesimus virginibus centesimus
Preciosum probatur esse auricalcum
Preciosius argentum sed preciosissimum aurum
Lucifer mane consurgens valde est lucidus
Luna autem est lucidior sed sol lucidissimus
Dulcis valde est leticia et delectatio huius seculi
Dulcior vere est amenitas paradysi sed dulcissima celi
Quamvis autem super excellat et optima sit virginitas
Tamen non valet nisi fuerit simul mentis integritas
Qui enim virginitatem servat carne et non mente
Non habebit aureolam virginum in eternitate
Que autem mente virgo est et violenter corrumpitur
Non perdit aureolam sed dupliciter remuneratur
Habebit enim aureolam pro mentis virginitate
Et insuper similiter pro passione violencie sibi illate
Aureola autem perdita per mentis corruptionem
Recuperari potest in hac vita per contritionem
Que autem carne voluntarie violatur
Illius aureola nulla contritione recuperatur

Vermählung Josefs mit Maria. Vermählung des jungen Tobias mit Sara.

Turris baris figura marie · Turris david de qua pendebant mille clipei

Maria autem licet viro in desponsatione iungeretur
Tamen mente et carne virgo intemerata permansisse perhibetur
Et ipsa dicere potuit sicut Sara raguelis filia
Mundam servavi animam meam ab omni concupiscencia
Sara septem viris desponsata fuit
Et tamen virgo et intacta permansit
Quanto magis potuit Maria unius sponsum habere
Et tamen virgo immaculata intemerata permanere
Si Saram a septem viris custodivit Asmodeus
Quare ab uno viro non custodiret matrem suam verus deus
Quociensque enim Joseph matrem domini aspiciebat
Splendorem quendam divinum ab ipsa procedere videbat
Et ideo nunquam faciem eius intueri audebat
Nisi forte quando hoc alias casu aliquo accidebat
Thobias et Sara tribus noctibus castitatem servaverunt
Maria et Joseph toto tempore vite sue virgines permanserunt
Joseph virgo erat et de progenie david natus
Et divino nutu marie tamquam custos associatus
Non quod Maria ipsius custodia aliquatenus indigeret
Sed ut propter humanam suspicionem eum custodem haberet
Ipsa enim custodem verum et summum deum habebat
Qui eam ab omni hostili incursione custodiebat
Habuit ergo unum custodem celestem
Et alium custodem terrestrem
Qua propter hec virgo tam sancta et tam singularis

Maria comparatur turri cuius vocabulum erat baris
Que defendi poterat ab omnibus viventibus
Duobus tantum modo custodibus ipsam custodientibus
Tam fortissima et tam invincibilis fuit Maria
Cuius principalis custos erat deus vera sophia
Qui eam tam fortissime et tam invincibiliter communivit
Et nunquam aliqua hostilis impugnatio eam impedivit
Qua propter eciam turri david comparatur eius vita
Que mille clipeis erat communita
Clipei sunt virtutes et opera virtuosa
Quibus munita erat marie virginis vita gloriosa
In tantum erat communita et bene firmata
Quod superabat omnes temptaciones et omnia peccata
Et non solum a se temptaciones et peccata repellebat
Sed eciam ab aliis quibus radios sue gracie infundebat
Quamvis enim Maria virgo pulcherrima erat
Tamen nunquam ab aliquo male concupisci poterat
Nam virtus quedam divina ab ipsa procedebat
Et ipsam intuencium concupiscencias illicitas extinguebat
Sicut enim cypressus odore suo fugat serpentes
Sic Maria gracia sua depulit malas concupiscencias
Et sicut in vinea florente nequeunt serpentes habitare
Sic marie nulla mala concupiscencia potuit appropinquare
O bone Jhesu concede a nobis malas concupiscencias removeri
Et corda nostra dono tue clemencie gracia repleri

Der Turm Baris, zu Jerusalem.

Der mit Schilden bedeckte Turm Davids.

Annunciacio beate Marie virginis. Luce i.

Exodi iii.
Deus apparuit moysi in rubo ardente et viridi manente.

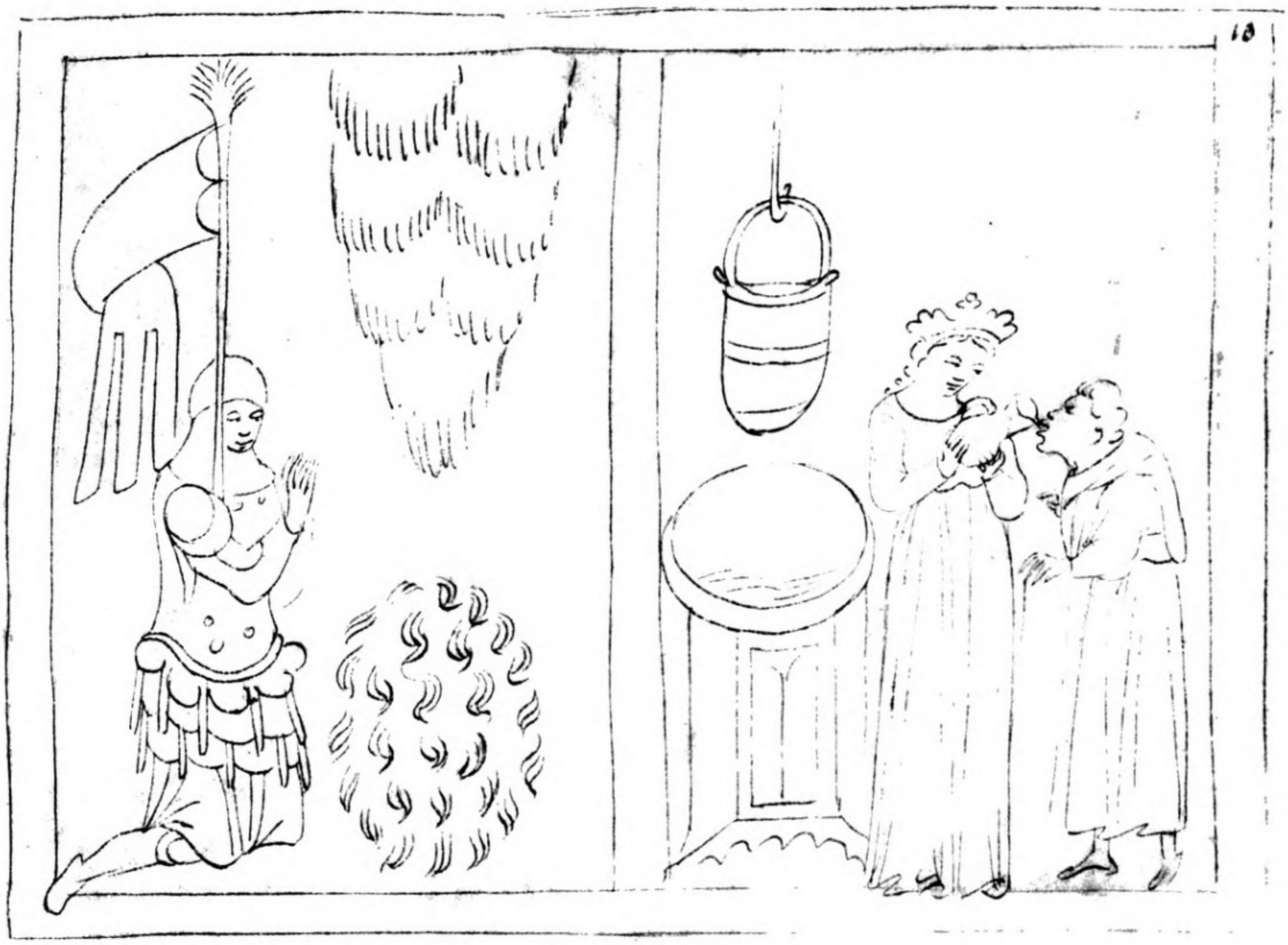

In precedenti capitulo audivimus marie desponsationem
Consequenter audiamus eius mirabilem impregnationem
Cumque maria in matrimonium esset joseph desponsata
Ad domum parentum in nazareth est revocata
Futurum autem quod joseph necessariis nupciarum intendebat
Ipso nesciente maria per spiritum sanctum concipiebat
Non est suspicandum quod angelus intravit ostia clausa
Cui solus deus sapuit et sine deo viluit omnis creatura
Ipsa non tamquam dyna sola curiose divagabatur
Nec tamquam thamar cum viro familiariter conversabatur
Ipsa enim tamquam sara filia raguelis nunquam virum desideravit
Et tamquam judith solitaria manens jejuniis et orationibus vacavit
Ideo joseph graviditatem eius considerans stupebat
Et timens ac tremens hec apud se mente revolvebat
Impossibile est hanc per fornicationem concepisse
Quam constat tam sancte tam caste et tam abstinenter semper vixisse
Non erat comestatrix non potatrix non deliciosa
Non cursatrix non saltatrix non jocosa
Publica loca semper vitabat et quantum potuit fugiebat
Solitariam vitam et contemplativam amplectabatur et diligebat
Omnia mundana solacia et gaudia aspernabatur
Tantummodo internis divinis et celestibus delectabatur
A puericia sua in templo domini remanebat
Ubi cum nullo virorum aliquid commune habebat
Et nunc postquam ad domum parentis repatriavit
Semper in cubiculo clausa in orationibus perseveravit
Unde igitur potest hanc concepisse graviditatem
Que nunquam alicui peccandi dedit occasionem
Forsan in ea impletum est nunc illud ysaie vaticinium
Ecce virgo concipiet et pariet filium
Hec est forte illa de semine jacob puella
Quam sanctus spiritus olim per balaam prenunciavit in stella
In quo spiritus sanctus insinuare volebat
Quod filius dei de virgine nasci debebat
Hec potest virgo forsan illa virga florifera esse
Que vaticinabatur egressura de radice yesse
Forsan hec est illa virgo de qua christus nascetur
Qui de semine david filii yesse nasciturus predicabatur
Aliud autem nequaquam de hac sanctissima virgine estimari potest
Et id certo certissimum est quod ipsa mater christi est
Non sum ergo ego dignus cum tali virgine habitare
Quia ut expedit michi a completione nupciarum cessare
Et ne forte aliqua sinistra suspicio in populo oriatur
Oportet ut occulte et valde caute dimittatur
Joseph indignum se reputans cum maria timuit habitare
Sicut johannes qui non fuit ausus christum baptizare
Centurio rogavit christum ne sub tectum suum introiret
Petrus rogavit eum ut de navi sua exiret
Mulier sunamitis timuit cohabitationem helye
Sic joseph cohabitationem matris dei marie

Verkündigung der Geburt Christi.

Der Herr erscheint Moses im feurigen Busch.

Vellus Gedeonis Judicum VI. — Rebecca dat potum eleazar nuncio Abrahe. Gn. xv.

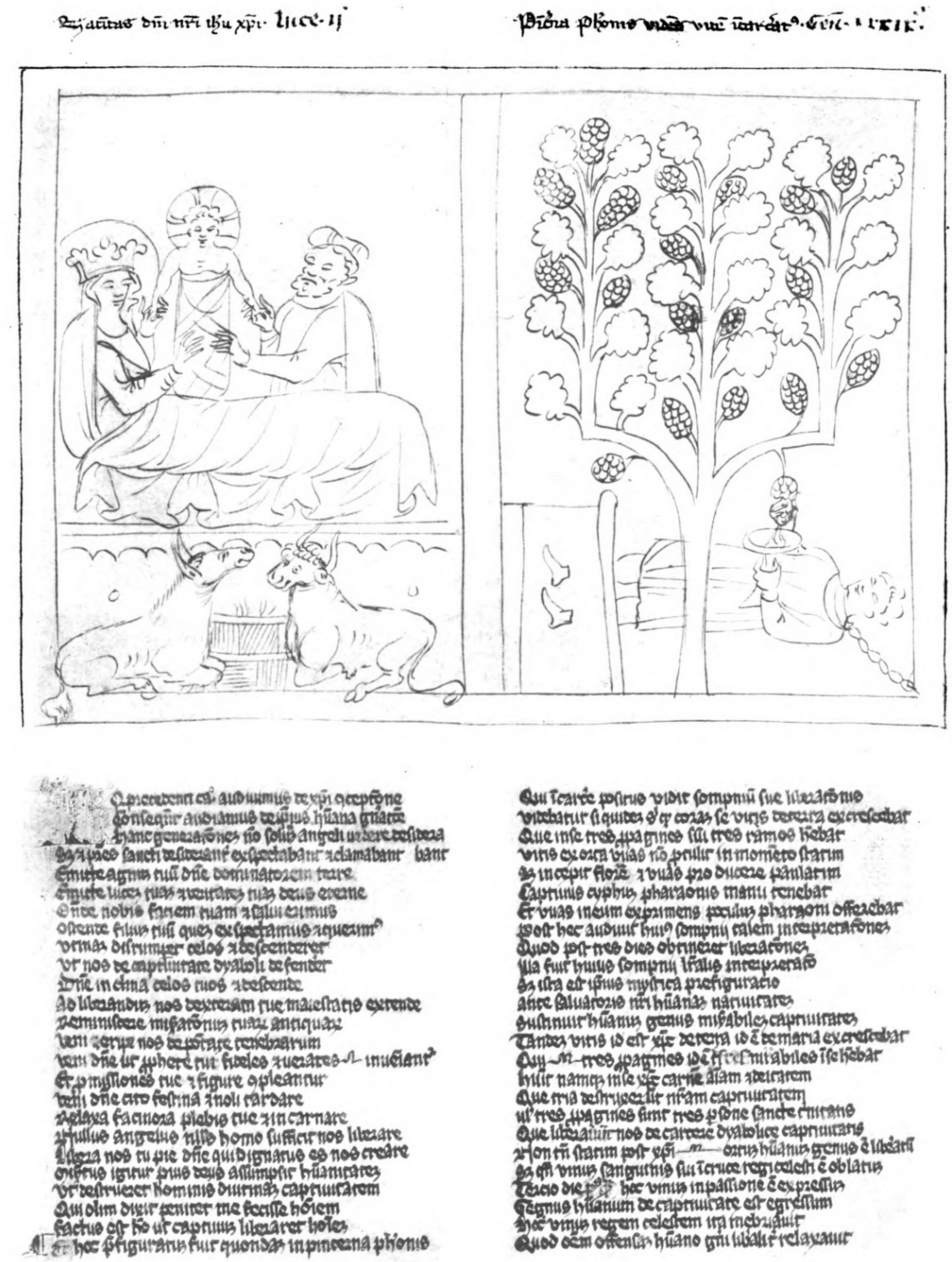
Cum igitur joseph mariam accipere trepidaret
Missus angelus domini est qui mentem eius solidaret
Qui dixit ei virginem dimittendam non esse
Et non ab homine sed a spiritu sancto concepisse
Hec autem conceptio tam mirabilis et tam immensa
Fuit moysi in rubo ardente preostensa
Rubus sustinuit ignem et non perdidit viriditatem
Maria concepit filium et non amisit virginitatem
Dominus ipse habitavit in illo rubo ardente
Et ipse deus habitavit in marie gravidato ventre
Descendit deus in rubum propter iudeorum liberationem
Descendit in mariam propter nostram redemptionem
Descendit in rubum ut educeret iudeos de egypto
Descendit in mariam ut eriperet nos de inferno
Cum autem deus incarnari volebat
Mariam solam pre omnibus mulieribus mundi eligebat
Et hec fuit in vellere gedeonis prefiguratum
Quod celesti rore legitur esse madidatum
Solum enim vellus celestem rorem capiebat
Et tota terra circumiacens sicca remanebat
Ita maria sola divino rore replebatur
Et in toto mundo nulla alia digna invenitur
Multe enim filie congregaverunt divicias
Maria autem sola supergressa est universas
Gedeon ut signum in vellere sibi daret

Gideon und das Vlies.

Si per eum filios israel ab hostibus suis liberaret
Repletio ergo velleris signum erat liberationis
Conceptio marie signum existit nostre redemptionis
Vellus igitur gedeonis est benedicta virgo maria
De quo vellere fecit sibi tunicam ihesus vera sophia
Qui vestiri voluit tunica nostre humanitatis
Ut nos vestiret stola perhennis iocunditatis
Vellus gedeonis suscepit rorem sine lane lesione
Maria concepit filium sine carnis corruptione
Gedeon expressit rorem et concham exeo replevit
Maria enixa est filium qui totum mundum rore gratie replevit
Hec autem conceptio marie facta est per annunciationem gabrielis
Quod figuratum est in servo abrahe et rebecca batuelis
Abraham misit eliezer servum suum de virgine providere
Quam filium suum ysaac sponsam deceret habere
Rebecca autem nuncio abrahe sitienti potum tribuebat
Et ideo eam filio domini sui in sponsam eligebat
Sic pater celestis misit in mundum archangelum gabrielem
Qui filio suo quereret virginem in matrem
Gabriel autem virginem decentissimam scilicet mariam invenit
Que sibi potum id est annunciationi sue consensum dedit
Rebecca illo non solum nuncium sed eciam camelos potavit
Maria tam angelis quam hominibus fontem vite propinavit
O bone ihesu da nobis tuam incarnationem ita venerari
Ut poculo fontis vite eternum mereamur saciari. Amen.

Rebekka und Eliezer.

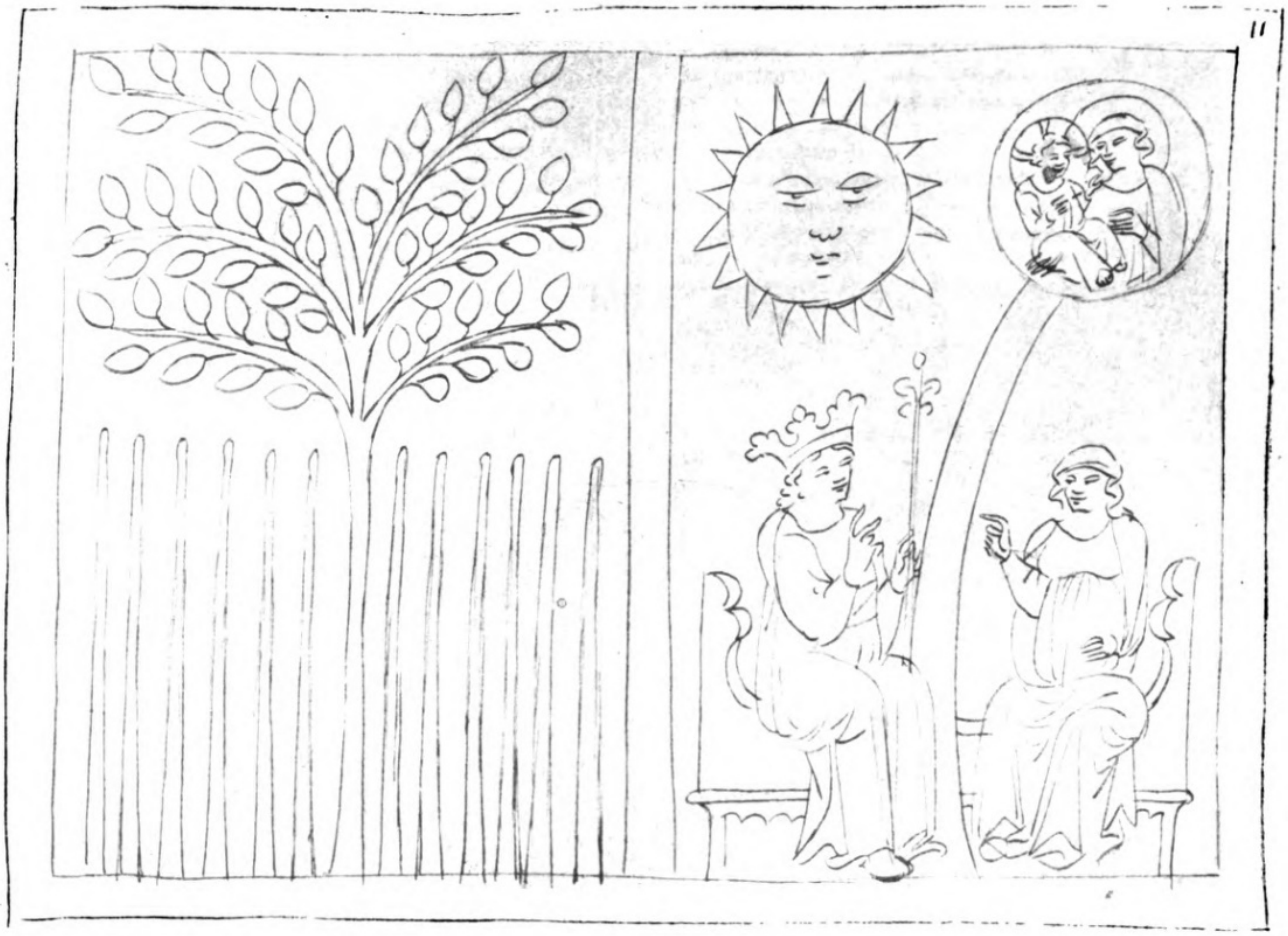
Münchener Handschrift *clm.* 146

Die Geburt Christi.

Traum des Mundschenken Pharaos.

Virga aaron. num. xvij. Octavianus imperator Sibilla

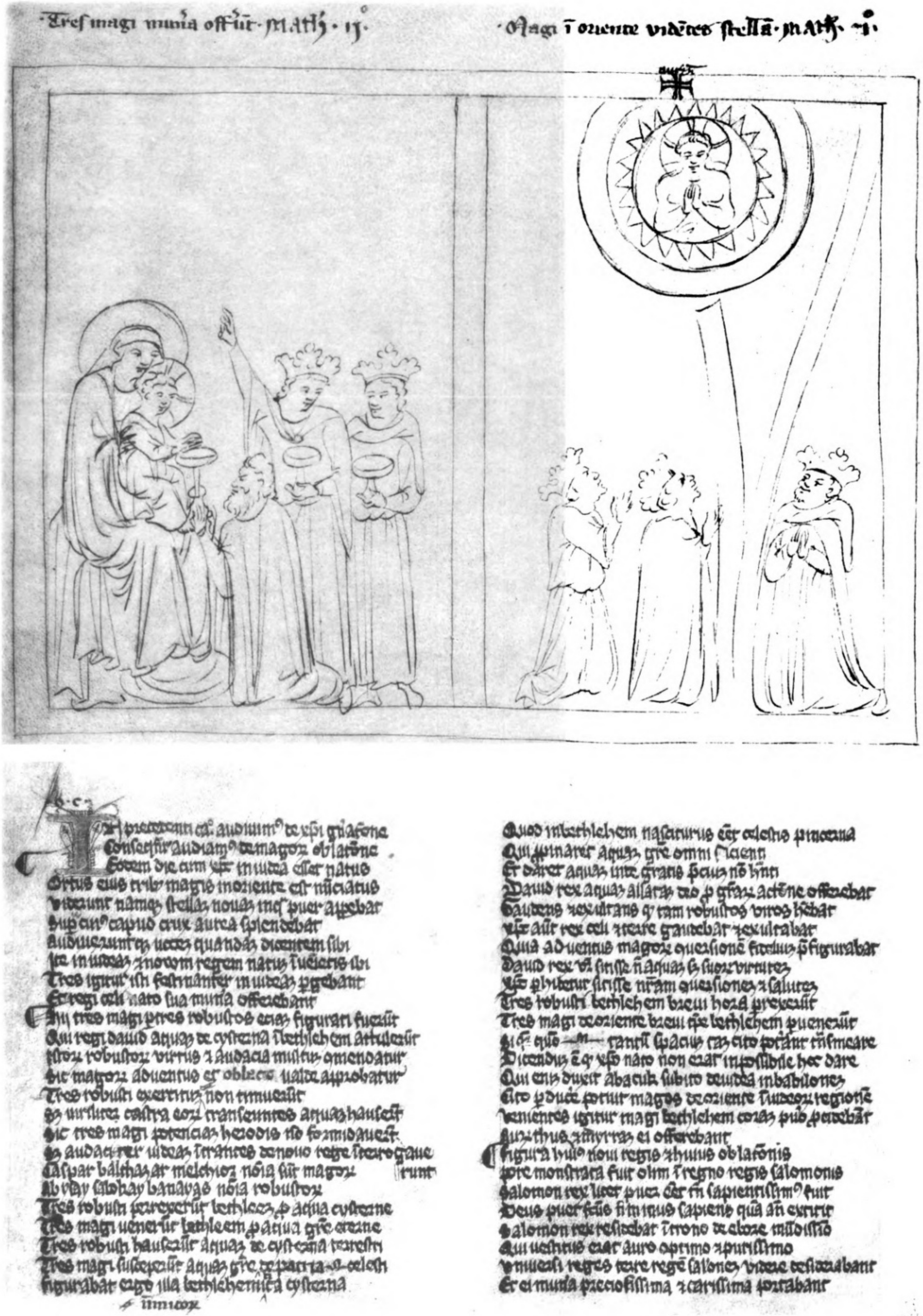

Hec eciam vinum deus nobis misericordie reliquid
Et pro cottidiana oblacione sub sacramento instituit
Ut omni die regi celesti pro mundi offensa offeratur
Quia non est dies in qua deus a mundo non offendatur
Benedicta sit salvatoris nostri clemencia divina
A quo data est nobis tam salubris medicina
Benedicta sit beatissima virgo maria
Ex qua processit tam saluberrima vitis et tam pia
Cuiusque christo nascituri vinee engadi floruerunt
Et christum per virtutem figurativus venisse ostenderunt
Benedicta sit ihesu christi salvatoris nostri nativitas
De qua orta est angelis et hominibus tanta utilitas
Per ipsam enim est homo de captivitate dyabolica liberatus
Et per ipsam est lapsus angelorum restauratus
Ecce audivimus nativitatis christi utilitatem
Audiamus eciam nativitatis modum et qualitatem
Modus figuratus est in virga aaron amigdalina
Que floruit et fructificavit virtute divina
Sicut enim illa virga mirabiliter contra naturam germinavit
Ita maria supra ordinem nature mirabiliter filium generavit
Virga aaron protulit fructum sine plantacione
Maria genuit filium sine viri commixtione
Virga florens aaron dignum sacerdotem monstravit
Maria pariens magnum nobis sacerdotem portavit
In testa amigdalina dulcis nucleus latebat

Der grünende Stab Aarons.

In testa carnis christi dulcissima deitas abscondita erat
In virga aaron invenimus frondium viriditatem
Florum suavitatem et fructuum ubertatem tres
Sic maria habuit viriditatem virginitatis
Suavitatem pietatis et ubertatem perennis fecunditatis
Non solum autem christus ortum suum iudeis premonstravit
Sed paganis eciam patefacere non recusavit
Non enim pro iudeis tantum in mundum veniebat
Sed omnes homines salvos facere intendebat
Circa idem tempus octavianus toti orbi dominabatur
Et a romanis tamquam deus reputabatur
Ipse autem sibillam prophetissam consulebat
Si in mundo aliquis eo maior futurus erat
Eodem die quo christus in iudea nascebatur
Sibilla rome circulum aureum iuxta solem contemplabatur
In circulo illo virgo pulcherrima residebat
Que puerum speciosissimum in gremio gerebat
Quod illa cesari octaviano monstravit
Et regem potenciorem ipso natum esse intimavit
O quam potens est rex regum et dominus dominorum
Qui humanum genus liberavit de captivitate demoniorum
Potenciam huius regis cesar augustus formidavit
Et ab omnibus deus vocari et reputari recusavit
O bone ihesu da nobis ita tuam honorare nativitatem
Ut non incidamus in eternam dyabolicam potestatem. amen.

Die Sibylle zeigt dem Kaiser Augustus in den Lüften das Bild Marias mit ihrem Kinde.

Anbetung der Weisen.

Die Weisen sehen den wunderbaren Stern.

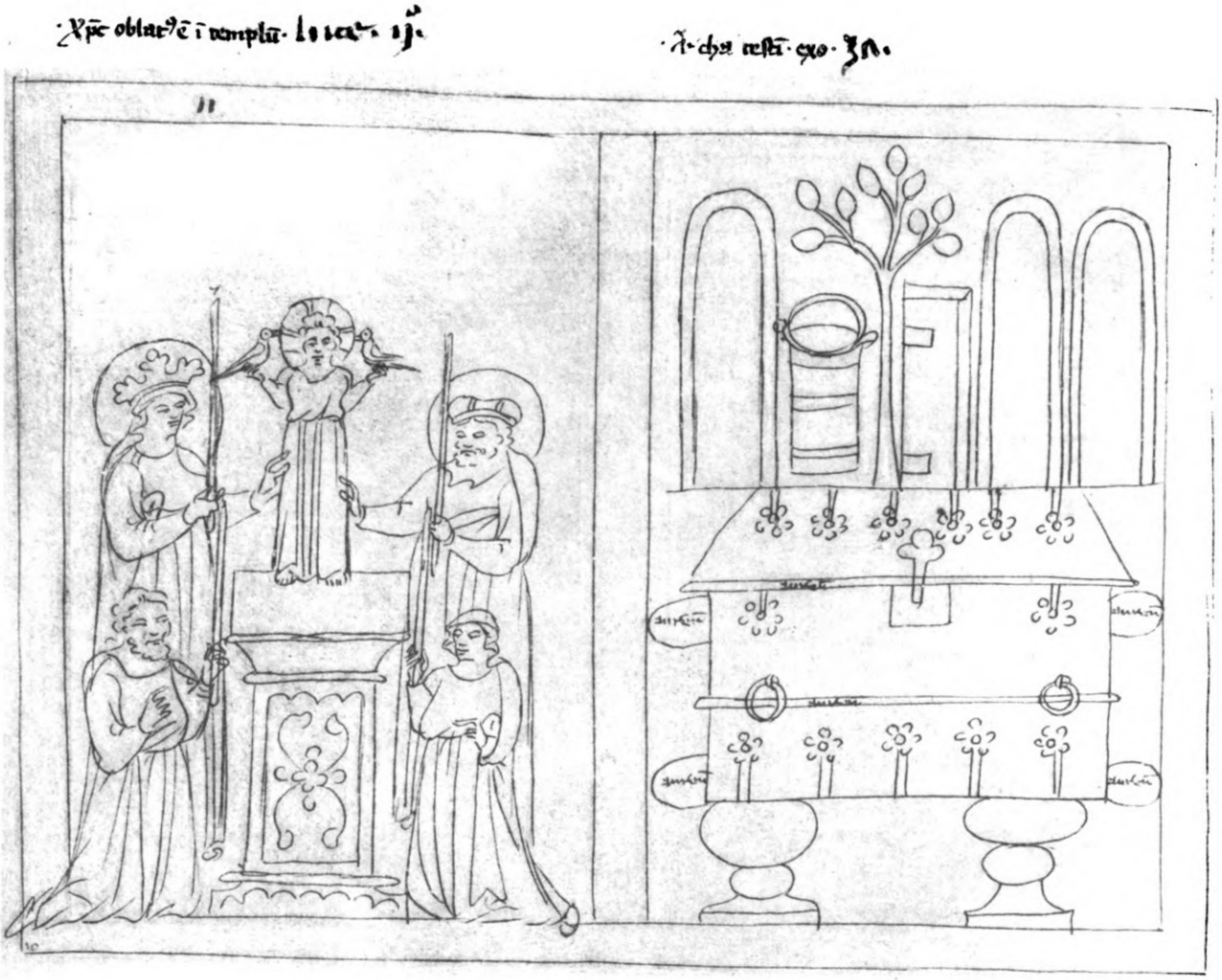
Tres fortes offerunt regi david de fonte bethleem. xvij. Thronus Salomonis ... x.

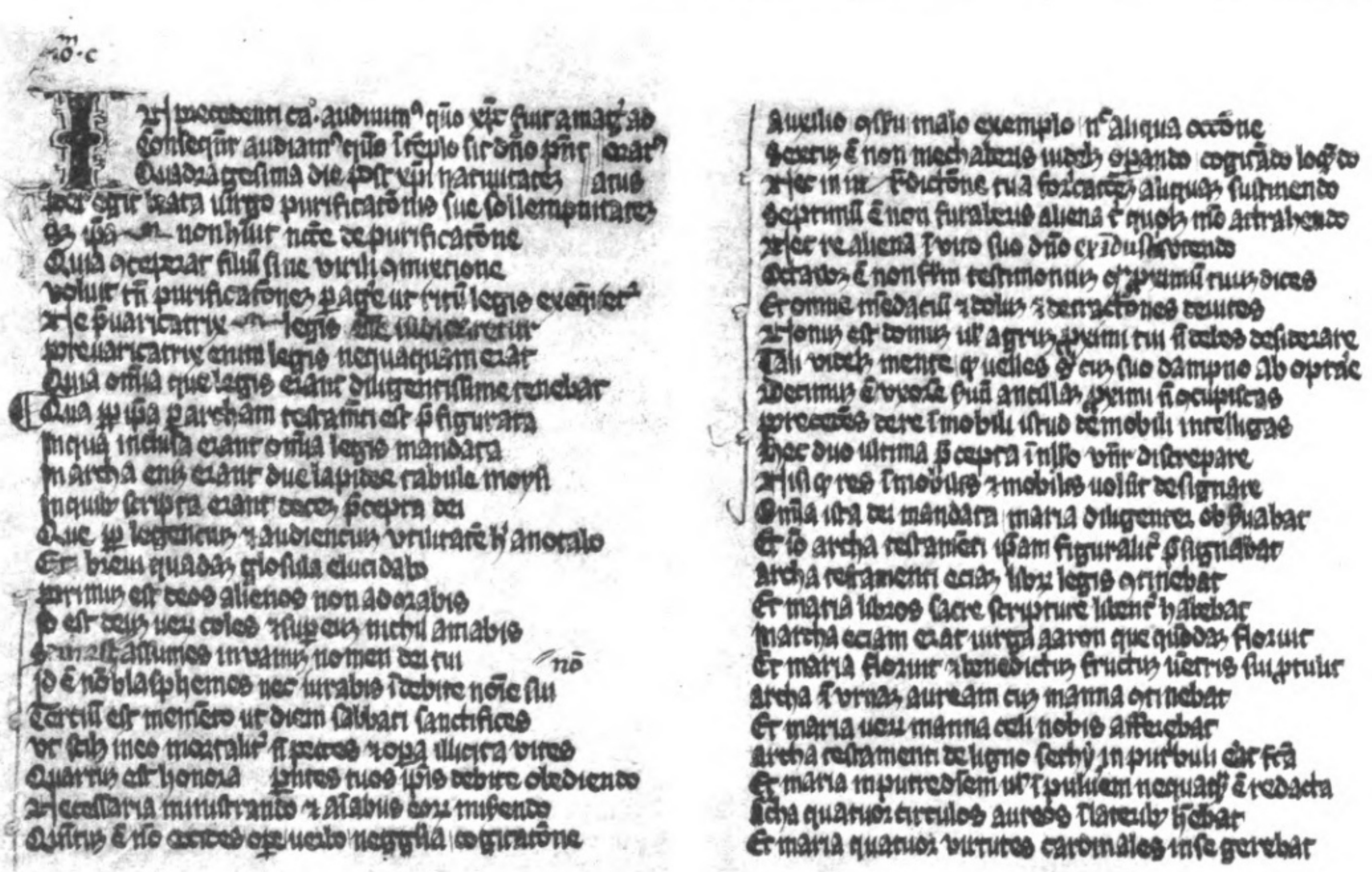

Sed regina saba multa et talia munera ei offerebat
Quanta et qualia prius in iherusalem visa non erant
Tronus veri salomonis est beatissima virgo maria
In quo residebat ihesus christus vera sophia
Tronus iste factus erat de nobilissimo thesauro
De ebore videlicet candido et fulvo nimis auro
Ebur propter sui candorem et frigiditatem
Designat virginalem mundiciam et castitatem
Ebur antiquum capit colorem rubeum
Sic antiqua et longa castitas reputatur martirium
Aurum quia in valore suo precellit omne metallum
Significat caritatem que mater est omnium virtutum
Maria igitur domus eburnea propter virginalem castitatem
Et auro vestita propter perfectissimam caritatem
Et pulchre virginitati coniungitur caritas
Quia sine caritate coram deo nichil reputatur virginitas
Et sicut fur non timet lampadem non ardentem
Sic dyabolus non timet virginem caritate non fervente
Tronus salomonis super vi. gradus erat exaltatus
Et maria super excellit beatorum sex status
Super excellit enim statum patriarcharum prophetarum et apostolorum
Statum quoque martirum confessorum atque virginum
Vel sex gradus thronus salomonis habebat
Quia post sex etates mundi maria nata erat
Duodecim leunculi super sex gradus thronum exornabant
Quia duodecim apostoli marie tamquam regine celi ministrabant
Vel duodecim leunculi thronum decoraverunt
Quia xij patriarche progenitores marie extiterunt
Duos leones magnos thronus habebat
Quia duas tabulas preceptorum maria corde et opere retinebat
Summitas ipsius throni erat rotunda
Quia maria erat sine angulo sordium et tota munda
Due manus sedile hinc inde thronum tenebant
Quia pater et spiritus sanctus a sinu filii nunquam recedebant
Hic est thronus quem verus rex salomon sibi ipsi fecerat
Et in universis regnis mundi opus tale non erat
Magi igitur venientes obtulerunt munera talia
Que talia prius viderentur congrua et non alia
Aurum enim propter sui nobilitatem munus est regale
Per quod ostendebant puerum regem esse et se decere tale
Thus autem oblatio erat sacerdotalis
Et puer ille erat sacerdos cui nunquam fuit equalis
Cum mirra solebant antiqui corpora mortuorum condire
Et ipse rex et sacerdos voluit pro salute nostra mori et obire
Nos ergo ipsi debemus offerre aurum dilectionis
Eo quod pro nostra dilectione sustinuit penas amare passionis
Thus devote laudis et graciarum actionem
Et mirram compassionis et memorie et recordationem
O bone ihesu da nobis ita te diligere et tibi compati
Ut te in celis perhenniter mereamur videre. Amen.

Drei tapfere Krieger bringen dem König David Wasser aus Bethlehem.

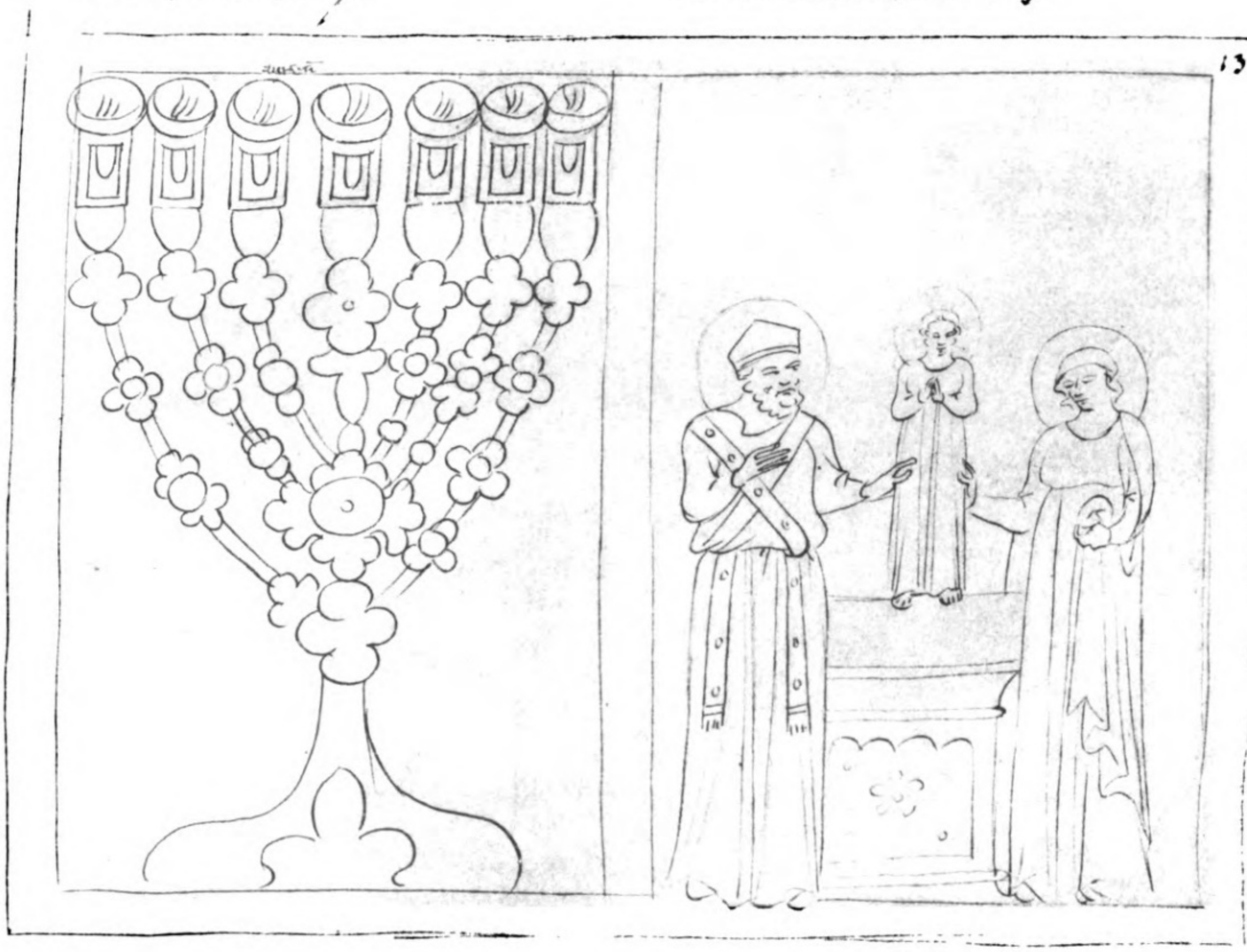
Die Königin von Saba huldigt dem König Salomo.

Darstellung Christi im Tempel. Die Bundeslade.

Candelabrum aureum exod. 37. Samuel oblatus in templum Reg. 1. 1.

Que sunt temperancia fortitudo prudencia iusticia
Hec sunt omnium virtutum radices et inicia
Archa habebat duos vectes aureos quibus portabatur
Per quos duplex caritas videlicet dei et proximi designatur
Archa tam intrinsecus quam forinsecus deaurata erat
Maria intus et foris virtutibus resplendebat
Quam eciam ipsa pulchre figurata est in candelabro aureo
Quod lucebat in Iherusalem in domini templo
Super quod vii lampades ardentes stabant
Que vii opera misericordie in maria figurabant
Que sunt ista cibare esurientes et potare sicientes
Vestire nudum et colligere hospicium non habentem
Infirmos visitare et vinctos captivos vel liberari
Mortuos sepelire necnon funeralia ministrari
Nullus dubitet opera misericordie in maria plenarie fuisse
Quam constat matrem pietatis et reginam misericordie semper exstitisse
Quomodo mater tocius misericordie opera misericordie non impleret
Quod candelabrum divino igne accensum non luceret
Ipsa enim est candelabrum et ipsa est lucerna
Ipsa lampas ardens accensa luce superna
Ipsa tota splendens est et tota luminosa
Ipsa aurora rutilans et tamquam sol radiosa
Ipsa lucet et splendet super omnia astra celorum
Ipsa luna huius noctis mundi et lux angelorum
Hec candelabrum et hanc candelam honoramus

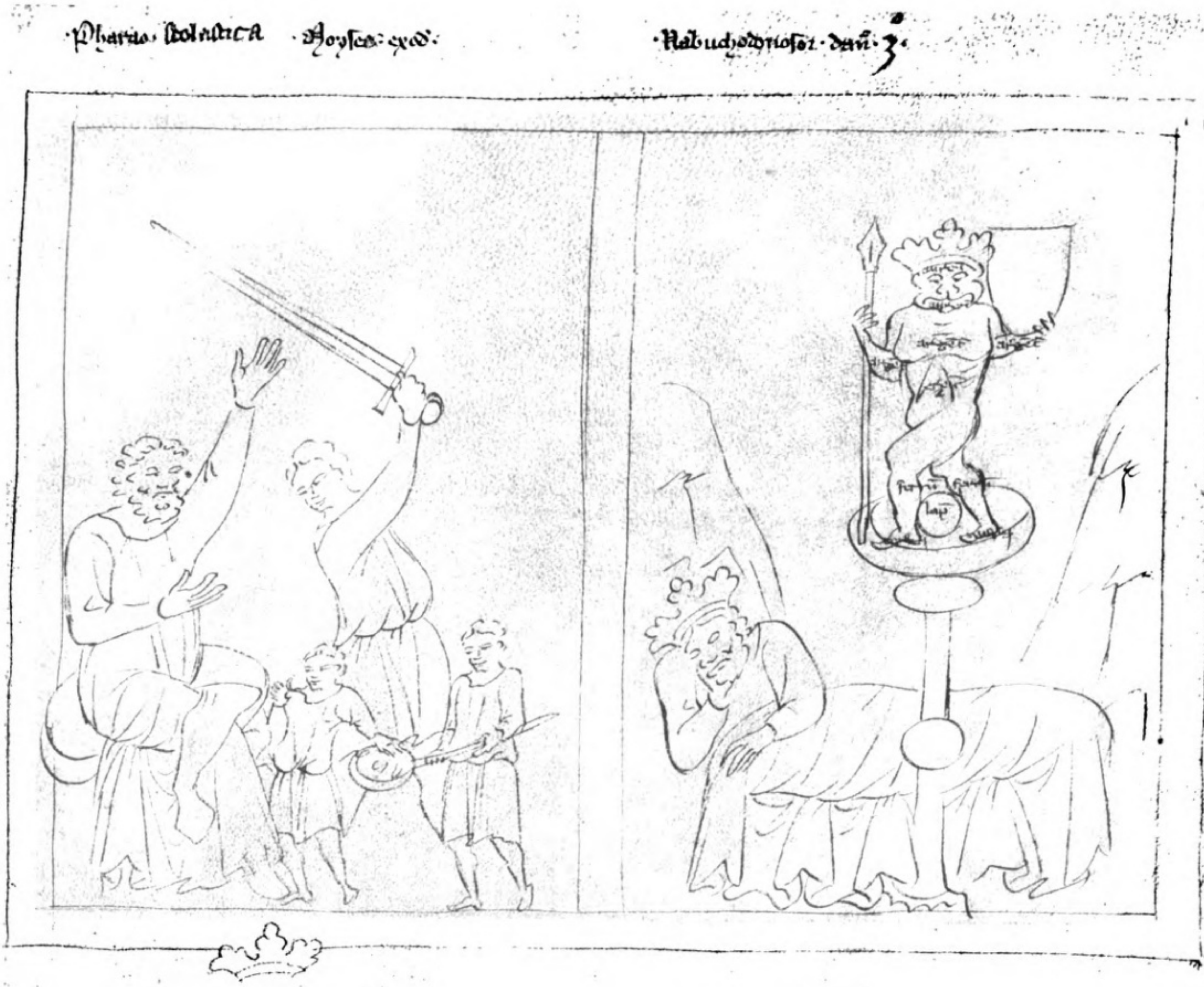
Cum in festo purificacionis accensas candelas baiulamus
Maria enim candelam domino in sua purificacione offerebat
Quam symeon lumen ad revelacionem gencium canebat
Iste marie filius est accensa candela
Propter triplicem materiam que reperitur in ea
Sunt enim in candela ignis licinius et cera
Et in christo erant caro anima et divinitas vera
Hec candela pro humano genere est domino oblata
Per quam nox tenebrarum nostrarum est illuminata
Oblacio huius beatissime et gloriosissime candele
Quondam prefigurata fuit in puero samuele
Anna uxor helkane sterilis existens prolem non habebat
Et pro puero deum exorans lacrimas uberrime fundebat
Anne igitur sterili deus contra morem nature filium donavit
Marie virgini super decursum nature filium inspiravit
Anna filium suum samuelem vocans optulit eum domino deo
Maria filium suum ihesum appellans optulit patri suo deo
Anna optulit filium qui iudeos erat propugnaturus
Maria optulit filium qui mundum erat redempturus
Filius anne a iudeis postea est refutatus
Filius marie a iudeis est morte turpissima condempnatus
Hec est quod symeon marie prophetando predicebat
Quod gladius filii sui ipsius animam pertransire debebat
O bone ihesu da nobis tuam purificacionem ita venerari
Ut tibi in templo celesti mereamur manibus angelorum presentari

Der siebenarmige Leuchter. Darstellung Samuels.

Die Flucht nach Ägypten.

Die Ägypter beten ein Götzenbild an, das eine Jungfrau mit einem Kinde darstellt.

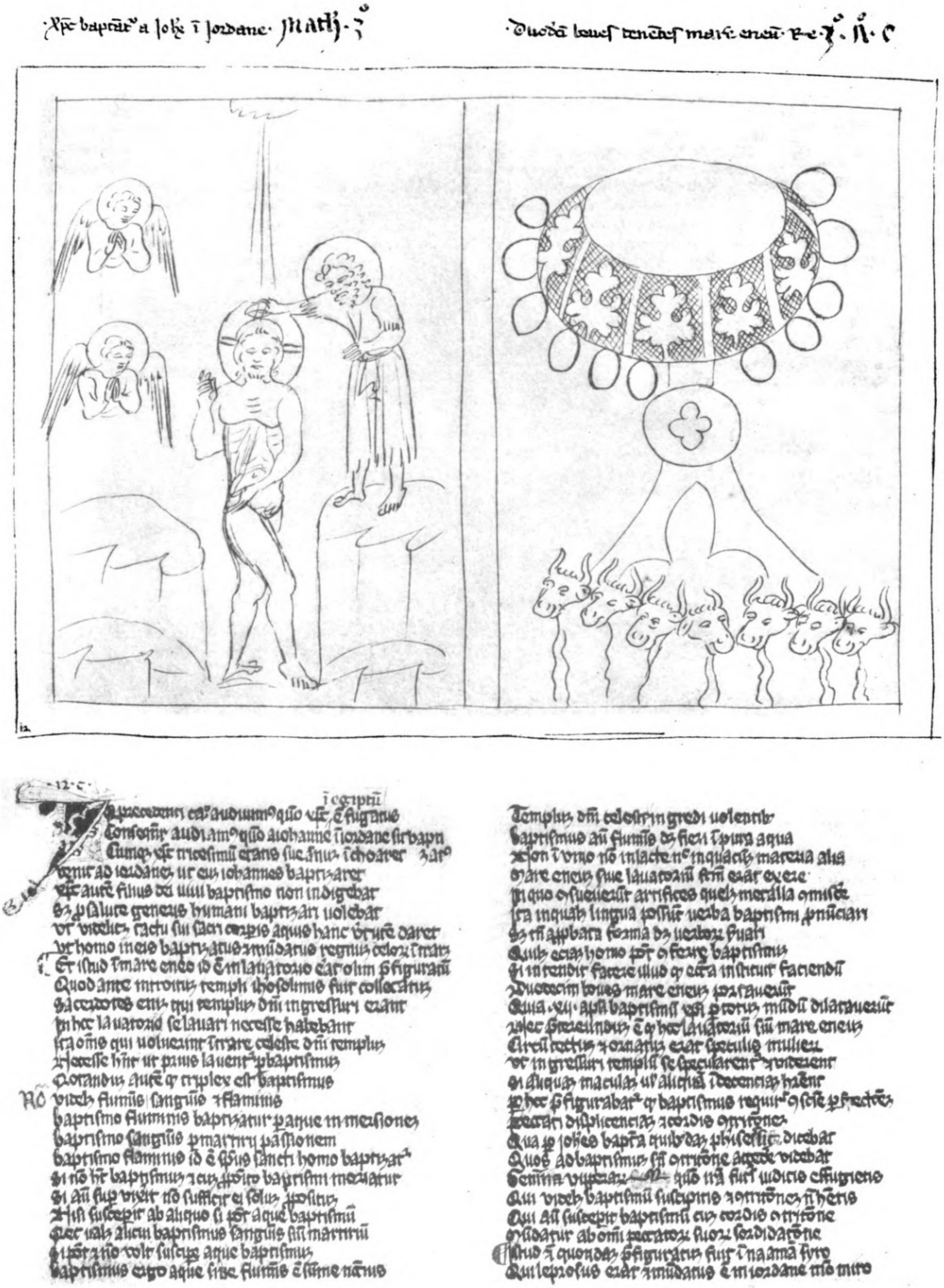
Saluatus est ergo moyses nutu dei et vixit
Et procedente tempore iudeos de egypciaca seruitute eduxit
Ea que hic narrata sunt de puero isto
Figuraliter primum conveniunt puero ihesu christo
Rex pharao iudeos pueros suos submergere coegit
Et ut puerum moysen pariter submergerent satagit
Ita rex herodes omnes pueros bethlehem occidi mandavit
Quia puerum ihesum pariter cum eis occidere affectavit
Moyses nutu dei saluatus est a nece pharaonis
Sic christus nutu dei saluatus est de gladio herodis
Moyses natus est ut filios israel educeret de egypto
Christus homo factus est ut nos eriperet de inferno
Moyses deum regis egypti cum corona confregit
Christus omnia ydola egypti et deos eorum in nichilum redegit
Hanc ruinam ydolorum eciam illa statua pretendebat
Quam rex nabugodonosor in sompnio videbat
Huius statue caput et collum erant ex auro
Brachia vero ipsius et pectus erant ex argento.
Venter autem ymaginis et femora erant eree
Tibie autem ipsius videbantur materiam ferri habere
Pedum quedam pars erat fictilia id est terrea
Quedam vero pars eorum videbatur esse ferrea
De monte autem sine manibus quidam lapis est abscisus
Et in pedes ipsius … ymaginis sive ydoli est illisus
Contrivit eam et in pulverem omnia redegit

Der kleine Moses zerbricht Pharaos Krone.

Et postea idem lapis in montem maximum excrevit
Lapis iste significat filium dei ihesum christum
Qui pro salute generis humani venit in mundum istum
Lapis abscisus est de monte sine manibus
Et christus natus est de maria sine tactibus maritalibus
Lapis iste scilicet christus contrivit in egypto omnia ydola
Sive aurea erant sive argentea
Erea pariter contrivit et eciam ferrea
Confregit quoque fictilia id est terrea
Omnes iste materie erant in predicta ymagine sive statua
Et omnia ydola construebantur de quacumque erant materia
Lapis ille contrita statua in montem magnum excrevit
Quia destructa ydolatria fides christi iam per totum mundum cole
Vel lapis ille crescebat et mons magnus est factus uit
Quia hostis christi herodes qui ad nichilum est redactus
Christus autem rediens in iudeam crescebat
Et etate et sapiencia coram deo et hominibus proficiebat
Et tandem crevit in montem talem et tantum
Quod sua immensitate replevit totum celum et mundum
Et quis ascendet in montem domini istum
Nisi innocens manibus et mundo corde hic videbit christum
Hic accipiet benedictionem a domino
Et misericordiam a deo salutari suo
O bone ihesu da nobis ut mundo corde tibi fruamur
Et in monte tuo ascendentes te sine fine videamus. amen.

Nebukadnezar sieht im Traum ein Götzenbild.

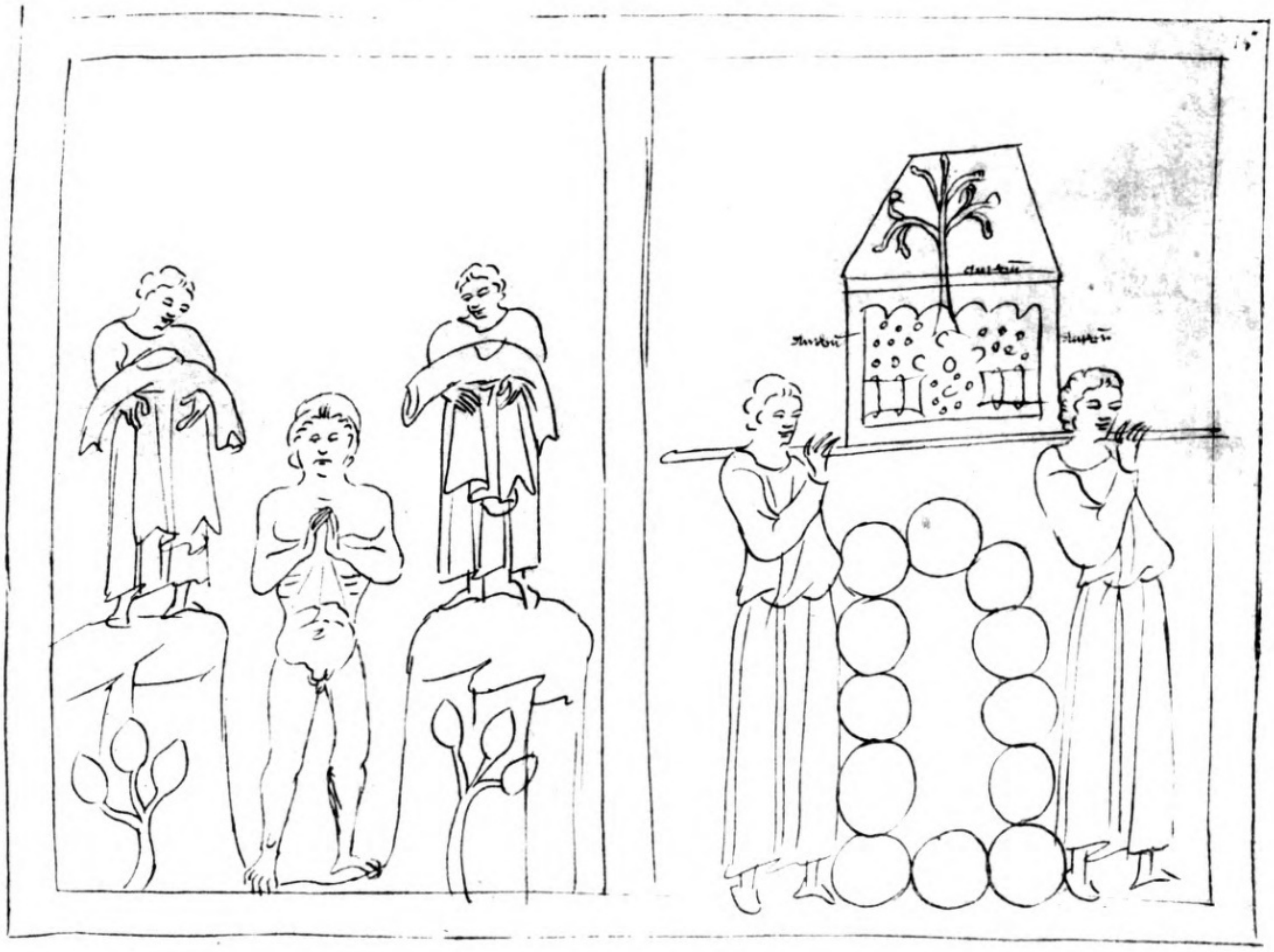
Münchener Handschrift *clm.* 146

Taufe Christi.

Das eherne Meer.

·Naaman lavat se septies in Iordane· ·Archa testamenti sacerdotes per Iordanem portavit· Iosue· 3· c.

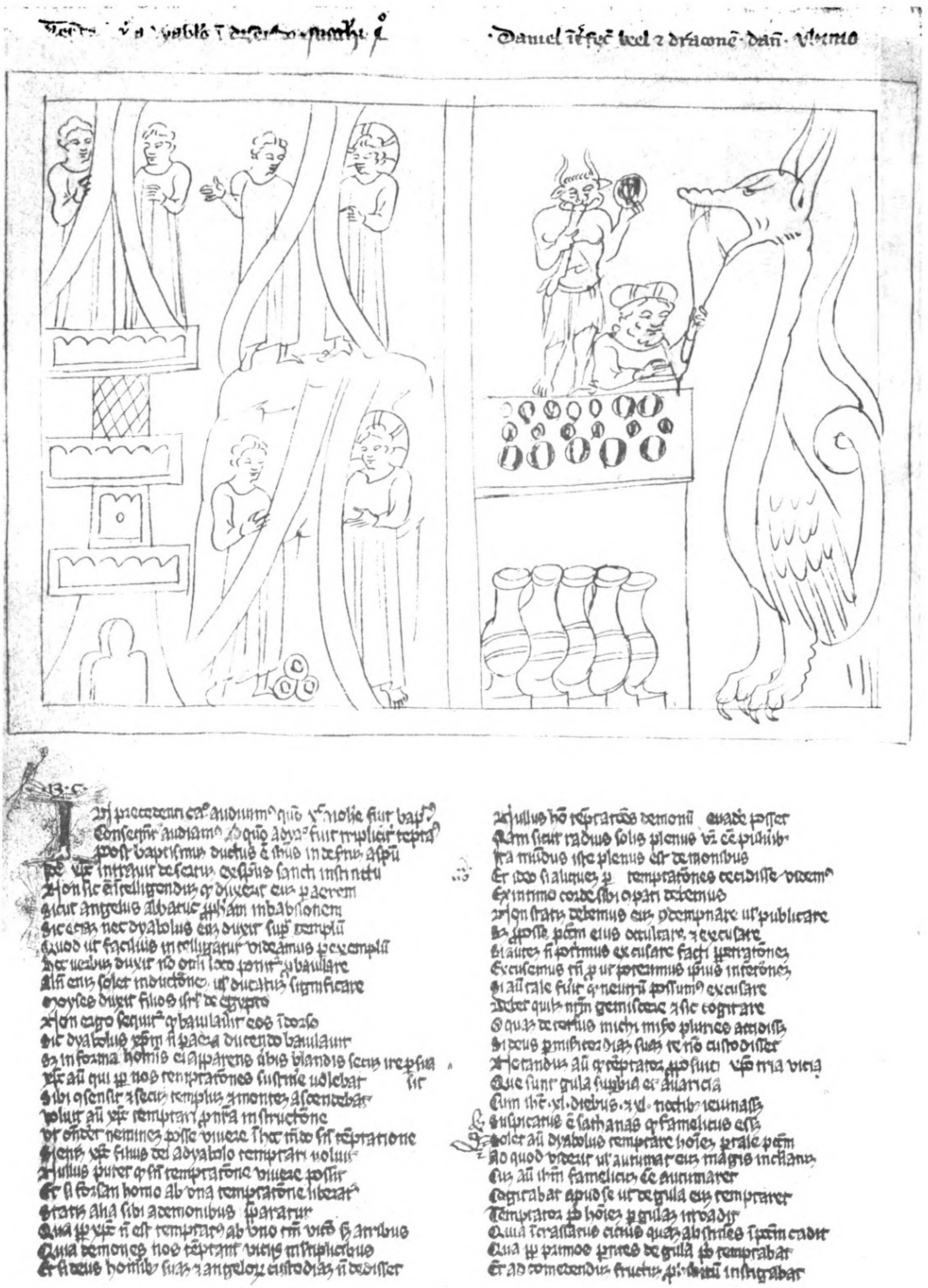
Naaman erat gentilis et ignorabat deum
Et tamen venit pro cura ad prophetam domini heliseum
Ad iussum autem helisei septies in iordane lavabatur
Et sic ab omni lepra sua mundabatur
Heliseus per septennem aque iordanis lotionem
Caro naaman per iordanem facta est ut caro pueri
Ita peccatores per baptismum efficiuntur mundi sicut pueri
Et si statim antequam peccarent morerentur
Sine omni impedimento regnum celorum ingrederentur
Et hoc innuitur in eo quod celum apertum est super christum
Qui suscepit in aqua iordanis a iohanne baptismum
Quicumque ergo regnum celorum intrare voluerit
Non intrabit nisi prius ut predictum est baptizatus fuerit
Istud etiam prefiguratum fuit olim in transitu iordanis
Quando filii israel intraverunt terram promissionis
Quando enim filii israel terram promissionis intraverunt
Prius iordanem figuram baptismatis transierunt
Sic oportet omnes per lavacrum baptismi transire
Qui desiderant ad veram terram promissionis pervenire
Archa domini in medio iordanis portabatur et ibi stabat
Omnis autem populus cum pecoribus suis transmeabat
Aqua enim que erat in superiori parte arche non processit
Sed instar montis maximi sese super se congessit
Aqua autem a parte inferiori in mare defluebat
Inferior alveus iordanis siccus remanebat

Tulit autem populus duodecim lapides de medio iordanis alveo
Et fecerunt cumulum in litore pro memoriali perpetuo
Duodecim lapides in litore in alveum reportaverunt
Et in loco ubi archa steterat cumulum construxerunt
Sicque omnis populus alveum iordanis sicco pede transibat
Et postea flumen iordanis ad pristinum statum redibat
Archa testamenti in medio iordanis stabat
Christum qui in iordane baptizandus erat figurabat
In archa erat virga aaron que quondam floruerat
Et christus per flores illius virge prefiguratus fuerat
In archa et manna panis celi erat
Et christus est panis vivus qui de celo descendebat
In archa etiam erat deuteronomius liber legis
Et iste deus homo filius est qui olim dedit legem moysi
In archa etiam erant decem domini precepta
Quia idem deus qui dedit precepta instituit baptisma
Archa de ligno sethim imputribili facta fuit
Et caro christi licet moreretur et sepeliretur non tamen computruit
Archa erat lignea et tamen intra quoque extra auro polita
Et christus erat deitas et in morte et in vita sibi unita
Duodecim lapides testimoniales ·xii· sunt apostoli
Qui per totum mundum testificati sunt baptismum christi
O bone ihesu da nobis baptismum tuum ita venerari
Ut tecum in eterna gloria mereamur commorari
Prefiguravit septem mortalium peccatorum in baptismo ablucionem·

Naeman vom Aussatze gereinigt.

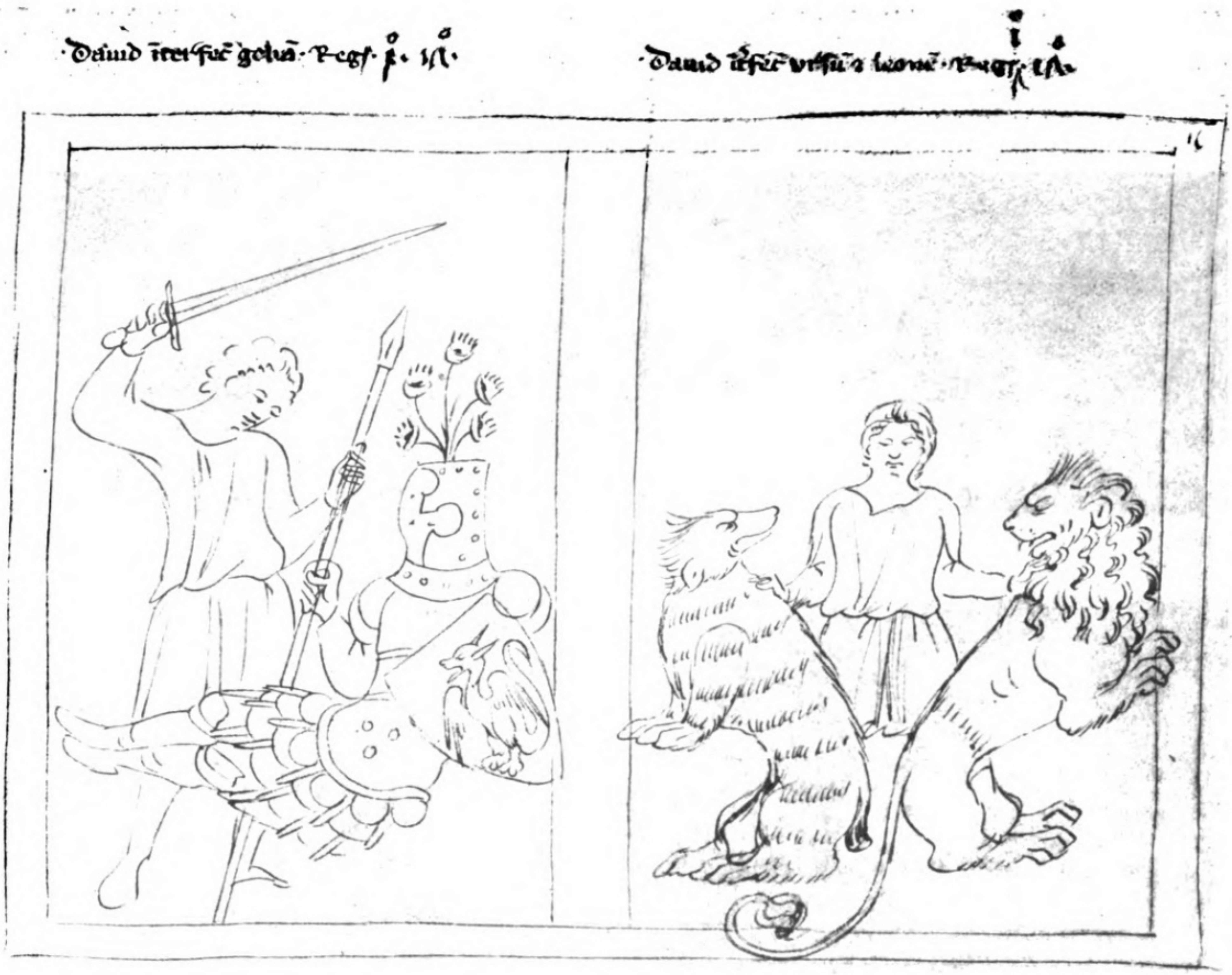
Die Israeliten kommen trockenen Fusses über den Jordan.

Münchener Handschrift *clm.* 146

Christi Versuchung.

Daniel tötet den Drachen.

Frustra igitur contra talia vicia nititur aliquis repugnare
Nisi prius discat gulam et inmoderanciam refrenare
Christus ergo dyabolum in temptacione gule superavit
Et hoc quondam daniel in ydolo belis et dracone prefiguravit
In babilone ydolum pro deo colebatur belis
Quod multum comedere et multum bibere dicebatur
Cottidie offerebantur ei panes duodecim mensurarum
Sex amphore vini et centies quadraginta ovium certarum
Sacerdotes autem ydoli per viam subterraneam noctibus intraverunt
Et uxores et liberos secum adducentes hec omnia consumpserunt
Quorum vestigia per cinerem daniel prudens invenit
Et de licencia regis bel destruens illos interemit
Fuit eciam quidam draco in spelunca latitabat
Quem tota gens illa tamquam deum estimabat
Et statutis horis sacerdos suus cibum suum consuete offerebat
Quem ille gratanter accipiens semper ibi permanebat
Daniel autem massam de pice et adipe et pilis confecit
Et de licencia regis eam in os draconis proiecit
Quam cum comedisset statim est ruptus
Et sic uterque devorator per danielem est destructus
Daniel ergo qui istos voratores et gulosos annichilavit
Christum qui temptaciones vicit prefiguravit
Christus eciam superavit dyabolum in temptacione superbie
Et hoc prefiguratum erat olim in david et nece golie
Golyas superbissime de fortitudine sua se iactabat
Et nullum sibi similem in preliis filios israel extimabat
David autem ipsum cum funda ad terram deiecit
Et proprio gladio ipsum cum deo ad mortem interfecit
Golias iste gygas superbie figuram tenet luciferi
Qui in regno celorum affectavit similis deo fieri
David autem pastor qui hunc superbum gygantem prostravit
Christus est qui temptatorem superbie humiliter superavit
Temptaciones superbie diverse sunt et ubique iam valde generales
Quia regnant non tantum inter seculares sed et inter claustrales
Sepe enim quos nulla vincere vicia possunt
Vana gloria et appetitus humane laudis corrupit
Sepe enim sub veste vilissima latitat mens tam elata
Sicut sub purpura imperatoris deaurata
Tercio christus dyabolum in temptacione avaricie superavit
Hoc eciam david in nece leonis et ursi prefiguravit
Leo et ursus convenienter avariciam figurabant
Qui auferendo sibi ovem suam rapinam perpetrabant
David autem oves suas eripiens raptores interfecit
Et christus superata temptacione avaricie sathanam a se deiecit
Abiecto autem sathana accesserunt angeli
Et tamquam victori et triumphatori ministrabant ei
Sic qui viriliter pugnando contra dyabolum triumphaverit
Consorcio et consolacio sanctorum angelorum dignus erit
O bone ihesu da nobis in cunctis temptacionibus ita triumphare
Ut tecum mereamur in perhenni gloria habitare. Amen.

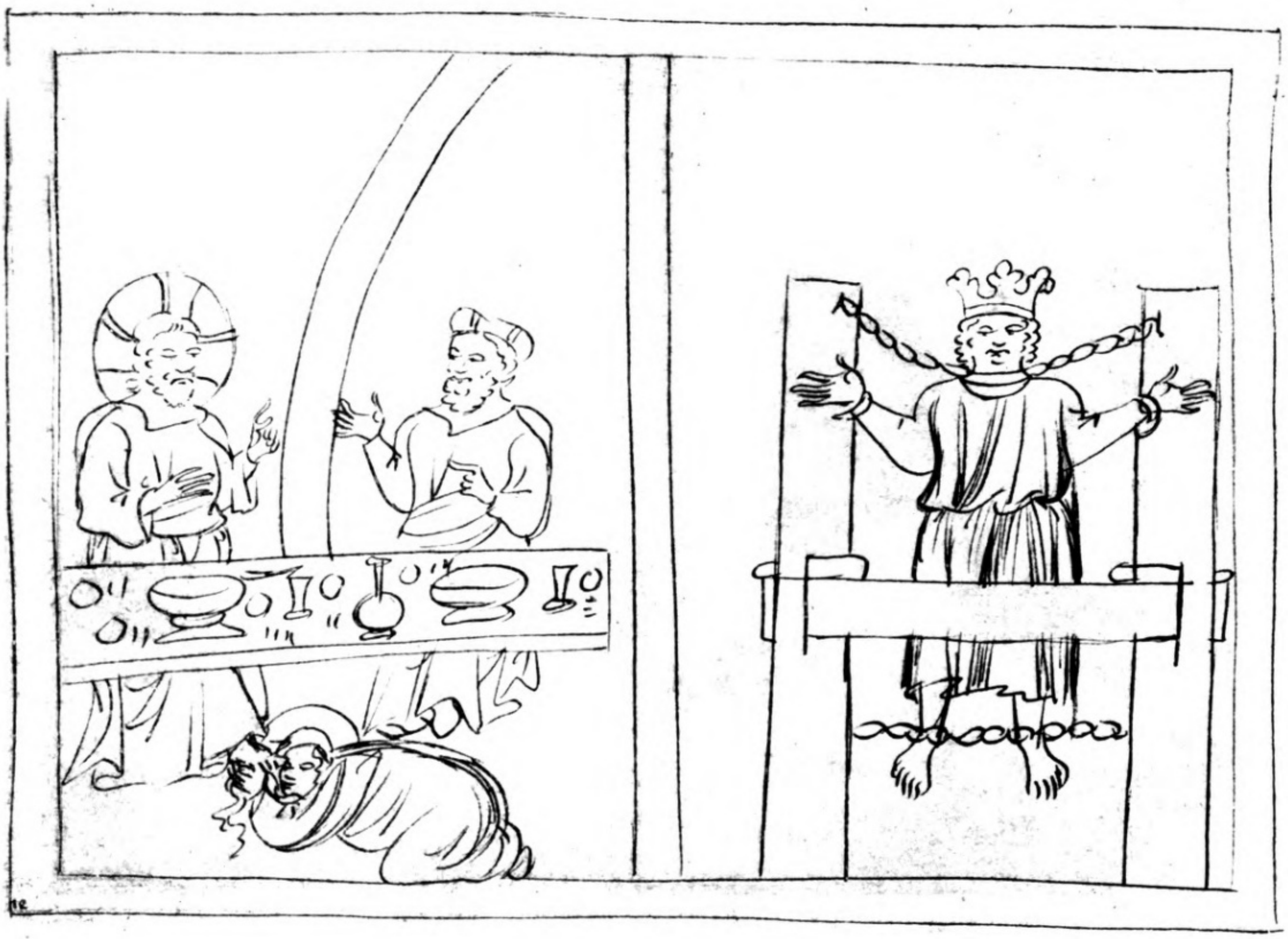
David tötet Goliath.

David tötet einen Bären und einen Löwen.

Luce vij.

Penitencia magdalene in domo symonis leprosi luce · x ·

· Rex manesses fleuit in captiuitate · Re · 4 · 19 · c ·

Hoc precedenti capitulo audiuimus quo dyabolus xpm temptauit
Consequenter audiamus quo xpc mariam magdalenam curauit
Cumque ihc tricesimum annum recepit a iohanne baptizatus
Et statim post baptismum a dyabolo est temptatus
Postea cepit ipsum ipsum baptizare et predicare
Exemplo et doctrina viam salutis monstrare
In principio sue predicationis cantavit hunc dulcem sonum
Penitenciam agite appropinquabit enim regnum celorum
Qui penitenciam predicauit regni celestis apertionem
Ante aduentum suum nunquam hoc audiuit talem predicacionem
Fidelis sermo et omni acceptione dignus
Penitenciam meretur regnum celorum peccator malignus
Quod apparet in peccatrice magdalena
Que fuit vij demoniis id est vij mortalibus plena
Que electa fuit ab eo per contritionem et penitenciam
Et ipsa misericorditer consecuta est dei clemenciam
Nullus ergo peccator de dei clemencia desperare
Quia deus presto est cunctis penitentibus relaxare debita
Insuper penitentes ad regnum celorum reuocat
Quod ante aduentum xpi nulli penitenti fieri poterat
Et istud deus per regem manassem olim prefigurauit
Quem per penitenciam de captiuitate in regnum reuocauit
Manasses infinitis peccatis offendens deum
Prophetas suos occidens et nichil reputans eum
Cor prophetas ipsum arguentes cruciauit

Quos plateas ihrlm sanguine prophetarum purpurauit
Sanctum prophetam ysayam qui ipsum de sceleribus suis redarguit
Cum serra lignea per medium dissecari fecit
Tandem post multa scelera ab hostibus suis est captiuatus
Et in exilium deductus et carcere deputatus
Cumque esset in carcere cepit penitenciam habere
Et ex toto corde perpetrata scelera deflere
Orauitque dominum profusis lacrimis amaris
Peccaui inquid super numerum harene maris
Et iam non sum dignus videre celi altitudinem
Propter iniquitatem mearum multitudinem
Iram tuam deus clementissime irritaui
Et malum coram te feci et illicita perpetraui
Misertus dominus ostendit ei suam clemenciam
Et misericorditer acceptauit ipsius penitenciam
Nam de carcere et captiuitate eum liberauit
Et in regnum suum in ihrlm reuocauit
Per hunc manassen peccator malignus designatur
Qui cum sine timore peccat deum non curare comprobatur
Prophetas dei ipsum arguentes cruciat
Quando predicatores et doctores audire recusat
Et quamdiu talis peccator perseuerat in mortali peccato
Tamdiu probatur esse in captiuitate dyaboli
Si autem ex toto corde suo egerit penitenciam
Dominus paratus est ei subuenire per suam clemenciam

Magdalena zu den Füssen Christi.

Manasse im Gefängnis.

· Filius prodigus reversus de regione longinqua · Luce · 15 ·

· David ·

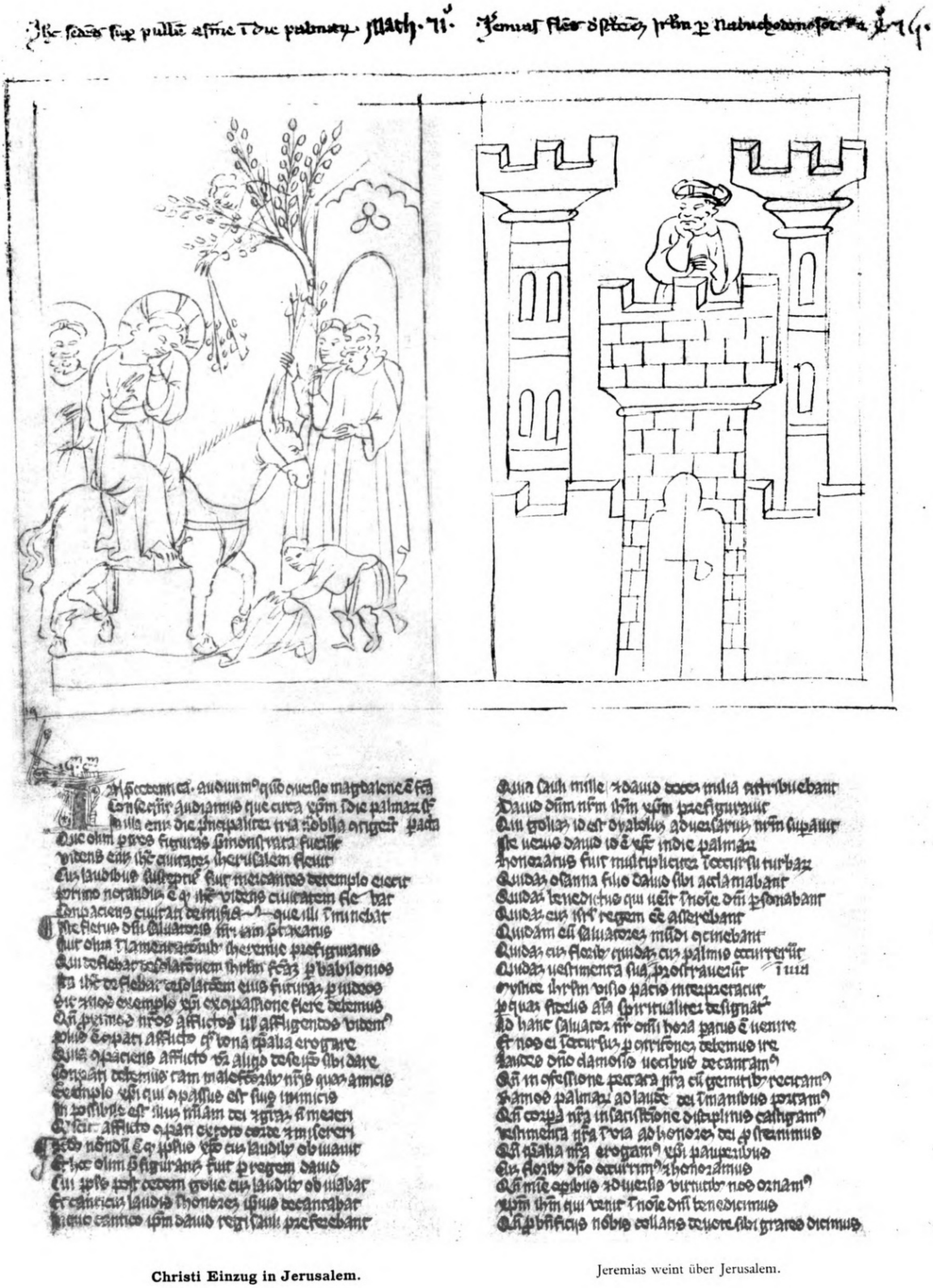
Nathan propheta · Re · ii° · 12 · c ·

Hec eciam dominus docuit per quandam parabolam
Quam predicavit de filio prodigo secundum lucam
Qui recedens a patre suo abiit in regionem longinquam
Et ibi luxuriose consumpsit omnem suam substanciam
Et tunc incipiens egere ad quandam villam veniebat
Et uni civium adherens porcos illius pascebat
Prodigus iste filius peccatorem significat
Qui a patre suo celesti recedit quando mortaliter peccat
Et tunc in regione longinqua est filius iste malus
Quia secundum prophetam longe est a peccatoribus salus
Et talis luxuriose consumit suam substanciam
Qui sensus suos et vires convertit ad maliciam
Et tunc adheret uni civium id est lucifero et pascit porcos
Quia delectacionibus suis criminosis cibat dyabolos
Post hec filius prodigus pervenit ad tantam necessitatem famis
Quod cupiebat replere ventrem suum cum siliquis
Tunc ad patrem reversus penitenciam agere incipiebat
Quod penuria et necessitas ipsum compellebat
Et in hoc possumus notare salvatoris clemenciam
Qui etiam peccatores compellit agere penitenciam
Christus enim salutem nostram querit et diligit
Quod omnibus modis quibus potest nos sibi attrahit
Quosdam enim attrahit per paternas inspiraciones
Aliquos autem attrahit per salutiferas predicaciones
Quosdam etiam allicit per beneficiorum largicionem
Quosdam vero compellit per flagellacionem
Isto modo filius prodigus compellebatur
Qui per penitenciam ductus ad patrem suum revertebatur
Videns autem pater a longe eum sibi occurrebat
Et in amplexus ruens in oscula eius irruebat
Sic deus occurrit penitenti per graciam prevenientem
Et recipit eum per clemenciam omnia scelera dimittentem
Istud eciam prefiguratum fuit olim in rege david
Qui adulterium et homicidium in uria perpetravit
Cumque redargutus a nathan peccavi diceret
Paratus erat pius dominus ut sibi statim dimitteret
Tam cito enim dixit peccavi statim nathan respondit
Dominus transtulit peccatum tuum id est dimisit
O quam magna est pietas tua domine et quam ineffabilis
Qui nullum penitentem cuiuscumque condicionis despicis
Non respuisti petrum paulum thomam et matheum
David acab manassen latronem achior et zacheum
Ninivitas samaritanam raab ruth et adulteram
Theophilum gilbertum thaydem et mariam egypciacam
Eunuchum symeonem cornelium ezechiam
Magdalenam longinum et moysi mariam
Non enim propter inmanitatem peccatorum nostrorum desperemus
Quia diversos testes divine misericordie habemus
O bone ihesu concede nobis veniam et perfectam penitenciam
Per quam pervenire mereamur ad tuam mellifluam presenciam amen.

Das verlorene Kind kommt ins Vaterhaus zurück.

David und der Prophet Nathan.

Christi Einzug in Jerusalem.

Jeremias weint über Jerusalem.

Dauid offert cap[ut] Golie [illegible] · Eliodorus [illegible]

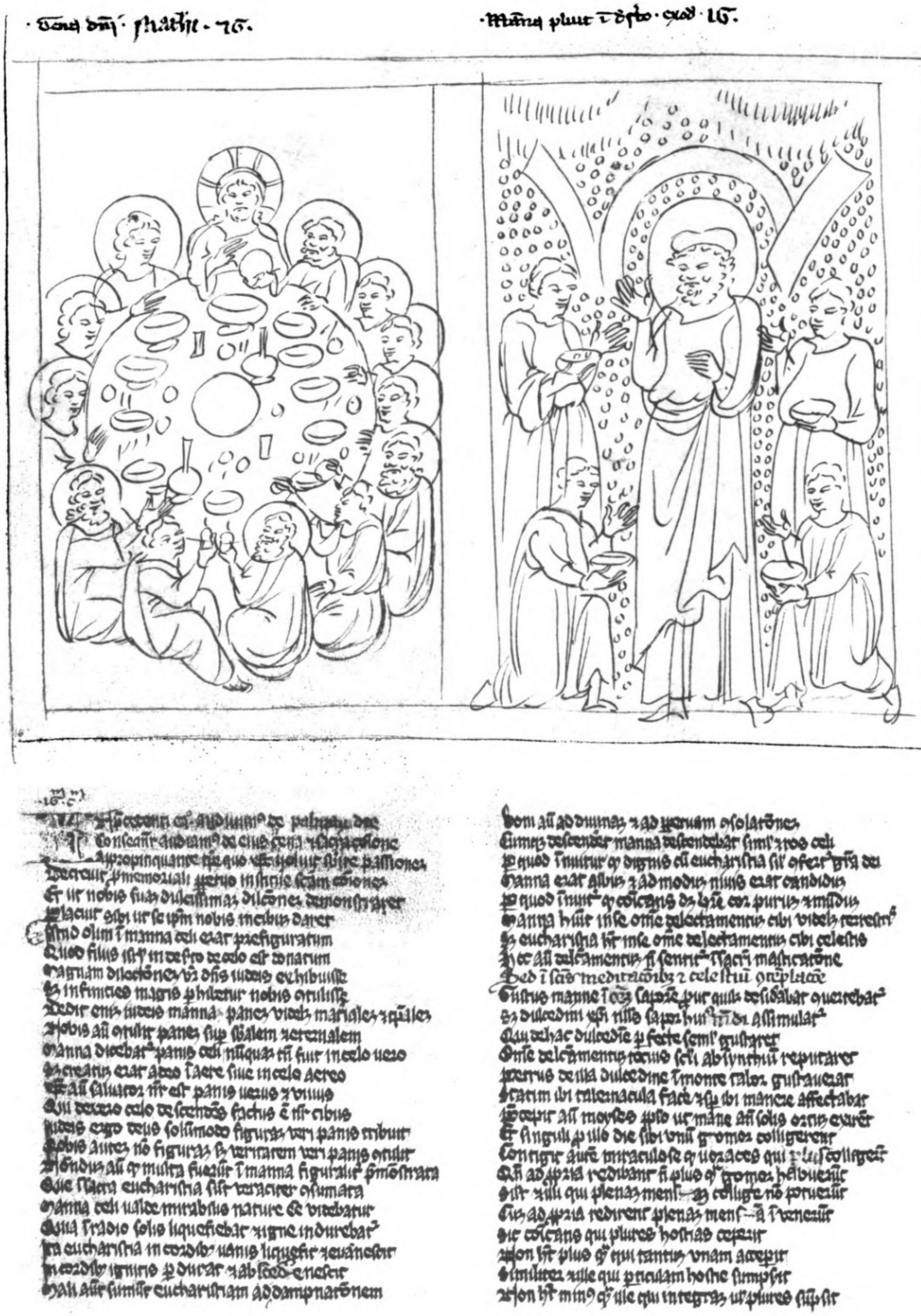

Regem eum et dominum nostrum esse protestamur
Si omnia opera nostra cum timore dei et reuerencia operamur
Tercio nondum est quod ihesus flagellum de funiculis fecit
Et ementes et uendentes flagellando de templo eiecit
Mensas similiter et cathedras nummulariorum effudit et euertit
Quam ibi erant usurarii et columbas uendentes pharisei
Hec autem flagellacio domini iam recitata
Olim fuit in heliodoro prefigurata
Rex enim seleucus misit principem suum heliodorum
Ut iret in ierusalem ut spoliaret templum domini
Cum audacter intrasset in templum manu armata
Statim contra eum vindicta dei est prouocata
Ex improuiso enim affuit quidam equus horribilis
Et qui sedebat super eum armatus erat et terribilis
Equus autem heliodoro priores calces immisit
Et ipsum deiciens fremebundus ad terram collisit
Affuerunt insuper alii duo robustissimi adolescentes
Heliodorum flagellis usque ad mortem percucientes
Quo facto predictus equus et duo adolescentes disparuerunt
Et heliodorum flagellatum tamquam mortuum reliquerunt
Sed orante pro eo summo pontifice sanitatem recepit
Et rediens ad dominum suum seleucum dixit
Si habes aliquem hostem cuius mortem affectas
Illum ad spoliandum templum in ierosolimis mittas
Heliodorus flagellatus fuit propter templi spoliacionem

Iudei flagellari fuerunt propter usure palliacionem [illegible]
Pharisei enim posuerunt in templo combsores et nummularios
Qui volentibus offerre mutuo dabant denarios
Et quia iuxta legem usuras accipere non debebant
Collibia pro id est munuscula pro eis recipiebant
Ficus uuas nuces poma uocabant collibia
Amigdala pullos anseres columbas et similia
Sic quod usuram fraudulenter sub pallio tegebant
Hec verba domini in ezechiele scripta non attendebant
Usuram et omnem superhabundanciam non accipietis
O fratres karissimi verbis hec diligenti memoria retentis
Sed proch dolor multi christiani hodie tales sunt
Qui fraudulenter similem usure palliacionem faciunt
Qui mutuum non dant pure propter dei dilectionem
Sed propter munera uel seruicia fauores uel promociones
Hii peccant grauiter verbum illud domini non ponderantes
Mutuum date nichil inde sperantes
Tales dominus de templo suo expellet celesti
Et radicem eorum de terra viuencium euellet
Studeamus ergo templum dei et domini nostri cultum venerari
Si nolumus a domino flagello eterno flagellari
Relinquamus ergo usuram et omnem speciem usure
Ne expellamur a domino de templo glorie future
O bone ihesu doce nos hec omnia taliter custodire
Ut mereamur in templo glorie tue eternaliter introire. Amen.

David wird mit Jubel empfangen.

Heliodor wird am Eingang des Tempels gegeisselt.

Einsetzung des Abendmahls. Das Manna.

Das Osterlamm.

Melchisedek und Abraham.

Iudei quaerentes Christum quando dixit ego sum ceciderunt. Joh. 18. ...   Sampson interfecit mille viros cum maxilla asini. Iudic. 15.

In praecedenti capitulo audivimus quomodo Christus eucharistiam instituit
Consequenter audiamus quomodo hostes suos verbo ipse prostravit
Finitis iudas cum aliis pro capiendo sacra communione conspiravit
Abiit ut faceret hostium Christi congregationem
O quanta erat Christi benignitas et clementia
O quanta erat iude malignitas et dementia
Christus eum sacro corporis et sanguinis sui cibavit
Et ipse de traditione illius in corde suo tractavit
Christus sciens omnia noluit eum prodere nec sacramentum sibi negare
In quo voluit sacerdotibus formam communicandi dare
Sacerdos sciens aliquem esse in peccato mortali ad communionem accedere
Non debet sibi negare ne videatur eum prodere
Abiit ergo iudas ut inimicos Christi congregaret
Christus autem ivit ad locum quem sciebat ut eos ibi exspectaret
Venerunt ergo armati cum gladiis et fustibus
Quaerentes eum in tenebris cum lucernis et facibus
Jhesus autem absque armis [illegible] occurrit
Et quem quaererent cum omni mansuetudine quaesivit
Illi autem tamquam gygantes contra eum steterunt
Et ut Jhesum Nazarenum quaererent responderunt
Jhesus autem mitissimus et dulcissimus dabat eis responsum
Dicens humili voce et benigno ego sum
Quo audito omnes retrorsum abierunt
Et tamquam mortui in terram corruerunt
O dementissimi iudei quid prodest vobis tanta multitudo

Qui vultis iacentes prostrati victi solo verbo uno
Quid prosunt vobis vestra multa et diversa consilia
Quorum prostrata sunt uno verbo tanta milia
Quid prodest vobis armatura vestra tam terribilis
Quae uno verbo prostrato prohibetur esse inutilis
Nonne videtis Christum solum potentiorem vobis omnibus esse
Et si vellet vos omnes interficere posse
Primo posset praecipere terram sub pedibus vestris aperiri
Et vos omnes vivos tamquam dathan et abyron deglutiri
Vel posset ignem et sulphur super vos pluere
Et tamquam sodomam et gomorram consumere
Vel posset per aquas caeli vos omnes delere
Sicut olim delevit totum mundum fere
Vel posset tamquam uxorem loth in lapidem mutare vos
Vel tamquam aegyptios diversis plagis molestare
Vel posset vos omnes conterere et pulverizare sicut
Sicut exercitum sennacherib centum quadraginta quinque milia hominum
Vel posset vos interficere per mortem subitaneam
Sicut interfecit filios iudae her et onam
Vel posset vos interficere per gladium angelicum
Sicut sub david occidit magnum populum
Vel posset vos in potestatem diaboli dare
Sicut quibus thobie dedit vii viros sarae
Vel posset mittere ignem qui consumeret vos
Sicut chore cum suis et duos quinquagenarios

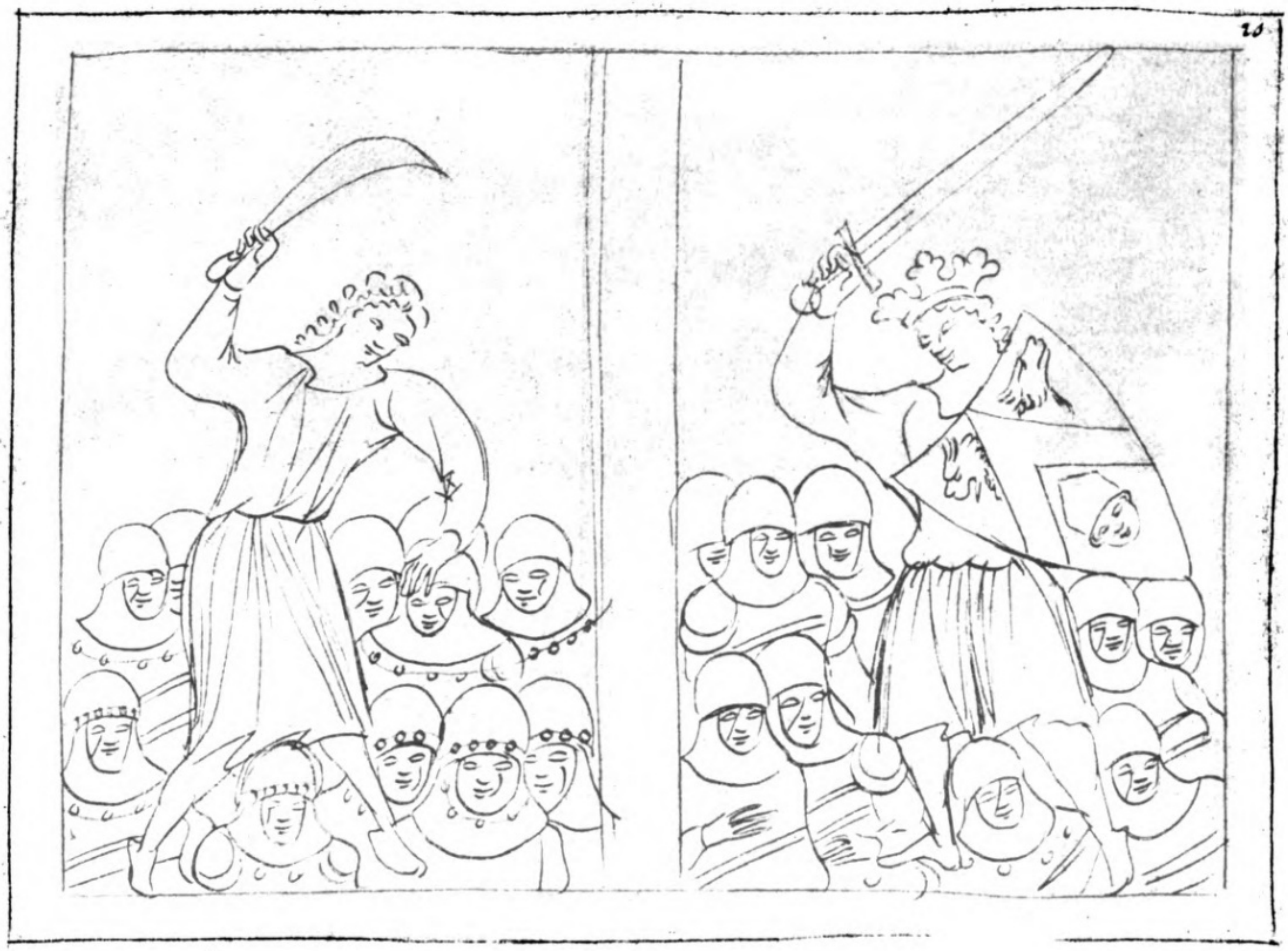
Die Feinde Christi fallen vor ihm nieder.

Simson tötet tausend Feinde.

Sangar cum vomere interfecit sexcentos. Judicum 3.

Rex David octingentos viros interfecit. Re. ii. 23.

16

Vel posset eos mittere inter ignitos serpentes
Sicut olim in predecessores ipsorum contradicentes
Vel posset eos discerpere per immissos leones
Sicut olim in Samaria regis Salmanasar colonos
Vel posset eos dilacerare per rapidorum ursorum dentes
Sicut olim quadraginta duos pueros Eliseum deridentes
Vel posset eos tamquam Heliodorum flagellare et conculcare
Vel tamquam Antiochum putrefactione et vermibus necare
Vel posset eos percutere per subitam lepram
Sicut olim percussit fratrem et sororem Moysi Mariam
Vel posset eos percutere cecitate et acrisia
Sicut sub Heliseo percussus fuit exercitus de Syria
Vel posset eorum brachia facere arida et indurare
Sicut olim fecit regi Jeroboam in Bethel iuxta altare
Vel posset arma eorum consumere dentibus vermium
Sicut consumpsit in exercitu Syrorum omnes cordas arcuum
Omnia hec et similia posset si vellet se defendere
Sed non nisi ad modicum voluit eos prosternere
Hoc autem fecit ut ostendat se voluntarie mortem sustinere
Et si vellet tenere non possent eum capere nec tenere
Cum ergo Christus ostendisset suam victoriam et potenciam
Dedit eis resurgendi et se capiendi licenciam
Hec victoria hostium Christi iam recitata
Fuit olim in Sampsone et Sangar et David prefigurata
Sampson cum mandibula asini stravit mille viros
Et Sangar cum vomere interfecit sexcentos
Si isti dei adiutorio tot hostes prostraverunt
Non est mirum quod coram Christo omnes hostes eius corruerunt
Scriptura rege David tenerrimum ligni vermiculum dicit
Qui octuaginta viros uno impetu occidit (al' octingentos)
Vermiculus ligni dum tangitur mollissimus videtur
Sed cum tangit durissimum lignum perforare perhibetur
Sic David cum esset inter domesticos mitior
Sed in iudicio contra hostes in prelio nullus eo durior
Sic Christus in hoc mundo erat mitissimus et pacientissimus
In iudicio autem contra hostes suos erit districtissimus
Conversabatur enim mansuete et innocenter tamquam vermis
Et sustinuit ut viliter tractaretur tamquam vermis
Et hec vera querulose deplangere in psalmo
Ubi de se dicit ego sum vermis et non homo
Dicitur autem non tantum vermis sed vermiculus ligni
Quia in ligno crucis occiderunt eum maligni
Convenienter eciam tenerrimus appellatur
Quia caro sua tenerrima et nobilissima fuisse probatur
Et quanto caro sua erat mollior et tenerior
Tanto passio sua erat gravior et asperior
Et ideo clamat intuentes ad omnes transeuntes per viam
Ut attendant si unquam viderint similem penam
O bone Jesu da nobis tuas amaras penas ita videre
Ut tecum mereamur in celesti patria vivere et gaudere

Sangar tötet sechshundert Feinde.

David tötet achthundert Feinde.

Judas Christum osculo tradidit. Mathei 26. Joab occidit Amasam osculo. Regum 2. 20.

In praecedenti capitulo audivimus quomodo Christus hostes suos prostravit
Consequenter audiamus quomodo eum Judas in dolo salutavit
Judas traditor salvatoris nostri dedit Judaeis osculi signum
Quod erat signum signum supra modum nimis et malignum
Osculum enim semper consuevit esse signum dilectionis
Hoc iniquus Judas permutavit in signum traditionis
Ista iniqua salutatio quae nimis dolose fuit perpetrata
Olim fuit in Joab et in Amasa praefigurata
Joab Amasam salutans dolosa mente fratrem vocabat
Et Judas Christum salutans iniqua intentione magistrum appellabat
Joab dextera mentum Amasae quasi deosculans tenebat
Et sinistra gladium educens ipsum perimebat
Sic Judas quasi dextera videtur mentum Christi tenuisse
Cum legitur sibi ave rabbi blande dixisse
Sinistra vero visus est gladium eduxisse et Christum perforasse
Quia legitur sibi insidias sub blandis verbis occultasse
O Juda quae causa est quod salvatorem tuum tradidisti
Quid enim tibi male fecit quod sic ad insidias eum agere voluisti
Ipse tibi impendebat apostolicum honorem et dignitatem
Et quare exercuisti contra eum tantam malignitatem
Ipse te super septuaginta duos discipulos elegit apostolum
Et tu exhibuisti te sibi hominem falsissimum
Ipse te numeravit inter suos specialissimos XII amicos
Et tu dereliquisti eum et accessisti ad suos inimicos
Ipse te assumpsit ad secreta sua cum aliis apostolis
Et tu vendidisti secreta consilia contra eum cum suis hostibus
Ipse te sine sacculo et sine pera ad praedicandum misit
Et quocumque veniebas ipso providente nichil tibi defuit
Tu autem nunc heu immemor talis et tantae providentiae
Venis eum tradere pro modica quantitate pecuniae
Ipse tibi contulit auctoritatem ut infirmos curares
Et tu cogitasti ut eum infirmum faceres et ligares
Ipse tibi dedit potestatem super ejectione daemoniorum
Et tu tradidisti eum in potestatem inimicorum suorum
Ipse te fecit vicarium suum et suum procuratorem
Et tu fecisti te suum adversarium et traditorem
Ipse te constituit super suam et suorum pecuniam
Sibi et suis pro modicum elemosinae collatam
Tu ad libitum tuum ea uti potuisti
Cur ergo dominum tuum pro modica pecunia vendidisti
Tu furabaris ex loculis dei tui quantum volebas
Cur ergo eum pro XXX denariis vendebas
Ipse te dignatus est suo sanctissimo corpore cibare
Et tu non es veritus corpus suum Judaeis in mortem dare
Ipse te potavit sui sacratissimi sanguinis nectare
Et tu non timuisti sanguinem eius vendere et eum tradere
Ipse non verecundabatur tibi ministrare et pedes tuos lavare
Et tu non verecundabaris eum tam fraudulenter salutare
Ipse etiam suum mellifluum os ad osculandum non negavit
Et tamen cor tuum pravum in sua malicia perseveravit

Der Verrat des Judas.

Jacob tötet Amasa auf verräterische Weise.

Caym occidit Abel fratrem suum gen. 4.

Quando eum in dolo salutares ipse te vocavit amicum
Et tamen non est mutatus ab incepto cor tuum iniquum
Ipse traditionem tuam Petro et aliis apostolis prodere noluit
Quia scivit quod te occidissent hoc praecavere voluit
In veteri lege scriptum erat dentem pro dente oculum pro oculo
Numquam tamen licitum fuit reddere malum pro bono
Sed tu iniquissime Juda malum pro bono reddidisti
Quia talem et tantum benefactorem tuum tradidisti
Similiter et complices tui Judaei malum pro bono reddiderunt
Quia salvatorem suum in ligno suspenderunt
Te igitur Juda et vos Judaei Saul olim praefiguravit
Qui genero suo David malum pro bono reddere non cessavit
David factus est gener Saulis ducens filiam suam in uxorem
Et tamen Saul machinabatur eius interemptionem
Sic filius Dei sumpsit ex vestro genere humanam naturam
Et vos congregastis ad interficiendum eum armaturam
David hostem Saulis videlicet Goliam superavit
Et Saul sibi tamquam hosti suo insidias mortis intentavit
Christus daemones et omnes inimicos vestros saepius devicit
Et nunc insana mens vestra sibi tamquam inimico contradicit
David spiritum malignum a Saule pluries fugavit
Et ipse ad confodiendum eum lanceam suam vibravit
Sic salvator noster a multis idolatriis saepius vos revocavit
Et pro hoc autem vesania vestra in mortem arma eius paravit
David erat egrediens et progrediens ad imperium regis

Et ipse tamen rex semper aspiravit in necem eius
Sic Christus perambulavit regiones vestras et civitates visitans vos et curavit
Et vos quaeritis eum occidere quamvis vobis semper profuit numquam nocuit
David dolores Saulis cytharizando mitigavit
Tamen ipse illi dolorem et mortem inferre affectavit
Sic Christus languidos vestros sanavit et mortuos suscitavit
Et nunc congregatio vestra ad occidendum ipsum se armavit
Vos igitur similes estis Kayn qui fratri suo semper cum invidit
Qui nichil mali sibi fecerat et tamen ipsum occidit
Munera que obtulit Abel grata fuerunt apud deum
Et hoc erat causa si tamen causa dici potest quod occidit eum
Christus erat gratus turbis et acceptus apud deum
Et vos dixistis si dimittimus eum sic omnes credent in eum
Et si omnes crederent in eum quid obesset
Nonne omnia sunt vera et salutaria que docet
Kayn eduxit fratrem suum foras verbis blandis
Et eductum interfecit verberibus nefandis
Sic et Judas Christum verbis blandis salutavit
Et hostibus suis interficiendum dolose praesentavit
Kayn interfecit suum uterinum fratrem
Judas et Judaei occiderunt Christum fratrem suum et patrem
Pater omnium est quia nos omnes creavit
Frater noster est quia humanam naturam sibi adaptavit
O bone Jhesu qui dignatus es fieri noster frater
Miserere nostri et protege nos sicut clementissimus pater. Amen

Saul wirft den Speer auf David.

Kain tötet Abel.

Derisio xpi · Marchi · 14 · Hur suffocauit iudei in ostensione sputis · exo ·

In precedenti capitulo audivimus quomodo xpc fuit traditus et osculatus
Consequenter audiamus quomodo xpc fuit derisus et consputus
Cumque cohors xpm comprehenderet et ligaret uelat
Contigit ut petrus cuidam servo auriculam amputaret
Statim ihc eidem benignitatem suam demonstrabat
Auriculam illius tangens subito sanabat
Duxerunt autem primo eum ad domum anne
Qui erat socer summi pontificis videlicet cayphe
Cumque annas xpm de sua doctrina interrogaret
Respondit quod ab hiis qui audierant eam investigaret
Ipse enim in angulis docere non solebat
Sed in templo et in synagoga ubi totus populus conveniebat
Statim unus servorum suorum manus levabat
Et sibi alapam in maxillam suam dabat
Iste creditur fuisse ille servus videlicet malchus
Cuius auriculam modicum sanaverat iesus xpc
Xpc autem se non vindicabat nec repercutiebat
Sed cum omni mansuetudine humiliter sustinebat
O fratres si aliquis ex nobis talem alapam suscepisset
Et si potestatem quam xpc potuisset quid fecisset
Forsan cum petro evaginato gladio percussisset
Vel cum iacobo et iohanne ignem de celo super eos misisset
Non sic faciendum est fratres sed attendite xpi doctrinam
Qui te percusserit in unam maxillam prebe ei et reliquam
Duxerunt igitur iudei ihm ligatum de domo anne

Verspottung Christi.

Et perduxerunt eum multis contumeliis ad domum caiphe
Ibi congregati sunt seniores populi ut concilium inirent
Quomodo contra ihm causam et occasionem mortis invenirent
Omnia autem que adversus eum confingere potuerunt
Insufficientia et omnia mendacia fuerunt
Tandem adiuravit eum caiphas per deum ut eis diceret
Si ipse xpc filius dei vivi esset
Cumque adiuratus se filium dei esse fateretur
Clamaverunt omnes quod merito propter hoc morti adiudicaretur
Velaverunt igitur oculos eius quodam velamine
Maculaverunt faciem eius multo sputamine
Dederuntque ei alapas dicentes quod prophetaret
Et quis esset qui eum percuteret enarraret
Omnem contumeliam quam sibi irrogare potuerunt
Hec illi iniquissimi iudei sine misericordia fecerunt
Hec contumelia tante derisionis et tam prophane
Duravit in domo caiphe usque mane tota nocte
O quanta erat salvatoris mansuetudo et paciencia
O quanta erat iudeorum demencia et insipiencia
Oculos qui cuncta prospiciunt velaverunt
Eum qui omnia scit percutientem se nescire putaverunt
Faciem illam delectabilem in quam angeli prospicere desiderant
Sputis suis immundissimis maculare non timebant
Manus illius ligare presumpserunt
Cuius manus in principio celum et terram plasmaverunt

Hur, Schwager Mosis, wird verspieen.

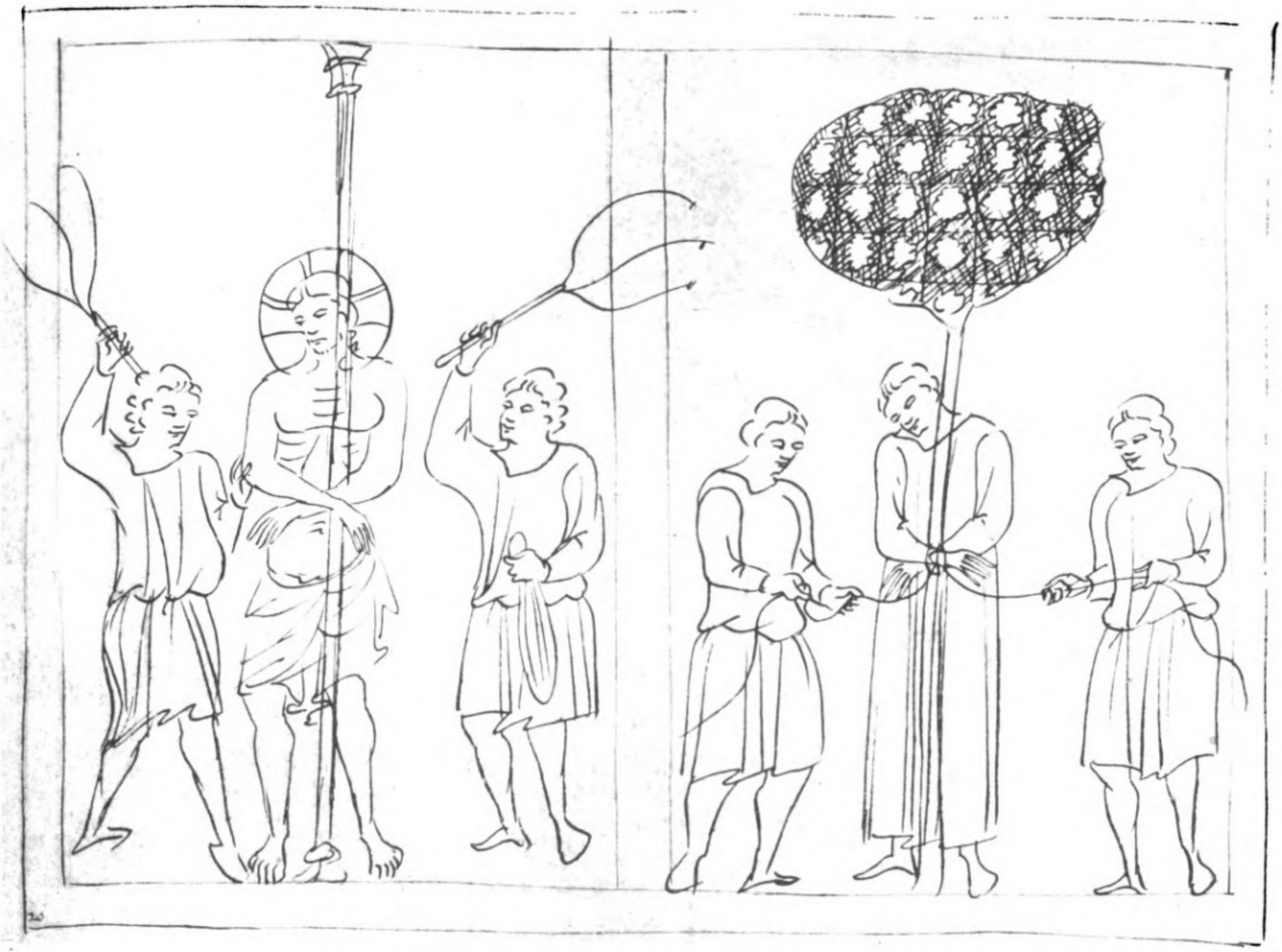
Sem. Cham et Japhet et [illegible] gen. 9. Sampson excecatur iudic. 16.

Alii prophetizare sub sannatione dicebant
A quo prophetae olim virtutem prophetandi habebant
Hunc satagebant per velamen oculorum excaecare
Qui olim dignatus est eos per columpnam ignis illuminare
Faciem illius non sunt veriti sputis suis operire
Qui olim operuit eos per columpnam nubis sitis mire
Iudaei isti qui faciem Christi sputis suis maculaverunt
Per ydolatras vituli conflatilis praefigurati fuerunt
Cumque filii Israel deos alienos sibi facere volebant
Aaron et Hur maritus Mariae ipsis resistebant
Tunc illi indignati in Hur irruerunt
Et in eum exspuentes ipsum sputis suffocaverunt
Illi indignabantur Hur quia eorum ydolatriae resistebat
Pharisei indignabantur Christo quia eorum traditiones reprehendebat
Isti Iudaei Christum sub sannando deriserunt
Olim per Cham filium Noe praefigurati fuerunt
Cham qui merito patrem suum debuisset honorasse
Legitur eum nequiter derisisse et subsannasse
Sic Iudaei debuissent merito Christo reverentiam exhibuisse
Sed probantur per hoc dolorem eius inhonorasse et derisisse
Et quamvis Noe inhoneste fuit derisus a proprio filio
Tamen multo inhonestior videtur fuisse Christi derisio
Noe derisus fuit in tabernaculo ubi nullus videbat
Christus derisus fuit in domo pontificis ubi multitudo extat
Noe derisus est dormiens et nesciens
Christus derisus est vigilans videns et omnia audiens
Noe derisus est ab uno solummodo filio
Christus derisus est a multis videlicet a toto concilio
Noe habuit sibi duos filios condolentes
Christus nullos habuit sibi in aliquo compatientes
Maledicti Iudaei caeci qui Christum sic illuserunt
Olim in Philistiim hostibus Sampsonis praefigurati fuerunt
Philistei enim captivaverunt et excaecaverunt Sampsonem
Et illudentes ei habuerunt eum in derisionem
Sampson propter suam maximam fortitudinem
Gerit figuram Christi propter quandam similitudinem
Sampson quadam vice voluntarie capi se faciebat
Sic Christus sponte a Iudaeis ligari et derideri volebat
Quadam autem alia vice quando Sampsoni placuit
Tunc se de inimicis suis horribiliter vindicavit
Ita in fine seculorum de inimicis Christi futurum erit
Cum Christus in maiestate et in potestate ad iudicium veniet
Qualem vindictam tunc contra inimicos suos facturus est
Nulla scriptura nulla lingua explicare potest
Tunc mallent inimici eius omnes penas sustinere
Quam faciem tam irati iudicis et iusti videre
Tunc dicet eis ite vos maledicti in ignem aeternum
Amicis autem venite benedicti suscipite premium sempiternum
O bone Ihesu da nobis tibi tam placide servire
Ut hanc benedictam vocationem apud mereamur audire

Ham verhöhnt seinen Vater. Simson von den Philistern verspottet.

·Flagellacio Christi· Luce· 23· ·Achior dux filiorum· Amon ligatur ad arborem· Judith. 6.

·20·c·

In precedenti capitulo audivimus quomodo Christus fuit illusus et velatus
Consequenter audiamus quomodo ad columpnam fuit ligatus
Cum tota nocte vexassent eum in derisum
Mane facto duxerunt eum ad Pylati presidis judicium
Cumque Pylatus contra eum de accusatione quereret
Dixerunt quod malefactor et seductor populi esset
Et quod seduxit omnem populum non solum in Judea
Sed etiam in patria sua hoc est in Galilea
Audiens Pylatus quod homo Galileus erat
Remisit eum ad Herodem quia ad judicium eius pertinebat
In illa die Herodes et Pylatus facti sunt amici
Qui antea fuerunt ad invicem inimici
Herodes Jesum non viderat sed multa de eo audierat
Et ideo adventu ipsius multum gavisus erat
Cumque Herodes eum de multis interrogaret
Jesus sustinuit ita quod nullum responsum ei daret
Magum enim eum vel nigromanticum existimabat
Et aliqua miraculosa signa ab eo videre affectabat
Quod videns Herodes existimabat eum non esse sane mentis
Et illusit eum induens eum per derisum alba veste
Et sic remisit eum ad judicium Pylati presidis
Dicens se non invenisse in eo aliquam causam mortis
Herodes nesciens et non comprehendens veste alba eum induebat
Sed solus occulte hoc agens innocenciam Christi ostendebat
Sicut enim per Kayphan insinuavit mortis Christi expedienciam
Ita per Herodem demonstravit eius innocenciam
Pylatus igitur interrogavit Judeos si aliquam causam haberent
Per quam ipsum ad mortem condempnare valerent
Tunc illi tres causas contra ipsum opposuerunt
Et eas in medium proferentes coram omnibus dixerunt
Hic dixit se templum dei hominibus manufactum posse dissipare
Et post triduum aliud non manufactum reedificare
Dixit etiam quod tributum non esset dandum cesari romanorum
Et gloriabatur se regem esse Judeorum
Primas duas causas Pylatus frivolas reputavit
De tercia autem diligenter ipsum interrogavit
Cesar enim regnum Judeorum romano imperio subiecerat
Et gens Judea illo tempore nullum regem sed cesarem habebat
Pylatus autem a cesare super Judeos constitutus erat
Quapropter quod aliquis se regem Judeorum diceret audire non poterat
Jesus autem regnum suum de hoc mundo non esse narravit
Quo audito Pylatus de hac accusatione nichil curavit
Pylatus ergo cogitavit quomodo furorem Judeorum posset mitigari
Et videbatur sibi expediens quod faceret eum flagellari
Ut tali obprobrio saciati a morte eius cessarent
Et ne ipsum deinde insufficienti judicio incusarent
Milites ergo Pylati ipsum flagellabant
Et pecunia phariseorum corrupti eum plus solito verberabant
Hec flagellacio figurata fuit per Achior principem
Quem servi Olofernis ligaverunt ad arborem

Geisselung Christi. Achior an einen Baum gebunden.

· Sella et Ada flagellant maritum suum · Gen. 4 ·

Achior ligatus fuit per Holofernis satellites
Christus ligatus fuit ad columpnam per Pylati milites
Achior propter veritatem quam dicebat fuit ligatus
Christus autem propter veritatem quam predicaverat fuit flagellatus
Achior est ligatus quia noluit Holoferni loqui placentia
Christus ligatus est quia reprehendit Iudeos cum displicentia
Achior ligatus est quia gloriam Dei magnificabat
Christus flagellatus est quia nomen patris sui manifestabat
Notandum autem quod due fuerunt gentes que Christum flagellaverunt
Ille per duas uxores Lamech prefigurate fuerunt
Due uxores Lamech appellabantur Sella et Ada
Due gentes fuerunt gentilitas et synagoga
Sella et Ada maritum suum verbis et verberibus affixerunt
Gentilitas et synagoga salvatorem suum flagellaverunt
Gentilitas verberavit eum flagellis et virgis
Synagoga flagellavit eum linguis et verbis
Hec est flagellatio duobus modis in Christo perpetrata
Olim fuit in flagellatione beati Job prefigurata
Beatus Job fuit flagellatus duobus modis
Quia Sathan flagellavit eum verberibus et uxor verbis
De flagello Sathane sustinuit dolorem in carne
De flagello lingue habuit turbationem in corde
Non sufficit dyabolo quod flagellabat carnem exterius
Nisi etiam instigaret uxorem quod irritaret eum interius
Sic non sufficit Iudeis quod Christus cedebatur flagellis

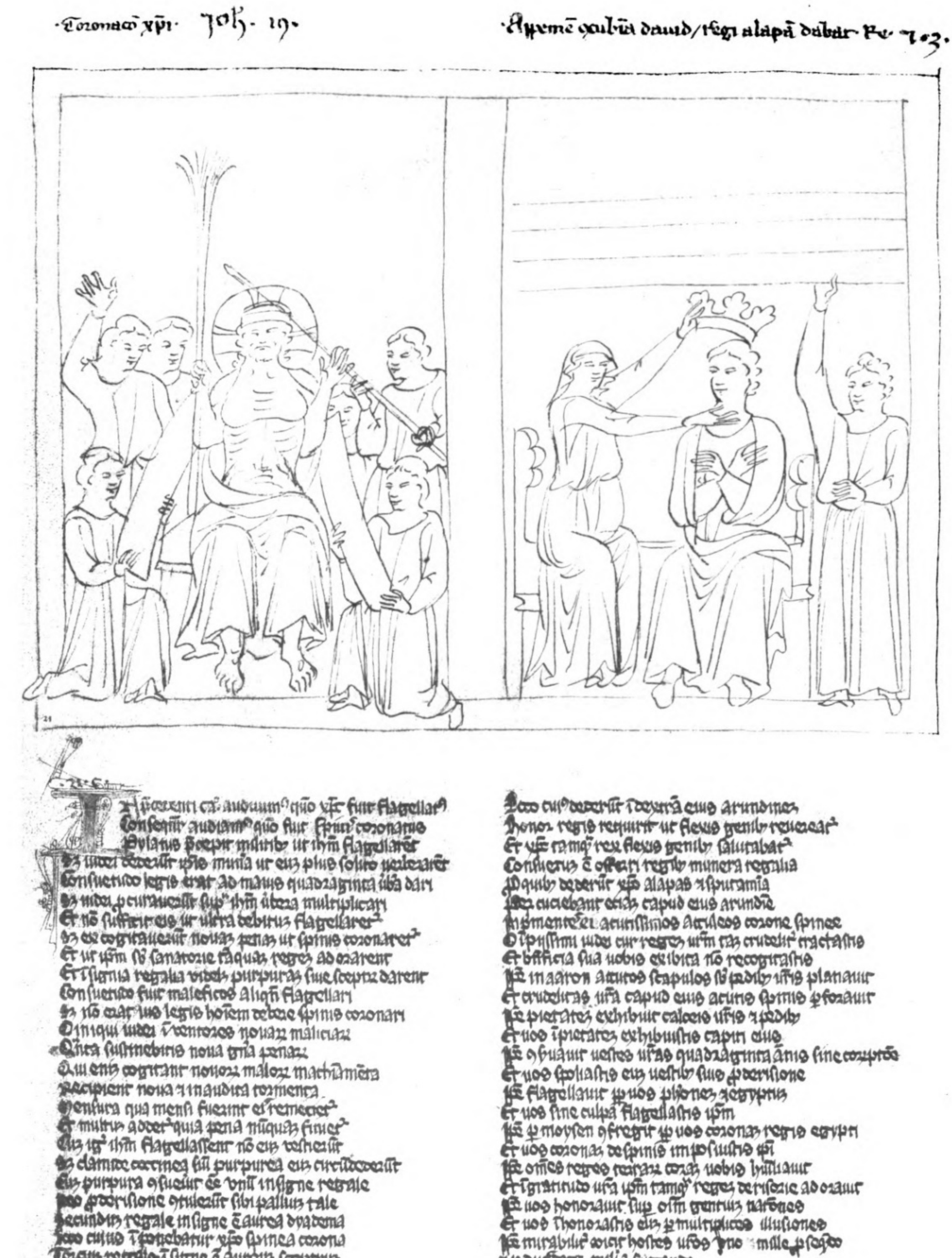
Lamech, Kains Nachkomme, von seinen zwei Frauen misshandelt.

· Uxor Job flagellat maritum suum · Job 2 ·

Nisi etiam affligerent eum acutissimis verbis
A planta usque ad verticem in toto Job sanitas non erat
Sic in carne Christi nichil incorruptum remanebat
Et quanto Christus erat nobilior et tenerior
Tanto fuit dolor ipsius amarior et asperior
O homo cogita quantas sustinuit Christus pro te passiones
Et ne tradas ipsum iterato aliam mortem in perditionem
Attende si umquam talem penam vidisti vel audisti
Qualis fuit passio domini nostri Ihesu Christi
Ad veram contritionem trahit ad te Christi dilectionem
Qui tantas pro tua salute sustinuit passiones
Considera quantum tu versa vice pro ipso sustinuisti
Quantum gratitudinis et reverentie sibi reddidisti
Omne bonum quod facis cunctis diebus vite tue
Non correspondet minime sui sanguinis gutte
Noli ergo murmurare si contingat te modicum sustinere
Sed sanguinem Ihesu Christi cum tribulationibus intuere
Amaritudinem tuam cum sanguine Christi commisce
Et videbitur tibi quamvis sustinueris esse dulce
Sustine in hac vita modicam flagellationem
Ut in futuro effugias perpetuam dampnationem
Postula a domino in hoc seculo ut ita corripiaris
Ut post mortem regnum Dei sine pena ingredi merearis
O bone Ihesu in hac vita nos percute nos flagella
Ut post mortem absque purgatorio gustemus celica mella

Hiob, von dem Teufel geschlagen und von seinem Weibe gequält.

Dornenkrönung.

Apamene, die Geliebte des Perserkönigs, nimmt ihm die Krone weg, um sie auf ihr Haupt zu setzen.

Semei proicit lapides et lutum super dauid. Re. 2. 16. Amon nuncios dauid. 2 R. amonitarum. Re. 10.

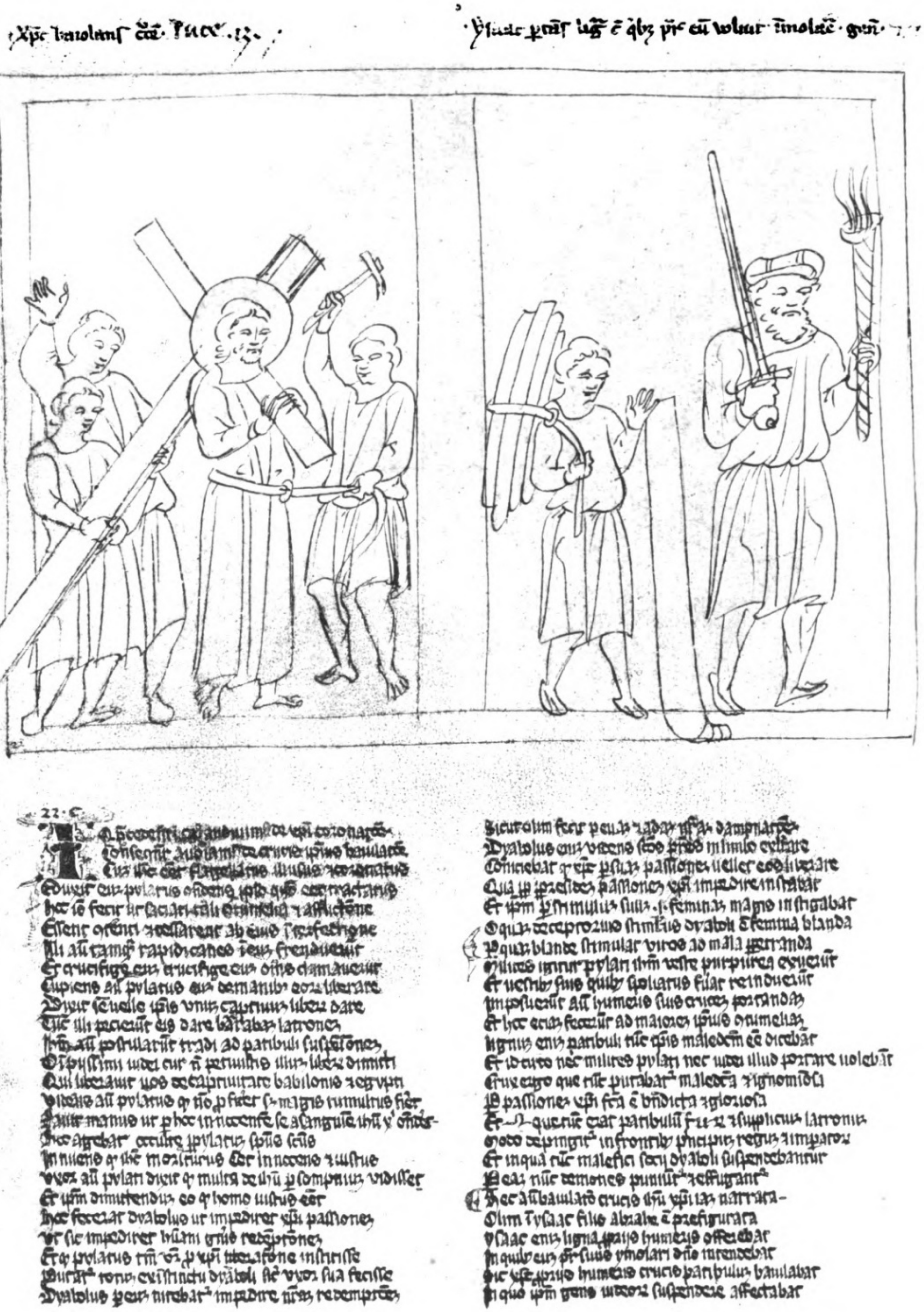

Et vos omnes ipsum solum multis milia congregastis
Et duos populos contra unum hominem coadunastis
Quid prosequebantur unus mille duo fugarunt decem milia
Nisi quia deus uoluit id citius fieri esset ita
Et quod omnes congregati ipsum solum cepissent
Nisi deus ipsum in potestatem uestram tradidisset
Hec autem illusio que xpo in coronatione est illata
Olim fuit in Apemen concubina regis prefigurata
Apemen coronam regalem de capite regis accepit
Et capiti suo in presencia ipsius regis imposuit
Ita synagoga xpum corona sua et honore debito spoliauit
Et ipsum corona spinea et multa contumelia coronauit
Apemen regi alapas palmis suis dedit in maxillam
Quod rex libenter sustinens non indignabatur contra illam
Ita rex celi sustinuit alapas et colaphos iudeis
Et tamen non ostendit indignationem aliquam erga eis
Rex ille concubinam suam apemen intime amauit
Quod omnia ab ipsa sustinere placido animo paciens tollerauit
Xpus synagogam multo plus dilexisse comprobatur
Qui a tam magna eius tanta passa paciebatur
Tales paciam xpi olim rex dauid prefigurauit
Qui ab iniquo semey tanta mala paciens tollerauit
Semey proiecit super dauid lapides ligna et lutum
Sic synagoga iniecit in xpum palmas sannas et sputum
Semey dauid virum sanguineum et uirum belial uocauit

Synagoga xpum seductorem et maleficum appellauit
Abysay uoluisset semey occidisse sed dauid prohibuit
Angeli occidissent derisores xpi sed xpus non permisit
Xpus enim uenit in mundum graciis nostris mortem pati
Ut nos reconciliaret prosuum sanguinem deo patri
Non ideo uenit in mundum ut aliquos interficeret
Sed ut pacem et concordiam inter deum et homines reficeret
Pater autem ad deos non est pacifice tractatus
Qui tantis derisionibus ab eis est inhonoratus
Qua propter hec olim prefigurata est nuncii regis dauid
Quos Amon rex amonitarum turpiter dehonestauit
Dauid misit nuncios regi amon ad pacem instaurandam
Quorum uestes ipse prescidit usque ad nates et mediam barbam
Sic deus filium suum ad pacem in mundum destinauit faciendam
Quem synagoga nudans uestibus barbam ipsius spuit et ...
Xpus uenit pacem inter deum et homines restaurare ... dauit
Quam infra quinque milia annorum nullus potuit reformare
Gentiles in reformatione pacis effudit sanguinem
Iudei autem ostenderunt effundere aquam
Xpus autem effudit tam sanguinem quam aquam
Ut eo firmius fuerit illa que ipse fecit pacem
Gentilibus fundit sanguinem alijs iudeis aquam fluxit
Sed xpus effudit sanguinem et aquam proprio latere
O bone ihesu doce nos hanc pacem ita seruare
Ut tecum mereamur in eterna pace sic letare.

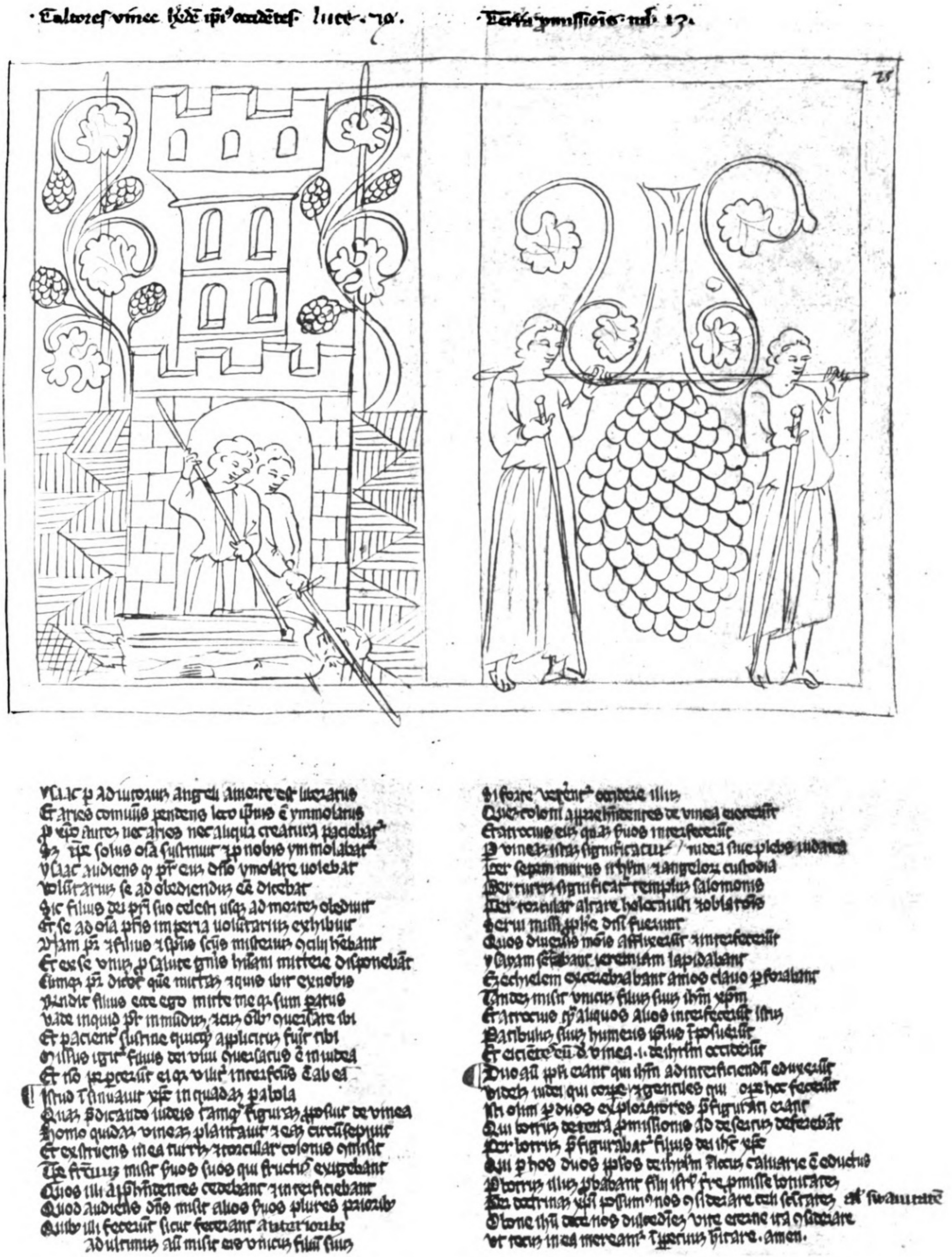
Simei flucht dem König David.

Der König von Ammon verunehrt die Gesandten Davids.

Kreuztragung.

Isaak trägt das zu seinem Opfer bestimmte Holz.

Die Weingärtner töten den Sohn des Weinbergbesitzers.

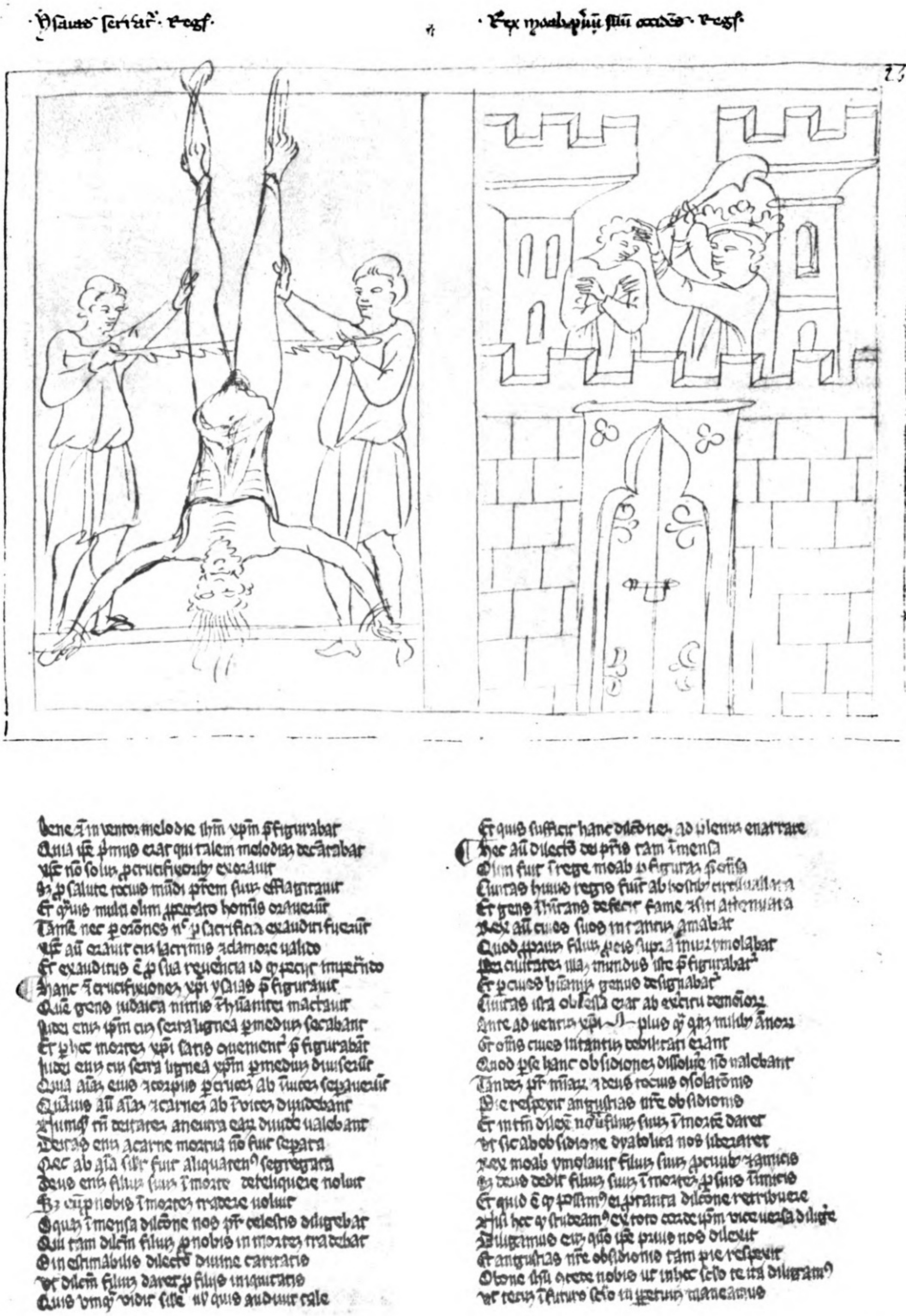
Die Kundschafter bringen aus Kanaan eine grosse Weintraube.

Christus in cruce clavis perforatur et levatur pro suis crucifixoribus orat. Jubal Tubalkaym filii Lamech genesis 4.

Hesterna die audivimus quomodo Christus crucem baiulavit
Consequenter audiamus quomodo pro crucifixoribus suis exoravit
Tota nocte et die illusionibus et tribulationibus fatigatus erat
Quod illam gravem crucem portare non valebat
Tunc angariaverunt quendam videlicet Symonem Syrenensem
Ut adiuvaret Christum baiulare suam crucem
Dum venissent ad montem Calvarie et viderent eum fatigatum
Dederunt ei acetum felle mixtum et vinum mirratum
Huic potus malicia iudeorum Christo commiscebatur
Sicut olim per psalmistam prophetatum de ipsis erat
Accipientes autem milites crucem posuerunt eam super terram
Et nudantes Ihesum extenderunt eum super eam
Primum autem manum clavo cruci affixerunt
Et aliam funibus trahentes ad aliud foramen extenderunt
Quam cum affixissent pedes sibi funibus extendebant
Et uno clavo ambos cruci affigebant
Hanc extensionem tangit dominus in psalmo et dicit de ea
Foderunt manus meas et pedes, dinumeraverunt omnia ossa mea
Cum autem Ihesus pateretur hanc crudelissimam acerbitatem
Ostendit eis suam clementissimam caritatem
Nam pro eis patrem celestem exoravit
Et nobis exemplum inimicos diligendi donavit
Quando enim inimicos diligimus et pro ipsis oramus
Filios dei patris nos esse demonstramus Fres
Christus enim docuit ut inimicos nostros amemus
Ut filii patris sui qui in celis est esse possimus
Non est magnum amare benefactores et amicos
Sed maximum est amare persecutores et inimicos
Crucifixores igitur Christum super terram cruci affixerunt
Et post hoc eum in altum cum cruce levaverunt
Hec autem oratio que a Christo in crucifixione est prolata
Fuit in Iubal fratre Tubalkaym prefigurata
Qui inventores artis ferrarie et musice extiterunt
Quando enim Tubalkaym cum malleis sonos faciebat
Iubal ex sonitu malleorum melodiam inveniebat
Ad tales ergo melodias et malleorum fabricatores
Comparantur ipsi orationes et crucifixorum malleatores
Quando enim crucifixores Ihesum ad crucem fabricabant
Christus dulcissimam melodiam pro ipsis patri suo decantabat
Pater dimitte illis quia nesciunt quid faciunt
Ignorant enim quod filius tuus sum quem crucifigunt
Si enim iudei et gentiles filium dei cognovissent
Nunquam regem glorie crucifixissent
Tante autem dulcedinis erat hec beatissima melodia
Quod eadem hora conversi sunt hominum tria milia
Congrue iudei per inventores artis fabrice figurati fuerunt
Quia ipsi hunc modum crucifigendi primo invenerunt
Iubal Tubalkaym filii Lamech fuerunt
Non enim erat usus quod homo cruci cum clavis affigeretur
Sed ut funibus suspenderetur donec moreretur

Der gekreuzigte Christus bittet für seine Feinde. Jubal und Tubal-Kain schmieden Nägel.

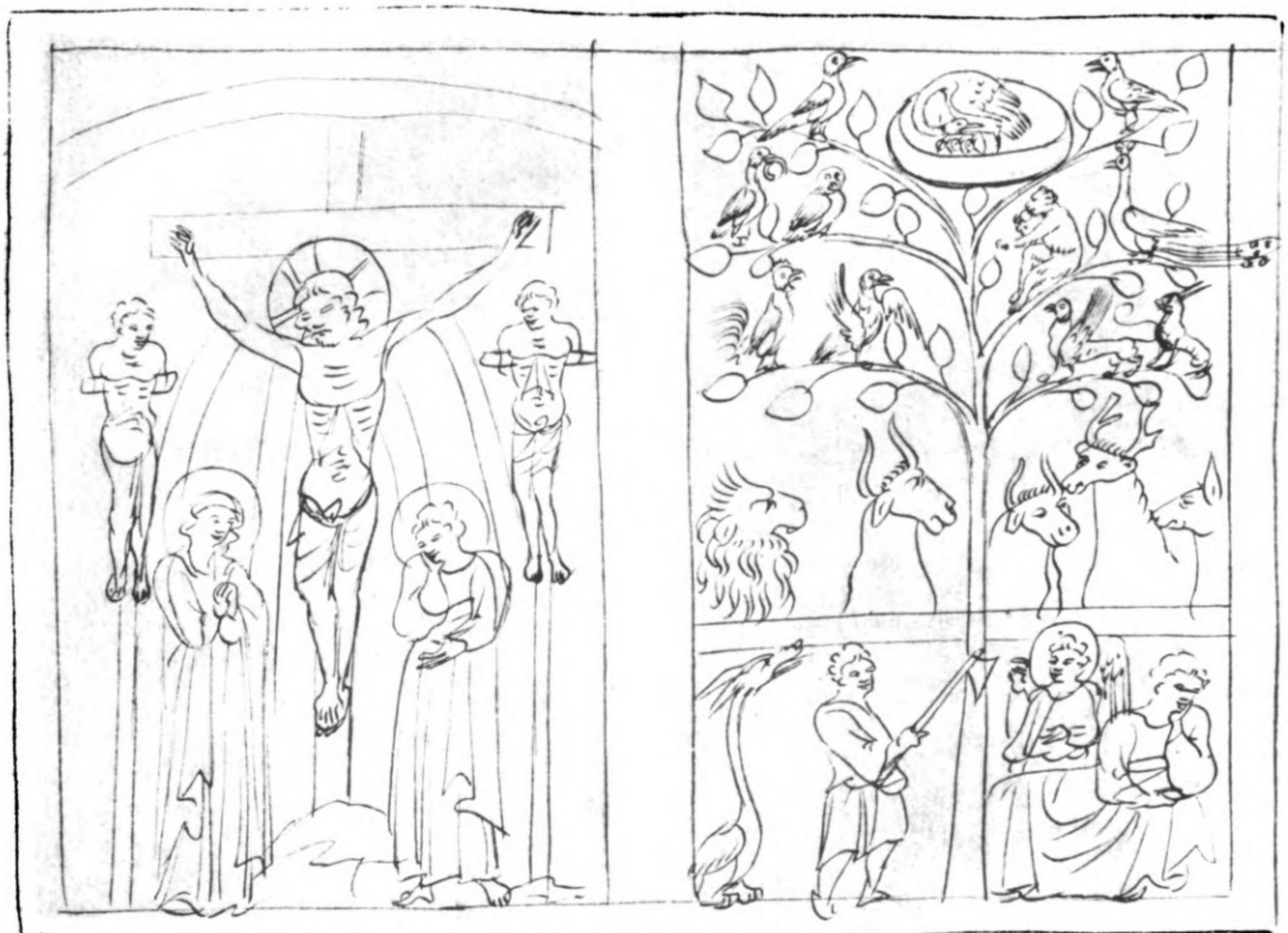

Jesaias wird zersägt.

Der von den Israeliten belagerte König Moabs tötet seinen Sohn.

· Crucifixio xpi c latronibus · Luc · 23 ·

· Sompnium Nabuchodonosor regis · Danielis · iiii ·

28

28 c.

In precedenti capitulo audivimus quomodo Christus in cruce oravit
Consequenter audiamus quibus figuris mortem suam prefiguravit
Rex Nabugodonosor per sompnium arborem magnam vidit
Que medium se extendens ramos per mundum extendebat
Hec arbor ipsum regem in mundum futurum prefigurabat
Sed mistice Christum regem Nabugodonosor designabat
Cuius potestas super omnes celos exaltatur
Et potentia eadem super omnes potestates mundi dilatatur
Omnes bestie et volucres in ea morabantur
Et omnes de fructibus eius vescebantur et nutriebantur
Per hec satis convenienter innuebatur
Quod omnis creatura per gratiam Christi sustentatur
Et ecce angelus adveniens iussit arborem succidi
Per quod figurabatur quod Christus debuit crucifigi
Dixitque quod omnes rami eius essent amputandi
Innuens quod omnes apostoli a Christo essent separandi
Addidit et omnia folia arboris esse excucienda
Innuens omnia Christi documenta a Iudeis contempnenda
Adiecit insuper quod omnes fructus arboris deberent dispergi
Innuens quod omnia opera Christi a Iudeis debent vilipendi
Item dixit quod omnes bestie et volucres ab ea fugere deberent
Quia nec homines nec angeli Christo auxilium preberent
Addiditque quod licet arbor illa esset succidenda
Tamen radix eius ad regerminandum in terra esset dimittenda
Per quod innuebatur quod licet Christus esset moriturus
Tamen non esset in morte permansurus sed resurrecturus
Adiecitque quod Nabugodonosor quem arbor ad litteram prefigurabat
Vinculo ferreo et eneo alligari debebat
Per hoc innuebatur quod Christus ad columpnam esset ligandus
Et clavis ferreis patibulo crucis affigendus
Addiditque quod idem rex deberet rore celi tingi i. madidari
Innuens ad litteram eum mundum extra homines debere morari
Per hoc prefigurabatur quod Christus extra urbem deberet crucifigi
Et rore celi tingi i. proprio cruore perfundi
Adiecit quod idem rex tamquam bestia esset cibandus
Innuens quod Christus felle et aceto esset potandus
Addiditque quod cor eius deberet ab humano commutari
Et cor bestie pro corde hominis deberet ei dari
Per hoc innuebatur quod Iudei Christum non tamquam hominem tractarent
Sed tamquam feram vel vermem conspuerent et cruciarent
Vel quod ipsi Iudei non tamquam homines se Christo exhiberent
Sed tamquam bestie quod ipsum dentibus striderent
Adiecitque quod super ipsum regem vii tempora essent mutanda
Quia passio Christi per septem horas canonicas esset prolonganda
Adiecitque quod hoc esset decretum in sentencia vigilum i. angelorum
Et hoc esset sermo et petitio sanctorum
Per quod innuebatur quod mors Christi tam angelis quam sanctis necessaria erat
Quia per ipsam angelorum restauratio et sanctorum liberatio fieri debebat
Adiecitque quod per eundem regem deveniret ad noticiam omnium
Quia deus id est excelsus dominatur super omnia regna hominum

Christus am Kreuz zwischen Maria und Johannes.

Nebukadnezar sieht im Traum einen grossen Baum.

· Rex Codrus sponte mortem subiit · i · figura · capitulum ·

· Eleazar perimit elephantem in machabeis · i · figura · capitulum

27

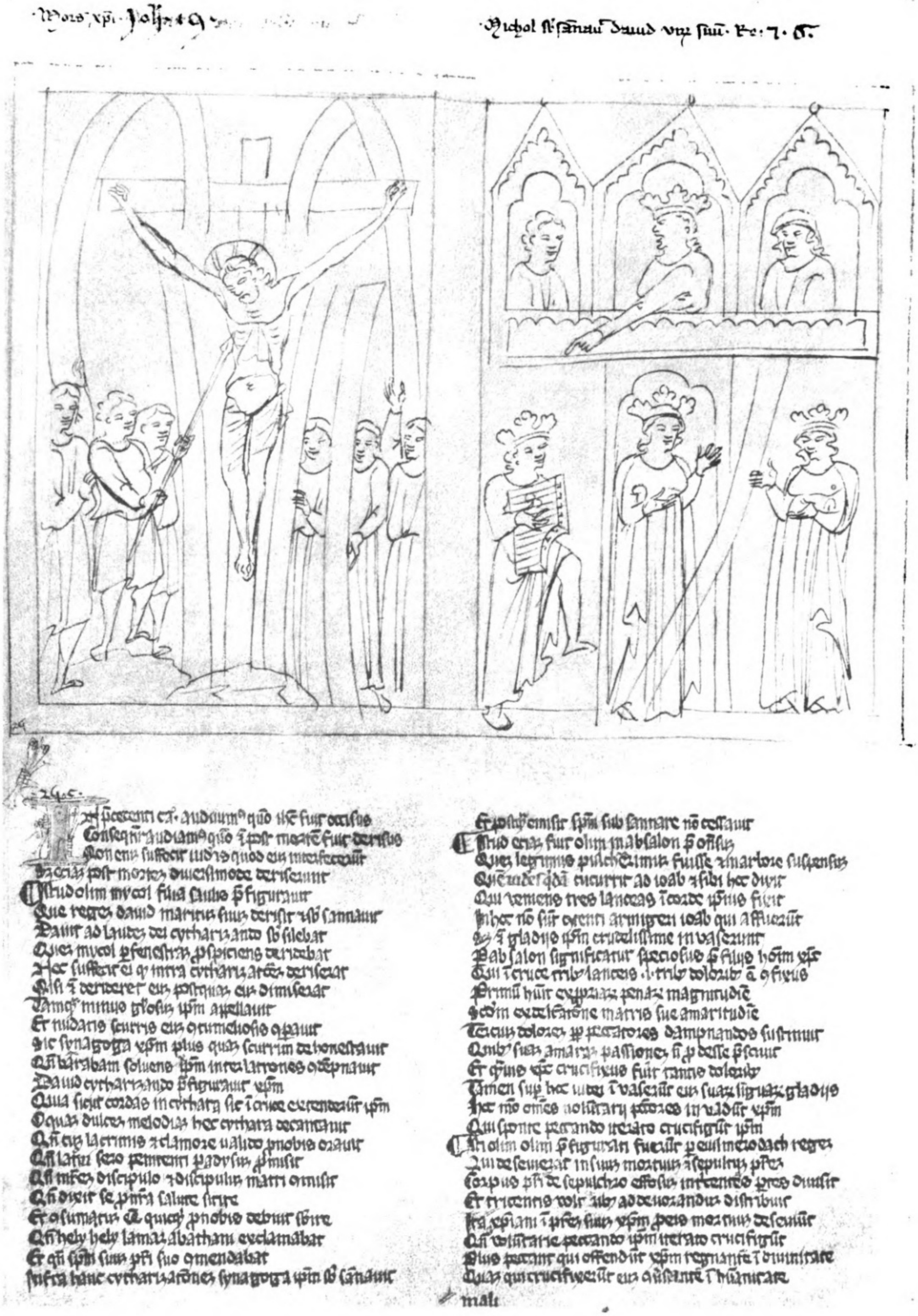

In quo innuebatur quod per predicationem Christi et suorum
Agnosceret mundus deum verum omnium seculorum
Addiditque quod deus posset dare regnum cui vellet
Et quod super illud hominem humillimum constitueret
Per quod innuebatur quod Christus esset humillimus omnium
Et deus constituit eum regem omnium
Sic igitur per quinque parabolas istas prefigurabatur Christus
Qui per ordinationem sui patris est pro nobis crucifixus
Et quamvis passio Christi filii a patre celesti sit ordinata
Tamen non invite sed voluntarie est ab ipso acceptata
Et illud Codrus rex grecorum olim prefiguratum monstravit
Qui pro suis civibus liberandis sponte mortem acceptavit
Civitas enim Atheniensis obsessa erat
Et per nullius defensores liberari poterat
Tunc Codrus rex consuluit deum suum Apollinem
Si per aliquem modum posset liberare civitatem
Et quamvis paganus esset et non cognosceret deum
Tamen nuncium dei recepit per Apollinem et consilium verum
Dictum est ei quod civitas nullo modo posset liberari
Nisi contingeret ipsum ab hostibus occidi et mactari
Qui tantum dilexit suos qui erant infra urbem
Quod exivit de urbe volens pro eis subire mortem
Hostes hoc scientes nolebant ei in aliquo nocere
Cupientes potius civitatem quam ipsius mortem habere
Quo audiens Codrus rex ad civitatem rediit

König Kodrus lässt sich töten, um seinem Volke den Sieg zu verschaffen.

regales
Et vestes deponens et vilem induens iterum exivit
Statimque hostes eum irruentes interfecerunt
Quia ipsum regem in vili habitu non cognoverunt
Cum autem viderunt regem mortuum de captione urbis desperaverunt
Et ab impugnatione cessantes ad propria redierunt
Sic Christus nos dilexit ut se in mortem sponte daret
Ut nos a demonum obsidione liberaret
Induit autem se carne humana quasi veste vili
Quia in veste regali id est in deitate non posset occidi
Si enim ipsum regem glorie esse cognovissent
Numquam eum sic deiudicassent nec occidissent
Et non solum Christus obsidionem infernalis captivitatis dissipavit
Sed et mortem sua morte nostram destruxit et necavit
Et hoc fuit olim per Eleazarum Machabeum prefiguratum
Qui se morti exposuit ut perimeret elephantem loricatum
Quem enim exercitus gentilium contra filios Israel vallaverunt
Eleazar percurrens elephantem cum lancea perforavit
Qui sauciatus vulnere mortifero cecidit
Et super occisorem suum cadens ipsum oppressit
Fortis invasit infortem et ambo corruerunt
Sic Eleazar et elephantem et ambo mortui fuerunt
Ita Christus mortem in ligno fortiter Fortis
Et per mortem suam nostram mortificavit mortem
Domine Jhesu qui per mortem tuam dignatus es nos liberare
Fac nos post hanc vitam tecum semper habitare

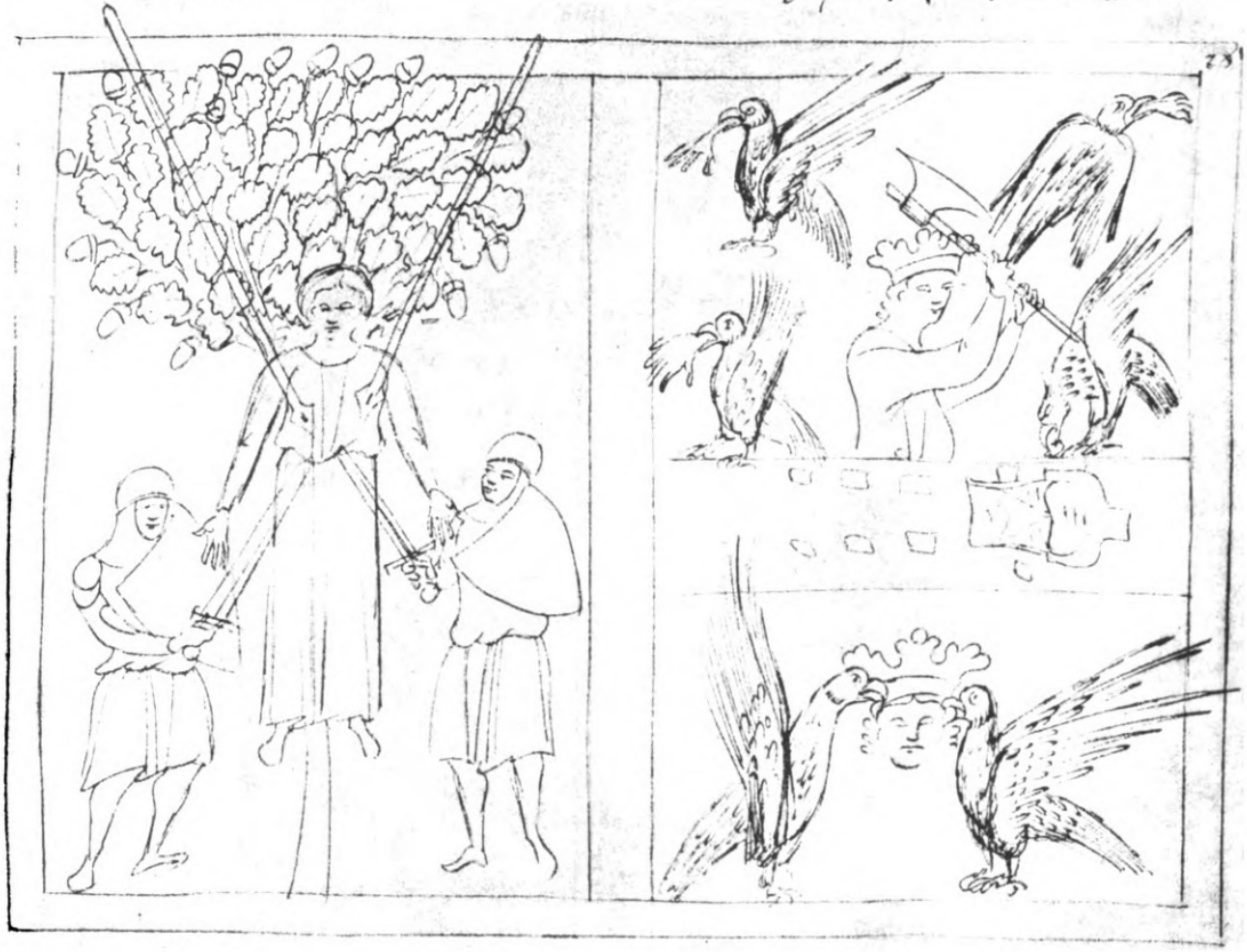
Eleazar stirbt, indem er einen Elefanten tötet.

Verspottung des gekreuzigten Christus durch die Juden.

Verspottung Davids durch Mikal.

Absolon interficitur. Re. 2. 18. — Evilmerodach rex divisit patrem suum in ccc partes

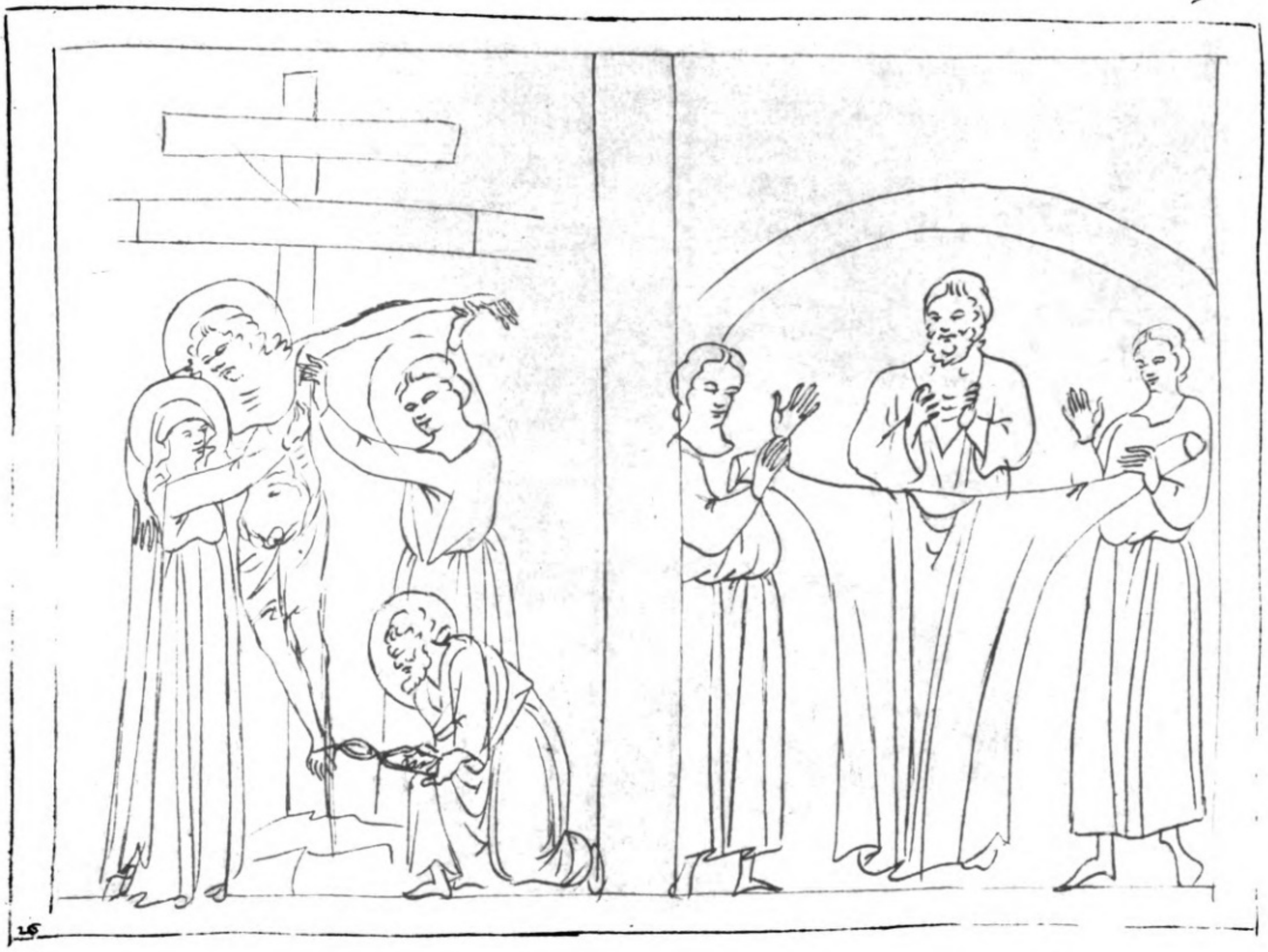
Xpm semel crucifixum conantur iterare et rursus vulnerare
Qui sine timore peccat vel qui se sumit de peccato se iactare
Crucem xpi ad crucifigendum eum phibetur carpentare
Qui ad perpetrandum mala conatur consilia et auxilia prestare
Dorso xpi crucem baiulandam imponere phibetur
Qui peccatum divini ordinacioni attribuere vult
In faciem xpi phibetur despective conspuere
Qui non agit gracias deo de quibus sibi dat munere
A tergo xpm phibentur alaphis verberare
Qui proximum vero post tergum suum nititur diffamare
Faciem autem xpi phibentur colaphis contundere
Qui proximis in presencia sua presumit confundere
Caput xpi phibetur vulnerare spinis
Qui ceteros nituntur invadere in iniuriis et rapinis
Oculos dni omnia conspicientis conantur velare
Qui malum pro bono nititur reddere dare vel mutare
Vestimenta xpi phibentur sibi dividere
Qui res proximorum suorum presumunt distribuere
Dnm ihm xpm cum iuda dolose phibentur salutare
Qui proximos suos fraudulenter volunt adulare
Dnm ihm xpm doloso corde cum iuda intendit osculare
Qui proximo suo promittit quod non intendit servare
Dnm cum iudeis videtur deridere et subsannare
Qui plaude humana nititur orare vel elemosinas dare
Loculos xpi cum iuda fure peccare comprobatur

Qui de rebus commissis aliquid sibi trahit et furatur
Pedes xpi phibetur clavis ferreis perforare
Qui magis theatra et tabernas quam templa solent visitare
Crucem cum symone sirenio portare comprobatur
Qui non voluntarie sed quasi coactus bonum operatur
Clavos crucis xpi phibetur fabricare
Qui inter proximos nituntur discordias seminare
Dnm vero se sannare cum sinistro latrone
Qui ficte confitentur et qui menciuntur in confessione
Cum iuda comprobantur temet ipsos suspendere
Qui nolunt veniam petere et satisfaccioni intendere
Manus xpi phibentur cum funibus colligare
Qui non credit deo quod possit necessaria sua dare
Manus dni volunt clavis configere et vulnerare
Qui de bonis a deo datis non vult elemosinas erogare
Dnm cum iuda pro temporali pecunia comprobatur vendere
Qui bona sua pro vana gloria studet expendere
Mirratum vinum comprobatur dno bibendum exhibere
Qui hereses sub pallio veritatis student docere
Acetum felle mixtum phibentur dno propinare
Qui de male acquisitis presumunt dno sacrificare
Dnm cum iuda tradicione osculo tradere phibetur
Qui cum mortalibus accedit ad corpus xpi non veretur
O bone ihu da nobis tuo sacratissimo sacro ita cibari
Ut a te numquam mereamur in perpetuum separari

Absalons Tod.

Evilmerodach, König von Babylon, zerschneidet den Leichnam seines Vaters Nebukadnezar in 300 Stücke.

Depositio Christi de cruce. Joh. 19. Jacob flens videns tunicam filii sui Joseph. Gen. 37.

25

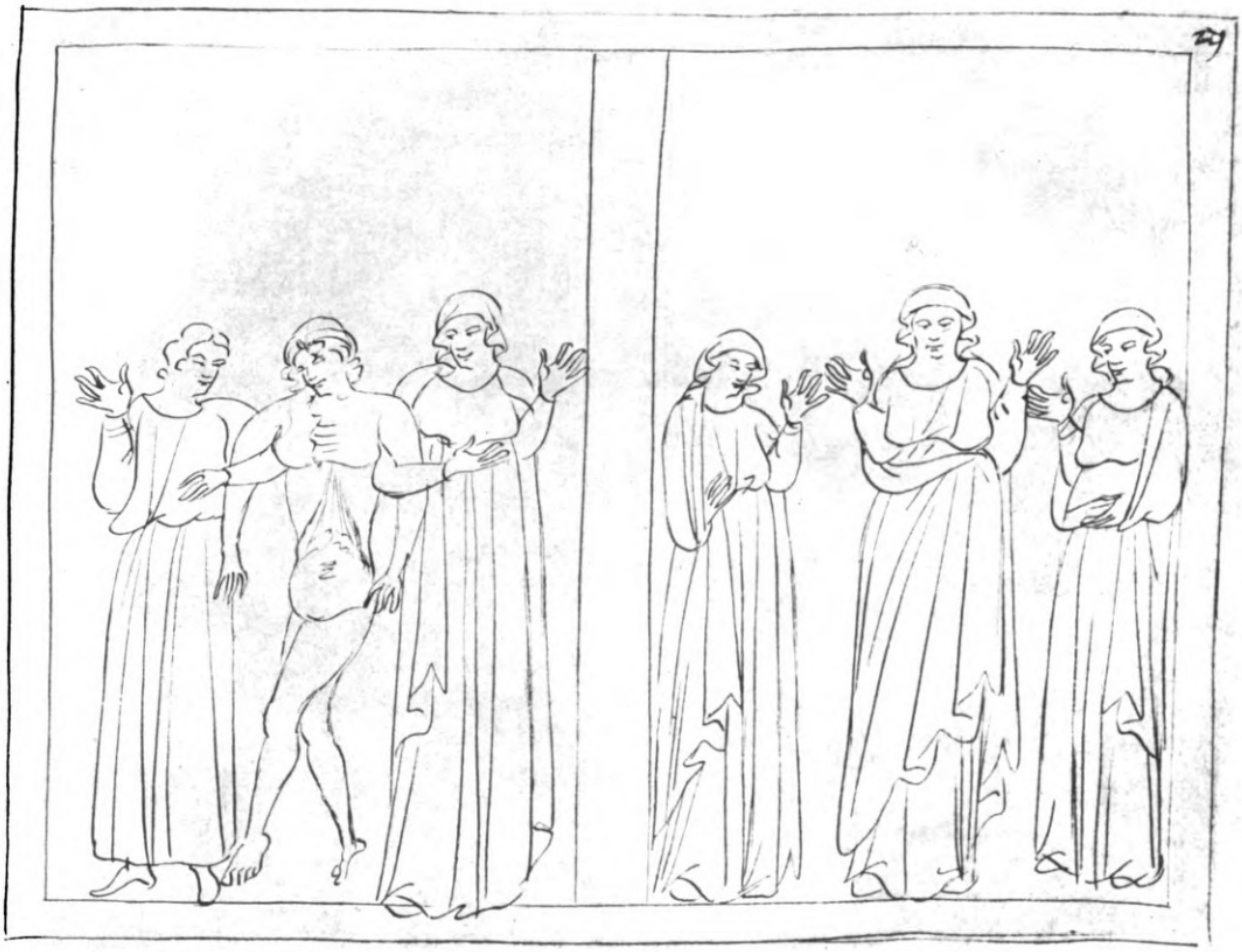
26. c.

In praecedentibus audivimus salvatoris nostri passionem
Consequenter audiamus dulcissimae matris eius dolorem
Quantum salvator noster passionem tolerabat
Tantum fuit Maria ut secum omnia per compassionem portavit
Tunc impletum est quod dixerat ei Symeon iustus
Tuam ipsius animam pertransibit gladius
Dolorem quem Maria in compassione filii sui tolerabat
Jacob tolerationem filii sui Joseph praefiguravit
Jacob Joseph super omnes filios diligebat filium suum
Et ideo invidia fratrum suorum ipsum interficere volebant [illegible]
Fecit autem Jacob filio suo Joseph tunicam polimitam
Variis coloris et picturis artificialiter politam
Quem cum misisset pater ad fratres ubi greges pascebant
Illi apprehendentes eum interficere volebant
Sed nutu dei ipsum Ismahelitis vendiderunt
Et tunicam eius lacerantes sanguine hedi asperserunt
Et mittentes qui portaverunt ostenderunt eam patri
Ut videret si esset tunica Joseph filii sui
Quam videns pater scidit vestimenta sua et coepit flere
Dicens filium meum devoratum dentibus pessimae ferae
Quod audientes filii eius ad ipsum conveniebant
Et ipsum in luctu suo consolari satagebant
Ipse autem ad consolationem eorum minime attendit
Et nullam volens recipere consolationem sic respondit
Descendam lugens ad filium meum in infernum
Quia nolui consolari in hac vita intereunti
Ita Maria lugens filium suum in infernum descendisset
Et secum ibi permansisset si possibile fuisset
Quantum putatis fratres karissimi quantum Maria planxit et fluxit
Quando filii sui tunicam id est carnem laceratam conspexit
Tunica Joseph fuit sanguine hedi cruentata
Sed tunica Christi fuit proprio cruore madidata
Et vere ipsum devoravit fera pessima
Haec est iudaeorum invidia iniquissima
Jacob ex dolore scidit vestes suas scilicet exteriores
Maria autem scidit vestes scilicet vires interiores
Omnes filii Jacob ad ipsum congregati fuerunt
Et tamen dolorem eius delinire non potuerunt
Et si totus mundus ad Mariam congregatus fuisset
Ipsa tamen numquam sine filio aliquam consolationem recepisset
Jacob xii filios habuit de amissione unius ita doluit
Quanto magis Maria doluit qui unum habuit eundem amisit doler
Iste est dolor Mariae tam immensus fuit praefiguratus
Quando Abel ab iniquo Kayn fuit occisus et mactatus
De ipsius interfectione Adam et Eva in tantum doluerunt
Quod eius necem centum annis complanxerunt
Et quamvis magnus dolor eorum videtur fuisse
Tamen dolor Mariae comprobatur maior extitisse
Quanto enim res quae diligitur est carior
Tanto dolor de amissione ipsius erit gravior

Schmerz Marias bei der Kreuzabnahme Christi.

Schmerz Jacobs, da man ihm den Rock Josefs bringt.

Adam et Eva fleverunt filium suum Abel. gen. 4. — Noemi dolens. Ruth. 1.

Nunquam erat amor maior quam inter Mariam et eius natum
Ergo nullum dolorem poterimus dolori Marie equiparare
Dolor Ade et Eve legitur multum diu durasse
Quia leguntur centum annis in luctu perseverasse
Sed si Christus per centum milia annorum in morte perseverasset
Maria nunquam medio tempore a luctu et merore cessasset
Cum igitur Joseph corpus Christi de cruce deponeret
Affuit Maria ut ipsum inter brachia sua attolleret
Tunc fasciculus mirre inter ubera eius commorabatur
Sicut in canticis canticorum de ipsa cantatur
O quam amarus mirre fasciculus erat in corde Marie
Collacio penarum quas sustinuit Christus tota nocte et die
Quanto vinum dulcius et nobilius esse comprobatur
Tanto fit acrius et amarius quando transmutatur
Sic quanto amor Marie ad filium erat dulcior
Tanto dolor eius in passione Christi factus est amarior
Qua pro Maria fuit olim per Noemi prefigurata
Que pro morte filiorum suorum multum fuit amaricata
Unde dixit nolite me vocare Noemi quod est pulchra
Sed vocate me Mara quod est amara
Valde enim me omnipotens amaritudine replevit
Hec dixit quando orbacionem duorum filiorum suorum deflevit
Convenienter autem Maria per Noemi est designata
Quia sic erat solum uno sed duobus filiis orbata
Unum filium habuit per carnalem progenituram

Alium autem mater misericordie adoptaverat sibi per curam
Deus et carnalis filius Marie erat Ihesus
Adoptatus autem erat universum humanum genus
Carnalis filius mortuus erat morte corporali
Adoptivus autem mortuus erat morte spirituali
In passione enim domini totum genus humanum fidem reliquerat
Et ideo omnis homo in anima mortuus erat et perierat
Pro utroque magnam amaritudinem sustinebat
Quia utrumque ex intimo cordis affectu diligebat
Et quamvis filium suum tamquam se ipsam et plus se ipsa amaret
Tamen sibi placuit ut per mortem suam nos liberaret
Maluit enim dilectissima mater nostra illum cruciari
Quam nos morte perpetua eternaliter dampnari
Ex hoc nos possumus perpendere quantum [illegible] amabat
Que dilectum filium suum pro nostra salute morti offerebat
Cum enim una res pro alio datur ut commutatur
Res quae accipitur plus amari videtur quam illa que datur
Videtur ergo quodammodo quod Maria nos plus quam suum filium diligebat
Que potius ipsum crucifigi quam nos condempnare volebat
Ex hoc etiam perpendere possumus quantum pater celestis nos amabat
Qui unigenitum filium suum pro nobis in mortem dabat
Ambo igitur tam pater quam mater nos multum amaverunt
Et ut eos corde toto reamemus bene meruerunt
O bone Ihesu da nobis hanc dileccionem tuam recogitare
Ut tecum mereamur in celis eternaliter habitare

Adam und Eva betrauern ihren Sohn Abel hundert Jahre lang. — Naëmi betrauert ihre zwei Söhne.

·Xpc sepelit· luce· 23· ·David plang abner ītfcm a ioab· Re· ·ii· 3· c·

In precedenti cap° audiuimus quō xpc de cruce ē depositus
Consequent audiamus quō fuit sepultus
Joseph et nicodemus corpus in syndone involuerunt
Et cū odoriferis aromatibus in monumentum posuerunt
Maria affuit cū miserabili planctu et lamentatione
Et cū luctu et multarum lacrimarum effusione
Nulla lingua sufficit eius dolorem enarrare
Nec aliqua mens sufficit eius tristiciam cogitare
In tm̄ tota nocte et die planctu fatigata erat
Quod vix exsequias filii sui ad sepulchrum sequi poterat
Cor osculis et amplexibus corpus filii constringebat
Quod omnis populus sibi compatiens querulando dicebat
O qualem crudelitatem impiissimi exercuere
In hac tam pulcherrima et delectabili muliere
Mirum planxit, fremuit et ploravit luxit
Quod omnes ad compaciendum et ad plorandum provocavit
Quis enim tam turbatissime mihi non compateret
Quis ad tantam lacrimarum effusiones non emolleret
Nunc manus filii nunc pedes eius deosculabatur
Nunc collum eius nunc latera stringendo amplexabatur
Nunc pectus proprium pugnis percuciebat et tundebat
Nunc manus cum effusione lacrimarum constringebat
Nunc intuebatur vulnera filii sui nunc firmabatur oculos
Nunc osculis oris sup pectus eius nunc sup os corruit
Nimis bestiale cor hāc videretur
Qui tantis lacrimis et lamentationibus non compateretur
Bestialis porcus porco clamanti commovetur
Et quis tam turbatissime mihi non misertur
Hic compassus est et flevit cum maria magdalena
Et quis non flevit cum virgine tam virgine amena
Delfini dicuntur mortuis suis compati et eos sepelire
Et quō potest homo planctum marie sine dolore audire
Dolorem quem maria in sepultura filii sui tolleravit
Olim david in exequiis abner prefiguravit
Abner a ioab fraudulenter interfectus erat
Cuius interfectionem rex david sequens feretrum deflebat
Et non solum ipse sup exequias eius plorabat
Sed etiam alios ad plorandum incitabat
Scindite inquid vestimenta vestra et plangite
Nam ignoratis quia princeps maximus in israel occidit hodie
Non est occisus sicut ignavi et malefici qui meruerunt
Sed sicut iusti coram filiis iniquitatis cadere consueverunt
Ita bta virgo in die parasceves dicere potuit
Qui filius eius ab iniquis iudeis occisus fuit
Scindite vestimenta vestra videlicet interiora et plangite
Quia ignoratis quod princeps maximus in israel occisus ē hodie
O quam maximus princeps in israel occisus erat
Cui omnis creatura compassionem exhibebat
Sol subtraxit radios suos ne eum ipsius videret
Aer obscuratus ē ut nuditas eius non videretur

Christi Grablegung. Davids Trauer bei Abners Leichenbegängnis.

Joseph i cystrna gen. 37.

Jonas i ventre ceti. Jone 1.

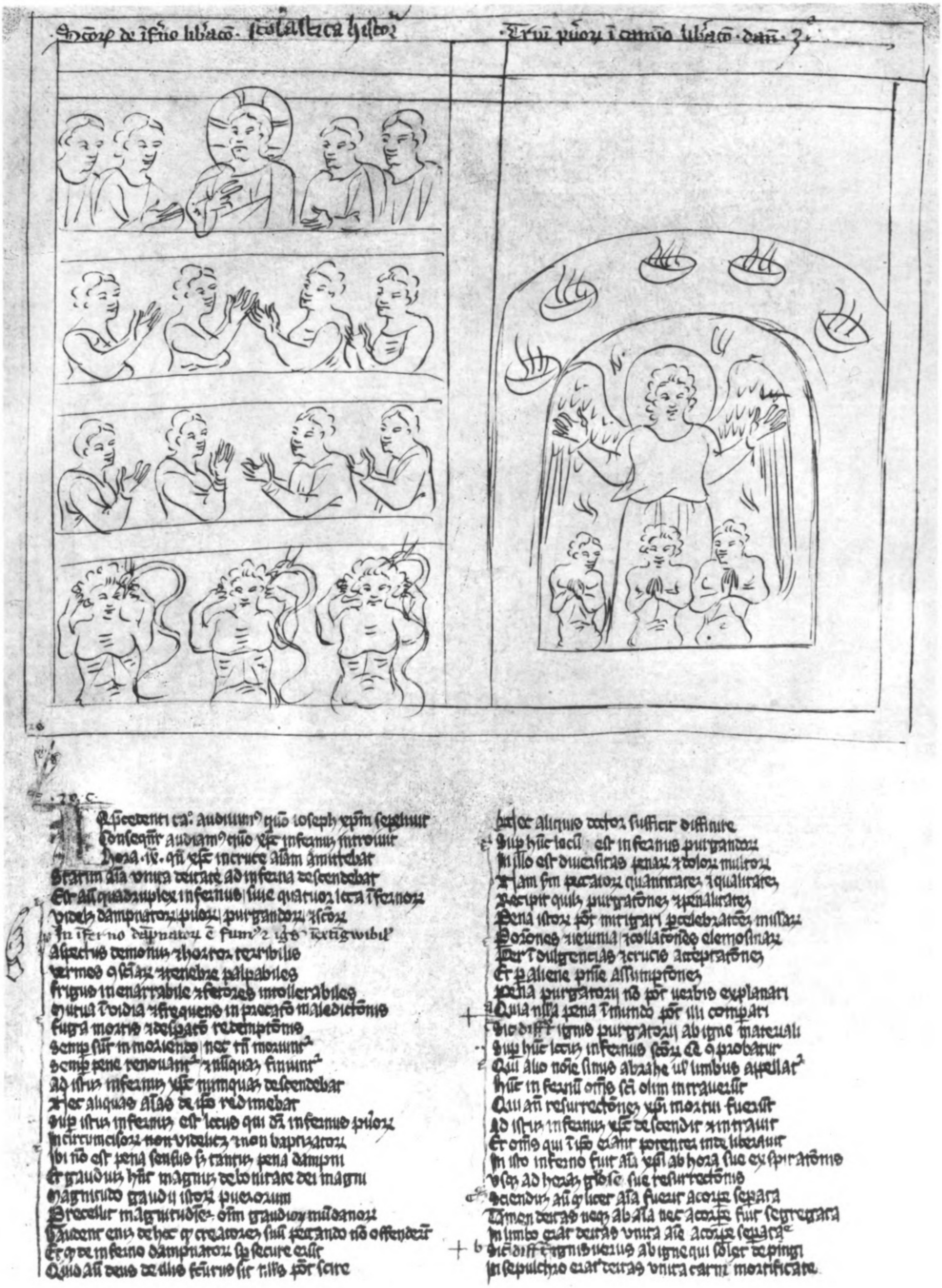

Terra tremuit ut crucifixores terreret
Templum et velum scissum est ut pharisei conpaterent
Petre scindebantur et sonum magnum dabant
Quia enim apostoli tacuerunt lapides clamabant
Monumenta aperta sunt ut mortui resurgerent
Et potenciam huius principis manifestarent
Dyabolus in sinistro brachio crucis sedens mirabatur
Quis ille esset quem omnis creatura reuerebatur
Philosophi athenienses videntes solem obscurari
Dixerunt deum nature angustiis esse cruciari
Edificaveruntque altare ignoto deo
Qui manifestandus erat futuro seculo
Huius ergo principis exequias deplangamus
Et corda nostra intima conpassione scindamus
Sepulturam Christi in filii Jacob prefiguraverunt
Qui fratrem suum Joseph in cysternam miserunt
Filii Jacob fratrem suum sic eum usque ad mortem oderunt
Ita iudei fratrem suum Christum gratis odio habuerunt
Filii Jacob fratrem suum pro xxx denariis vendebant
Iudei Christum pro xxx denariis a iuda emebant
Et potenciam huius principis mundo innotescerent
Multi enim surgentes hominibus apparuerunt
Filii Jacob tunicam fratris sui dilaceraverunt
Iudei carnem Christi virgis flagellis spinis clavis vulneraverunt
Tunica Joseph non sensit aliquam penam vel dolorem

Josef wird in die Grube geworfen.

Sed caro Christi in omnibus membris sustinuit passionem
Tunica Joseph usque ad talos descendebat
Et in Christo a vertice usque ad talos nulla sanitas erat
Filii Jacob tunicam Joseph sanguine hedi aspergebant
Sed iudei tunicam Christi proprio sanguine perfundebant
Filii Jacob patrem suum nimis turbaverunt
Sic iudei matri tristiciam maximam intulerunt
Joseph fratribus suis quod in eo deliquerant relaxavit
Et Christus pro crucifixoribus suis patrem suum exoravit
Joseph a fratribus suis venditus factus est dominus Egypti
Christus a iudeis crucifixus factus est dominus celi et mundi
Filii Jacob fratrem suum postea adoraverunt
Et multi iudei post resurrectionem in Christum crediderunt
Jacob audiens filium suum vivere multum gaudebat
Maria videns Christum surrexisse magnum gaudium habebat
Joseph filius accrescens vel incrementis [illegible]
Et fides Christi de die in diem excrevit et iam ubique dilatatur
Sepulturam Christi Jonas prefiguravit
Qui per iactum nautarum in mari ceto devorabatur
Jonas fuit per tres dies et noctes in ceto
Ita Christus erat usque ad triduum in monumento
Quod autem ystoria Jone salvatori appropriatur
In capitulo de resurrectione manifestatur
O bone Jesu da nobis tuam sepulturam ita venerari
Ut a te nunquam mereamur in perpetuum separari

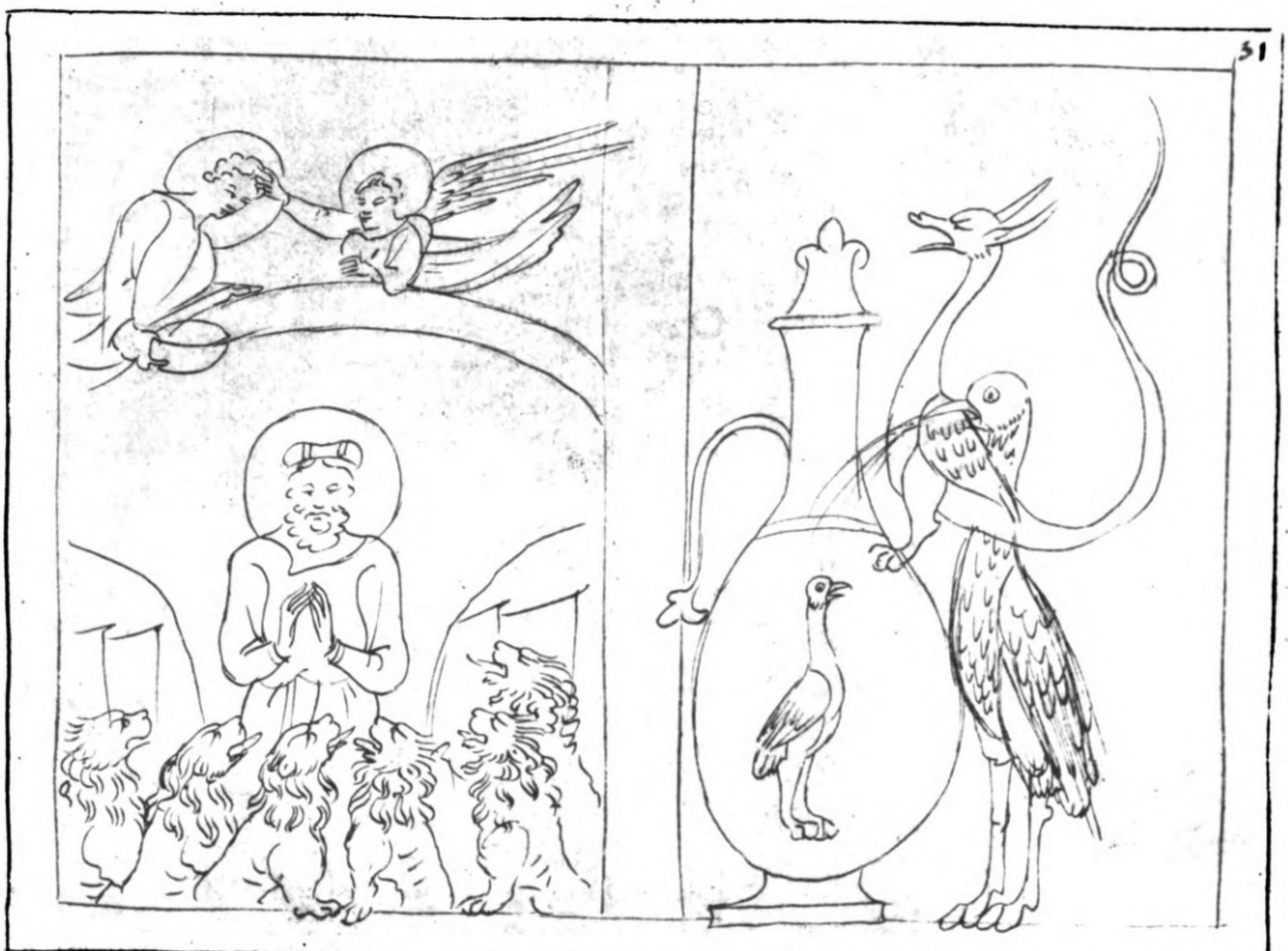
Jonas wird in das Meer geworfen und von einem grossen Fisch verschlungen.

Die vier Abteilungen des Totenreichs. Die drei Jünglinge im Feuerofen.

Dan. vi. lacu leonum [illegible]

[illegible] redemit pullum suum [illegible]

Quam ergo limbum intravit sancti divinitatem viderunt
Et omne gaudium celi statim ibidem habuerunt.
Dicitur enim quod ubi est papa ibi est romana curia
Sicut ubi deitas ibi erant celi gaudia
Dixit autem christus latroni cum adhuc penderet patibulo
Amen dico tibi hodie mecum eris in paradyso
Hec de paradyso terrestri non est exponendum
Sed de contemplatione deitatis est intelligendum
Anima enim latronis cum anima christi limbum ingrediebatur
Et ipsam divinitatem cum aliis sanctis contemplabatur
Et cum viderent sancti christum pre gaudio sic omnes exclamabant
Ad venisti desiderabilis quem nostra suspiria vocabant
Christus significatus erat in tribus pueris in fornace babilonis
Ubi ad ingressum angeli ignis versus est in suavitatem roris
Si potencia angeli potuit pueros in medio ignis refrigerare
Multo magis christus potuit sanctos in inferno letificare [illegible]
Quod enim dominus angelum ad consolationem puerorum in fornace
Transmisit figuravit quod christus ad consolandum patres in limbo ire volebat
Qui in fornace babilonis erant fuerunt pueri
Sic in limbo non erant nisi innocentes et pueri
Qui etiam plenariam satisfactionem decedebant
In purgatorio purgabantur et sic in limbum ascendebant
Christus etiam prefiguratus fuit per danielem in lacu leonum
Cui dominus misit per abbacuk prandium
Daniel missus erat in lacum leonum a babilonis

ut consumeretur a septem leonibus famelicis
Dominus autem illum illesum a leonibus custodivit
Et per angelum suum refectionem ei misit
Sic patres deus in limbo diu a demonibus defendit
Et tandem christus veniens divina refectione ipsos saciavit
Lacus babilonis designat infernum
Septem autem leones numerum universum demonum
Universus demonum soler describi per vii. demonia
Quia demones impugnant homines per vii. peccata mortalia
Horum peccatorum mortalium sunt nomina superbia invidia
Ira accidia avaricia gula et luxuria
Ista sunt tela demonum et arma dyabolica
Quibus insidiantur hominibus et muniunt castra infernalia
Quamvis autem infernus multis [illegible] armis a demonibus munitus erat
Tamen eum christus sanguine suo faciliter confringebat
Christus etiam in structione salomonis prefiguratus fuerat
Cuius pullum rex salomon in vaso vitreo inclusit
Struccio cupiens liberare de inclusione pullum suum
Abiit in desertum et attulit inde quendam vermiculum
Quem ex premens supra vitrum sanguinem exprimebat
Et ad tactum illius vitrum per medium se scindebat
Sic cum sanguis christi in patibulo crucis est expressus
Infernus tamquam vitrum est confractus et homo liber egressus
O bone ihesu dignare nos ab inferno custodire
Et fac nos ad tuam presenciam feliciter pervenire. amen.

Daniel in der Löwengrube.

Der Strauss befreit sein in ein Glas eingeschlossenes Junges.

·Xpc superavit dyabolum·

·Banaias prostravit leonem in cisterna· Regum·

29

29m. c. ·i· dyabolus

In precedenti capitulo audivimus quomodo Christus passiones sanctificavit
Consequenter audiamus quomodo principes infernales superavit
Christus idcirco factus est homo quia dyabolus sic fieri volebat
Et hoc quadam vice per quandam similitudinem sibi proponebat
Cum fortis armatus custodiret atrium suum ·i· symbolum
In pace sunt omnia que possidet et de spiritibus est intelligendum
Si autem fortior eo id est Christus superveniret
Universa arma sua sibi auferret et eum alligabit
Dyabolus ante incarnationem Christi tam fortiter armatus erat
Quod in toto orbe nullus atrium suum confringere poterat
Christus autem qui non tantum homo sed deus et homo existit
Atrium suum intravit et ipsum per crucem suam devicit
Hoc olim Banaias prefiguratum premonstravit
Qui ad leonem in cisternam venit cum virga sua et ipsum prostravit
Sic Christus intravit ad dyabolum ad cisternam ·i· infernum
Et per virgam et baculum ·i· per sanctam crucem prostravit ipsum
Et hoc est quod verba prophete olim in psalmo pretenderunt
Virga tua et baculus tuus ipsa me consolata sunt
Virga hoc loco sumitur pro baculo quo homo ambulans manu portat
Ut per eum sustentetur et a canibus se defendat
Crux ergo Christi est baculus per quem sustentamur ne cadamus
Per quam etiam canes infernales a nobis repellamus
Per hunc baculum Christus leones infernales prostravit
Et eundem baculum nobis ad resistendum dyabolo donavit
Attendite fratres quantum tenemur sanctam crucem honorare
Per quam possumus nos hostes nostros ·s· demones superare
Sicud per lignum paradysi dyabolus cepit homines et incarceravit
Ita per lignum sancte crucis Christus contra dyabolum triumphavit
Sanctam crucem multum tenemur honorare
Quam deus proprio sanguine dignatus est consecrare
In cruce olim socii dyaboli et malefici suspendebantur
Et per eam nunc demones puniuntur et fugantur
Per crucem olim numerus dampnatorum augebatur
Et per eam nunc cumulus beatorum augmentatur
Per crucem olim homines mortificabantur
Et per eam nunc egri curantur et mortui suscitantur
Per crucem olim augebatur quodammodo gaudium demoniorum
Et per eam nunc multiplicatur leticia angelorum
Per crucem olim maligni propter crimina sua dampnabantur
Et per eam nunc crimina misericorditer relaxantur
Crux olim propter suam vilitatem stabat in monte calvariorum
Sed modo propter sanctitatem suam consistit in altaribus ecclesiarum
Crucem olim quilibet propter suam ignominiam tangere verecundabatur
Modo propter gloriam suam a principibus et regibus adoratur
Fortem dyabolum quem totus mundus non potuit superare
Modo unus puer per signum sancte crucis potest fugare
Hanc potestatem contulit sibi ille bellator fortis
Qui per eam vicit dyabolum et destruxit pravus mortis
Victoria Christi que olim prefigurata fuit per Sampsonem
Qui in vineis engadi dilaceravit leonem.

Christus besiegt den Teufel.

Benaja tötet einen Löwen.

Sampson superat leonem. Judi. 14 | Regem Eglon Aioth occidit. Judi. 3.

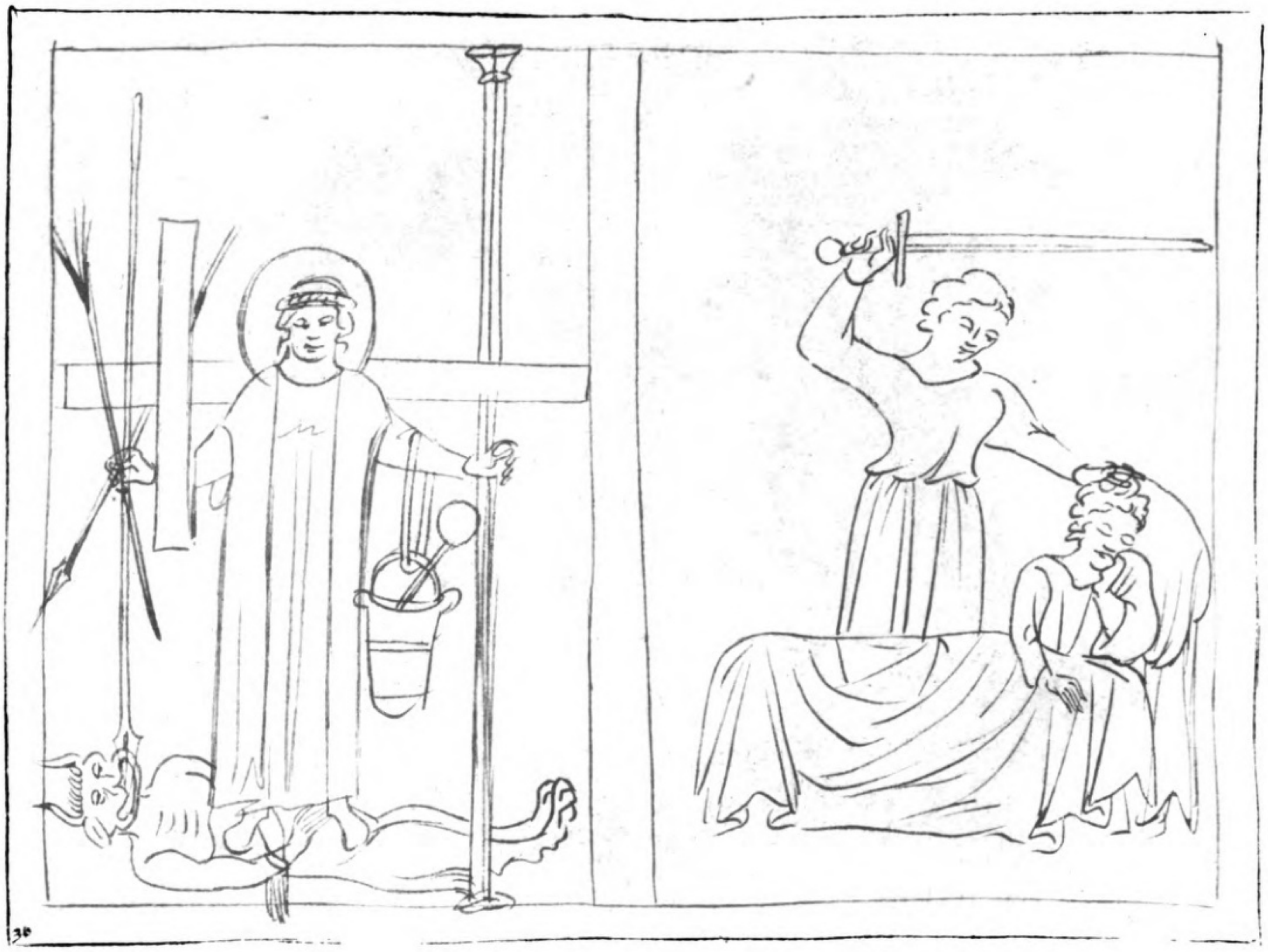

Per fortissimum Sampsonem fortissimus Christus designatur
A quo infernalis leo id est dyabolus potenter superabatur
Sampson perrexit ut desponsaret sibi uxorem
Et in itinere interfecit occurrentem sibi leonem
Sic filius dei descendit de celo in hunc mundum
Ut carnem humanam nature contraheret in matrimonium
Sampson duxit in uxorem mulierem thamnatheam
Filius dei inter omnes nationes elegit et iudeam
Uxor thamnathea Sampsonem dolose defraudavit
Sic iudea Christum fraudulenter tractavit
Sampson segetes et vineas hostium suorum succendit
Et contra eos pugnans ab omnibus se defendit
Sic Christus de iudeis se postremo vindicavit
Quando per exercitum romanorum iudeam vastavit
Sampson igitur prefiguravit Christum fortissimum
Qui superavit leonem infernalem nostrum inimicum
¶ Similiter Aoth ambidexter olim Christum prefiguravit
Qui Eglon pinguissimum hostem filiorum Israel gladio perforavit
Eglon rex crassus nimis et pinguissimus erat
Et impugnando iudeam filios Israel opprimebat
Aoth autem cogitavit quomodo ipsum trucidaret
Et filios Israel ab impugnatoribus eius liberaret
Accessit ergo ad eum in atrium suum ubi residebat
Et gladium sinistra manu in ventrem eius mittebat
Misit autem tam valide ut capulus ferrum sequeretur

Simson tötet einen Löwen.

Et in pinguissimo ipsius adipe constringeretur
Et relinquens gladium in eius ventre fugit et evasit
Et sic filios Israel a tali tiranno liberavit
Eglon qui fuit pinguissimus et amplum ventrem
Significat dyabolum amplissimum ventrem habentem
Qui pinguissimus dicitur eo quod omnes homines deglutivit
Quia totum genus humanum in ventrem eius introivit
Tandem dominus Ihesus Christus ventrem eius perforavit
Quando portas inferni gladio sue passionis penetravit
Dyabolus superavit hominem per dulcem pomi gustationem
Et sic superavit Christus dyabolum per amarissimam passionem
Et in hoc dedit dominus nobis exemplum quomodo sit pugnandum
Quia contra dyabolum et vicia virtutibus est certandum
Sicut enim in egritudinibus contraria contrariis curantur
Sic in pugna dyaboli vicia per virtutes superantur
Nemo coronatur nisi qui legittime certaverit
Et nemo certare potest nisi hostes habuerit
Vult autem deus ut homines sustineant impugnatores
Ut exinde in celo augeantur eorum retributiones
Permittit enim dominus ut et boni in sompnis temptentur
Ut et dormiendo eorum premia augmententur
Quanto autem maiora et plura sustinet homo certamina
Tanto maiora et plura recipiet premia
O bone Ihesu da nobis contra dyabolum et vicia taliter preliari
Ut a te mereamur corona eterna coronari

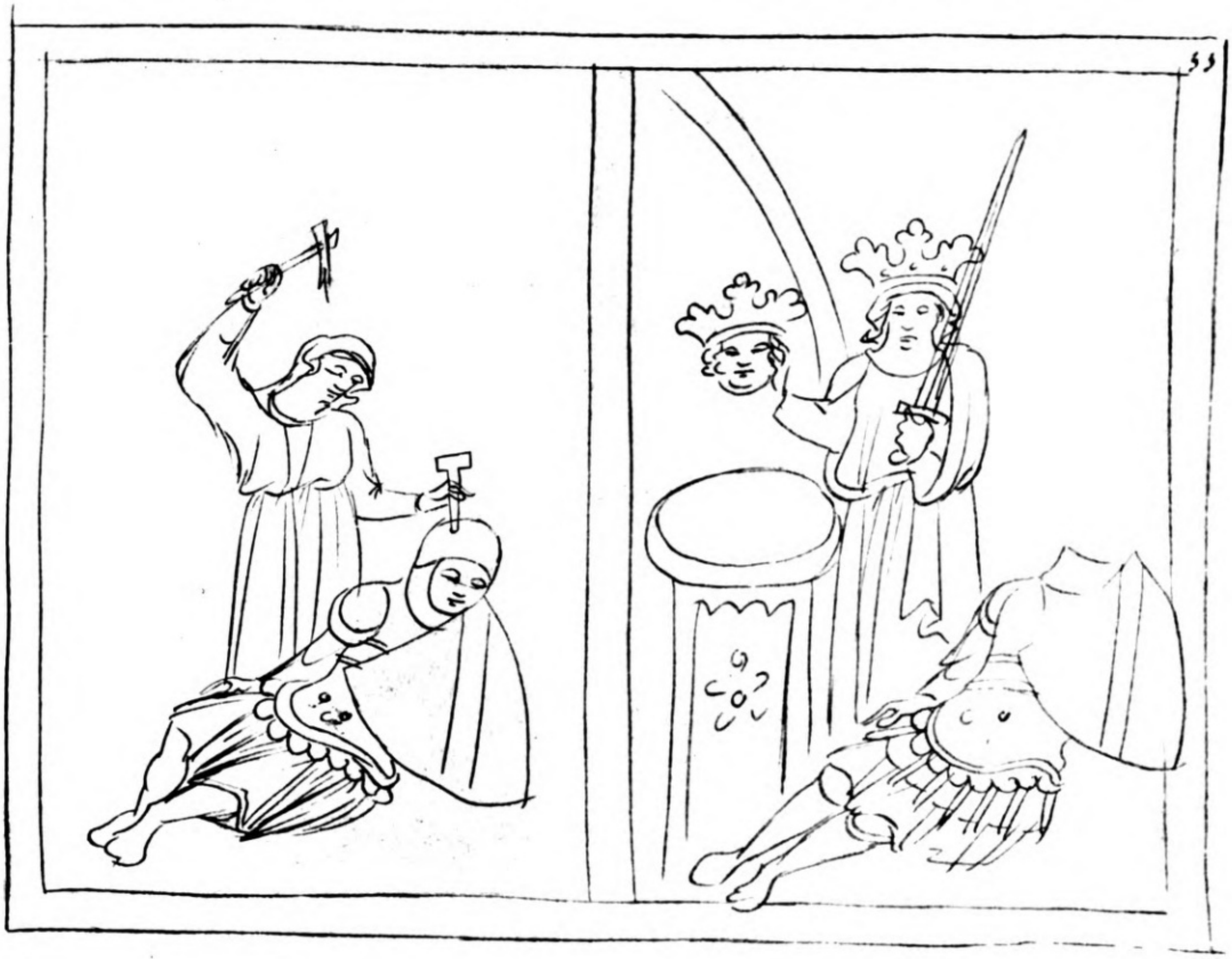
Ehud tötet den Moabiterkönig Eglon.

Maria besiegt den Teufel, indem sie an dem Leiden ihres Sohnes teilnimmt.

Judith enthauptet Holofernes.

·Jahel occidit Sisaram principem Jabin regis · Judicum 4 · ·Regina Thamar occidit Cyrum regem · hy · scol ·

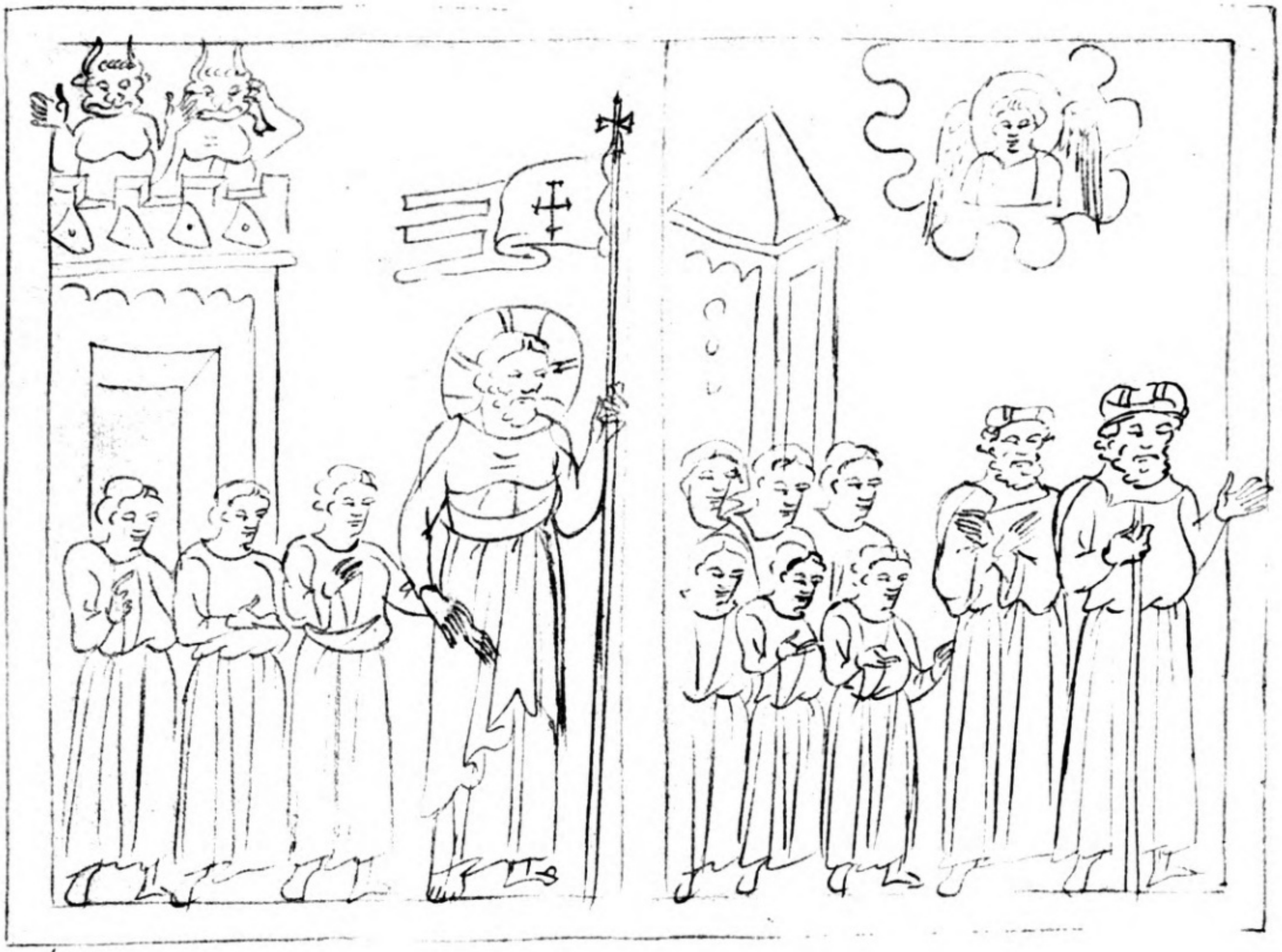
Columpna virge flagella sputa arundo et funiculi
Crux clavi lancea mallei corona et tabula tituli
Alape colaphi obprobria blasphemie et derisio
Velamen oculorum spolia Christi et vestimentorum divisio
Sortes super tunicam et vestis albe induimentum
Tribunal iudicis lotio manuum et purpureum vestimentum
Responsum oris Pylati et liberatio Barrabe homicide
Tumultus et clamor Iudeorum et geminatum crucifige
Vinum acceptabile et acetum felle amaricatum
Arundo cum spongia ysopus et vinum mirratum
Oratio Christi clamor lacrime et latronis acceptatio
Omnia verba Christi in cruce discipuli Iohannis commendatio
Exspiratio Christi lancea Longini cum ipsius illuminatione
Effusio sanguinis et aque centurio cum sua protestatione
Obscuratio solis terre motus scissio veli et petrarum
Patefactio templi apertio sepulchrorum ferrum et mons Calvariorum
Triginta argentei quibus Christus venditus et emptus
Disperatio Iude qui non est Christi sanguine redemptus
Hiis et aliis Christi penalitatibus Maria se armavit
Et tamquam pugnatrix contra hostem nostrum decertavit et conculcavit
Hunc triumphum ipsius olim premonstrare figure
Et quedam prophetica dicta sacre scripture
Super aspidem et basiliscum tu Maria ambulabis
Leonem et draconem id est sathanam conculcabis
Et tu sathanam in diabolo calcando eius hostes impugnando

Ipsa contrivit caput suum per passionem te superando
Istud et Iahel uxor Aber cynei prefiguravit
Que Sysaram principem clavo ferreo perforavit
Sysara erat princeps milicie Iabyn regis
Et vastavit filios Israel violencia infestationis eius
Tandem a Iahel clavo per tempora est perforatus
Et populus Israheliticus ab eius infestatione est liberatus
Sic Maria clavis sancte crucis hostem nostrum perforavit
Et eum potestate quam super nos habuit spoliavit
Regina Thamari etiam Mariam prefiguravit
Que Cyrum crudelissimum homicidam decollavit
Qui tantum aspirabat ad hominum interfectionem
Quod non poterat saciari per humani sanguinis effusionem
Omnibus quos vincebat tota regna invadebat
Et nulli parcebat omnem quem potuit sanguinem fundebat
Tandem regina Thamari ipsum capiens decollavit
Et caput in utrem plenum humano sanguine ait proiciens
Sacia te nunc sanguine humano quem in sanguine semper sitisti
Quod in vita tua illa numquam saciare potuisti
Sic dyabolus qui ab inicio homicida erat
Et nunquam hominum dampnatione saciare poterat
Hunc regina celi ipsum per passionem filii sui superavit
Et eterna dampnatione quam nobis paraverat ipsum saciavit
O bone Ihesu fac nos tuo adiutorio ita dyabolum fugere
Ut in eternum mereamur tecum in tua gloria regnare.

Jael tötet Sisera.

Tomyris schlägt dem König Cyrus das Haupt ab.

Jhesus eduxit electos de limbo. · Moyses liberavit captivos de egypto. exo. xii.

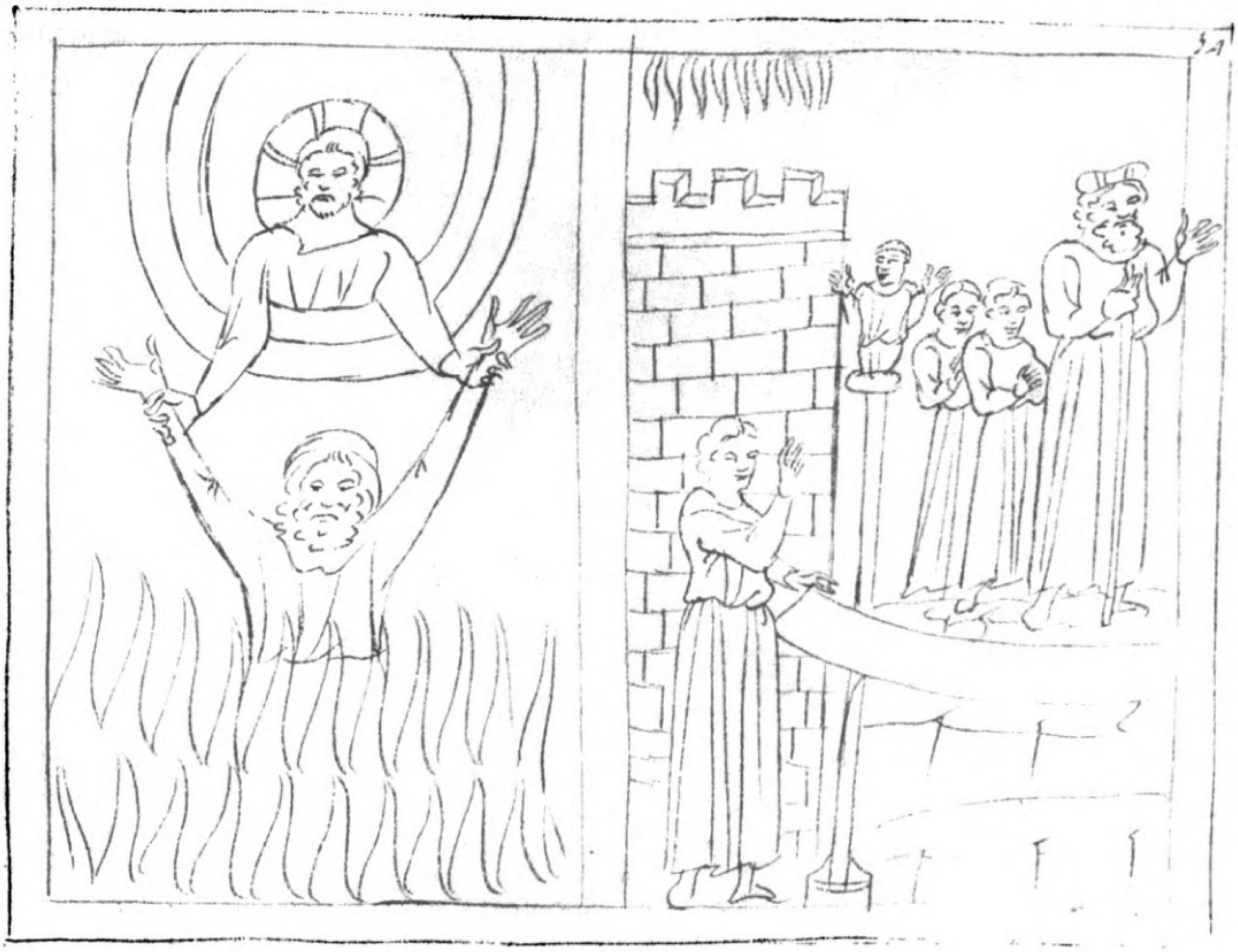
In precedentibus audivimus quomodo dyabolus est superatus
Consequenter audiamus quomodo homo de carcere est liberatus
In die parasceves christus jhesus in cruce exspiravit
Statim anima eius unita deitati infernum intravit
Non enim ut quidam putant usque ad noctem differre exspectavit
Sed ad consolandum incarceratos statim festinabat
Si enim posset aliquis hodie amicum liberare
Iniquus esset usque ad diem tercium expectare
Jhesus ergo fidelissimus amicus noster non [illegible]
Sed statim peracta passione sedentes in carcere inferni visitavit
Et in hoc datur nobis exemplum quod si volumus animabus subvenire
Si [illegible] suffragia nostra [illegible] animabus expedire
Gravissime enim eis tedio expectare comprobatur
Qui tantis inenarrabilibus penis cruciantur
Quidam faciunt caris suis per xxx dies xxx missas celebrari
Hoc bonum est sed utilius esset animabus illas primo die consumari
Quia per xxx dies ibi expectare valde est amarum
Et istud eciam intelligatur de aliis suffragiis animarum
Festinemus igitur quantocius animabus in purgatorio subvenire
Quia per festinacionem [illegible] probatur ipsis expedire
Christus autem non statim patres eodem die liberavit
Sed ibi cum eis manens sua dulci presencia letificavit
Media autem nocte die dominica christus a morte resurrexit
Tunc eos de captivitate dyaboli eduxit et eiecit
Hec autem captivitas dyabolica iam figurata

Olim fuit in captivitate egypciaca prefigurata
Filii israel in egypcia afflictione graviter opprimebantur
Et ad dominum pro liberacione sua lacrimabiliter vociferabantur
Miseratus autem dominus apparuit moysi in rubo ardente
Igne pleno et tamen integro et viridi permanente
Misit autem dominus moysen ad pharaonem
Et fecit per eum filiis israel captivitatis sue liberacionem
Ita genus humanum apud inferos tenebrarum detinebatur
Et ad dominum pro sua redempcione multipliciter lamentabatur
Deus in adiutorium meum intende
Domine inclina celos tuos et descende
Libera me quia egenus et pauper ego sum
Et nichil habeo quo me liberare possum
Emitte manum tuam per quam liberer
Emitte agnum cuius victima tibi consilietur
Emitte lucem tuam ut tenebre anime repellantur
Emitte veritatem ut populi tui fideles inveniantur
Hiis et aliis modis homo ad dominum clamabat
Et dominus misertus eius ipsum hoc modo liberabat
Descendit in rubum ardentem sine rubi lesione
Hoc est in virginem mariam sine virginitatis amissione
Dominus plagavit pharaonem et omnes suas gentes
Et eduxit filios israel in terram lacte et melle fluentem
Ita jhesus plagavit dyabolum et omnes suas congregaciones
Et eduxit suos de inferno ad eternas refectiones

Christus befreit die Seelen der Erzväter und der Propheten.

Israel zieht aus Ägypten.

Abraham liberatur de hur caldeorum gen 17 · Loth cum uxore et filiabus egressus de sodoma gen 19

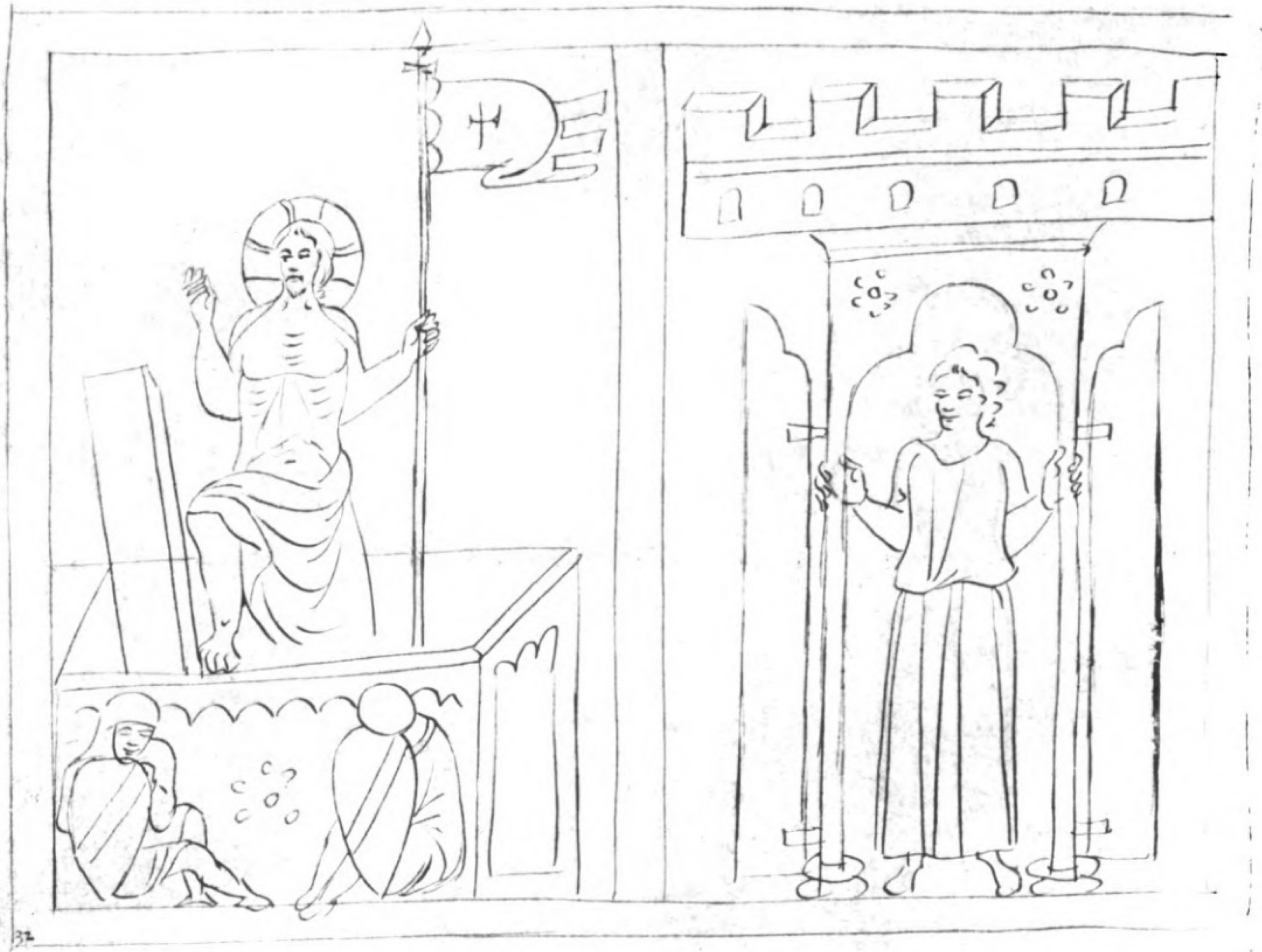
Hi pascuntur lacte hoc est dulcedine affectu humanitatis
Et melle hoc est melliflua contemplatione divinitatis
Dominus volens iudaeos liberare praecepit agnum immolari
Sed quando voluit nos liberare fecit filium suum ipsum cruciari
Hanc etiam liberationem nostram deus praefiguravit
Quando patriarcham abraham de hur caldeorum liberavit
Caldei hur id est ignem pro deo coluerunt
Quod quia abraham renuerat ipsum in ignem proiecerunt
Deus autem verus quem ipse coluit et adoravit
De igne caldeorum ipsum misericorditer liberavit
Sicut ergo deus abraham conservavit sine combustione in igne
Ita sanctos conservavit in inferno sine omni lesione
Et sicut abraham eripuit [illegible] fecit
Ita patres de inferno redemit et coetibus angelorum coniunxit
Hanc etiam redemptionem hominis deus praefiguravit
Quando loth cum suis de submersione sodome liberavit
De sodomis tamen boni liberati fuerunt
Mali autem omnes igne et sulphure perierunt
Sic christus bonos de limbo solummodo redemit
De inferno autem damnatorum nullum eripuit
Nullus ergo dicat deus confregit infernum
Et quis est qui reparare potuit ipsum
Non est confractus sed quicumque a principio mundi illuc intraverunt
Quicumque fuerunt erepti sed usque sine fine ibi erunt
O pie deus dignare nos ab illo inferno custodire

Et in hac vita purgare misericorditer et punire
Hic crucia hic flagella hic plagas nobis inferas
Ut nos a futuris flagellationibus eripias
Quos enim amas dicis te velle hic castigare
Rogamus ergo piissime deus ut digneris nos sic amare
Melius est nobis cum adversitatibus ad te venire
Quam per temporales prosperitates eternaliter interire
Si inter flagella impacientes sumus non attendas
Sed velimus nolimus sic nos per flagella castigare intendas
Fragiles sumus et sine murmure non possumus sustinere
Sed tu piissime domine dignare nobis in paciencia indulgere
[illegible] dominus praecepit loth et suis montem ascendere
Non respiciendum retro sed ascendendum intendere
Sic homo quem deus [illegible] de peccatis eripuit
Non debet respicere per delectationem ad peccata quae dereliquit
Sed debet de virtute in virtutem cunctis ascendere
Et satisfactione et bonis operibus viriliter intendere
Uxor loth retrospiciens versa est in lapidem
Et ferae de facili et bestiae lambunt eam
Sic homo per recidivationem tamquam lapis induratur
Et a bestiis infernalibus lambitur et temptatur
Quia per montem virtutum ascendamus ut salvemur
Et non respiciamus retro per recidivationem ne dampnemur
O bone ihesu doce nos ascendere et celestia sic amare
Ut tecum in monte sancto tuo mereamur habitare

Abraham wird aus dem Feuer gerettet. — Loth zieht mit den Seinen aus Sodom.

Xpc resurrexit a mortuis. Marci 16.

Sampson fregit portas civitatis et asportavit. Judicum 16.

32. c.

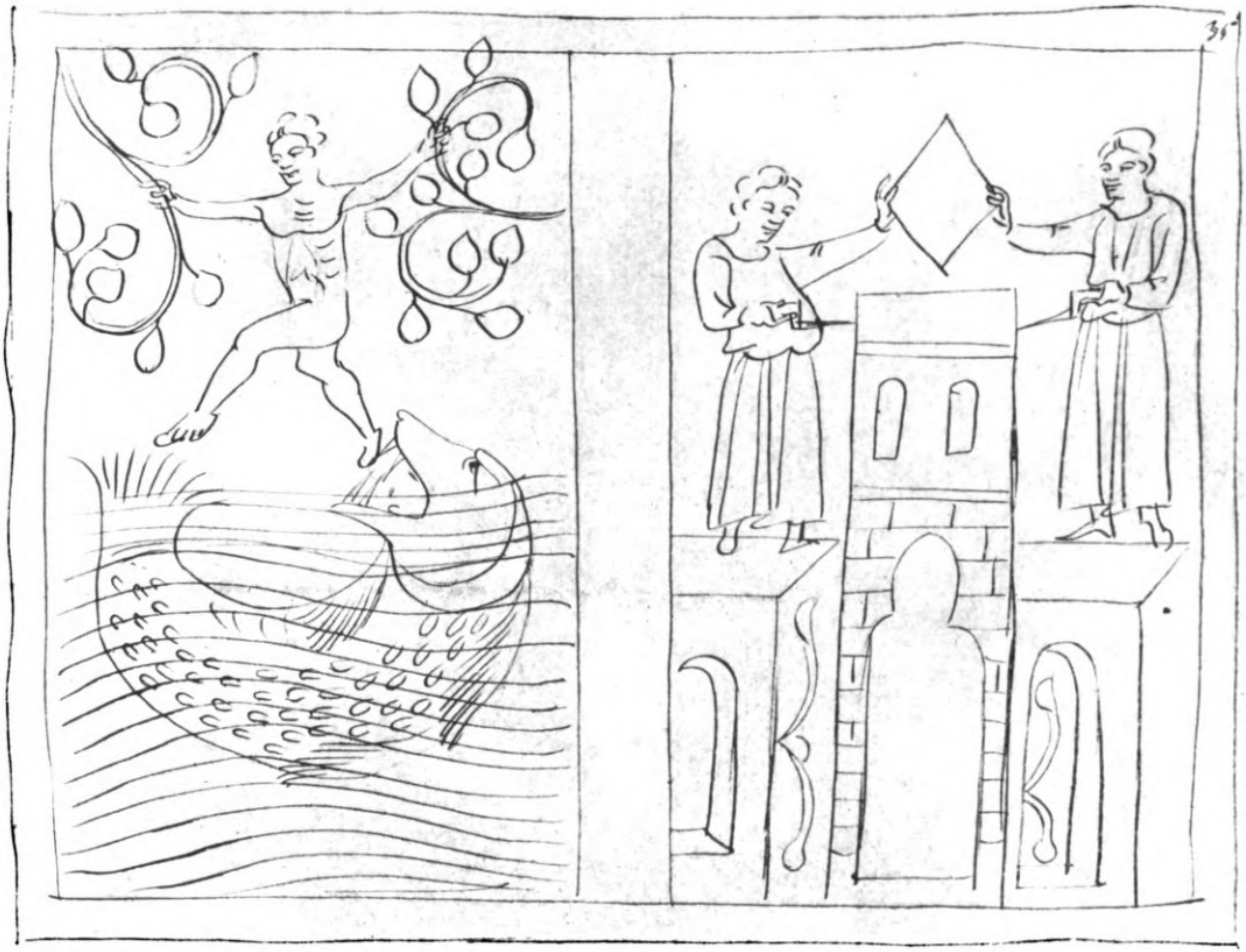
In precedenti capitulo audivimus de hominis redemptione
Consequenter audiamus de gloriosa Christi resurrectione
Sciendum autem quod sepulchrum Domini est cavatum in petra
Et videtur esse tamquam duplex camera parva
Quando homo primo intrat invenit primam cameram
Que excavata est in petra iacente non intrata sed supra terram
Et habet circa VII vel VIII pedes tam in longum quam in altum
In altum scilicet quantum homo potest extendere manum
Ex ista camera intratur per parvum hostium in aliam
Que habet fere eandem longitudinem et altitudinem
Et quando homo ingreditur per hostium provolutam stantem
A dextris videt locum ubi corpus fuit collocatum
Et est tamquam scamnum latitudinis circiter trium pedum
Et longitudo extendit se de una pariete ad alteram
Et altitudo illius predicti scamni habet fere pedem et dimidium
Et non est excavatum ergo corpus sicut est intra sed super ipsum positum
Quidam peregrini hoc scamnum sepulchrum appellant
Sed iudei totam petram cum ambabus cameris sepulchrum vocant
Hostium monumenti grandi lapide erat obfirmatum
Et sigillis iudeorum communitum et signatum
Sepulto enim Domino iudei sua sigilla lapidi apposuerunt
Et per talem modum ne furaretur corpus sepulchrum signaverunt
In super paganos milites mercede conductos conducebant
Et eos ad custodiendum sepulchrum ibi ponebant
Christus autem clauso hostio et salvis sigillis exivit
Quia corpus glorificatum ipsum lapidem transivit
Post hec angelus Domini in forma hominis de celo descendit
Et videntibus custodibus lapidem de hostio revolvit
Cuius facies sicut fulgur et vestes albe erant
Terra tremuit et quievit custodes territi velud mortui iacebant
Cum autem vires recepissent ad iudeos redierunt
Et omnia que facta fuerant ipsis per ordinem narraverunt
Iudei autem inito consilio dederunt ipsis pecuniam copiosam
Ut divulgarent ubique famam mendosam de Christo
Ut dicerent ipsis dormientibus corpus esse furatum
Et hoc tam a iudeis quam a custodibus ubique est divulgatum
Notandum autem quod Christus suam gloriosissimam resurrectionem
Olim prefiguraverat per fortissimum Sampsonem
Sampson civitatem inimicorum suorum introivit
Et eadem nocte mane ibidem dormivit
Inimici autem eius portas civitatis concluserunt
Et ipsum mane interficere disposuerunt
Sampson autem media nocte a sompno surgebat
Et portas cum postibus et vectibus secum deferebat
Sic Christus urbem hostium suorum hoc est infernum potenter intravit
Et ibi usque ad mediam noctem dominice diei habitavit
Media autem nocte destructo inferno animam ad corpus reduxit
Et sic Christus qui mortuus fuerat resurrexit
Multa autem corpora sanctorum cum Christo resurrexerunt
Et intrantes civitatem Jerusalem multis apparuerunt

Auferstehung Christi.

Simson trägt die Tore Gazas fort.

Jonas exiit de ventre ceti. Jone .ii.

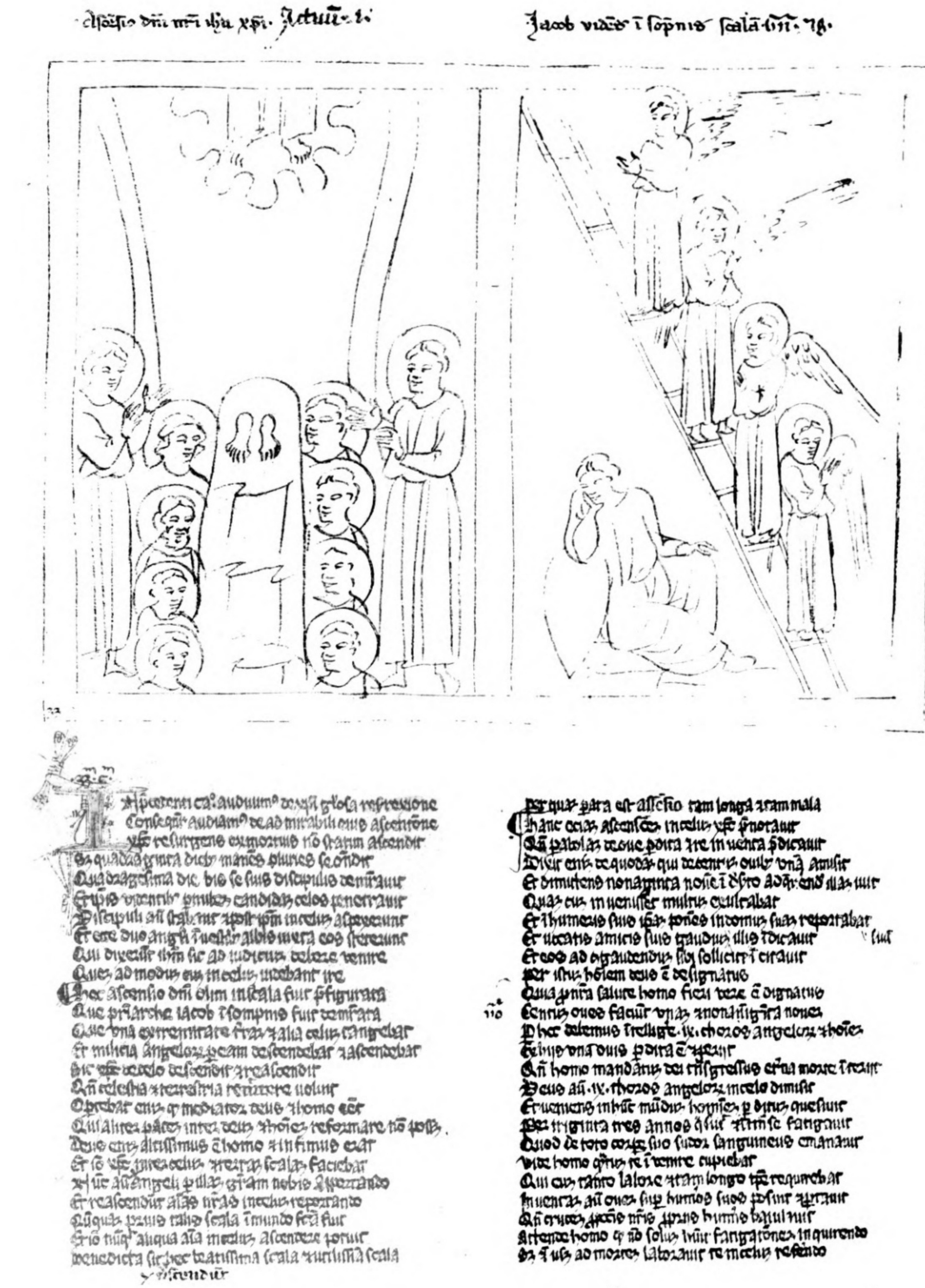
Lapis quem reprobaverunt edificantes. psalmista.

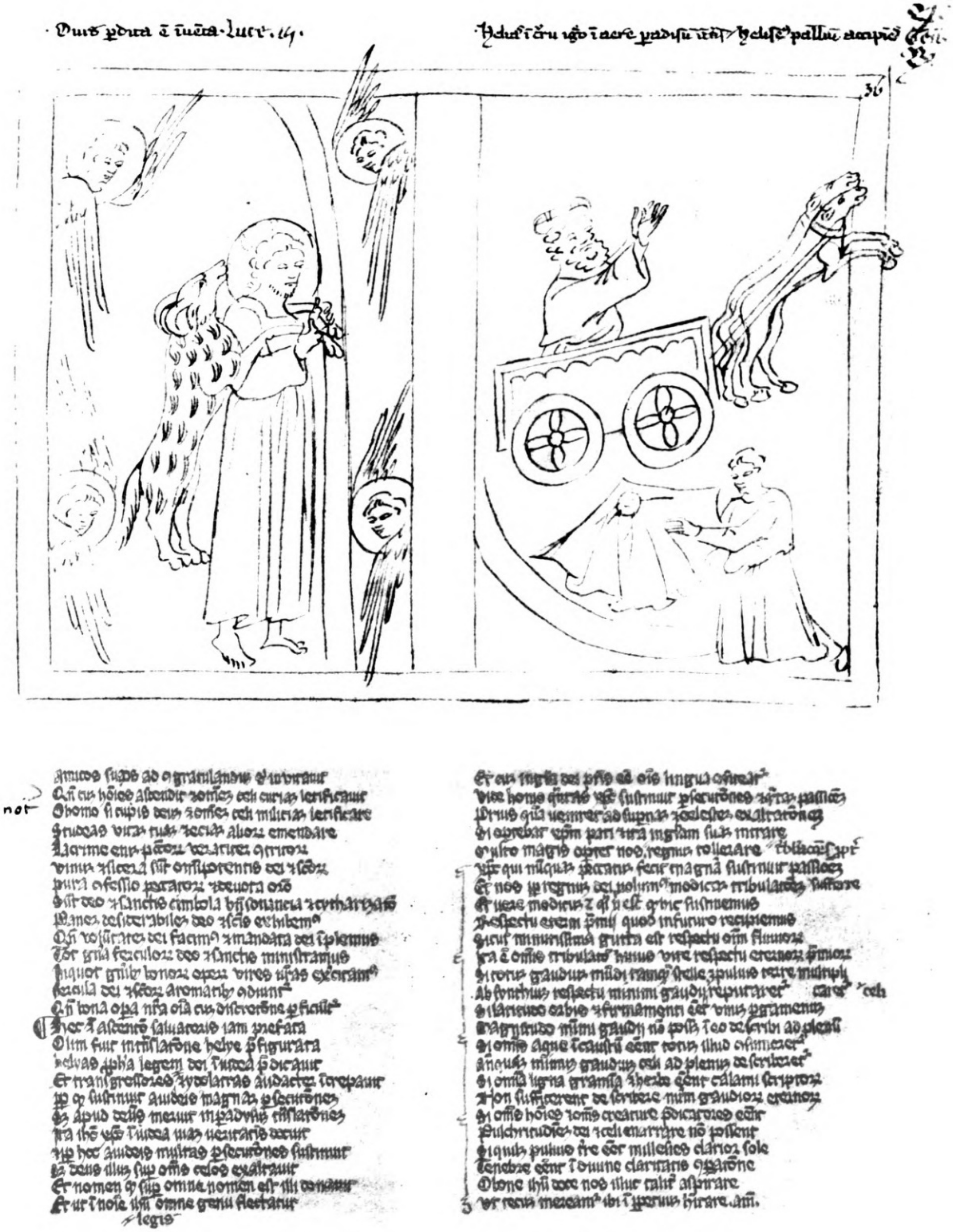
Et hec plures cum magno labore attemptaverunt
Aut fuit nimis longus aut nimis spissus
Aut nimis brevis aut nimis diminutus
Quia propter indignationem edificantes eum abiciebant
Omnes eum lapidem reprobatum proprio nomine dicebant
Consummato autem templo lapis angularis ponendus erat
Et ipse duos parietes concludere et continere debebat
Sed non est inventus lapis qui posset illi loco aptari
Super quo non sufficiebant edificatores admirari
Ad ultimum autem lapidem quem reprobaverunt adduxerunt
Et ipsum aptissimum pro angulari lapide invenerunt
Ad tam grande miraculum omnes stupebant
Et aliqui magnum futurum per hoc designari dicebant
Christus erat lapis reprobatus in sua passione
Sed factus est et ecce lapis angularis in sua resurrectione
Tunc impleta est illa prophecia psalmiste magni
Lapidem quem reprobaverunt hic factus est in caput anguli
A domino factum est istud et est mirabile in oculis nostris
Quia propter cantatur prophecia hec in festo resurrectionis
Lapis iste duos parietes in templo domini coadunavit
Quia Christus de populo gentili et iudaico unam ecclesiam edificavit
In hoc edificio pro cemento usus est suo sanguine
Pro lapidibus autem usus est suo sacratissimo corpore
O bone Ihesu presta nobis ut sic in ecclesia tua vivamus
Ut in templo tuo celesti semper tecum maneamus. Amen.
edificantes

Jonas tritt aus dem Rachen des grossen Fisches.

Der verworfene Stein wird zum Schlusstein.

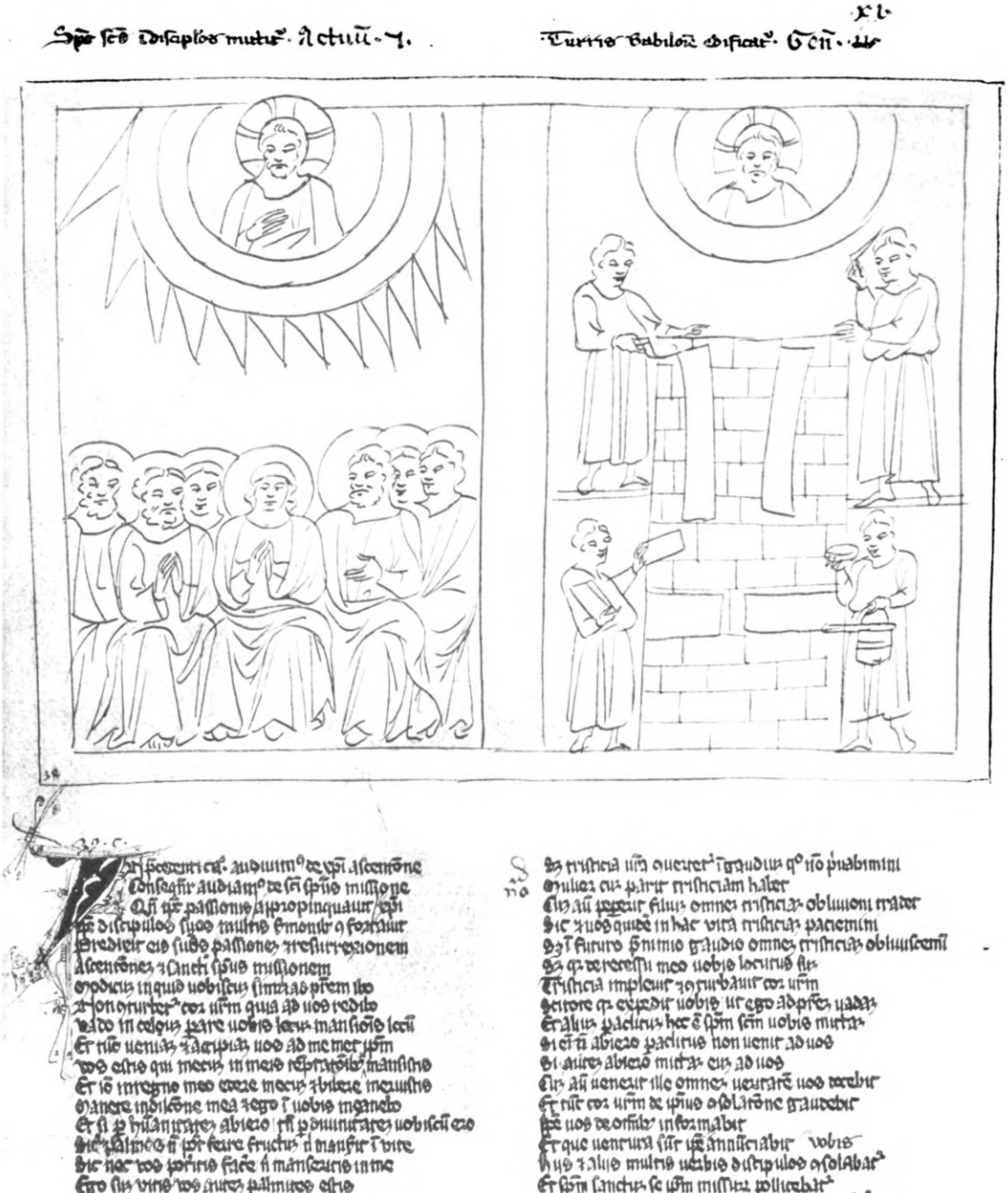

Christi Himmelfahrt. Jakobs Himmelsleiter.

Der Gute Hirte trägt das verlorene Schaf zurück.

Elias auf dem feurigen Wagen.

Ausgiessung des heiligen Geistes.

Turmbau zu Babel.

Moyses dat legem populo. Exodi 19. — Heliseus. Regum IIII. c. — Vidua. — 37

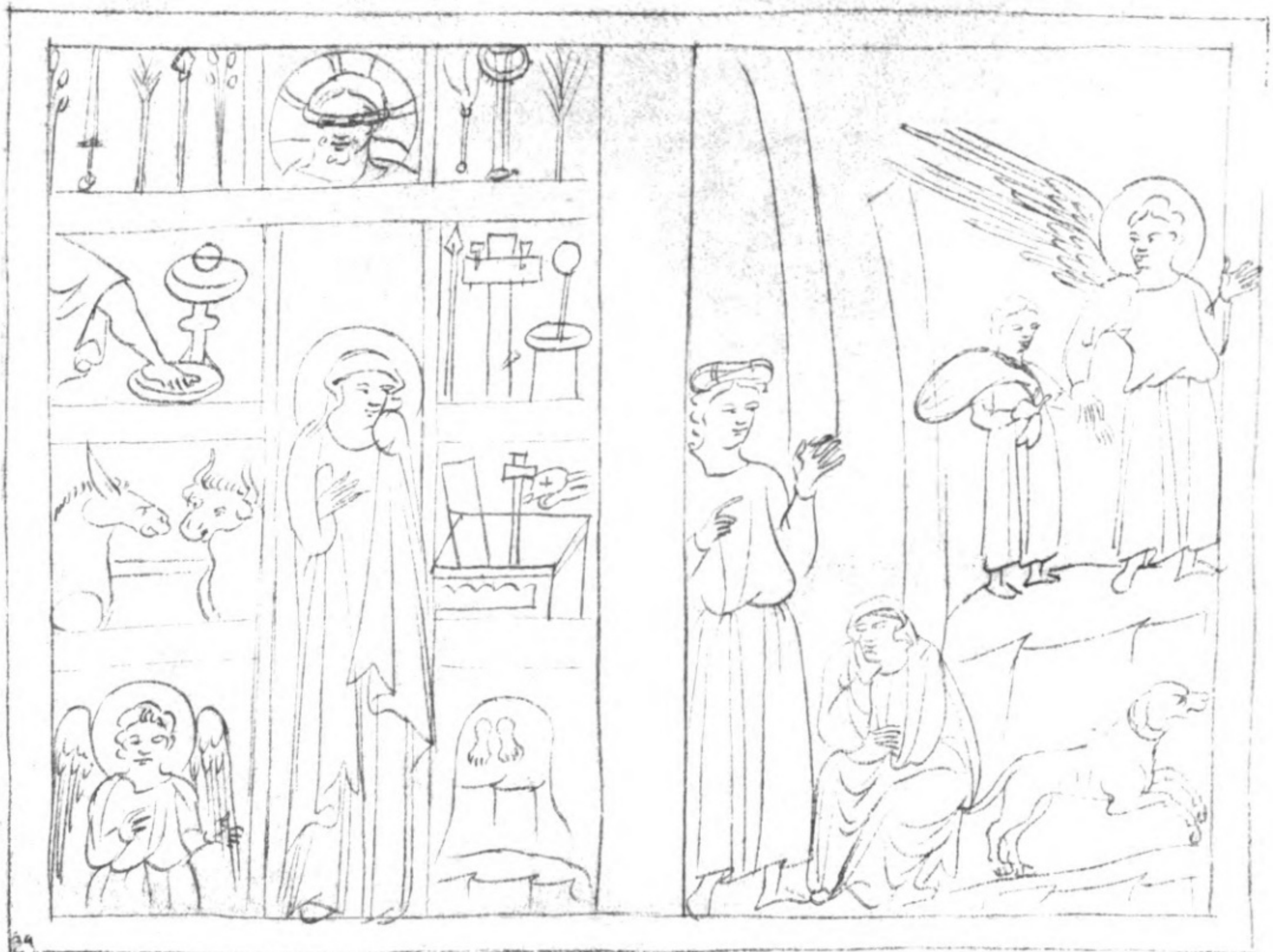
Viderunt autem super caput cuiuslibet quasi linguam igneam
Hec est flammam ignis ad modum lingue longam
Iudei illo tempore in diversis regionibus dispersi erant
Et tunc ordinante deo de qualibet regione aliqui convenerant
Et isti audiverunt eos loquentes variis linguis
Prout spiritus sanctus dabat eloqui illis
Singuli linguas in quibus nati erant audiebant
Et nimis admirabantur super hec et stupebant
Quidam autem veritati evidenti miraculo doluerunt
Et ipsos musto plenos et ebrios esse dixerunt
Petrus autem respondens dixit adhuc eos ieiunare
Quia erat hora tercia et ad bibendum nimis mane
Adiecit ergo quod illa prophecia nunc esset impleta
Quam per spiritum sanctum predixerat Iohel propheta
Quod super servos et ancillas domini spiritum sanctum essent accepturi
Et tamquam prophete diversas linguas locuturi
Et hec verba Iohelis illa die implebantur
Quia tam mulieres quam viri variis linguis loquebantur
Mirabilis deus mirabiliter potenciam suam ostendit
Sicut considerare potest qui opera sua diligenter attendit
In turre Babel unam linguam in diversas mutavit
Modo unicuique intelligenciam omnium illarum donavit
Et quia tunc istud miraculum facere potuisset
Si tunc divisionem diversarum linguarum non fecisset
Ideo igitur quod tunc diversas linguas creavit

Miraculum istud quasi per figuram sic monstravit
Et sicut tunc per linguas confudit edificantes turrim Babel
Ita modo per linguas confudit inimicos suos [illegible]
Iudei enim multum confusi erant fuerant
Quando tam grande miraculum audiverunt
Festum pentecosten quod modo peragitur ab ecclesia
Olim quasi figuraliter peragebatur a synagoga
Quinquagesima die postquam Iudei de Egypto exierunt
Decem precepta in monte Synay a domino receperunt
Ita quinquagesima die postquam nos fuimus de inferno liberati
Receperunt discipuli graciam spiritus sancti
Omnia ergo que circa Iudeos facta sunt figurativa fuerunt
Christiani autem omnia in veritate receperunt
Istud etiam prefiguratum fuit in superhabundancia olei
Quod datum est paupercule vidue precibus Helisei
Heliseus misericordia motus super pauperculam viduam
Impetravit ei a domino maximam olei habundanciam
Vidua illa nichil nisi modicum olei habebat
Et hoc in tantum augebatur quod omnia vasa que habuit implebat
Per viduam istam designatur sancta ecclesia
Que ablato sponso suo id est Christo videbatur tamquam vidua
Sed dominus misericordia motus dedit ei olei habundanciam
Hoc est sancti spiritus graciam et linguarum intelligenciam
O bone Ihesu dignare nobis hoc oleum elargiri
Ut in eterno mereamur in tua gracia inveniri. Amen.

Moses auf dem Sinai.

Das Ölkrüglein der Witwe.

Maria post ascensionem Christi omnia loca filii sui visitavit. — Thobias filius thobie vadit pro pecunia. Thobie. v. x.

34 c

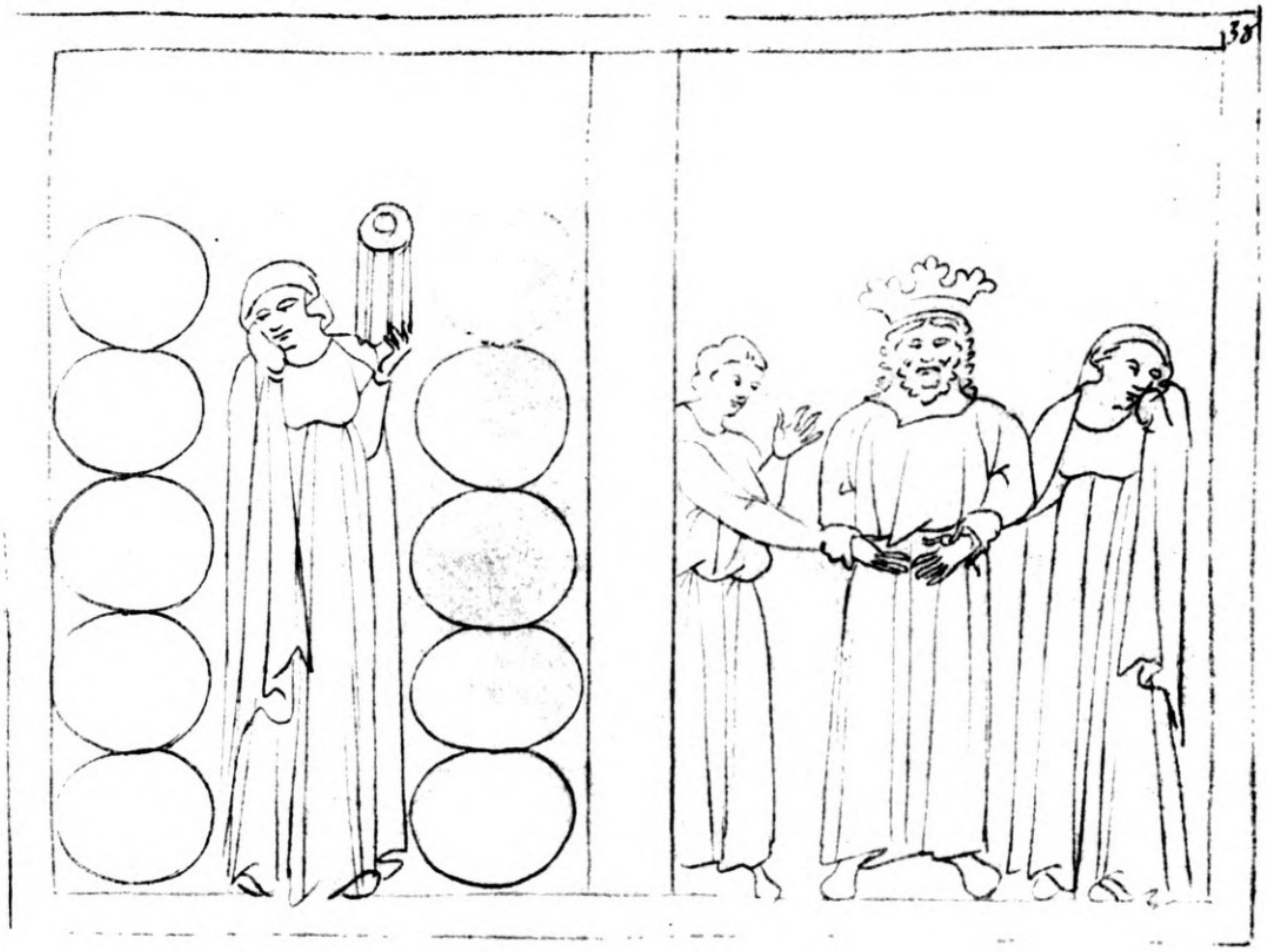
In precedenti capitulo audivimus de Christi missione
Consequenter audiamus de beate virginis sancta conversatione
Post ascensionem domini beata virgo in terra sancta habitavit
Omnia loca filii sui que attingere potuit devote visitavit
Et pre dulcedine amoris singula osculabatur
Cum genuflexionibus et adorationibus venerabatur
Multa lacrimarum effusione ipsa loca irrigabat
Quia mellifluam presenciam filii sui recogitabat
Visitavit in nazareth locum conceptionis
In bethlehem locum generationis et adorationis
In monte thabor locum transfigurationis
In iherusalem singula loca contumelie et passionis
Item visitavit in monte syon ubi pedes discipulorum lavit
Et sacramentum eucharistie primitus instauravit
Item villam gethsemani ubi sanguinem in orto sudavit
Ubi eum iudas tradidit et turba captivavit
Item domum anne cui primo fuit presentatus
Ubi alapam suscepit et in multis est accusatus
Item domum cayphe ubi conspuitur facie velatus
Illusus alapis cesus et colaphizatus
Item domum herodis ubi fuit per derisum veste alba indutus
Ab herode et exercitu suo illusus et spretus
Item pretorium pylati ubi fuit falso accusatus
Flagellis cesus et corona spinea coronatus
Item locum golgatha qui consistratos consuevit appellari

Ubi pylatus contempnans eum sedit pro tribunali
Item viam illam in qua cum luctu sepius insequebatur
Per quam Jesus baiulans crucem ad mortem ducebatur
Item locum calvarie qui golgatha dicebatur
Ubi crucifixus aceto et felle potabatur
Item ortum ioseph ab arymathia ubi erat sepultus
Et montem oliveti ubi tandem in celum est assumptus
Item templum et alia loca ubi predicaverat et docuerat
Et loca ubi post resurrectionem suam apparuerat
Omnia hec loca et plura alia cum lacrimis visitavit
Et absenciam filii sui lamentabiliter deploravit
Surgere et dolere quam gaudere ipsa maluit
Quamdiu melliflua presencia filii sui caruit
Iste dolor et luctus gloriose virginis marie
Olim prefiguratus fuit in anna uxore thobie
Que post absenciam filii semper luxit et flevit
Nec consolari voluit donec filius suus rediit
Omnes vias ubi erat spes redeundi circuivit
Et montes ascendens in occursum ipsius prospexit
Presenciam filii sui divicias esse computavit
Et eo presente paupertatem suam sibi sufficere affirmavit
Sic maria semper in luctu perseveravit
Et omnes vias filii sui prout potuit perambulavit
Presenciam sui filii super omnes divicias computasset
Et eo presente paupertatem suam regnum estimasset

Marias Leben nach der Himmelfahrt Christi.

Anna, die Mutter des jüngeren Tobias, ist traurig wegen des Ausbleibens ihres Sohnes.

·Mulier hns dragmas dec· Luc· 15· ·Saltihel· Reg· Saul· 25· ·Michol· R· 1· 19·

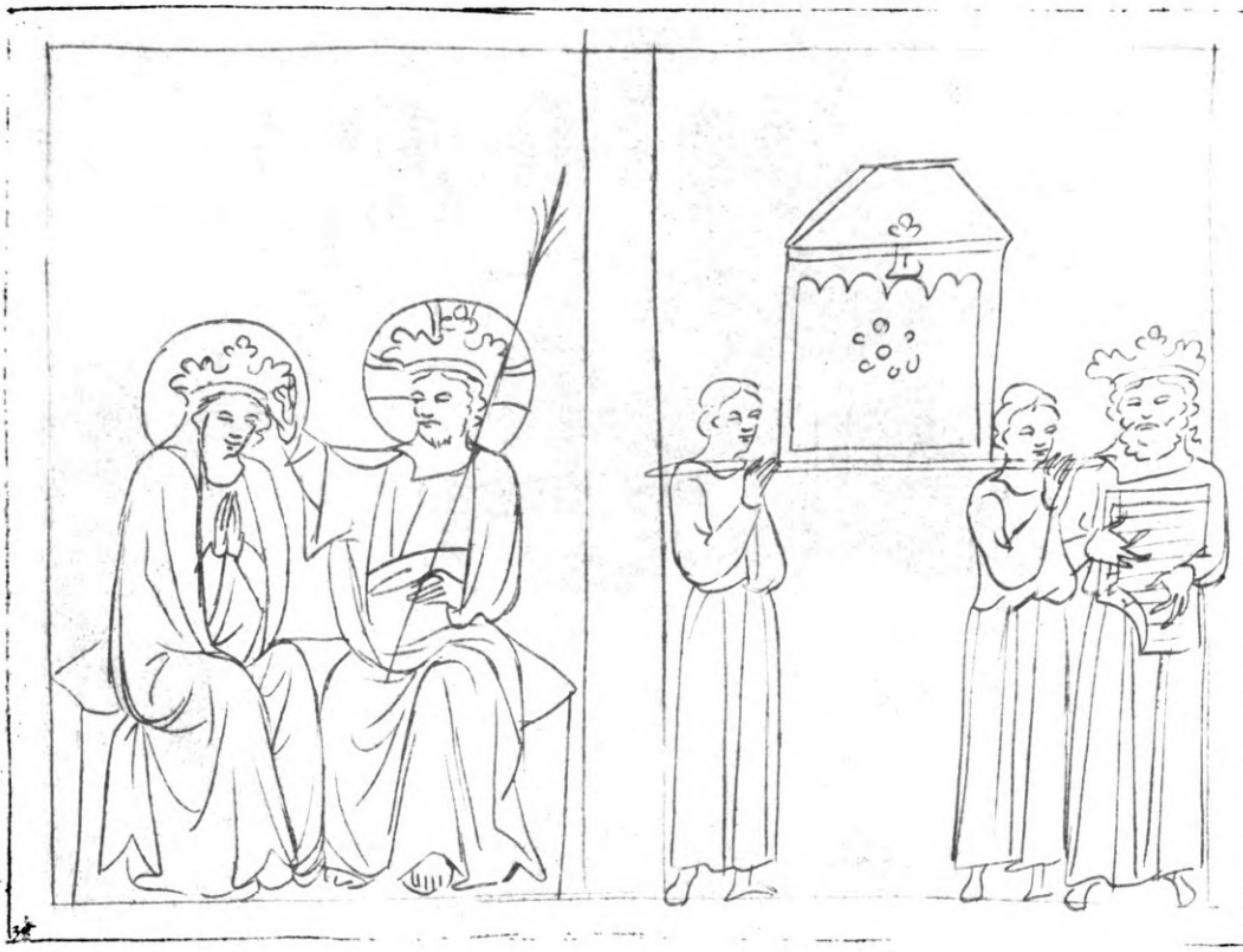
Predictus dolor marie etiam in evangelio notatur
Ubi parabola de muliere querente dragmam recitatur
Que habens x dragmas unam amisit
Et accendens lucernam eam diligenter quesivit
Et cum invenisset eam gavisa est et exultabat
Et vicinas suas ad congratulandum sibi invitabat
Per hanc mulierem virgo maria designatur
Que in hoc mundo x dragmas habuisse comprobatur
De quibus unam aliqualiter visa est amisisse
Et alias novem semper sibi retinuisse
Novem dragme sunt presencia spirituum beatorum
Qui semper ad eam veniebant de ix choris angelorum
Decima fuit presencia humanitatis salvatoris
Quam amisit quodam modo in die ascensionis
Hanc valde diligenter multis annis quesivit
Quando omnia loca filii sui cum luctu circuivit
Tandem invenit eam in sua assumpcione
Quando dotata est eterna christi fruicione
Lucernam quam quando eam quesivit accendit
Per quam designatur bonum exemplum quod omnibus dedit
Nam conversacio eius sancta tamquam lucerna ardebat
Et cunctis exemplum bonum et viam vite ostendebat
Predicta ergo loca debemus exemplo eius perambulare
Et passionem christi recolendo ferventer deplorare
Quod si nequimus ea perambulare corporaliter

Perambulemus saltem ea devoto corde spiritualiter
Dolor beate virginis iam prenotatus
Etiam fuit olim in michol sponsa david figuratus
Quam saul pater eius abstulit sponso suo david
Et alteri viro cui nomen saltihel desponsavit
Saltihel autem vir iustus non eam sibi cognoscebat
Quia eam legitimam uxorem david esse sciebat
Ipsa autem semper in luctu et merore perseveravit
Donec reducta est ad virum sponsum suum david
Istud exponi potest de beata virgine maria
Cuius sponsus erat filius dei vera sophia
De cuius absencia ipsa inmense dolebat
Quod semper in luctu et in merore manebat
Tanto ardore maria sponsum istum diligebat
Quod pre nimia amoris fervore languescebat
Et hoc est quod ipsa dicit in canticis canticorum
In similitudine suorum ardorum desideriorum
Filie ierusalem nunciate dilecto meo
Quia amore langueo quem scilicet ad ipsum gero
Magnus dolor est matri absencia filii
Sed maior dolor est sponse absencia sponsi
Marie autem dolor videtur fuisse maximus
Pro absenciam christi qui erat ei sponsus et filius
O bone ihesu fac nos hec ita recogitare
Ut tecum in eternum mereamur perenniter habitare

Das Weib, das den verlorenen Groschen sucht.

Mikal, Davids Weib, ist traurig, weil sie einen andern Mann heiraten muss.

·Beate Marie Assumptio· ·Archa testamenti 2. R. 6.· ·David in cythara percutit·

·35·c·

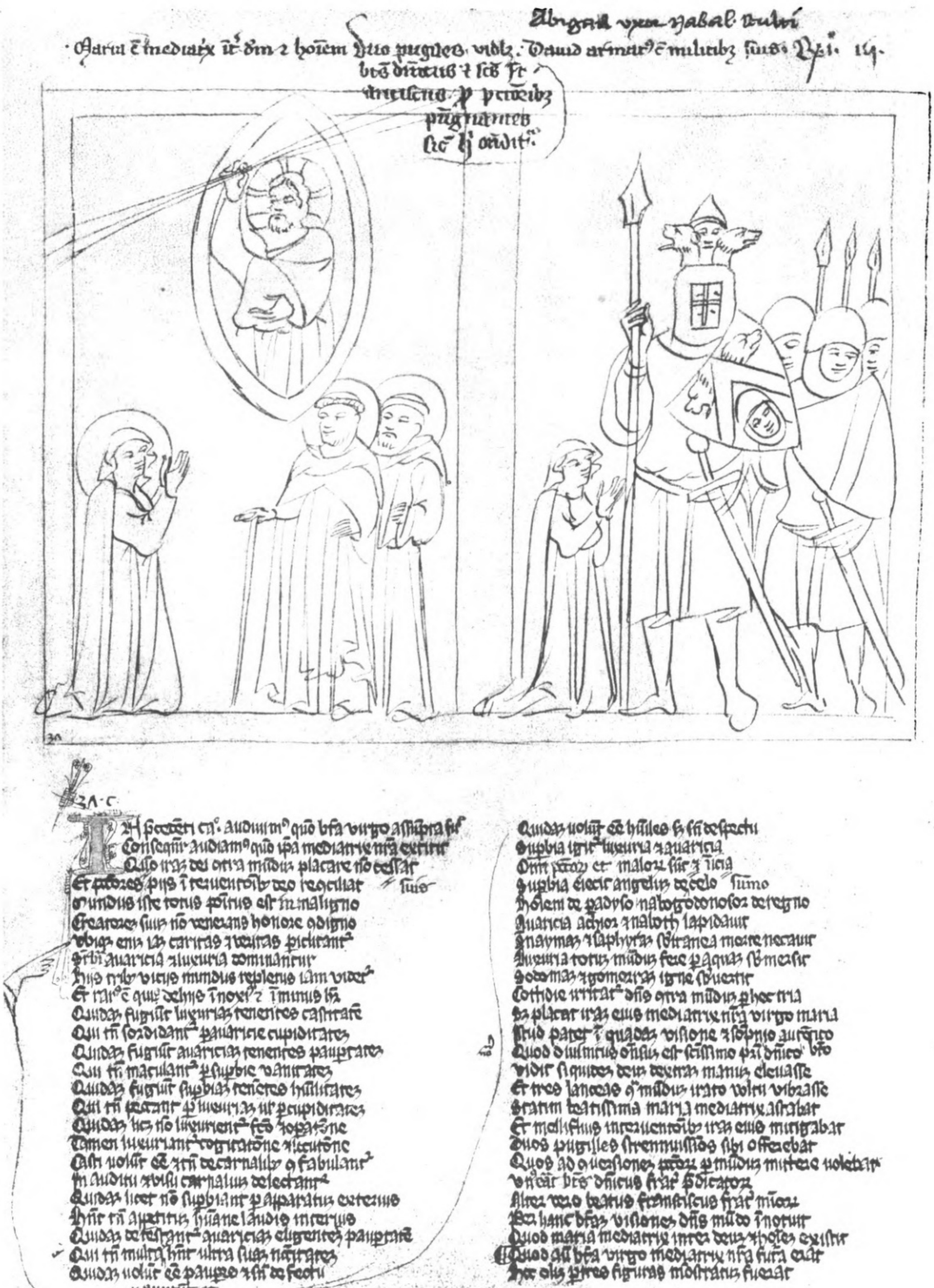
In precedenti capitulo audivimus de beate virginis conversatione
Consequenter audiamus de ipsius felici assumptione
Quamdiu autem maria supervixit post christi ascensionem
De hoc non habemus certam determinationem
Quidam dicunt ·xii· annos quidam vero plus
Sed viginti quatuor annos dicit epyphanius sanctus
Et quia illud certe definitum non habemus
Tamen hoc pro certo credere et dicere audemus
Quod si tantummodo per unam horam supervixisset
Pre nimio desiderio lustra ei visum fuisset
Jacob quatuordecim annos gravis servitutis et laboris
Reputavit paucos dies pre magnitudine amoris
Sic maria absentiam filii sui per unam horam
Pre magnitudine amoris reputavit lustri moram
Anime enim desideranti brevis mora longa videtur
Et pro illo quod desiderat labores graves non veretur
Tanto amore maria presentiam filii sui desideravit
Quod omnes huius vite labores nichil penitus reputavit
Quod autem dominus eam tam diu in mundo relinquebat
Hoc pro consolatione discipulorum suorum faciebat
Et quilibet homo per hoc exemplum consideret
Quod per multas tribulationes regnum celorum intrare oportet
Respice mariam et ipsius filium
Attende christi passionem et matris exilium
Respice apostolos et omnes amicos christi
Ad quantas tribulationes sustinuerunt isti
Respice iohannem inter natos mulierum maiorem
Et hec cogitando levius feres tuam tribulationem
Non te putes sine tribulatione posse coronari
Ex quo deus matrem suam tam diu permisit exulari
Peracto igitur in hac miseria longo exilio
Assumpta est maria a suo dulcissimo filio
Hec assumptio beate virginis fuit olim prefigurata
Quando archa domini in domum regis david est translata
Rex david coram archa domini gaudens cytharizavit
Et eam cum magno iubilo in domum suam reportavit
In archa illa manna celi continebatur
Et convenienter per eam beata virgo designatur
Nam panem celi ipsa mundo generavit
Id est christum qui suo sacramento nos cibavit
Archa de ligno sethim imputribili erat facta
Figurans quod maria in putredinem non est redacta
Licet scriptura non dicat tamen secure credi potest
Quod maria cum corpore et anima in celum assumpta est
Non est credendum quod maria mortua fuerit non
Sed mortua est verumtamen caro eius non computruit
Anima coniuncta est corpori mortuo iterato
Et ita assumpta est in celum cum corpore glorificato
Rex david qui coram archa domini se psallendo cytharizavit
Regem celi et terre videlicet christum figuravit

Marias Aufnahme in den Himmel. David lässt die Bundeslade in sein Haus bringen.

Das Weib in der Offenbarung.

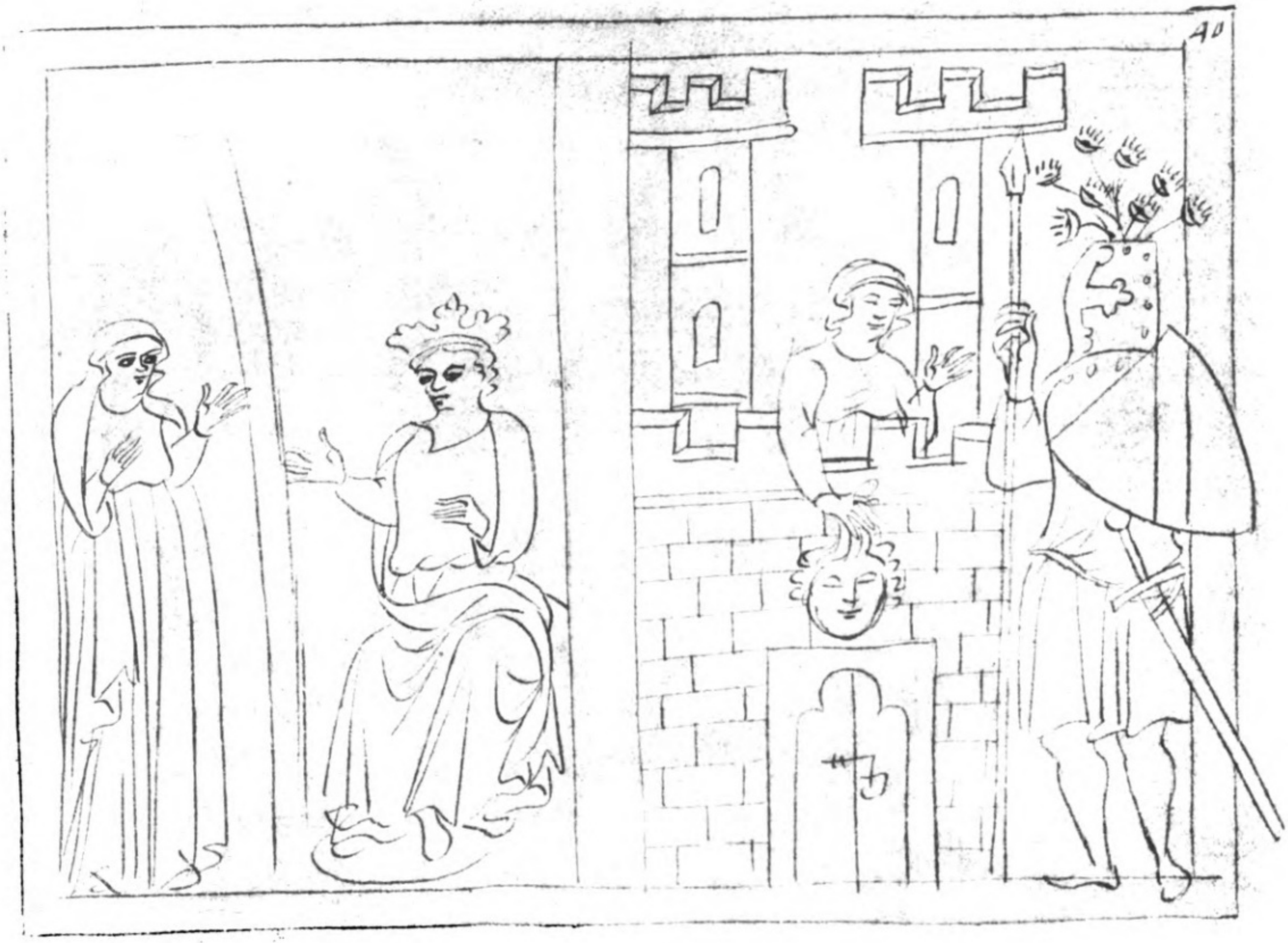
Salomo weist seiner Mutter einen Thron neben dem Seinigen an.

Maria fleht für die Sünder.

Abigail mildert den Zorn Davids.

Rex dauid

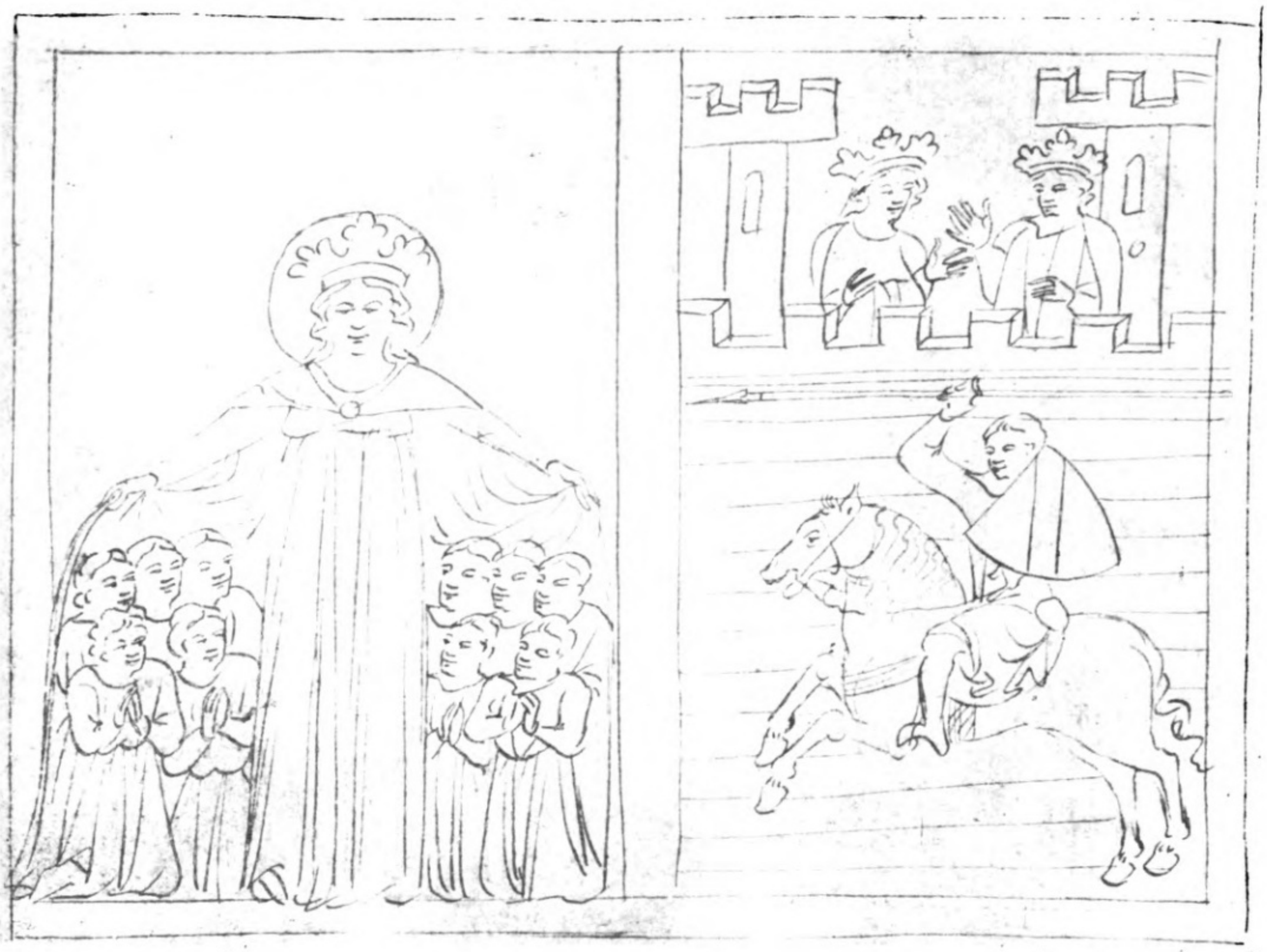
Primo per abygail uxorem stulti nabal de carmelo
Que placavit regem dauid sauciatum furoris zelo
Stultus enim iste nabal per suam stulticiam
Provocavit contra se regis dauid inimiciciam
Stultorum infinitus est numerus
Hoc verbum dicit sapiens de huius mundi peccatoribus
Que enim maior potest inveniri stulticia
Quam quod pro vilissimo precio venditur eterna leticia
Hoc faciunt huius mundi peccatores stulti
Et quorum nimis heu hodie inveniuntur multi
Nonne omnes stulti et stultissimi sunt
Qui psalmatorem et factorem suo contradicunt
Ve misera per prophetam qui contradicit factori suo
Testa de samiis terre .i. de vilissimo luto
Stultum esset si testa luti contradiceret suo figulo
Sic stultissimi sunt qui contradicunt factori suo
Tales stultos nequiens dauid in furore suo se penetraret
Si nostra abygail .i. maria iram eius non placaret
Istud et sapiens illa mulier thecuites prefiguravit
Que absalonem fratricidam patri suo reconciliavit
Per istud fratricidam videlicet absalonem
Intelligimus hoc loco nostram peccatorem
Qui ei voluntarie contra deum peccat fratricida est
Qui fratrem suum .i. christum rursus crucifigere nititur
Post quam absalon ausus est fratrem suum necare

Ein Weib mildert den Zorn Davids.

Nusquam potuit in terra promissionis habitare
In gessuram .i. in terra gentilium est commoratus
Quousque per mulierem thecuitem est patri reconciliatus
Sic peccator post mortalis peccati perpetrationem
Nullam habet in terra eterne promissionis mansionem
Quousque reconcilietur deo per mulierem thecuitem
Hoc est per mariam mediatricem pacis et unitatis
Hec beatissima mediatrix iam prefata
Etiam fuit per mulierem prudentem in abela prefigurata
Syba filius bochri erexit se contra dominum suum dauid
Et contradicens ei urbem abelam intravit
Quam propter joab princeps milicie dauid urbem obsedit
Et propter sybam ipsam urbem evertere satagit
Fuit autem in ea mulier sapiens que per suam sapienciam
Furorem predicti principis convertit ad clemenciam
Decursus consilio civium caput syba amputaverunt
Et extra murum proicientes liberati fuerunt
Syba contra regem se erigens vicium superbie designat
Quod in abelem urbem .i. in animam peccatoris intrat
Et princeps milicie celestis contra eam indignatur
Donec per mulierem sapientem .i. per mariam reconciliatur
Decursus consilio dat homo caput syba .i. superbie amputare
Et sic potest gratiam principis .i. christi recuperare
O bone ihesu dare nos omnia vicia taliter vitare
Ut tecum in perhenni gloria mereamur habitare.

Ein kluges Weib mildert den Zorn Joabs.

·C·38 maria est nostra defensatrix· ·C·38 moyses obsedit urbem Saba·

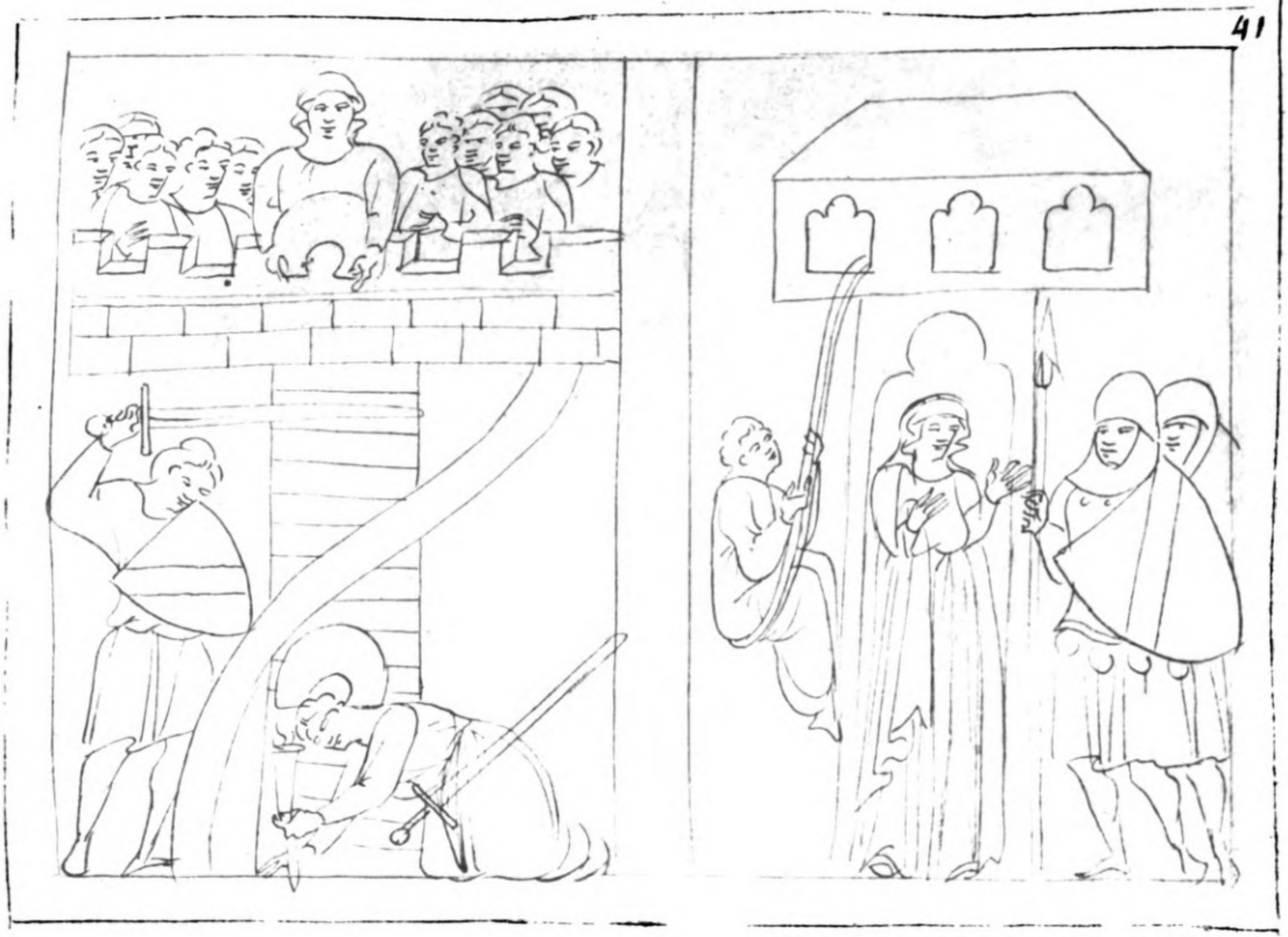

In precedenti capitulo audiuimus quomodo maria est nostra mediatrix
Consequenter audiemus quomodo est etiam nostra defensatrix
Defendit enim nos a dei vindicta et eius indignacione
A dyaboli infestacione et mundi temptacione
Per mariam enim protecti sumus a dei indignacione
Quod figuratum est in tarbis filia regis saba et moyse
Moyses cum exercitu egypciorum urbem saba obsedit
Nec erat aliquis qui hanc obsessionem dissoluere sufficeret
Tarbis autem filia regis in eadem urbe habitauit
Que urbem ab obsidione hoc modo liberauit
Moyses erat amabilis valde et pulcher aspectu
Quem filia regis de muro contemplabatur crebro aspectu
Et tantum ei pulchritudo moysi complacebat
Quod eum in sponsum habere desideranter satagebat
Tandem patri suo desiderium suum aperuit
Et se moysen principem exercitus diligere asseruit
Placuit hoc regi et complevit filie voluntatem
Dans moysi filiam et cum ea ipsam ciuitatem
Et sic cum ad nupcias tarbis et eius consilio
Liberati sunt inclusi et dissoluta est obsidio
Pulchrum moysen et amabilem deus designatur
Qui in psalmis speciosus forma pre filiis hominum predicatur
Hic prouocatus fuit ad iracundiam contra mundum
Propter transgressionem ade et eue parentum primorum
Qui per eum exercitum egypciorum i. demonum mundum vallauit

Et hec obsidio plus quam quinque millibus annorum durauit
Et nullus inventus est in mundo qui ad hoc sufficeret
Ut iram dei placaret et obsidionem dissolueret
Tandem adamauit eum filia regis i. maria
Et mitigauit iram eius sua interuencione pia
Maria enim defendit nos contra demonum temptaciones
Et vniuersas dyabolicas inpugnaciones
Hec defensatrix benedicta valde est nobis necessaria
Quia contra dyaboli multa sunt et varia
Quosdam enim inpugnat per timorem superbie
Sicut patet in iezabel baltazar et olofernie
Quosdam temptat per odium et rancorem inuidie
Sicut patet in kayn esau et filiis iacob patriarche
Quosdam temptat de vindicta sicut patet in semey
In absalone in ioab et nothiame filius zebedei
Quosdam temptat per credulitatem et diffidenciam
Sicut patet in achab et ipse moyse [illegible]
Quosdam temptat per rebellionem et inobedienciam
Sicut patet in dathan et abiron chore et cham
Quosdam ad danda praua consilia instigat
Sicut patet in achitophel balaam et ionadab
Quosdam temptat de infidelitate et perfidia
Sicut patet in kayn ioab et triphone et iuda
Quosdam temptat de humani sanguinis effusione
Sicut patet in cyro manasse antiocho et herode

Maria beschützt die Sünder. Tarbis verteidigt die von Moses belagerte Stadt Saba.

Abymelech a lapide perit. Judicum 9. — David per murum dimittitur. I Reg. 19.

Quosdam temptat desperacione vite interfectione
Sicut per Architophel Abymelech Judam et Saulem
Hiis et aliis multis vicys dyabolus nos impugnat
Sed defensatrix nostra Maria nos protegit et propugnat
Quia per ipsam illa laudabilis mulier prefiguratur
Que turrim Thebes ab impugnacione Abymelech defensauit
Populus turris Abymelech super turrim se recipiebat
Abymelech autem eos cum turre succendere volebat
Mulier quedam fragmen mole desursum iactabat
Et caput Abymelech tangens ipsum excerebrabat
Abymelech dolens se a muliere confusum
Et desperans de vita dixit ad armigerum suum
Evagina gladium tuum et interfice me
Ne forte dicatur quod interfectus sum a muliere
Abymelech iste superbum dyabolum designat
Qui constitutos in turri id est in ecclesia impugnat continue
Sed defensatrix nostra domina Maria
Protegit nos ab insidiis dyaboli prece sua pia
Et non solum defendit nos ab insidiis dyaboli
Sed eciam protegit nos a temptatoribus huius mundi
Et hec procerto est nobis valde necessaria
Quia temptamenta mundi sunt multa et varia
Maxime autem temptat mundus per apparentem dignitatem
Per superbiam et desiderium divicias congregandi
Et hoc per Nemroth Alexandrum et Nabugodonosor

In Achab Absalone Adonibezech et Chodorlaomor
Quosdam temptat per vanam gloriam et laudem humanam
Sicut per Aaman Ezechiam et Herodem Agrippam
Quosdam temptat per avariciam furtum et spolium
Sicut per Giezi Achor et Heliodorum
Quidam temptantur in mundo per luxuriam et fornicacionem
Sicut patet per Zambri et Amon per David et Salomonem
Quidam temptantur per multiloquium et blasphemiam
Sicut per Nabal et Sennacherib et Roboam
Quidam per detractiones et contumelias et contradictiones
Sicut patet per Mariam Moysi et Thobie et Job uxores
Omnes temptaciones mundi vincere et evadere poterimus
Si propugnatricem nostram Mariam toto corde diligimus
Quod olim prefiguratum fuit in David
Qui filiam regis Saul Michol toto corde adamavit
Que pro ipsa eum ab insidiis apparitorum eripuit
Et per fenestram dimissum libere abire permisit
Sic facit Maria suis amatoribus
Succurrens eis in omnibus suis temptacionibus
Amemus igitur et honoremus dei genitricem
Nostram mediatricem et piam propugnatricem
Ut ipsa nos defendat a malis in hoc seculo
Et imploret pro nobis suum filium in celo
O bone Jhesu exaudi Mariam pro nobis orantem
Et ad tuam eam pro nostra salute pugnantem. Amen.

Ein Weib rettet die Stadt Thebez, indem sie Abimelech tötet.

Mikal begünstigt die Flucht Davids.

Christus ostendit patri vulnera pro nobis · Antipater · scolastica · Julius cesar ·

39 c.

In precedentibus audivimus quomodo maria est nostra mediatrix
Et quomodo in omnibus angustiis est nostra defensatrix
Consequenter audiamus quomodo christus ostendit patri suo pro nobis sua vulnera
Et maria ostendit filio suo pectus et ubera
Sicut enim christus descendit propter nos de celo usque ad infernum
Ita reascendit medium ut exoret pro nobis usque ad sempiternum
Et ideo si peccavimus desperare non debemus
Quia fidelem advocatum apud deum nos habemus
Quod autem christus vulnerum cicatrices patri monstrare voluit
Hoc olim per quandam figuram ostensum erat
Antipater miles strenuus delatus fuit imperatori iulio
Quod infidelis et inutilis miles fuisset romano imperio
Qui propter ille exuens nudus coram imperatore assistebat
Et ei cicatrices vulnerum suorum coram omnibus ostendebat
Dicitque non esse opus se verbis expurgare
Cum cicatrices videntur eius fidelitatem acclamare
Quod videns cesar eius excusationem approbabat
Et eum fidelem militem et strenuum affirmabat
Pulchre christus prefiguratus fuit per istum antipatrem
Quia ipse sic pro nobis stat ante suum patrem
Et cicatricibus suis ostendit se militem strenuum fuisse
Et mandatum patris eius tamquam fidelis miles complevisse
Qua propter deus tam fidelem militem dignatur honorare
Et quicquid petierit paratus est sibi dare
Quia fidelis et strenuus miles christus erat
Hoc in cicatricibus et cruentatis vestibus apparebat
Omnia eius indumenta erant sanguinolenta
Sicut sunt uvas calcantium vestimenta
Ideo querebant angeli quare indumentum eius esset rubeum
Sicut in torculari uvas calcantium
Qui respondit quod torcular passionis ipse solus calcasset
Et de omnibus gentibus vir secum non fuisset
Et nobiliter dixit quod nullus virorum secum fuerat
Quia tamen unica virgo id est maria secum mansit
Miles iste scilicet christus factus fuit more almanico
Ubi in creatione militis solet dari ictus in collo
Sed miles iste christus non suscepit tantum colaphum unum
Sed colaphorum et alaparum quasi infinitum numerum
Dextrarius eius erat asinus cui insedit in die palmarum
Campus in quo pugnabat erat mons calvariorum
Hasta eius fuit longini militis lancea
Corona de acutissimis spinis erat sibi pro galea
Signum sive ornamentum galee fuit tabula tituli
Caligis eius erant ligamenta et funiculi
Parvulum crucis habebat pro clipeo vel scuto
Pro calcaribus usus est clavo ferreo uno
Lorica sua qua totum corpus tegebatur
Erat cutis propria que in flagellatione totaliter concidebatur
Gladius suus erat sancta doctrina quam docebat
Et pro cirothecis manuum duos clavos ferreos habebat

Christus zeigt dem Vater die Wunden, die ihm die Menschen geschlagen haben.

Antipater, Vater Herodes des Grossen, zeigt Julius Cäsar die Wunden, die er im Kampfe für die Römer davongetragen hat.

·Maria ostendit filio pectus et ubera·

Armiger eius erat beatissima virgo maria
Que omnia arma eius gerebat compassione pia
Sicut enim armiger ionathe in necessitate sibi fideliter astitit
Ita armigera christi in passione fideliter sibi astitit
Vexillum predicti militis .s. christi duorum erat colorum
Quia in parte erat candidum et in parte rubicundum
Erat enim factum ex alba veste qua illusus fuit ab herode
Et coccinea in qua illusus fuit in coronatione
Cum predictis armis miles iste tam fideliter pugnavit
Quod per mortem suam omnes inimicos suos superavit
Post hec cum triumpho victoriosus in celis ascendit
Et patri suo cycatrices vulnerum pro nobis orans ostendit
Si quis ergo peccaverit licet innumerabiliter tamen non diffidat
Sed in hunc fidelissimum intercessorem confidat
Si in patrem vel in spiritum sanctum peccavimus
Christus potest nos reconciliare et in hoc non diffidamus
Et si peccaverimus in filium hoc est in ihesum christum
Habemus advocatam fidelem que intercedit pro nobis apud ipsum
Christus ostendit patri cycatrices vulnerum quas tolleravit
Maria ostendit filio ubera quibus eum lactavit
Sic ergo christus convenienter potest antipater appellari
Ita maria competenter antifilia nuncupari
O dulcissime antipater et o dulcissima antifilia
Quam summe necessaria sunt nobis miseris vestra auxilia
Quomodo posset ibi esse aliqua abnegatio

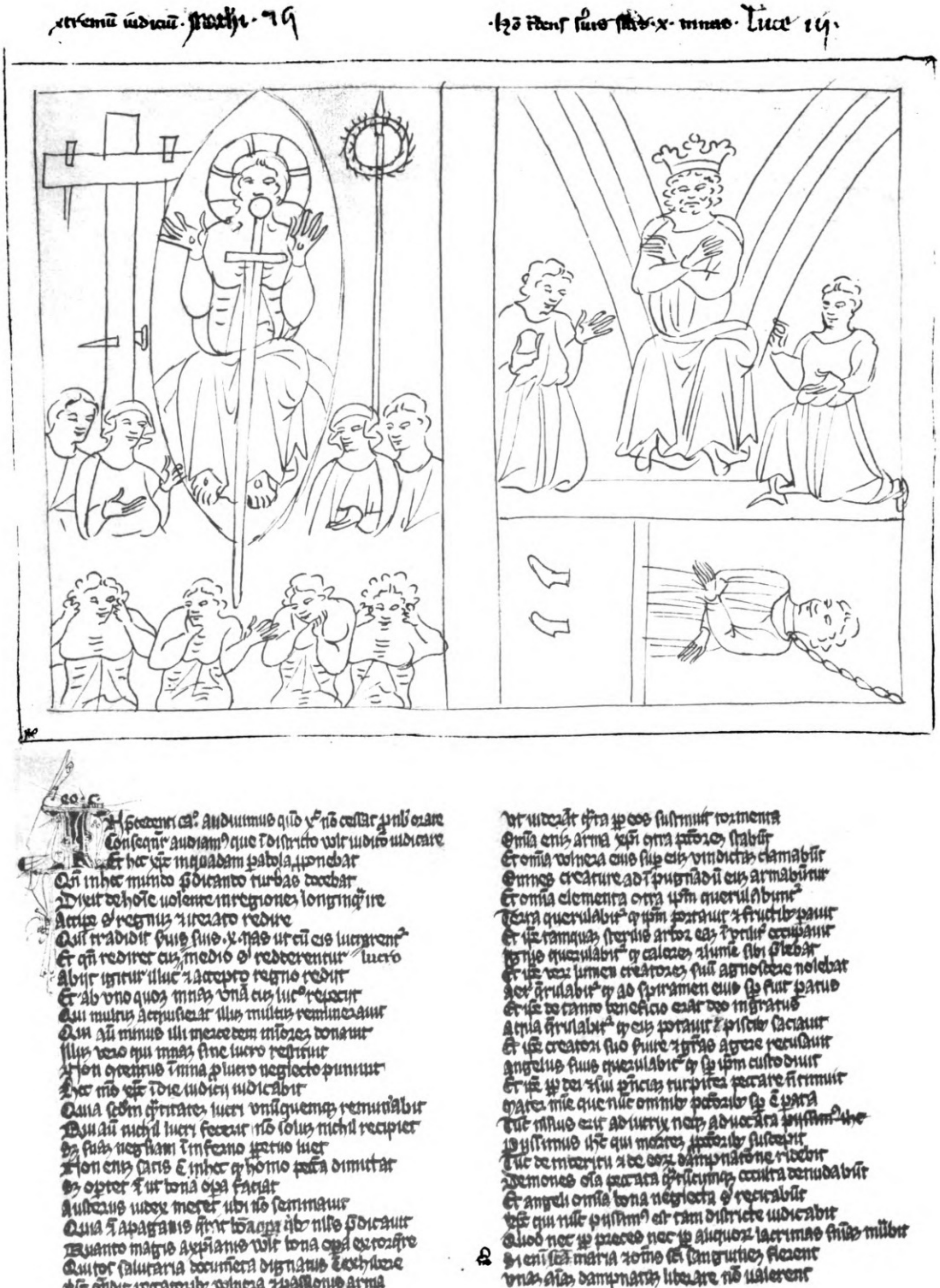
Maria zeigt ihrem Sohne ihre Brüste.

·Hester orat regem assuerum pro populo· Hest. c. 7. b A

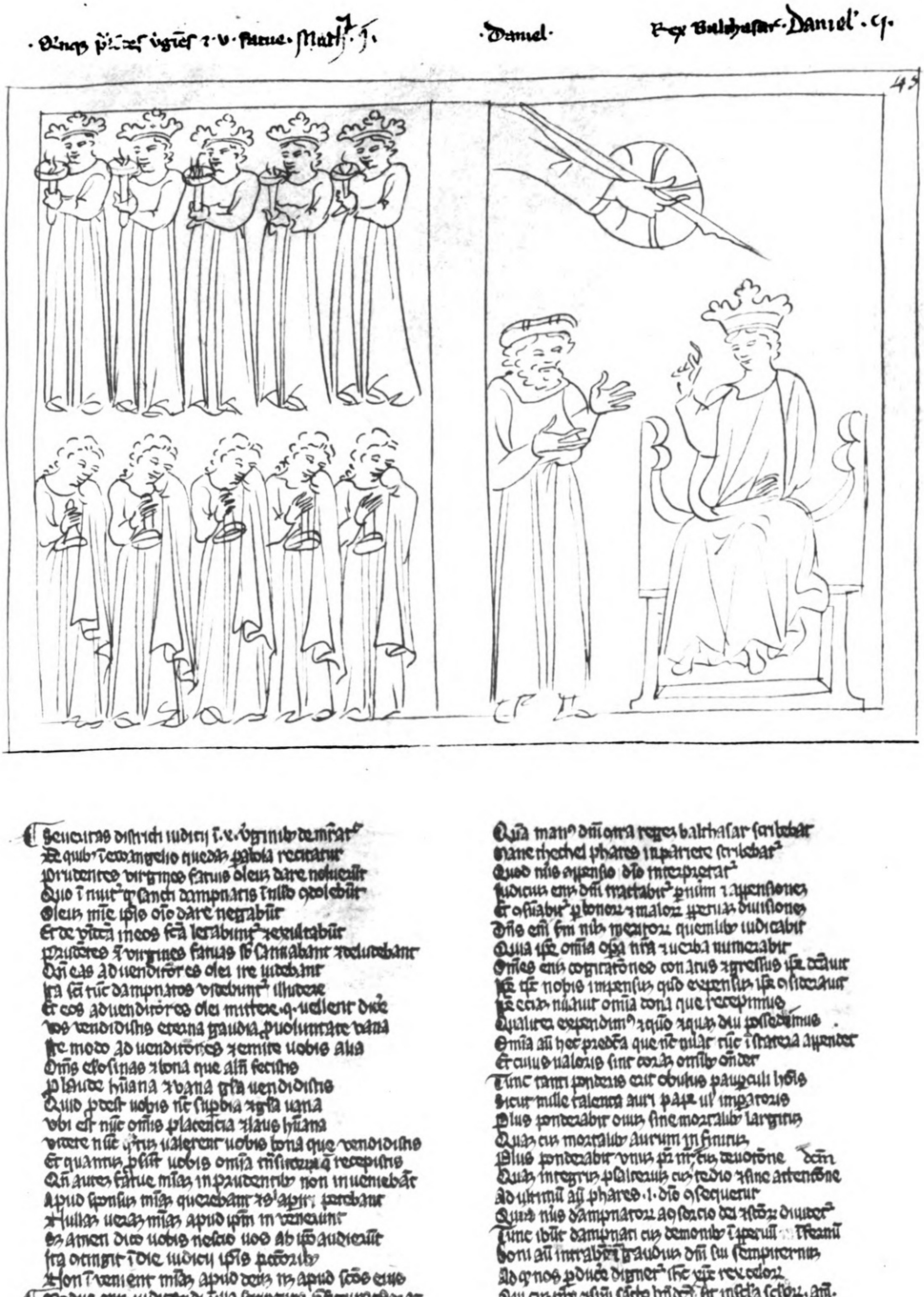
Ubi tam dulcissima est supplicatio
Quomodo enim posset clemens pater talis filii preces removere
Qui videt pro nobis mandantem suum tales cycatrices habere
Quomodo posset talis filius tali matri aliquid negare
Quos constat se mutuo tamque se ipsos amare
Nulli dubium quin deus semper exaudiat mariam
Quam pre omnibus constituit celi reginam
Istud olim prefiguratum fuit in rege assuero
Qui dixit ad reginam hester postquam incaluisset mero
Pete a me quodcumque volueris
Si dimidium regni mei impecieris impetrabis
Tunc illa pecijt populum suum ab iniquo aman defendi
Quem rex statim precepit in patibulo suspendi
Hester de gente iudeorum paupercula puella fuerat
Et rex assuerus eam pre omnibus elegerat et reginam constituerat
Ita deus pre omnibus virginibus mariam elegit
Et reginam celi ipsam constituit et fecit
Et per eius intervenciones nostrum hostem condempnavit
Et ipsi marie dimidium regni sui donavit
Deus enim regnum suum in duas partes divisit
Unam partem sibi retinuit alteram marie commisit
Due partes regni sui sunt iusticia et misericordia
Per iusticiam minabatur nobis deus per misericordiam succurrit nobis ma
O bone ihesu exora pro nobis clementer nunc patrem ria
Et exaudi libenter supplicantem pro nobis tuam matrem. amen.

Esther bittet für das Volk Israel.

Das jüngste Gericht.

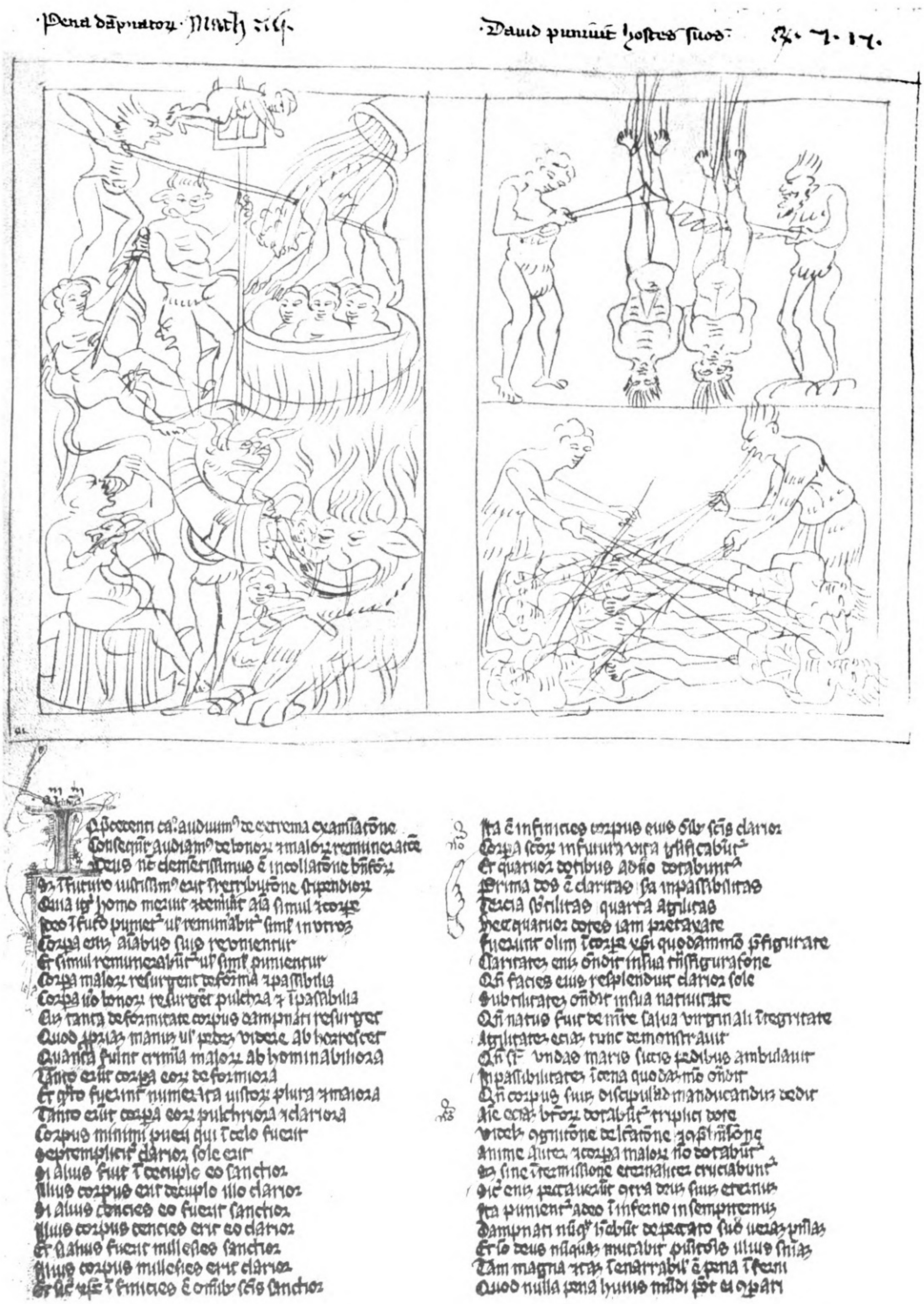
Das Gleichnis von den anvertrauten Pfunden: der unnütze Knecht wird bestraft.

Die fünf klugen und die fünf törichten Jungfrauen.

Das Festmahl Belsazars.

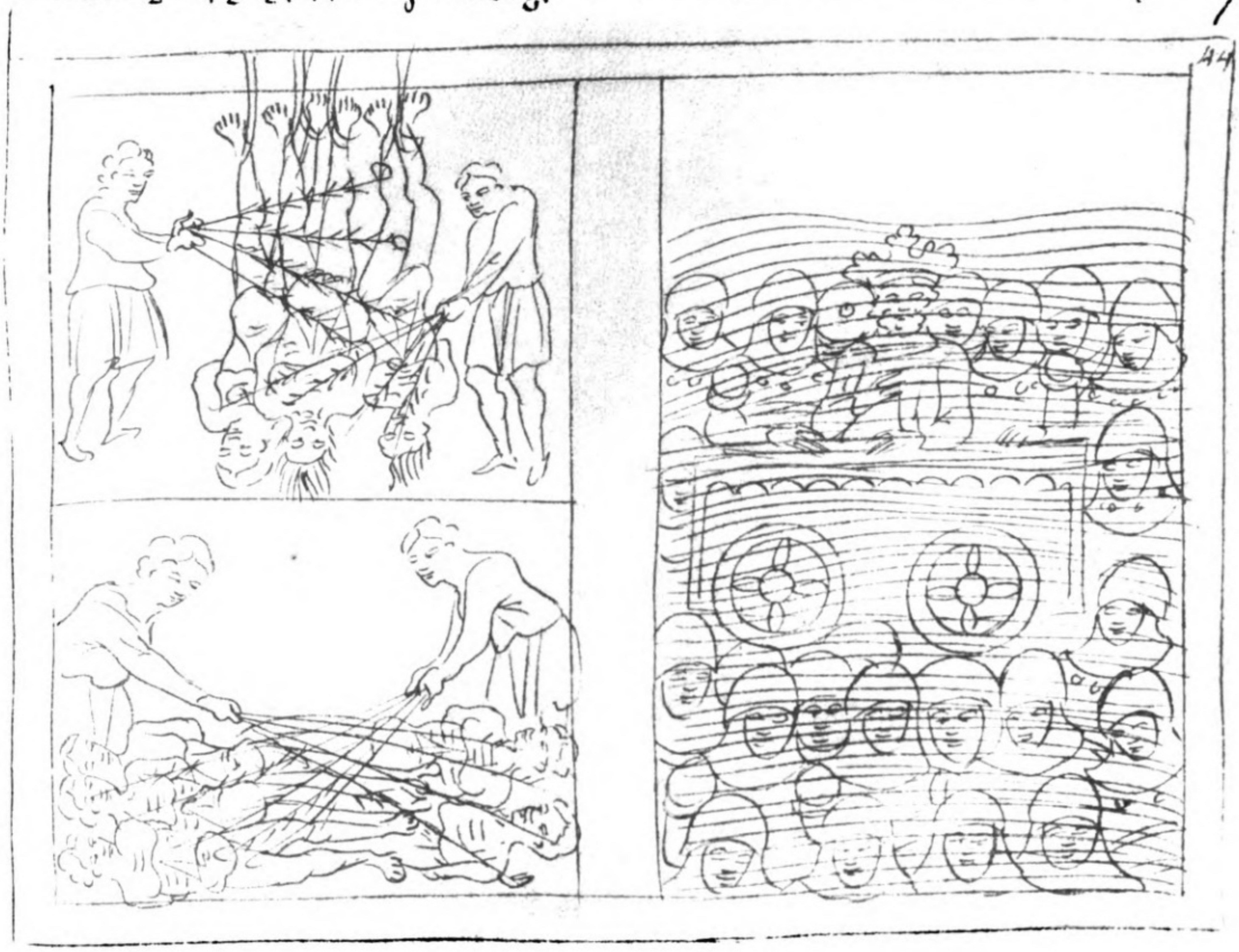
Münchener Handschrift *clm.* 146

Die Verdammten in der Hölle. David rächt sich an den Einwohnern der Stadt Rabba.

· Vindicta gedeonis contra hostes suos: Judicum · 8.

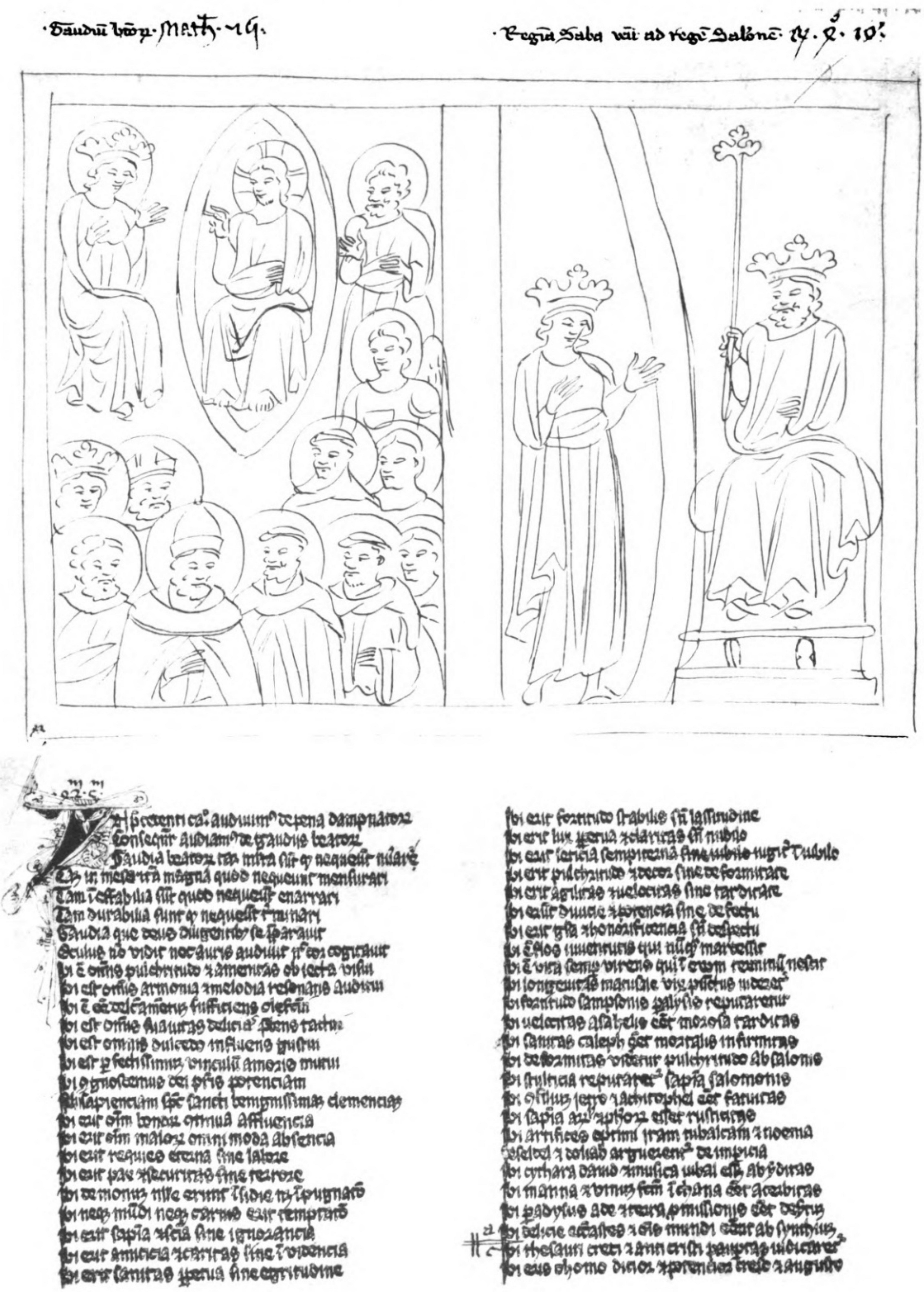
· Currus pharaonis et exercitus eius proiecit in mari rubro · Exodi · 14.

Omnia tormenta que martiribus sunt illata
Quasi nichil sunt penis infernalibus comparata
Ysaias fuit serratus Jheremias lapidatus
Amos per tympora transfixus Ezechiel excerebratus
Paulus ter virgis cesus semel lapidatus
Quingentos quadraginta sex una unius martires decollabantur
Sanctus Jacobus martir qui dicitur intercisus
Menbratim fuit cultris et novaculis divisus
Bartholomeus fuit excoriatus Petrus apostolus crucifixus
Laurencius assatus Petrus martir gladio confixus
Et si possent hec modo singula tormenta martirum enarrari
Tamen omnia non possent minime pene inferni comparari
enim Omnia ista tormenta sunt transitoria et brevia
Sed tormenta dampnatorum sunt infinita et eterna
Urunt enim igne qui numquam extinguetur
Et roduntur verme qui numquam morietur
Vermis iste non est putandus materialis
Quia ibi non erit vita alicuius animalis
Vermis ergo iste est remorsus consciencie
Qui mordebit animas dampnatorum sine fine
Ibi erit aspectus demonum terribilis
Frigor et stridor dencium fames et sitis
Clamor et horror timor et tremor
Vincula et carcer sulphur et fetor
Invidia et maledictio fumus et tenebre
Fletus et confusio lamentacio et lacrime
Desperacio liberacionis et omnis consolacionis
Nulla intermissio eterne punitionis
Vindicta dei contra dampnatos iam narrata
Fuit olim in David et urbe rabath prefigurata
Pacem huius urbis david rex horribiliter puniuit
Quosdam serravit quosdam cultris membratim divisit
Super quosdam fecit carpenta ferrea transire
Quosdam per clibanos discurrens fecit intrare
Illud eciam prefiguratum erat in viris sochot et gedeone
In quos se ferociter vindicavit pro sua derisione
Ipsius urbis sochot quadam vice gedeonem deridebat
Et ipse non statim se vindicans ad tempus deferebat alias expectabat
Post hec rediens derisores suos horribiliter puniuit
Nam spinis et tribulis ipsos discerpsit et contrivit
Sic xpistus suis derisoribus i. peccatoribus faciet
Qui non statim se vindicat sed postea eos puniet
Dicit sapiens quod parata sunt tormenta derisoribus
Et mallei percucientes stultorum corporibus
Illud eciam prefiguravit egypcius pharao
Quos dominus conclusit simul in mari rubro
Sic dampnati cum demonibus et lucifero
Ad ultimum omnes simul concludentur in inferno
O bone ihesu per tuam amarissimam passionem
Longe fac a nobis illam miserabilem conclusionem. amen

Gideon züchtiget, die ihn beschimpft hatten.

Pharao ertrinkt im Roten Meer mit seinem ganzen Heere.

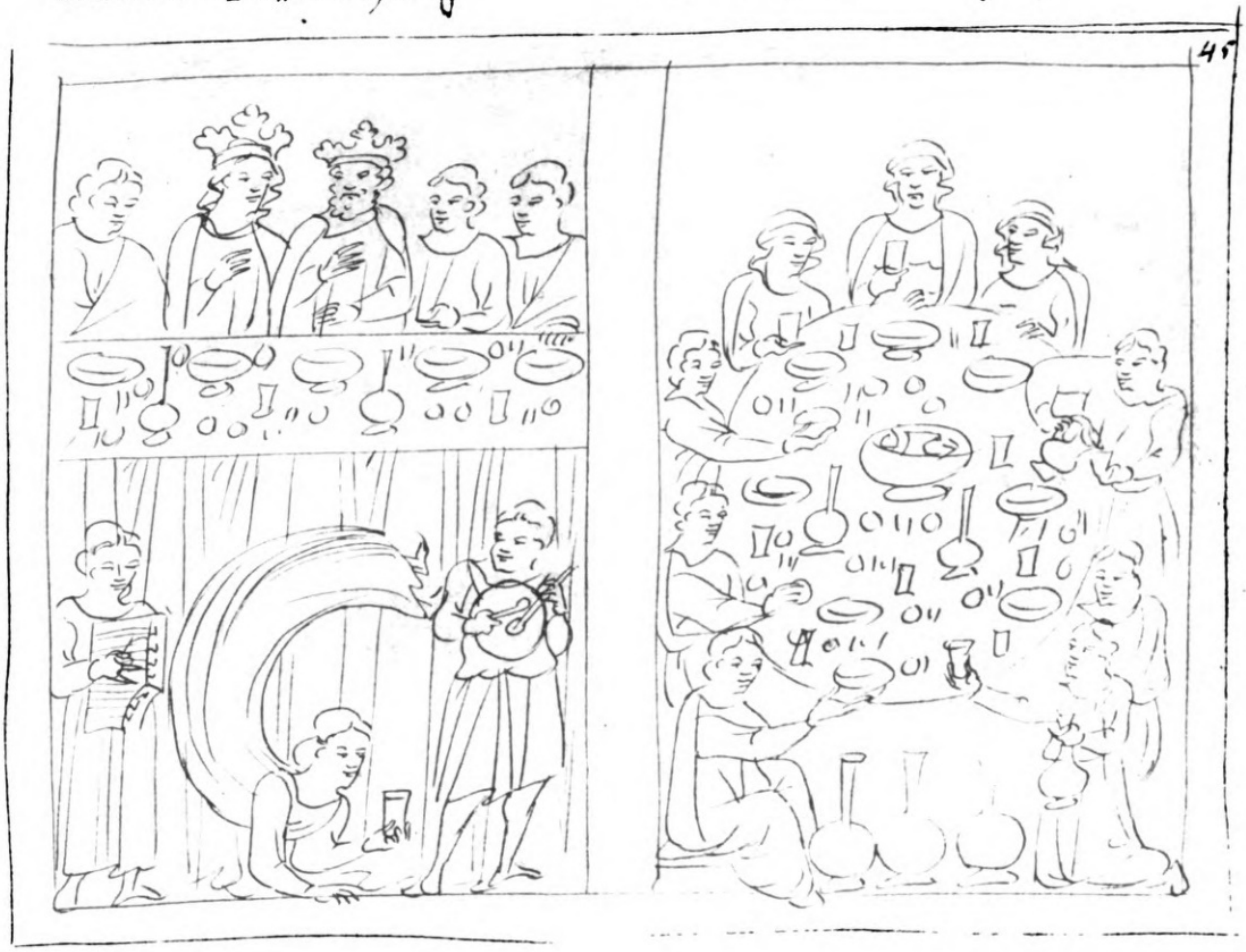

Die Seligkeit im Himmel.

Salomo und die Königin von Saba.

·Conuiuium regis assweri· hest· j· ·Conuiuium job et puerorum suorum· job· j·

45

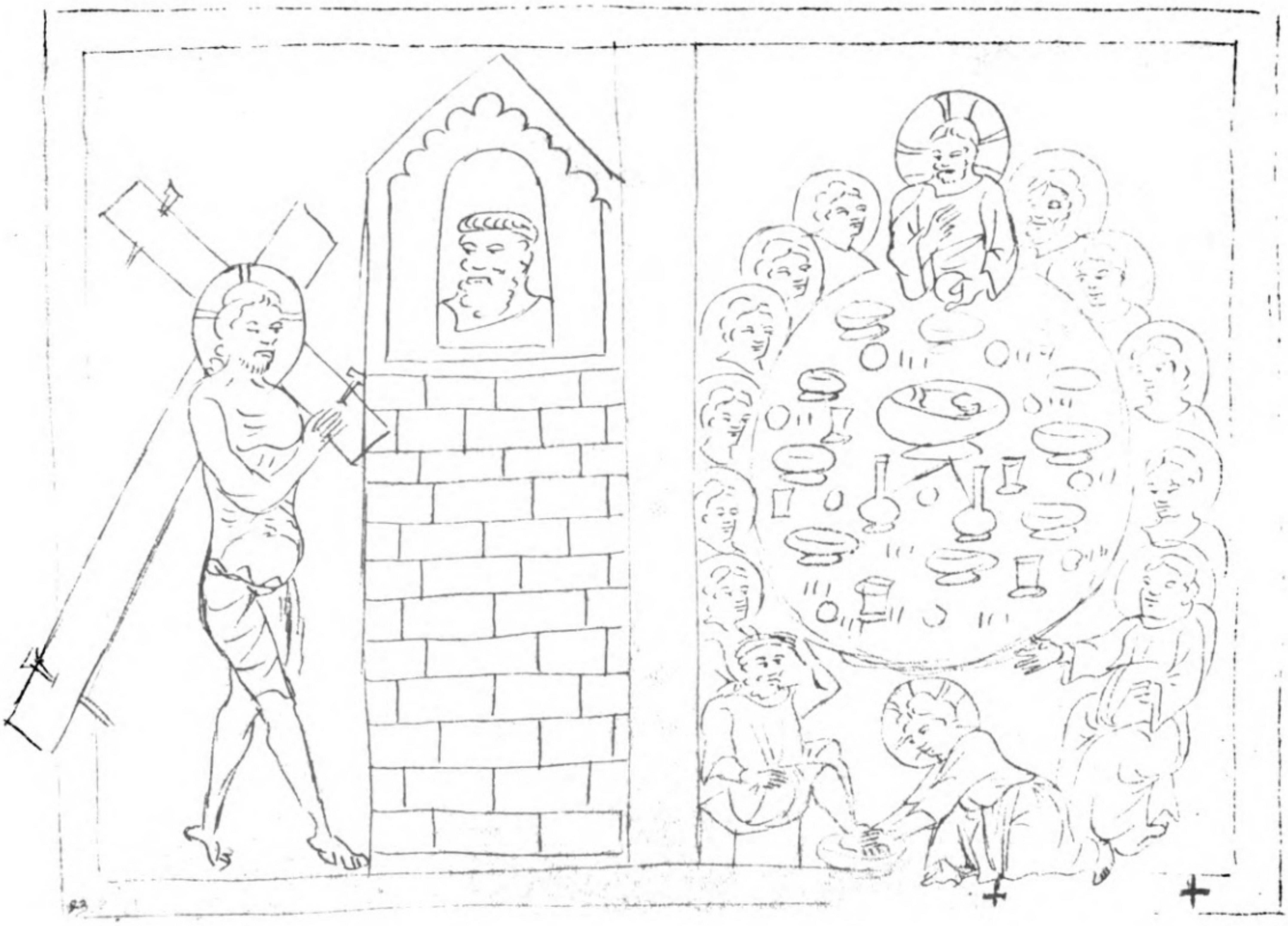
Cyro nabugodonosor balthasar et alexandro
Ibi eris fortior sampsone sangar et abysay
Dauid asemas banaya et sabokay
Ibi eris pulchrior absalone joseph et moysi
Judith susanna rebecca sara et rachele
Ibi eris longeuior enoch helya et matusale
Et uelocior asahele etiam hercule et sole
Ibi eris sapiencior salomone et augustino
Gregorio ieronimo ambrosio et thoma de aquino
Ibi clarius contemplaberis dominum quam petrus johannes et iacobus
Ezechiel moyses ysaias et stephanus
Figure huius eterne glorie potest gloria salomonis esse
Quia nullum legimus in tanta gloria vixisse
Et nullum tam multum carnis fruentem delicijs
Nullum legimus tantum habundasse diuicijs
Regina saba audita eius fama ierusalem peciit
Et visa eius incredibili gloria pre stupore dixit
Maior est gloria tua quam rumor quem audiui
Et probaui quod media pars non est nunciata michi
Tota autem facies eius adolescentis gloriam preuenit
Quod media pars immo millesima sibi narrata non sit
Omnis creatura desiderabat videre faciem salomonis
Et hec bene videtur prefigurasse faciem saluatoris
Omnis enim iocunditas et omne gaudium celi
Consistit in aspectu illius iocundissime faciei

Das Festmahl des Königs Assuerus.

Melius esset anime in inferno esse et eam videre
Quam sine eius mellisflua visione carere
Ita eciam in inferno nullam sentiret penam
Si uideret illam faciem delectabilem et amenam
Secunda figura huius glorie potest conuiuium assueri esse
Quia nullum legimus tam sollempne conuiuium fuisse
Ad hoc conuiuium non solum magnates uocabantur
Sed omnis populus tam viri quam femine inuitabantur
Sic deus fecit grande conuiuium et omnes uocauit ad se
Transite inquid ad me omnes qui concupiscitis me
Conuiuium assueri centum octuaginta diebus durauit
Sed istud perpetuo durabit quod nobis placuit
Tercia figura potest accipi conuiuium filiorum job
Quia nullos legimus tam continua conuiuia fecisse et tot
Septem erant filij et singuli suo die conuiuium parabant
Et uocantes tres sorores suas cottidie conuiuabant
In istis conuiuijs intelligamus celestem iocunditatem
Per circuitum .vij. dierum perpetuam eternitatem
Septem filij possunt esse sancti septem ordinum
Tres filie angelicas virtutes trium iherarchiarum
Omnes habent sine intermissione semper conuiuia
Omnes habent semper in eterna leticia
O bone ihesu per tuam benignissimam bonitatem
Perduc nos ad illam perpetuam iocunditatem. Amen
Ibi regnum octauiani cernere et exitum uideret

Das Gastmahl der Kinder Hiobs.

Xpc portans crucem suam. · Cena dni. Luce 22.

Istis [illegible] audivimus de intollerabili pena dampnatorum
Et de ineffabili gaudio et tripudio beatorum
Consequenter audiamus quo pacto dampnacionem evadamus
Et ad gloriam beatorum pervenire feliciter valeamus
Qui ad eternam gloriam beatorum desiderat pervenire
Debet deum ex toto corde diligere et sibi fideliter servire
Et quanto servicium noverit esse deo gracius et acceptius
In eo debet sibi servire ferventius et diligentius
Quidam homo deo devotus in cellula sua residebat
Qui domino deo servire ex toto corde suo satagebat
Hic exorabat dominum omnium [illegible]
Ut sibi revelaret quod servicium esset acceptius
Quadam vice vidit dominum ihesum christum ad se venientem
Et magnam crucem dorso baiulantem et sibi dicentem
Non potes michi gracius et acceptius obsequium prestare
Quam quod iuves me gravem crucem meam portare
Qui respondens ora inquid domine mi dulcissime doce me
Quibus modis debeam crucem tuam tecum baiulare
In corde inquid dominus recordacionem mee passionis
Et in ore crebram et devotam graciarum actionem
In auribus [illegible] meam ferventem audicionem
In dorso proprie carnis tue assiduam castigacionem
Ut ignem eternum penam dampnacionis evadere valeamus
Et ad eternam gloriam beatorum feliciter perveniamus
Salvatori nostro corde ore et opere gracias agamus
Et ad honorem passionis eius has oraciones dicamus

Gesicht eines Einsiedlers: Die sieben Stationen der Passion.

Hora vespertina.
Gracias ago tibi benedicte domine mi ihesu christe
Quia tu es deus meus et salvator meus vere
Qui hora vespertina dilectionem tuam michi ostendisti
Cum michi exemplum perfectissime humilitatis prebuisti
Tu dulcissime domine pedes servorum tuorum lavisti
Et pedes traditoris tui abluere et tergere non sprevisti
Rogo te domine per hanc humilitatem stupendissimam
Ut repellas a me omnem superbiam et arroganciam
Infundas cordi meo veram et perfectam humilitatem
Per quam ascendere possim sursum ad celestem civitatem
O dulcissime ihesu eciam tibi libenter gracias dicerem
Si scirem quod dignus essem et sufficientem
Propter inestimabilem et tam ineffabilem dilectionem
Quam michi exhibuisti in tua sacratissima collacione
Corpus tuum sacro sanctum michi in cibum dedisti
Et sanguinem tuum preciosum michi in dignum in potum obtulisti
Quis sufficit tam immensissimam dilectionem enarrare
Quis sufficit pro tantis beneficiis aliquid digne tibi [illegible]
Si centies millesies corpus meum traderem morti
Propter mirificis beneficiis tuis quod nichil facerem
Per hanc mirabilem dilectionem tuam piissime domine rogo
Per hec stupenda beneficia te dulcissime ihesu exoro
Ut in hora mortis mee tuum sacramentum michi subveniat
Et ad tuam mellifluam presenciam feliciter perducat
Quod nobis omnibus prestare dignetur dominus noster ihesus christus
Qui cum patre et spiritu sancto est in perpetuum benedictus

Erste Station.

In monte oliveti oravit christus ad patrem. Luce 22 Ihesus ducitur ad caypham. Math. 26

46

Hora completorii

Gratias ago tibi benedicte domine mi ihesu christe
Quia tu es deus meus et salvator meus vere
Qui hora completorii dilectionem tuam michi ostendisti
Cum pro me contremuisti et sudorem sanguineum fudisti
Ad locum illum accessisti sponte et voluntarie pro me
Ubi inimici tui volebant querere et capere et ligare te
Benignissimam mansuetudinem tuam ibidem demonstrasti
Cum traditori tuo os tuum ad osculandum non negasti
Iudei quibus tu ostendisti sepissime magnam dilectionem
Ceperunt te et ligaverunt te tamquam furem et latronem
Discipuli tui qui dixerant se velle tecum ire in mortem
Vel fugerunt a te cum viderunt hostium cohortem
Tu dulcissime domine solus inter hostes remansisti tuos
Nullum adiutorem nullum defensorem habuisti
Cum gladiis et fustibus cum lucernis et facibus es captivatus
Cum multis contumeliis et iniuriis es Anne primo presentatus
Ille te de doctrina tua et de discipulis interrogavit
Quia doctrinam tuam et discipulorum tuorum reprehendere affectavit
Sed tu domine pie cum omni mansuetudine respondisti
Et a servo alapam tibi datam humiliter sustinuisti
O dulcissime domine per sudorem tuum sanguineum te rogo
Per captivitatem tuam et vincula tua te exoro
Quatenus me absolvas a vinculis omnium delictorum
Et ducas me post hoc exilium ad gaudium beatorum
Quod nobis omnibus prestare dignetur dominus noster ihesus christus
Qui cum patre et spiritu sancto est in perpetuum benedictus

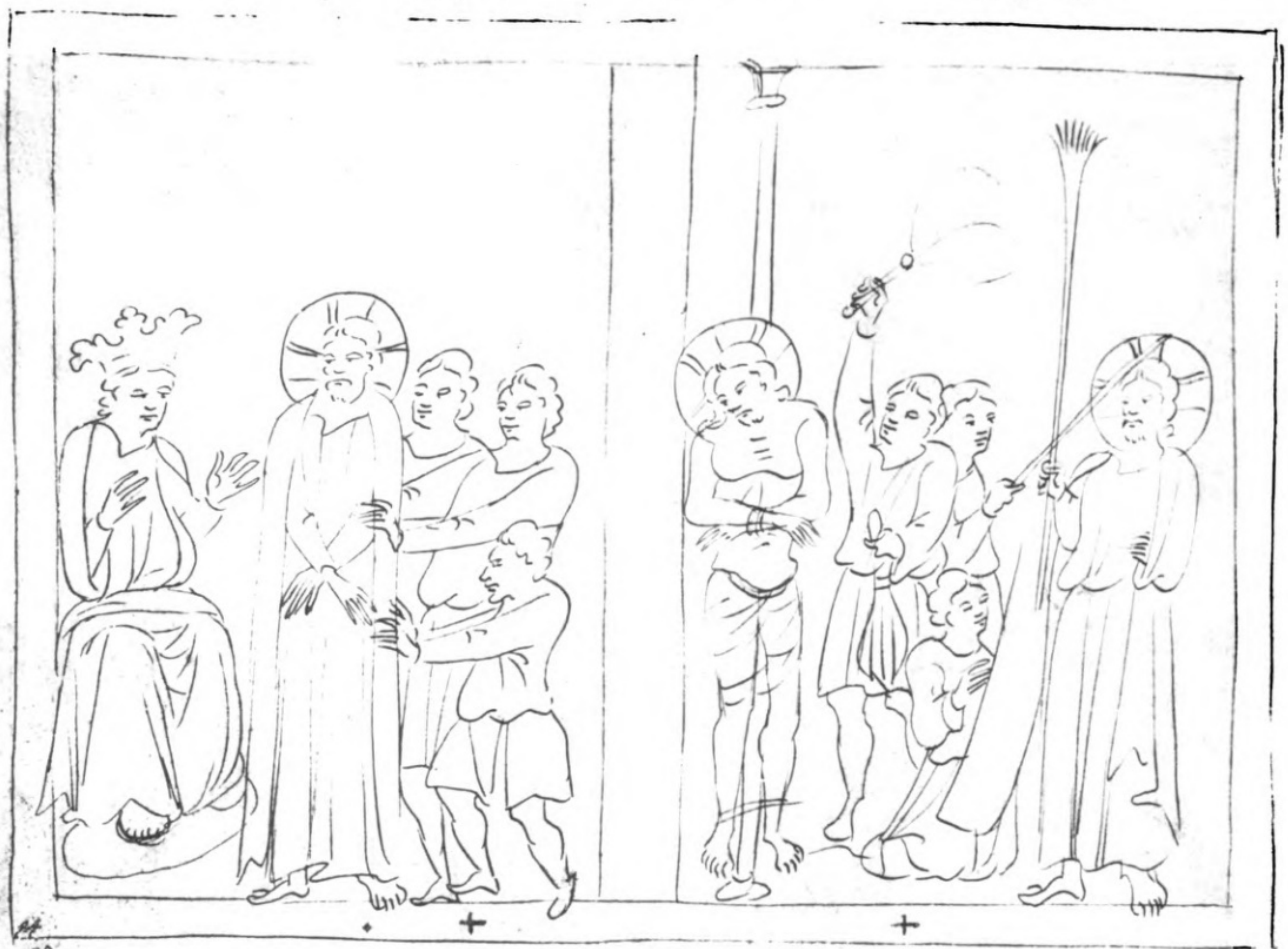
Zweite Station.

Hora matutina

Gratias tibi ago domine benedicte mi ihesu christe
Quia tu es deus meus et salvator meus vere
Qui hora matutina dilectionem tuam ostendisti tu
Cum pro me in domo cayphe illudi et conspui voluisti
Ubi principes et seniores ipsius congregati fuerunt
Et contra te falsa testimonia mortis quesierunt
Sed nullam causam mortis iustam invenire potuerunt
Quia omnia eorum testimonia insufficiencia et falsa erant
Cum cayphas quesivisset a te si filius dei vivi esses
Et tu filium dei vivi te esse confessus fuisses
Hoc iustam causam mortis esse iudicaverunt
Et reus est mortis omnes contra te exclamaverunt
Faciem tuam amabilem et gloriosam velaverunt
Colaphis et alapis multimodis certatim te verberaverunt
Dixerunt quoque te ipsis debere prophetare
Et quis esset qui te percussisset enarrare debere
Faciem tuam delectabilem in quam desiderant angeli prospicere
Non sunt veriti maculare suo nephando sputamine
Oculos tuos lucidiores sole qui cuncta conspiciunt
Obumbrare velamine et quasi excecare non sunt
O dulcissime domine rogo te per velamen oculorum tuorum
Per contumelias colaphorum alaparum et sputorum
Ut dimittas michi contumelias omnium criminum meorum
Que ego miserrimus perpetravi in conspectu oculorum tuorum
Quod nobis omnibus prestare dignetur dominus noster ihesus christus
Qui cum patre et spiritu sancto est in perpetuum benedictus

Dritte Station.

Ihesus ductus est ad pylatum. Lucas 23. · Xpus flagellatur et coronatur. Joh. 19.

Hora prima.

Gracias ago tibi benedicte domine mi ihesu xpe
Quia tu es deus meus et saluator meus vere
Qui hora diei prima dilectionem tuam michi ostendisti
Quando pro me ab herode et exercitu suo illudi voluisti
Cum enim per totam noctem in domo cayphe illusus esses
Mane ferebaris ad presidem pylatum vt pro victus
Qui audiens te esse hominem galyleum
Misit te herodi qui iudicium talium preerat ad eum
Herodes gauisus est sperans videre a te aliquod signum
Quia putabat te esse nigromanticum et malignum
Plebs iudaica astans coram herode te accusabat
Et rex herodes multis sermonibus te interrogabat
Tu vero omnino verbum respondere ei noluisti
Quia tu eius maliciosam intencionem cognouisti
Et ille induit te veste alba per derisum et contumeliam
Et tamquam non sane mentis homini illusit tibi cum sua familia
Post illusionem remisit te ad iudicium pylati
Et ita facti sunt inimici sibi mutuo reconciliati
Hec omnia sustinuisti domine cum paciencia nimia
Non pro tuis culpis sed pro scelerosa crimina mea
Per has contumelias rogo domine tuam benignam clemenciam
Quatenus michi conferas in omnibus tribulacionibus meis pacienciam
Vt in hac vita aduersitates ista valeam tollerare
Vt tecum in regno tuo in eternum merear habitare
Quod nobis omnibus prestare digneris domine noster ihesu xpe
Qui cum patre et spiritu sancto est imperium benedictus

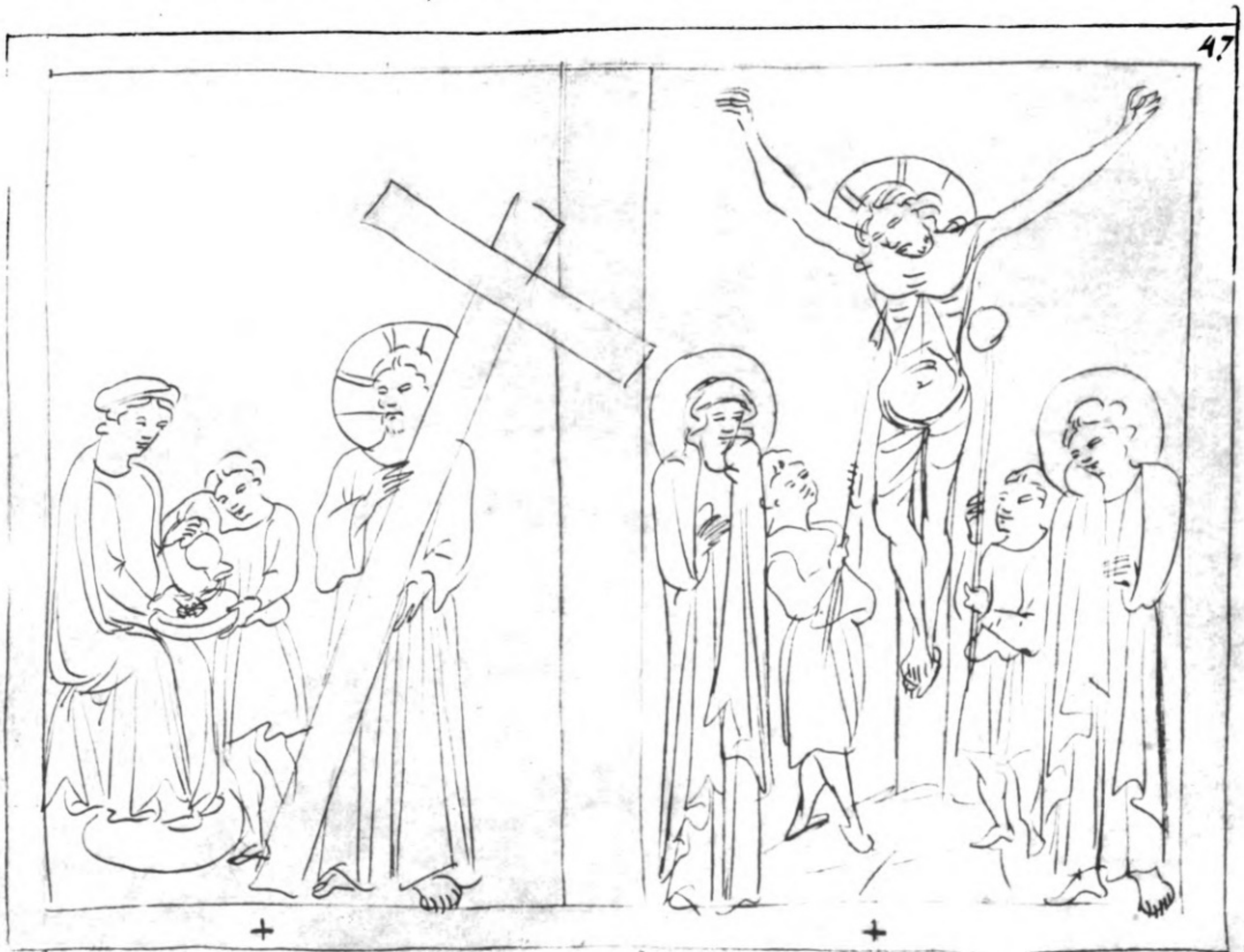
Vierte Station.

Hora tercia.

Gracias ago tibi benedicte domine mi ihesu xpe
Quia tu es deus meus et saluator meus vere
Qui hora diei tercia dilectionem tuam mihi ostendisti
Quando pro me flagellari et spinis coronari voluisti
Tamquam maleficum te domine ad columpnam ligauerunt
Virgis et flagellis tam inmaniter te percusserunt
Quod in toto corpore tuo sanitas et integritas nulla erat
Et sanguis tuus preciosus ex ipso riuulatim effluebat
Coronam de acutissimis spinis plectebant
Et eam capiti tuo loco dyadematis inponebant
Veste coccinea siue purpurea et pallio regali te induerunt
Arundinem pro sceptro regio in dextera tua dederunt
Et coram te genua flectentes derisorie te salutabant
Et sub sannatorie regem iudeorum te vocabant
Caput tuum venerandum arundine percuciebant
Colaphis et alapis te cedebant et conspuebant
Sputis eorum tuo sanguine ad inuicem ita maculabaris
Et tamquam leprosus aspectu horribilis videbaris
O bone ihesu rogo te per tuam inmanissimam flagellacionem
Et exoro te per tuam amarissimam coronacionem
Quatenus velis me in hoc mundo dignaris hic flagellare
Vt in futuro flagellis tue iracundie non merear vapulare
Vt eciam flagella acerbi purgatorii non senciam
Sed sine omni flagello ad eternam gloriam perueniam
Quod nobis omnibus prestare digneris domine noster ihesu xpe
Qui cum patre et spiritu sancto est in perpetuum benedictus

Fünfte Station.

·Pilatus lavat manus, Xpus baiolat crucem. Math. 27 · Xpus est crucifixus. Joh. 19.

Hora sexta.

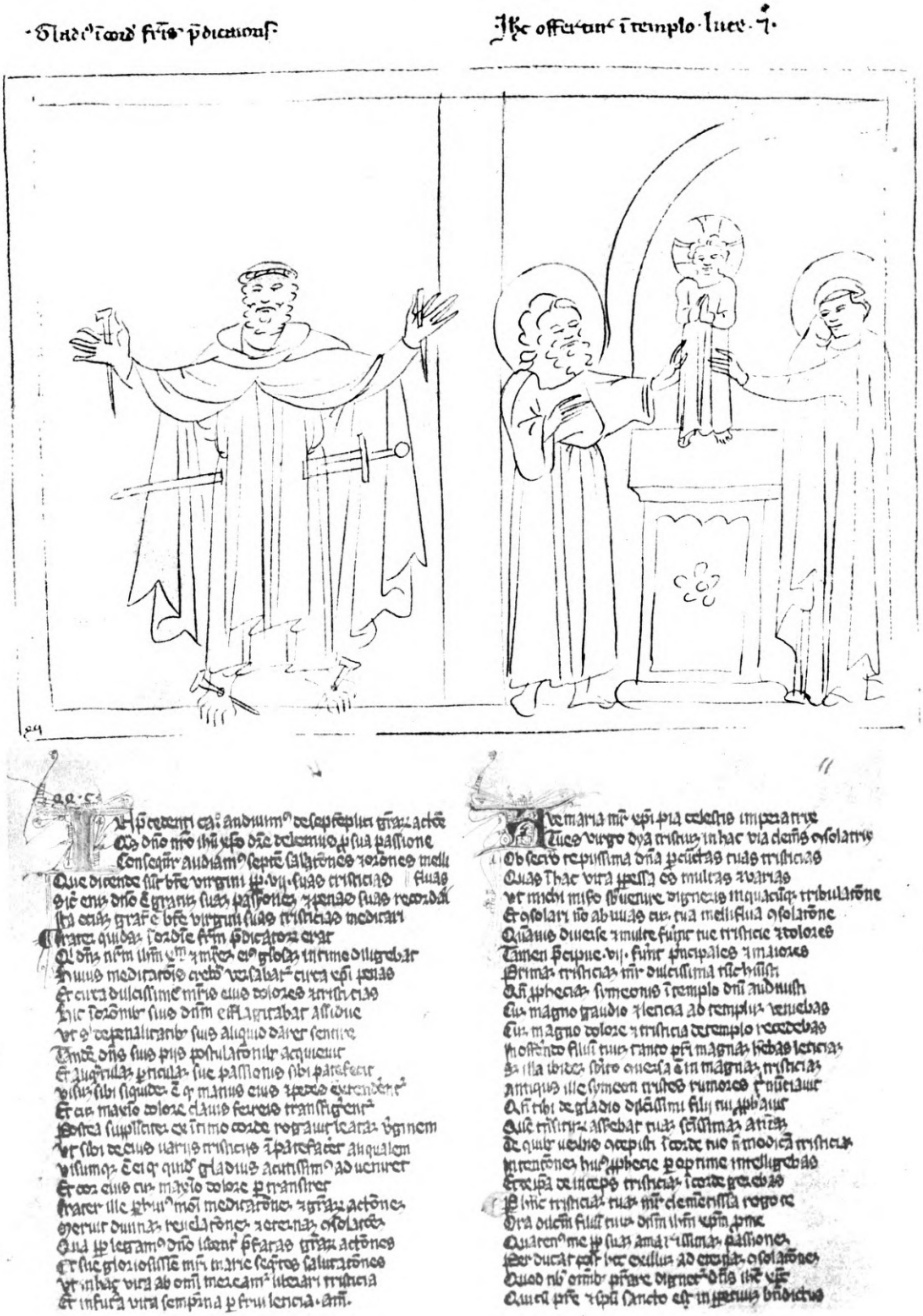
Gratias ago tibi benedicte domine mi ihesu christe
Quia tu es deus meus et salvator meus vere
Qui hora sexta dilectionem tuam michi ostendisti
Quando pro me morti adiudicari et crucifigi voluisti
Post multas accusationes pylatus manus suas lavit
Et te in patibulo crucis suspendendum sentenciavit
Crucem tuam humeris tuis baiulandam imponebant
Et hec in ad maiorem tuam contumeliam faciebant
Super crucem te extendentes funibus traxerunt
Et manus et pedes tuos clavis ferreis affixerunt
Post hec in altum cum cruce te pie domine erexerunt
Et diversis sibilationibus et cachinnis te deriserunt
Ibi etiam pie domine dilectionem tuam maximam demonstrasti
Quando pro ipsis patrem tuum suppliciter exorasti
Preterea dulcissime ihesu aliam penam intensam sustinuisti
Quando matrem tuam iuxta crucem turbatissimam respexisti
Ad ampliandam tuam contumeliam duos latrones adducebant
Et te in medio eorum tamquam consortem ipsorum suspendebant ant
Quorum uni immensissimam tuam misericordiam ostendisti
Cui in extremis contritionem immisisti et paradisum promisisti
O dulcissime domine rogo te per penam super te datam
Et exoro te per omnem penam tibi innocenter illatam
Ut me ab illa horribili sententia sinistrorum eripias
Et cum collegio dextrorum in regnum tuum intromittas
Quod nobis omnibus prestare dignetur dominus noster ihesus christus
Qui cum patre et spiritu sancto est in perpetuum benedictus

Sechste Station.

Hora nona

Gratias ago tibi benedicte domine mi ihesu christe
Quia tu es deus meus et salvator meus vere
Qui hora diei nona dilectionem tuam michi ostendisti
Quando pro me in crucis patibulo mortuus fuisti
Lamentationem nimis miserandam iterum plangens
Quando dulcissime ihesu hely hely lamasabachtany dixisti
Hoc est deus meus deus meus ut quid dereliquisti me
Cum tamen deus tuus numquam separatus fuit a te
Deinde dixisti dulcissime et piissime domine sitio
Et dabant tibi vinum mirratum cum aceto et felle commixto
Diversimodis irrisionibus te blasphemaverunt
Omnes quas potuerunt contumelias tibi intulerunt
Post hec amantissime ihesu consummatum est dixisti
Et spiritum sanctum patri tuo commendans mortuus fuisti
Tunc latus tuum benedictum lancea perforaverunt
De quo sanguis et aqua in medicamentum meum affluxerunt
Omnes creature tibi compati et condolere videbantur
Sol obscuratus est et petre scindebantur
Terre motus factus est et monumenta aperta fuerunt
Et multi sanctorum post resurrectionem tuam sunt resurrexerunt
O pie domine rogo te per mortem tuam amarissimam
Quatenus michi infundas gratiam benignissimam
Ut ita valeam te diligere et taliter tibi servire
Quod post hec exilium ad beatorum gloriam merear pervenire
Quod nobis omnibus prestare dignetur dominus noster ihesus christus
Qui cum patre et spiritu sancto est in perpetuum benedictus

Siebente Station.

Gesicht eines Dominikaners: Die sieben Schmerzen Marias.

Erster Schmerz.

Maria et joseph cum ihesu fugiunt in egiptum. Math. 2 — Inveniunt puerum inter doctores et phariseos. Luce 2.

Ave maria mater christi pia celestis imperatrix
Tu es virgo digna tristitiis in hac via clemens consolatrix
Secundam tristiciam mater dulcissima tunc habuisti
Quando cum filio tuo dilecto in egiptum confugisti
Rex herodes filium tuum querens interficere cogitabat
Et hec angelus domini ioseph in sompnis nunciabat
Surge inquid et accipe puerum et matrem eius et fuge in egyptum
Futurum est enim rex herodes ut querat puerum ad perdendum ipsum
Hec virgo ministra gratiam tuam valde vulneraverunt
Et cordi tuo virginali magnam tristiciam intulerunt
Tunc oportebat te cognatos et notos et patriam deserere
Et nocturno tempore per desertum ad terram paganorum confugere
Rex quia herodes querebat filium eius tanta invidia
Quod propter eum centum quadraginta quatuor milia occidit puerorum
Tu clementissima domina ad terram alienam veniebas
Ubi neque cognatos nec amicos nec notos habebas
Magnam ibi mediam et penuriam sustinuisti
Solo et acu filio tuo et tibi victum et vestitum acquisisti
Hanc peregrinationem et tristiciam vii annis tollerasti
Et tunc defuncto herode cum filio tuo et ioseph repatriasti
Per hanc tristiciam mater clementissima rogo te
Ora dilectum filium tuum dominum ihesum christum pro me
Ut in hac peregrinatione ab omni malo me custodiat
Et post hoc exilium ad celestem patriam me perducat
Quod nobis omnibus prestare dignetur dominus noster ihesus christus
Qui cum patre et spiritu sancto est in secula benedictus

Zweiter Schmerz.

Ave maria mater christi pia celestis imperatrix
Tu es virgo digna tristicium in hac via clemens consolatrix
Terciam tristiciam mater dulcissima tunc habuisti
Quando filium tuum dilectum duo dierum amisisti
Cum enim filius tuus dilectissimus esset annorum duodecim
Ibat tecum de nazareth ad diem festum pasche in iherusalem
Quando autem festivitas illa pasche completa erat
Tu redibas et ipse te nesciente in iherusalem remanebat
Sed hec non veniebat pia mater ex tua negligentia
Sed ordinante et disponente divina sapientia
Tu putabas puerum esse cum ioseph in turba virorum
Joseph putabat eum tecum esse in turba mulierum
Viri enim ibant soli ad festum et mulieres sole
Puer autem pro placito suo ire poterat utrobique
Cum igitur de iherusalem primam dietam recessisses
Et puerum cum ioseph patre suo putativo non invenisses
Qualis dolor et quam immensa tristicia tunc invasit te
Difficile est cor nostrum capere difficilius os enarrare
Usque in diem tercium eum magna tristicia quesivisti
Donec eum in templo in medio doctorum sedentem invenisti
Per hanc tristiciam mater clementissima rogo te
Ora dilectum filium tuum dominum ihesum christum pro me
Ut doceat me in hac vita eum diligenter querere sic
Ut ipsum in celesti templo feliciter merear invenire
Quod nobis omnibus prestare dignetur dominus ihesus christus
Qui cum patre et spiritu sancto est in secula benedictus

Dritter Schmerz.

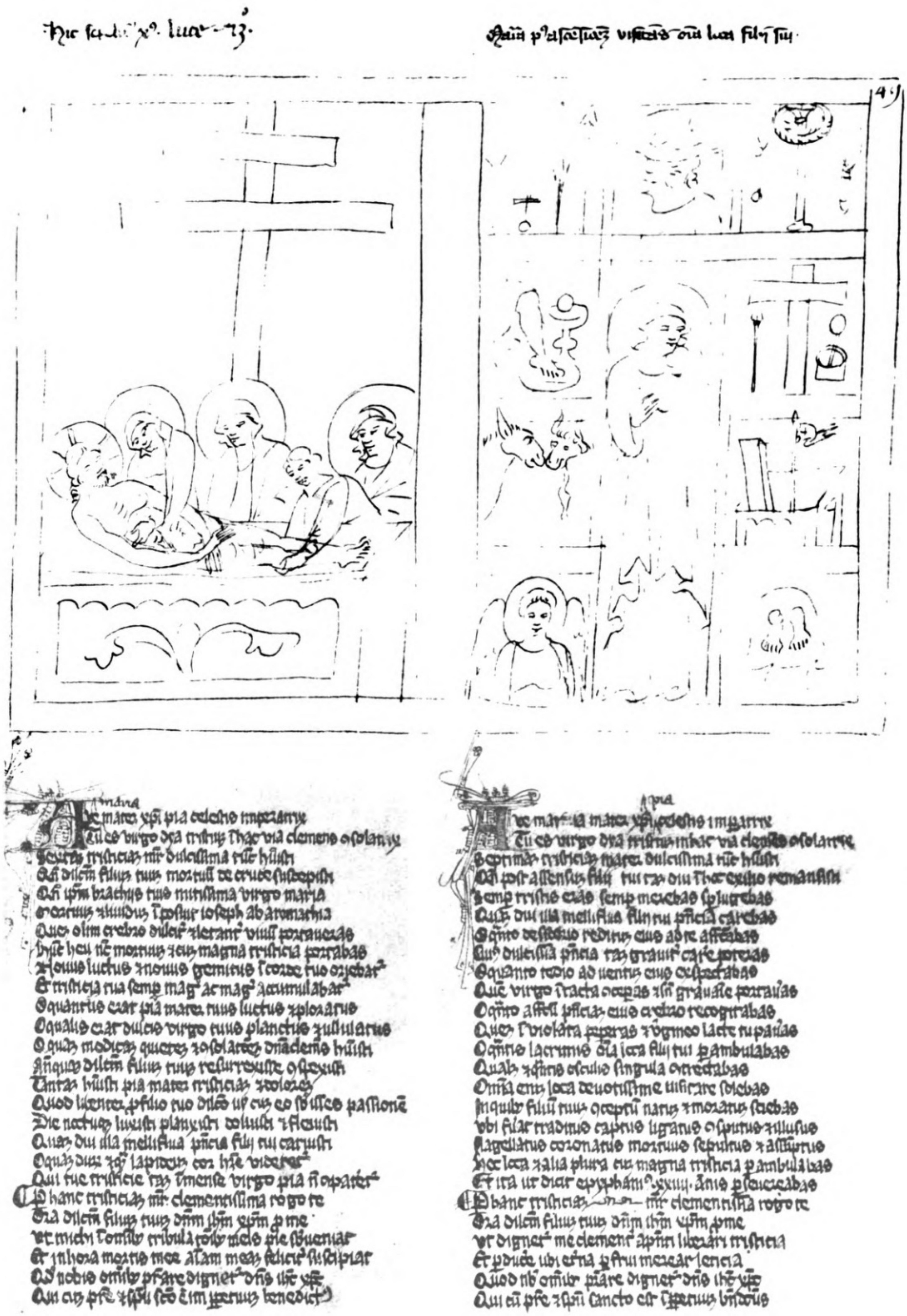

Ave maria mater xpi pia celestis imperatrix
Tu es virgo domina tristium in hac via clemens consolatrix
Quartam tristiciam mater dulcissima tunc habuisti
Cum dulcissimum filium tuum fore captum audiuisti
Iudeos / quibus multa et magna beneficia sepius exhibuerat
Et gentiles quibus nusquam in aliquo molestus fuerat
Pariter conglobari contra eum cum gladiis et fustibus exierunt
Et tamquam furem et latronem ipsum ceperunt et ligauerunt
Discipulus ille quem procuratorem curie sue fecerat
Ipsum infidelissime et fraudulenter per osculum tradebat
Discipuli omnes qui se uelle mori cum ipso dixerant
Ipsum solum relinquentes omnes ab eo fugiebant
Filius autem solus tuus est ad iudices productus
Et multis contumeliis uerbis et uerberibus est afflictus
De platea ad plateam de domo in domum ipsum trahebant
Alapas et colaphos et sputa in faciem non tenebant
Quantam et qualem tristiciam pia virgo tunc habuisti
Cum tibi tanta et talia de filio tuo nunciare audiuisti
Puto quod nulla mens ipsam posset excogitare
Nec aliqua lingua ad plenum sufficiat enarrare
Per hanc tristiciam mater clementissima rogo te
Ora dilectum filium tuum dominum ihesum xpm pro me
Quatenus per captiuitatem suam et ligamina suorum vinculorum
Me absoluat a nexibus omnium delictorum meorum
Quod nobis omnibus prestare dignetur dominus ihesus xpc
Qui cum patre et spiritu sancto est in secula benedictus

Vierter Schmerz.

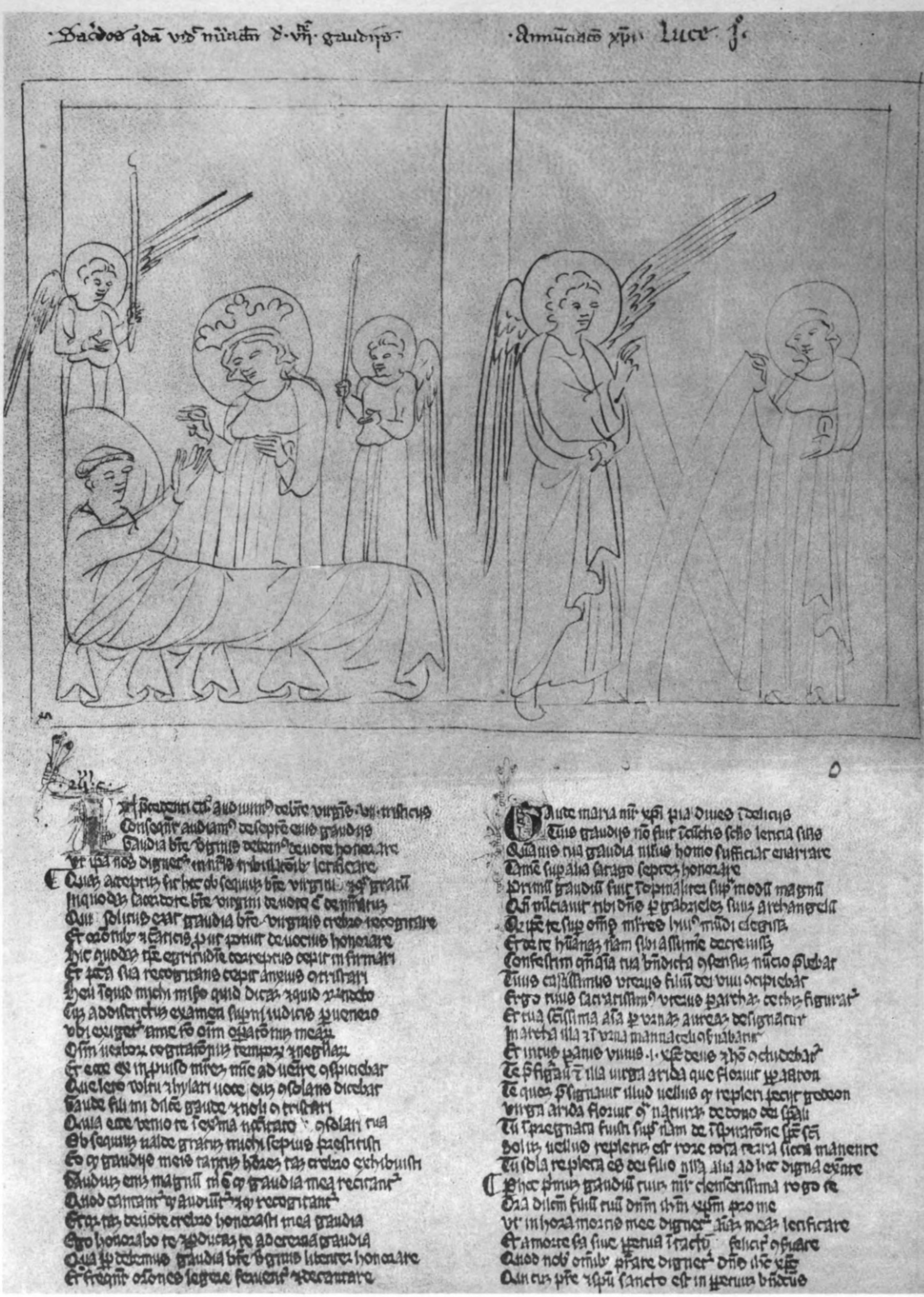
Ave maria mater xpi pia celestis imperatrix
Tu es virgo domina tristium in hac via clemens consolatrix
Quintam tristiciam mater dulcissima tunc habuisti
Cum dulcissimum filium tuum in cruce pendentem conspexisti
Cum ipsum tantam multiplicibus penis videbas
Et ei nullum auxilium uel consolamen prestare valebas
Tu videbas eum pendere nudum coram suis inimicis
Et non sinebaris nuditatem eius pallio tuo tegere
Tu audiebas eum siti sitim querulose recitare
Et non sinebaris ei unam guttam aque propinare
Tu videbas caput eius miserabiliter declinari deorsum
Et non sinebaris illud manibus tuis sublevare ad te
Tu audiebas maleficos diuersimode ipsum blasphemare
Et non valebas iniurias eius aliquatenus vindicare
Tu audiebas quod commendabat patri suo spiritum
Et non sinebaris sibi dare vnum finale amoris osculum
Nec sinebant impii quantum ad eum accessisses
Ut in obitu suo more matris oculos eius clausisses
In nullo prorsus ei subuenire aliquatenus potuisti
Et tanto maiorem tristiciam in corde tuo sustinuisti
Per hanc tristiciam mater clementissima rogo te
Ora dilectum filium tuum dominum ihesum xpm pro me
Quatenus michi in extrema hora mortis sua subueniat
Et post hanc miseriam ad vitam eternam perducat
Quod nobis omnibus prestare dignetur dominus ihesus xpc
Qui cum patre et spiritu sancto est in secula benedictus

Fünfter Schmerz.

Sechster Schmerz.

Siebenter Schmerz.

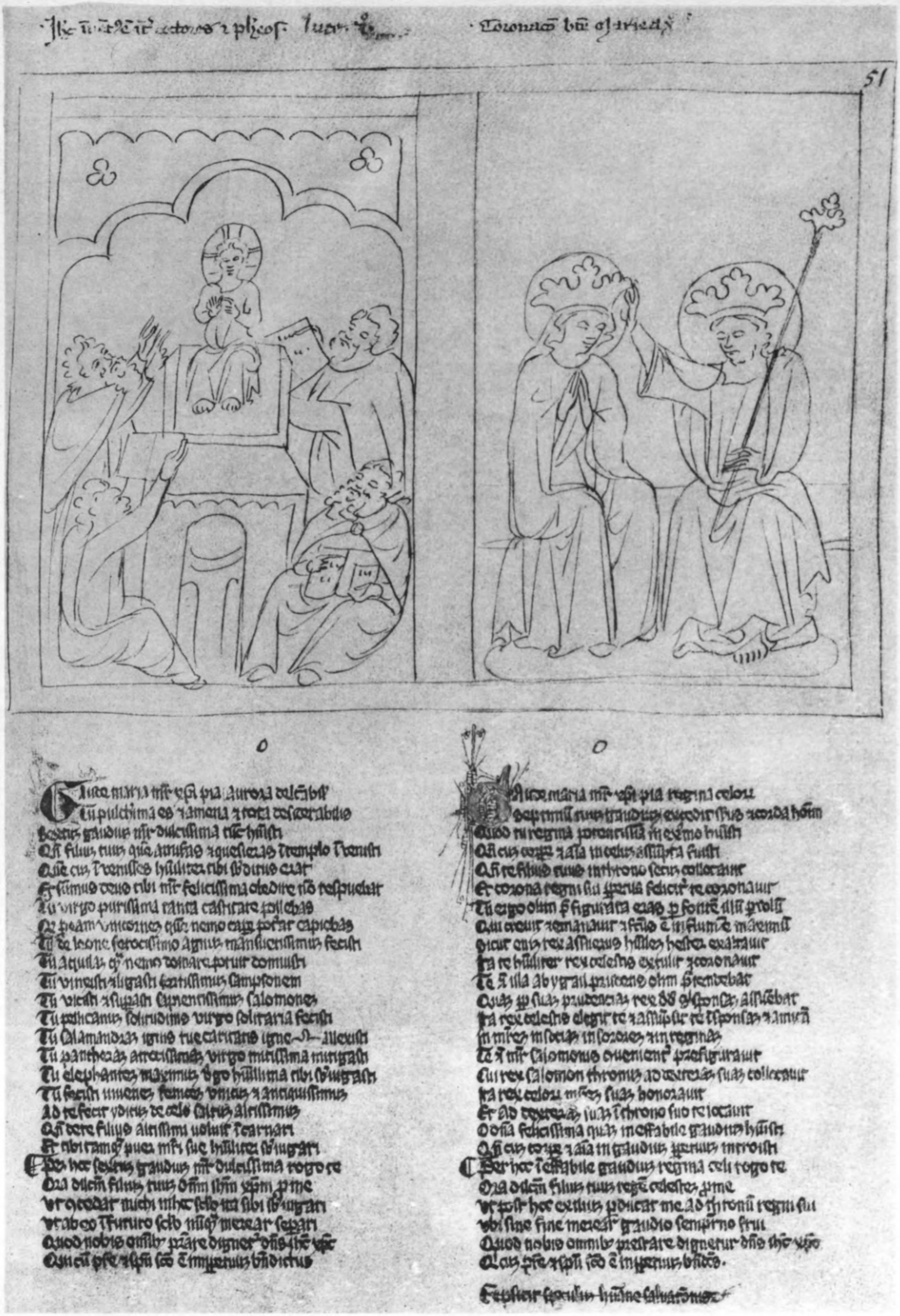
Gesicht eines Priesters: Die sieben Freuden Marias. Erste Freude.

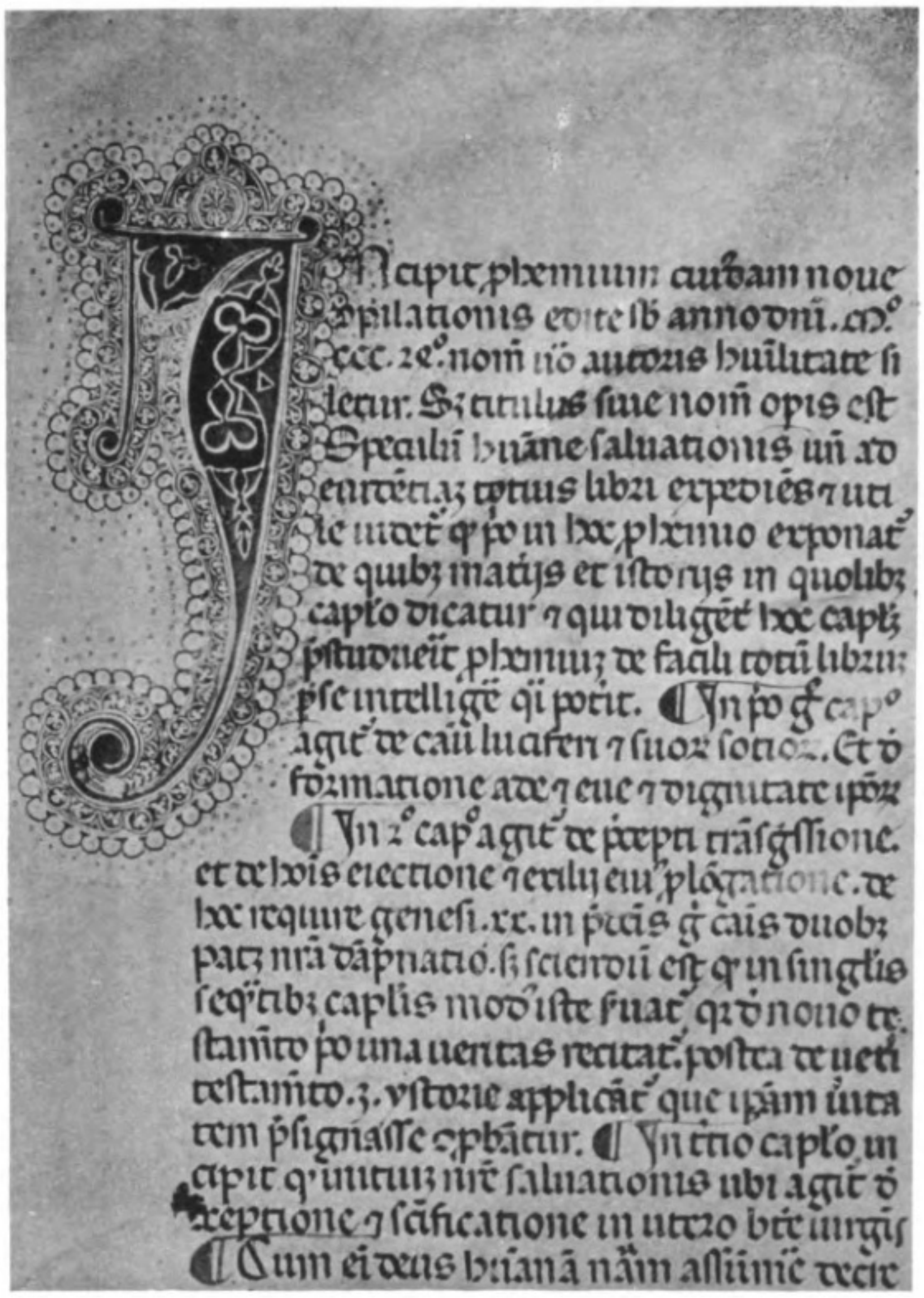
Zweite Freude. Dritte Freude.

Vierte Freude. Fünfte Freude.

Sechste Freude. Siebente Freude.

Paris, Bibliothèque de l'Arsenal, lat. 593 (C)

Paris, Bibliothèque Nationale, lat. 9584 (A).

Die Anbetung der Weisen

Die Weisen sehen den Stern | Die drei Helden Davids | Salomo und die Königin von Saba

Münchener Handschrift, *clm.* 23433

Der Himmel

Salomo und die Königin von Saba

Das Festmahl des Königs Assuerus

Das Gastmahl der Kinder Hiobs

Maria beschützt die Sünder

Tarbis verteidigt die Stadt Saba

Gideon züchtigt seine Feinde

Pharaos Untergang im Roten Meer

Die Anbetung der Weisen

Die Weisen sehen den Stern

Christus am Kreuz

Nebukodnezars Traum

Die Verkündigung der Geburt Marias

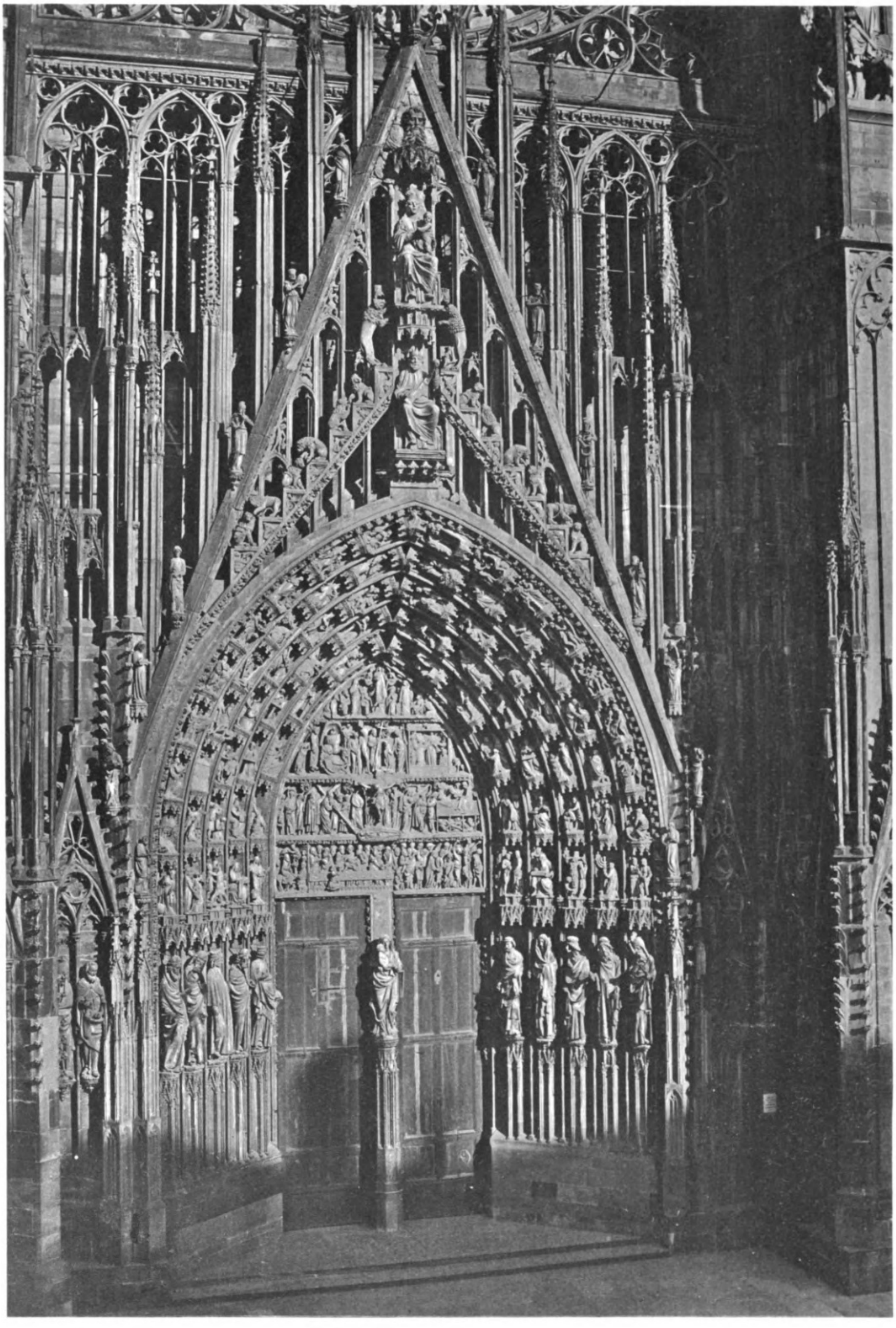
Der Traum des Astyages

Die Geburt Marias

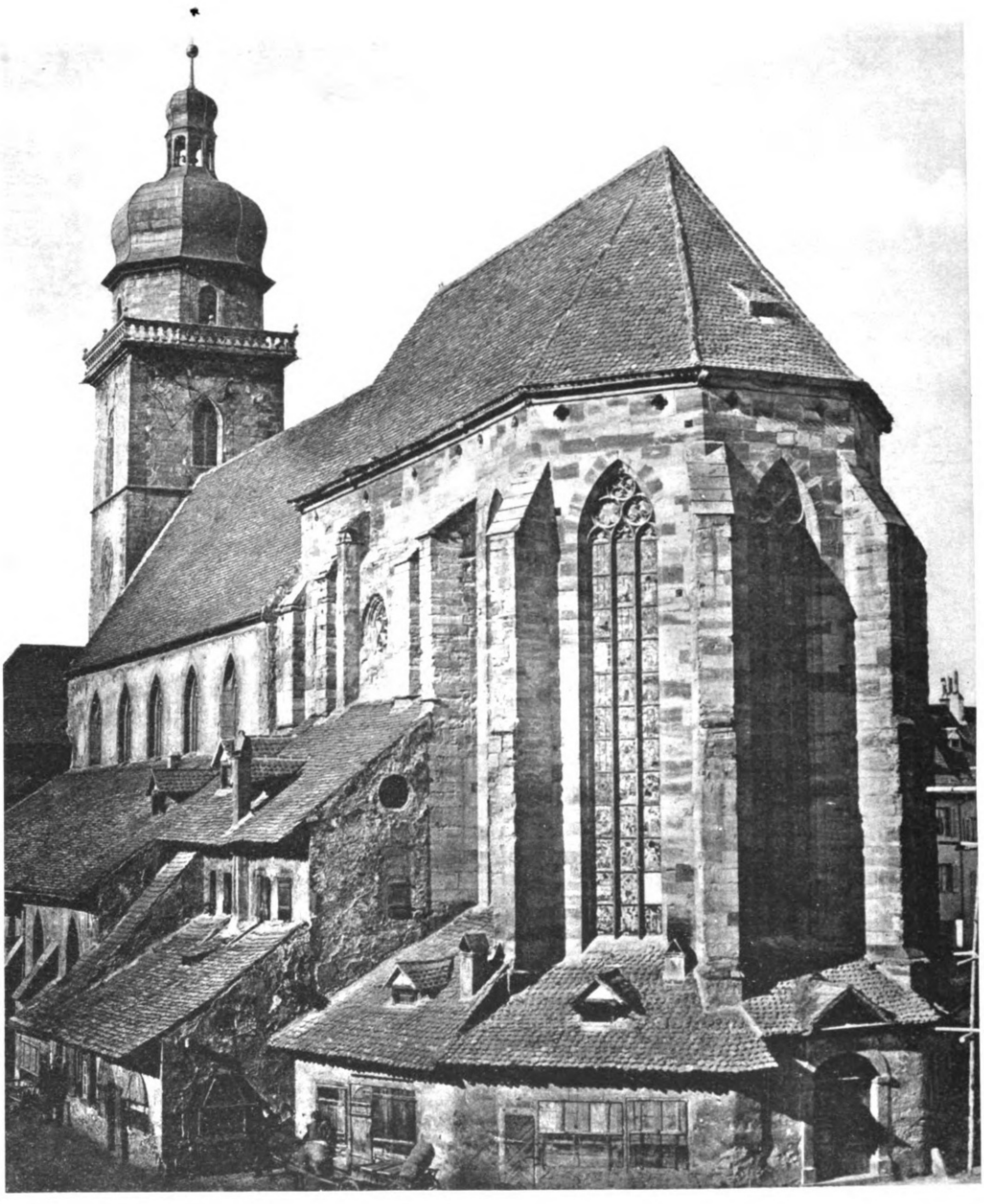

Die Wurzel Jesses

Nach einer vor 1870 aufgenommenen, im kais. Denkmalarchiv zu Strassburg aufbewahrten Photographie

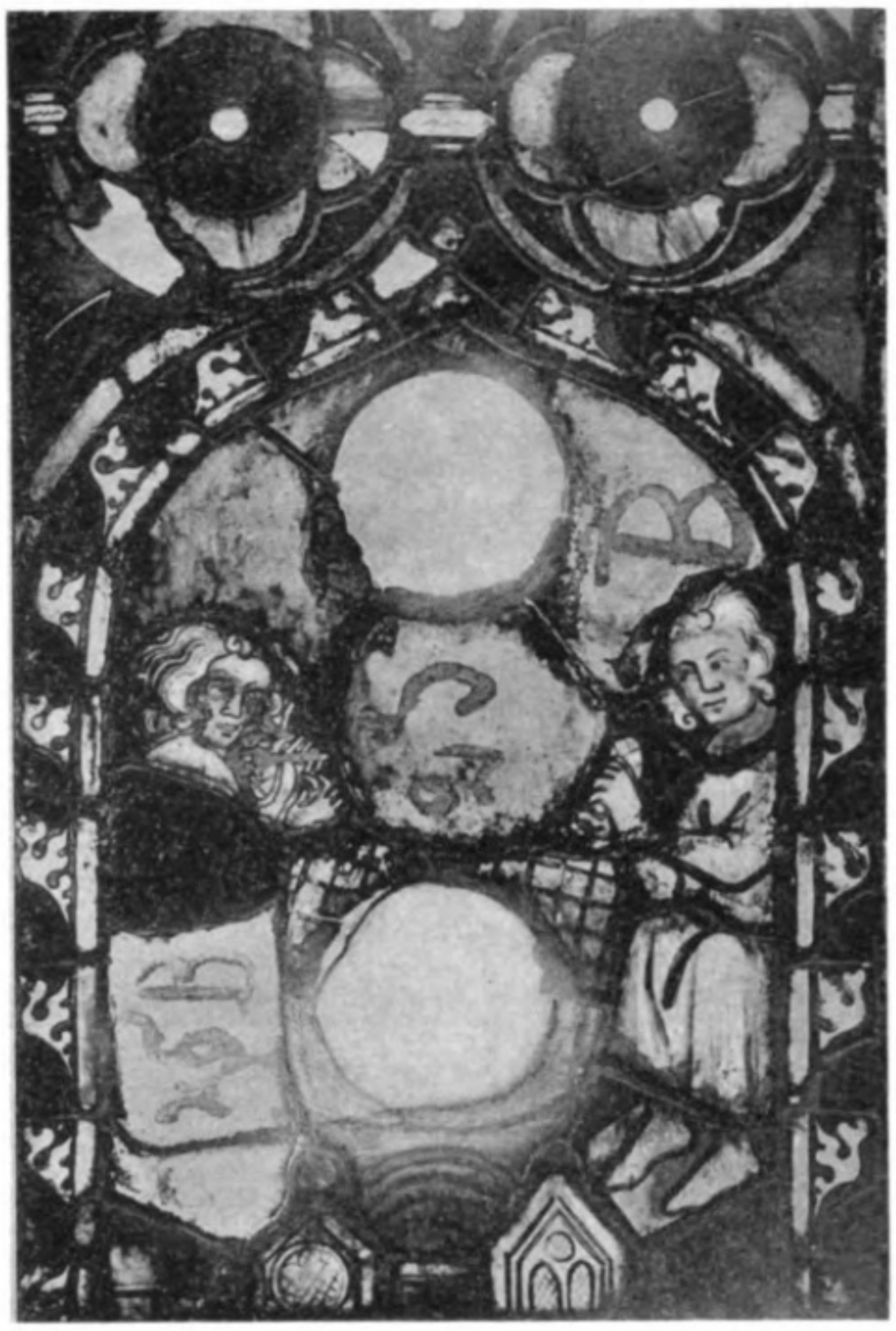
Die alte Stephanskirche zu Mülhausen

Nach einer 1858 kurz vor Abbruch der Kirche aufgenommenen Photographie

Die Geburt Marias

Der dem Sonnengott dargebrachte Goldene Tisch

Moses und der feurige Busch

Die Heilung Naemans

Der Traum des Astyages.

Die Verkündigung der Geburt Marias.

Bileam und der Engel.

Der Sündenfall.

Die Vertreibung aus dem Paradies.

Adam und Eva auf der verfluchten Erde.

Der Sturz der abtrünnigen Engel.

Die Erschaffung des Weibes.

Die Einsetzung der Ehe.

Die Vermählung des jungen Tobias mit Sarah.

Die Vermählung Josefs mit Maria.

Der Turm Davids.

Der dem Sonnengott dargebrachte goldene Tisch.

Marias Darstellung im Tempel.

Jephta opfert seine Tochter.

Die verschlossene Tempelpforte.

Marias Geburt.

Die Wurzel Jesses.

Drei tapfere Krieger bringen dem König David Wasser aus Bethlehem,

oder

Die Königin von Saba huldigt dem König Salomo.

Die Anbetung der Weisen.

Die Weisen sehen den wunderbaren Stern.

Der grünende und blühende Stab Aarons,

oder

Die Sibylle zeigt dem Kaiser Augustus in den Lüften das Bild Marias mit ihrem Kinde.

Die Geburt Christi.

Der Traum des Mundschenks Pharaos.

Moses vor dem feurigen Busche.

Die Verkündigung der Geburt Christi.

Gideon und das wunderbare Vlies.

Naeman vom Aussatze gereinigt.

Die Taufe Christi.

Das eherne Meer,

oder

Die Israeliten kommen trockenen Fusses über den Jordan.

Das ägyptische Götzenbild, das eine Jungfrau mit einem Kinde darstellte.

Die Flucht nach Ägypten.

Der kleine Moses vor Pharao.

Der siebenarmige Leuchter.

Die Darstellung Christi im Tempel.

Die Darstellung Samuels.

Jeremias weint über Jerusalem.

Christi Einzug in Jerusalem.

David wird nach seinem Sieg über Goliath in Triumph empfangen.

Die Rückkehr des verlorenen Sohns.

Magdalena zu den Füssen Christi.

David und der Prophet Nathan.

Daniel tötet den Drachen.

Christus widersteht dem Versucher.

David tötet Goliath.

Saul will David töten.

Judas verrät seinen Herrn mit einem Kuss.

Kain tötet Abel.

Sangar tötet sechshundert Feinde.

Die Häscher fallen vor Christus nieder.

David tötet achthundert Feinde.

Das Osterlamm.

Die Einsetzung des Abendmahls.

Der Mannaregen,

oder

Melchisedek und Abraham.

Der König von Ammon verunehrt die Gesandten Davids.

Christus wird mit Dornen gekrönt.

Apamene nimmt dem König seine Krone weg, um sie auf ihr eigenes Haupt zu setzen,

oder

Simei flucht dem König David.

Lamech wird von seinen Frauen misshandelt.

Christus wird gegeisselt.

Hiob wird von dem Teufel geschlagen und von seinem Weibe gequält.

Hur wird von den Juden verspieen.

Christus wird verspottet.

Ham verhöhnt seinen schlafenden Vater,

oder

Simson wird von den Philistern verspottet.

Jacob trauert über den vermeintlichen Tod Josefs.

Maria trauert über der Tod Christi.

Adam und Eva betrauern ihren Sohn Abel,

oder

Naemi betrauert ihre Söhne.

3

Der Traum Nebukadnezars.

2

Christus am Kreuz.

Kodrus lässt sich töten, um Athen zu retten,

oder

Der Heldentod Eleazars.

Kundschafter bringen aus Kanaan eine Weintraube.

1

Christus trägt sein Kreuz.

Isaak trägt das zu seinem Opfer bestimmte Holz,

oder

Die Weingärtner töten den Sohn des Weinbergsbesitzers.

Simson tötet einen Löwen.

Christus besiegt den Teufel.

Ehud tötet den Moabiterkönig Eglon.

Daniel in der Löwengrube.

Die vier Abteilungen des Totenreichs.

Die drei Jünglinge im Feuerofen.

Josef wird in eine Grube geworfen,

oder

Jonas wird von einem grossen Fisch verschlungen.

David bei Abners Leichenbegängnis.

Christi Grablegung.

Der gute Hirte bringt das verlorene Schaf zurück.

Christi Himmelfahrt.

Elias auf dem feurigen Wagen.

Jonas tritt aus dem Rachen des grossen Fischs.

Die Auferstehung Christi.

Simson trägt die Tore Gazas fort,

oder

Der verworfene Stein wird zum Schlusstein.

Loth zieht mit den Seinen aus Sodom.

Christus steigt in das Totenreich hinab.

Das Volk Israel zieht aus Ägypten.

Mikal begünstigt die Flucht Davids.

Maria beschützt die Sünder.

Tarbis verteidigt die Stadt Saba.

David lässt die Bundeslade in sein Haus bringen.

Marias Aufnahme in den Himmel.

Salomo weist seiner Mutter einen Thron neben dem Seinigen an,

oder

Das Weib in der Offenbarung.

Moses auf dem Sinai.

Die Ausgiessung des heiligen Geistes.

Der Turmbau zu Babel.

Das Festmahl des Ahasveros.

Die Seligkeit im Himmel.

Salomo und die Königin von Saba,

oder

Das Gastmahl der Kinder Hiobs.

Gideon züchtigt seine Feinde.

Die Verdammten in der Hölle.

Pharao ertrinkt im Roten Meer.

Die törichten und die klugen Jungfrauen.

Das jüngste Gericht.

Das Gleichnis von den anvertrauten Pfunden.

Der heilige Jodocus.

Ein heiliger Bischof.

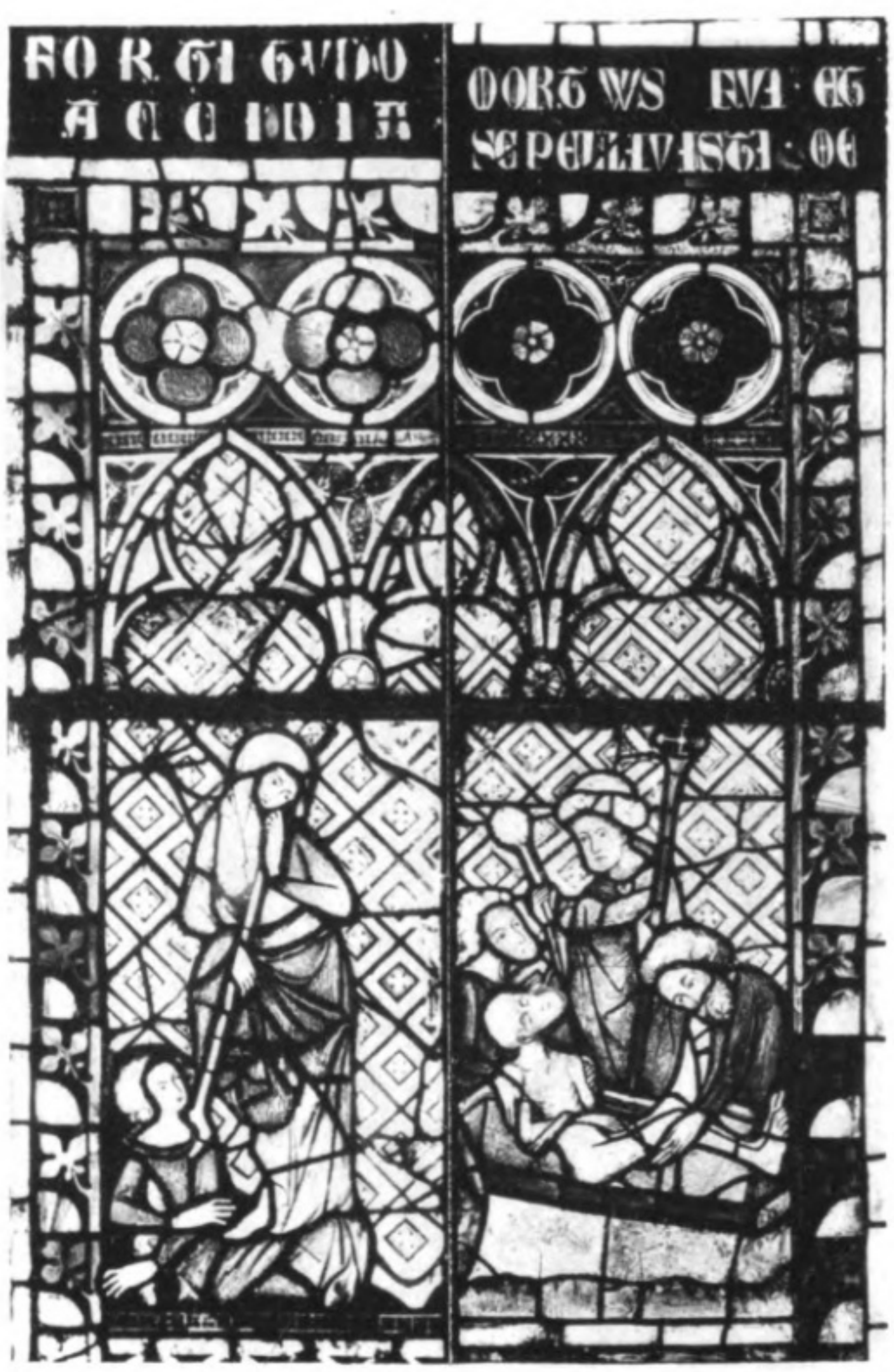
Johannes der Täufer.

Geduld und Zorn. Bekleiden der Nackten.

Tränken der Durstigen. Mässigkeit und Schlemmerei.

Tapferkeit und Mutlosigkeit. Begraben der Toten.

Beherbergen der Fremden. Freigebigkeit und Geiz.

Glasmalereien zu Mülhausen XV

Nächstenliebe und Neid. Pflegen der Kranken.

Der heilige Sebastian.

Wappen der Grafen von Pfirt.

Maria mit dem Jesuskinde.

4 *a*

3 *a*

2 *a*

1 *a*

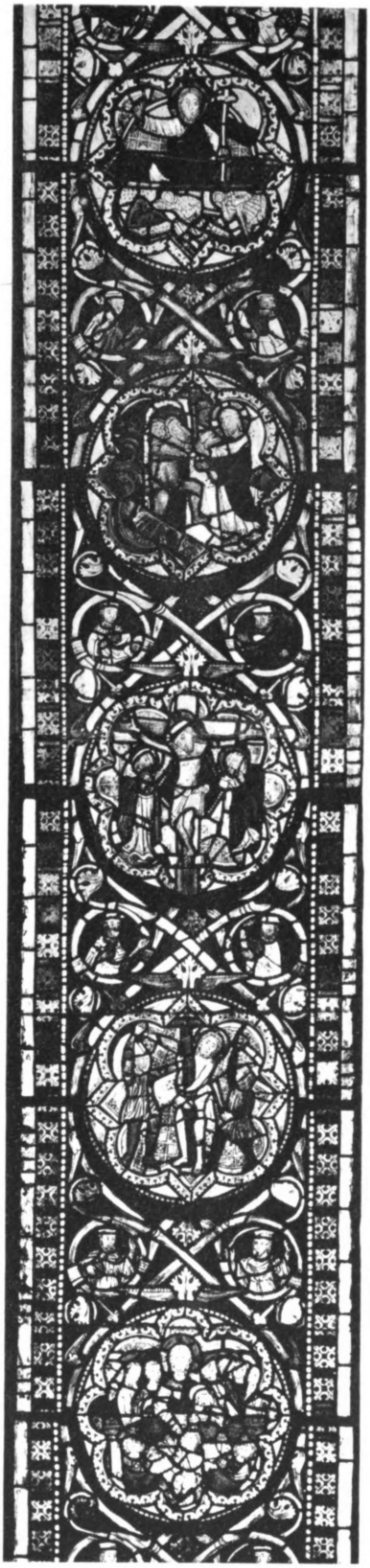

4 *b*

3 *b*

2 *b*

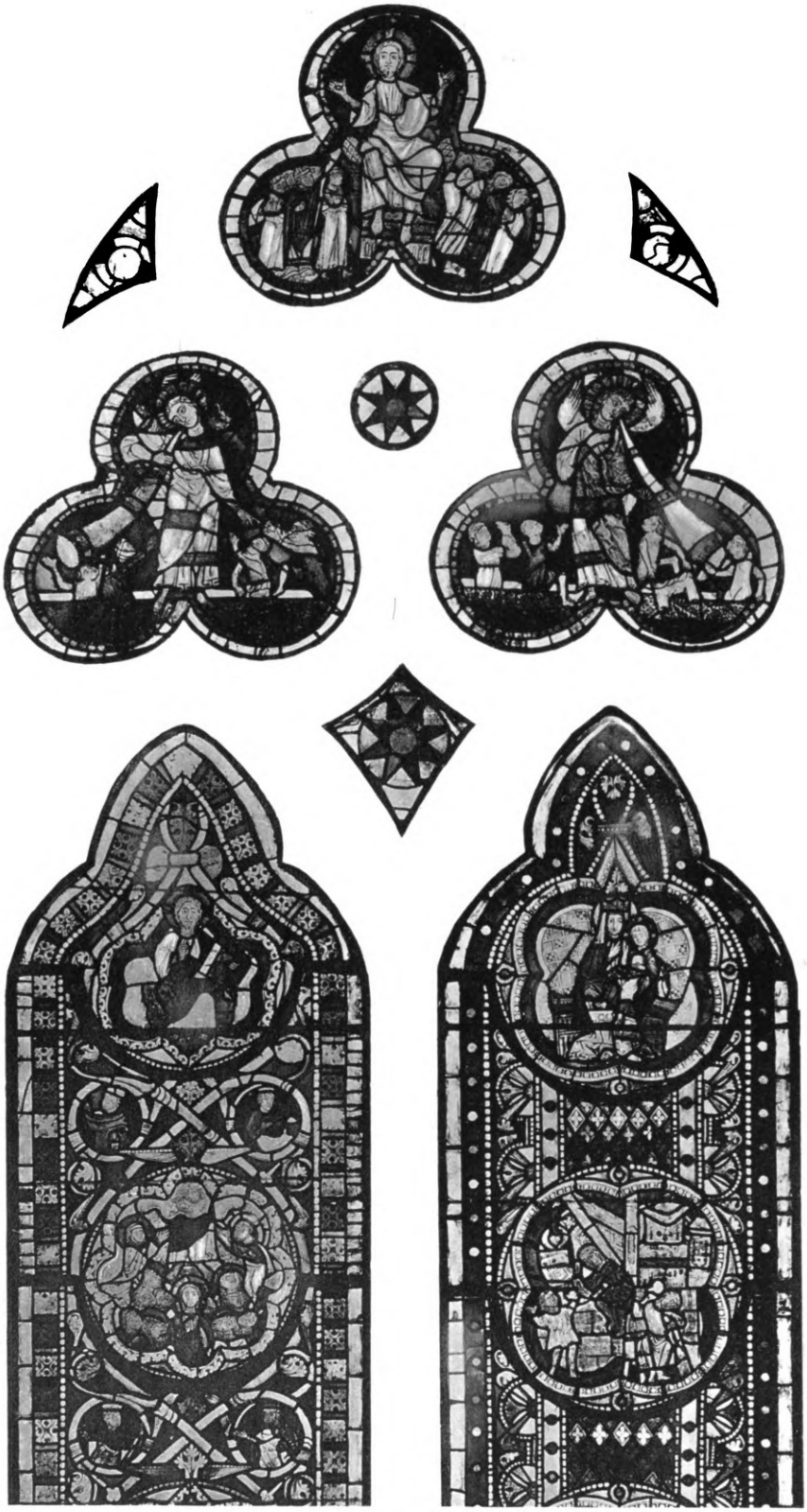
1 *b*

9 a
8 a
7 a
6 a
5 a

9 b
8 b
7 b
6 b
5 b

11 *a* 11 *b*

10 *a* 10 *b*

Die Heilung Naemans

Die Taufe Christi

Der Uebergang des Jordan

oder

Das eherne Meer

Ägyptisches Götzenbild
(Jungfrau mit Kinde)

Die Flucht nach Ägypten

Der kleine Moses vor Pharao

oder

Der Traum des Nebukadnezar
(Das Götzenbild)

Die Rute Aarons

oder

Kaiser Augustus und die Sibylle

Die Geburt Christi

Der Traum des Mundschenks Pharaos

Isaaks Opferung

Die Kreuzigung

Die eherne Schlange

Ahior an einen Baum gebunden

Die Geisselung

Lamech zwischen seinen beiden Frauen

oder

Hiob zwischen seiner Frau und dem Teufel

Das Passahlamm

Das Abendmahl

Melchisedek und Abraham

oder

Der Mannaregen

Colmarer Glasmalereien III

Der Turmbau zu Babel

3

Die Herabkunft des heiligen Geistes

Moses auf dem Sinai

oder

Das Ölkrüglein der Witwe

Die Himmelfahrt des Elias

2

Die Himmelfahrt Christi

Der Gute Hirte

oder

Jakobs Himmelleiter

Jonas an das Land gespieen

Die Auferstehung Christi

Simson mit den Toren Gazas

oder

Das Gleichnis von dem Schlusstein

Das Gastmahl der Kinder Hiobs

Der Himmel

Salomo und die Königin von Saba

oder

Das Gastmahl des Assuerus

Gideon züchtigt seine Feinde

Die Hölle

Pharaos Untergang im Roten Meer

oder

David züchtigt die Einwohner Rabbas

Das Gleichnis von den zehn Jungfrauen

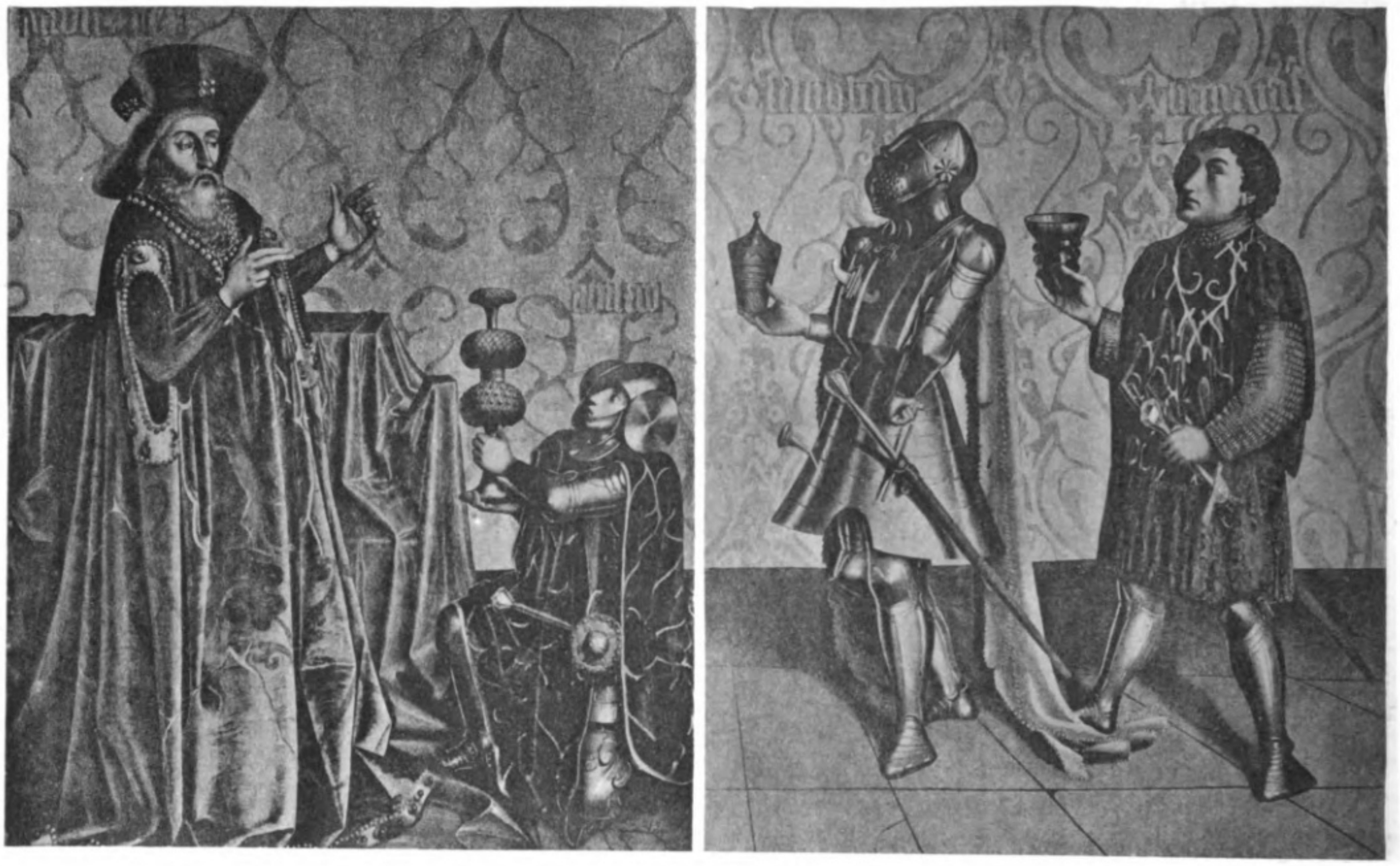
Das jüngste Gericht

Das Gleichnis von den Pfunden

oder

Das Festmahl Balsazars

Gemälde von Konrad Witz (Kunstsammlung zu Basel)

David und seine drei Helden

Melchisedek und Abraham

Antipater und Cäsar

Flämische Altaraufsätze

Die Geburt Christi, von **Rogier Von der Weyden** (Museum zu Berlin)
Originalaufnahme Hanfstängl

Das Manna
Pinakothek zu München
Originalaufnahme Bruckmann

Melchisedek und Abraham
Originalaufnahme Bruckmann

Das Abendmahl
Originalaufnahme Bruckmann

Altaraufsatz der St. Peterkirche

zu Löwen

von Dierik Bouts

Elias in der Wüste (Museum zu Berlin)
Originalaufnahme Hanfstängl

Das Passahlamm (Museum zu Berlin)
Originalaufnahme Hanfstängl

Wandteppiche zu La Chaise-Dieu

(nach Jubinal)

Die Anbetung der Weisen

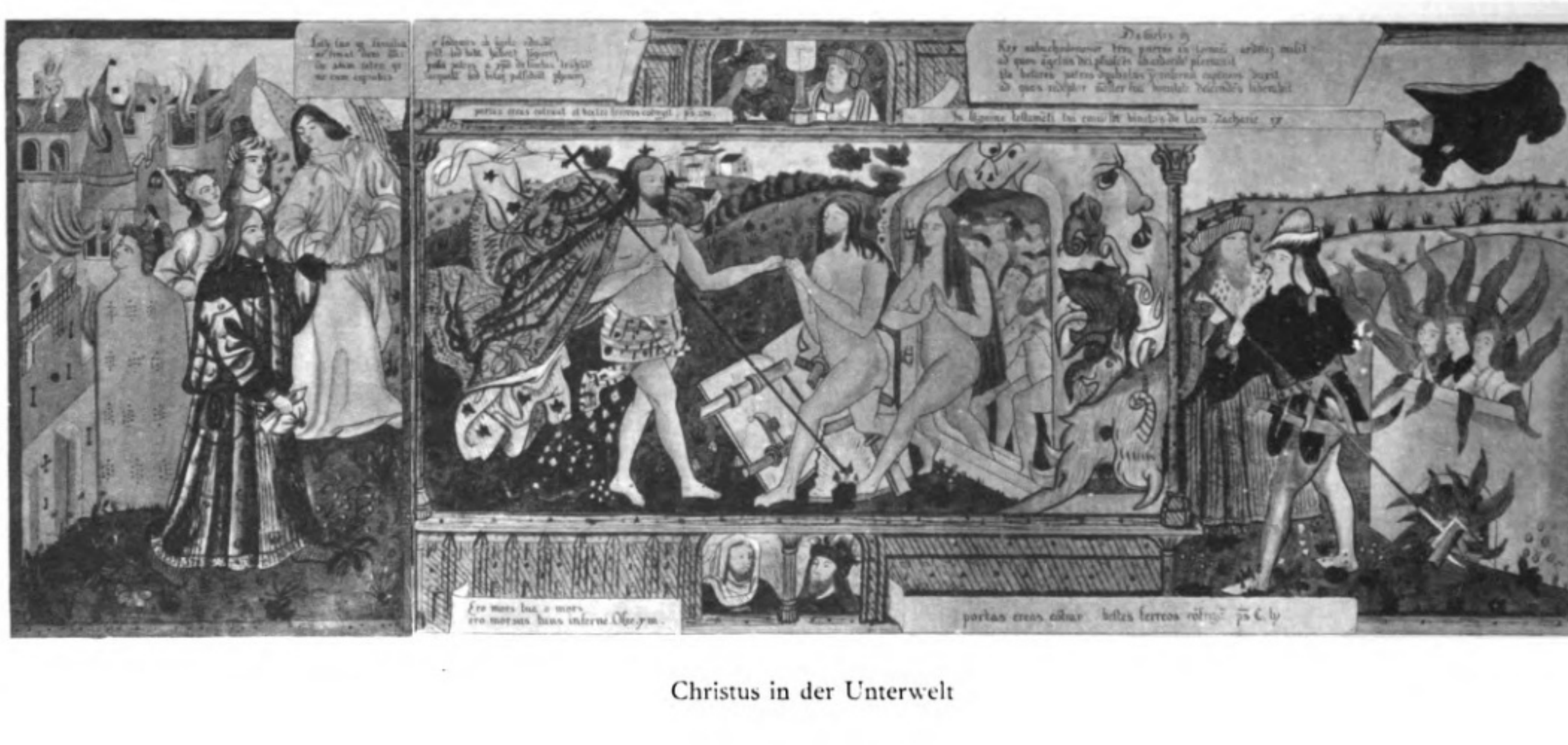
Die Taufe Christi

Die Geisselung

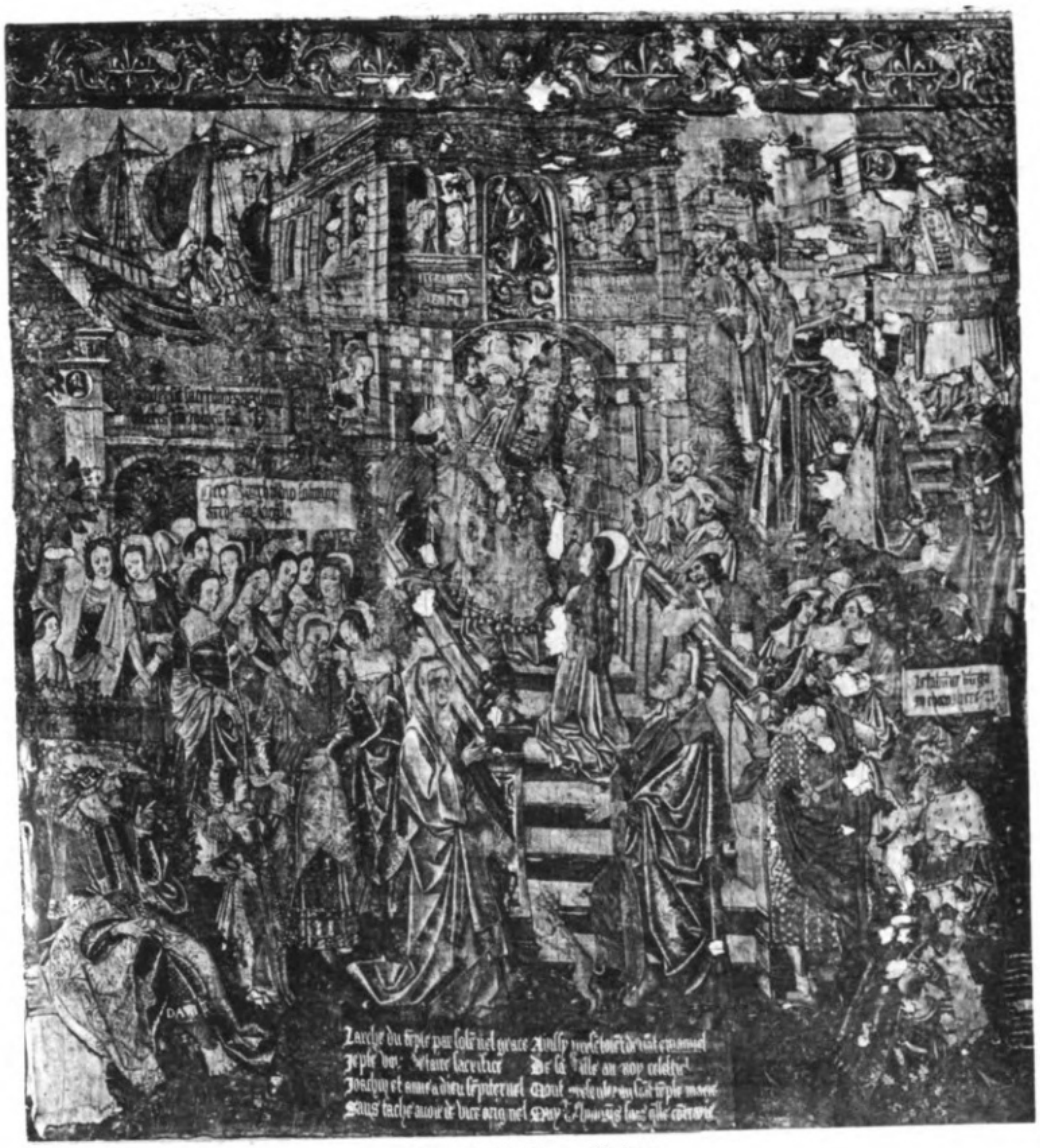

Die Dornenkrönung

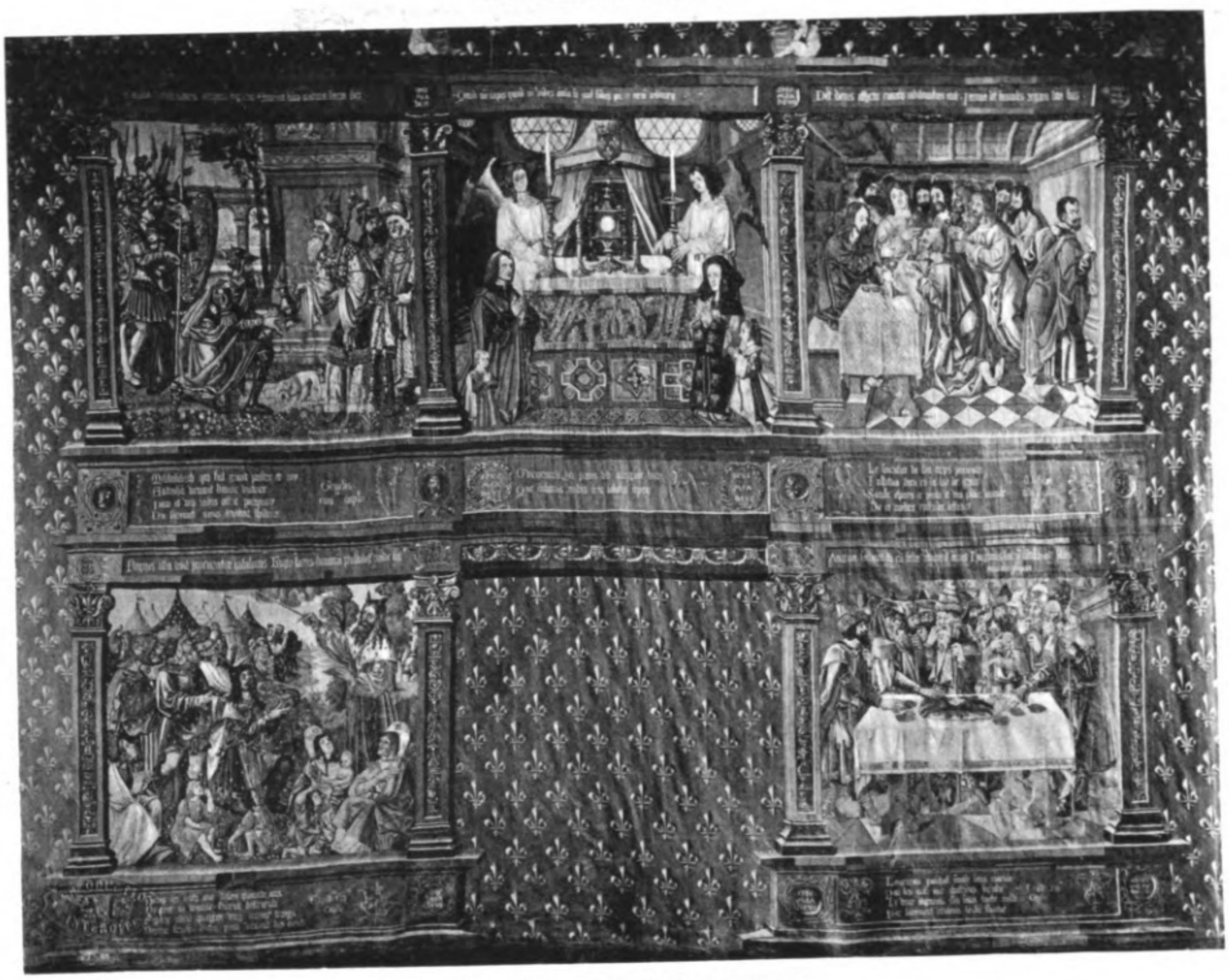

Christus in der Unterwelt

Französische Wandteppiche

Kathedralkirche zu Reims

Kathedralkirche zu Chalon-sur-Saône

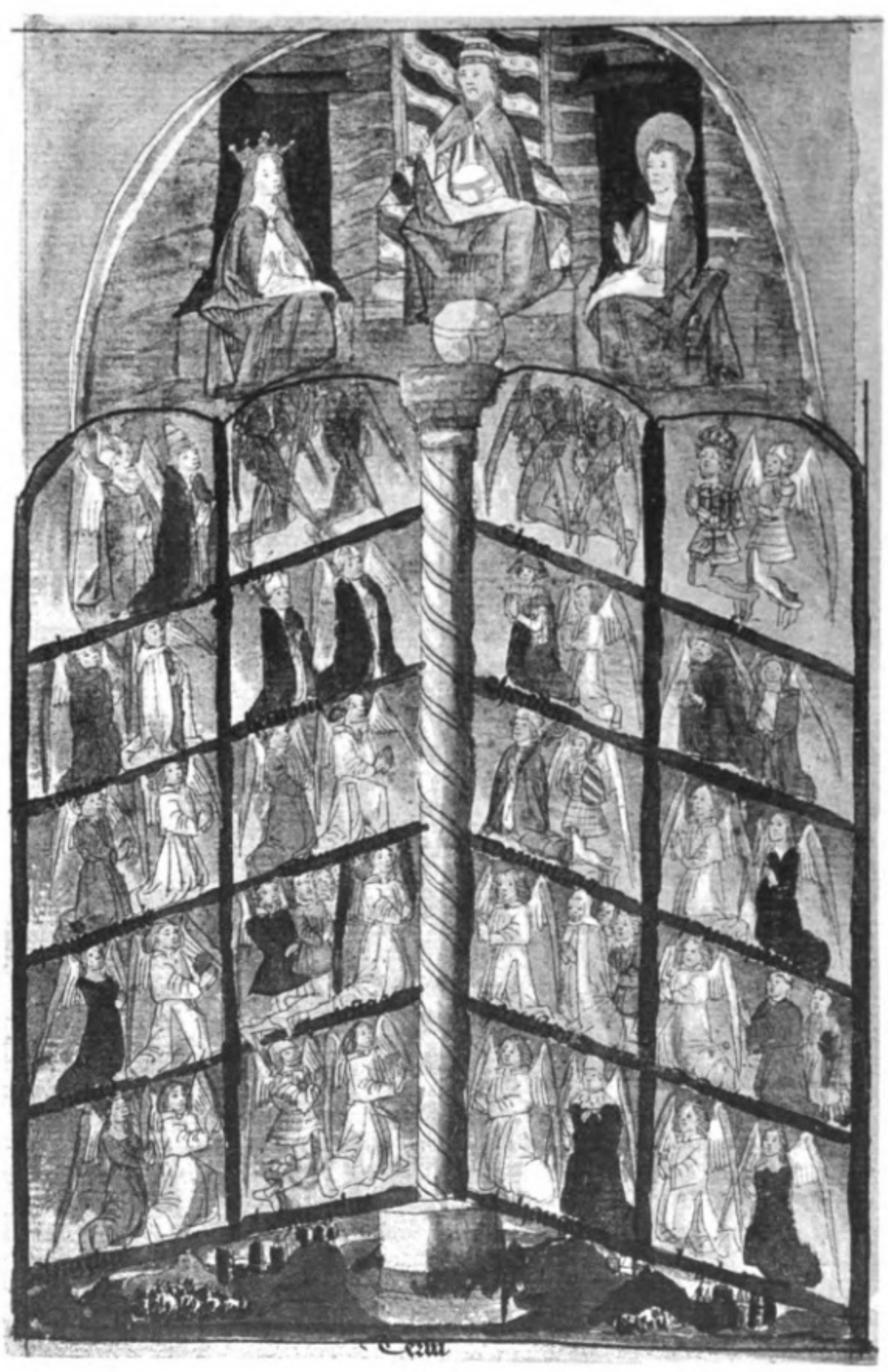
Handschrift St-Omer 184

Der Fall der abtrünnigen Engel

Kain tötet Abel mit einem Eselskinnbacken

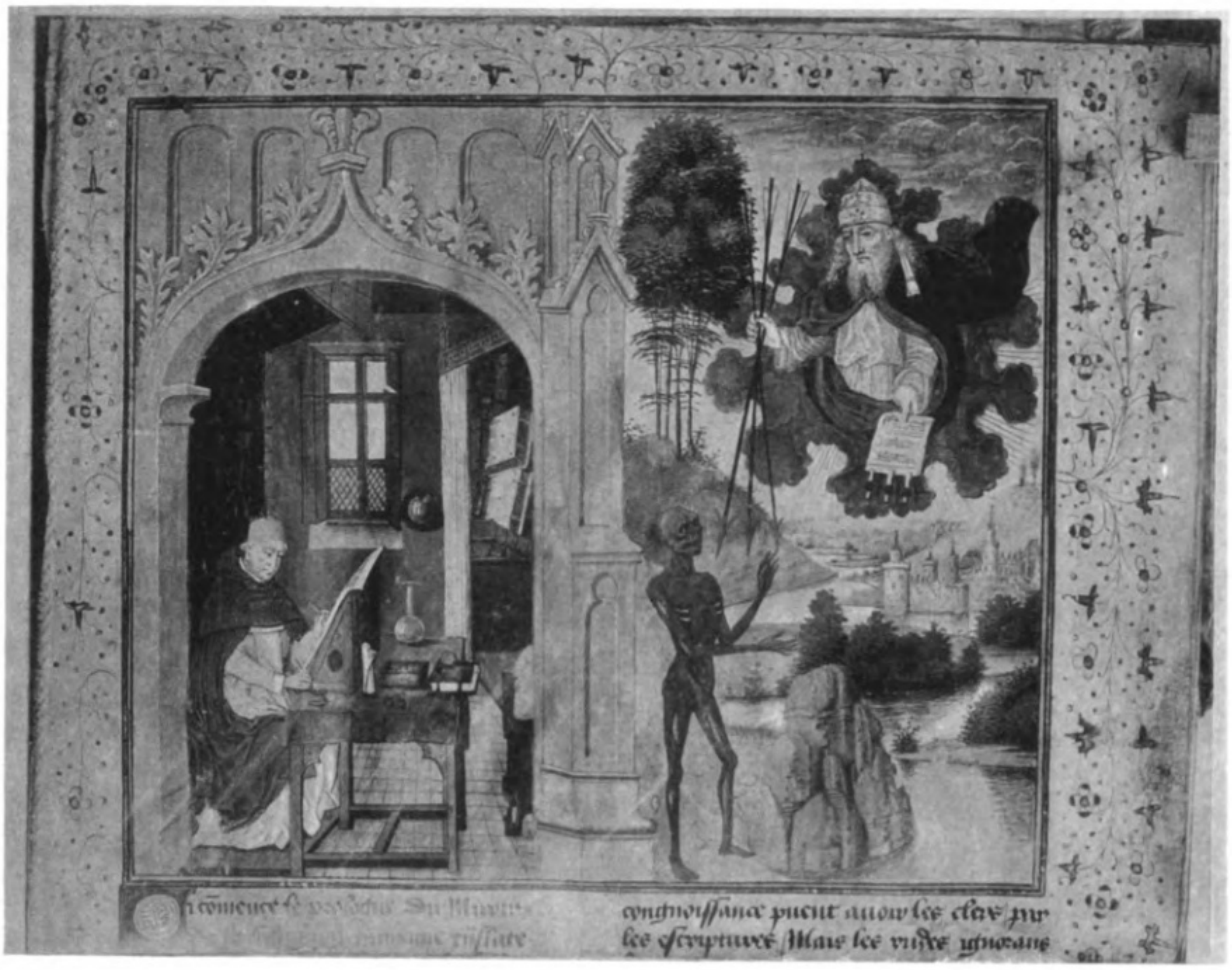
Die neun Ordnungen der Engel

Die Reise nach dem Stern

Schmerz Jakobs und Rahels, da man den blutigen Rock Josephs bringt

Pariser Handschrift, Bibl. Nat., fr. 6275

I, 1

I, 2

I, 3

I, 4

II, 1

II, 2

II, 3

II, 4

III, 1

III, 2

III, 3

III, 4

IV, 1

IV, 2

IV, 3

IV, 4

V, 1

V, 2

V, 3

V, 4

VI, 1

VI, 2

VI, 3

VI, 4

VII, 1

VII, 2

VII, 3

VII, 4

VIII, 1

VIII, 2

VIII, 3

VIII, 4

IX, 1

IX, 2

IX, 3

IX, 4

X, 1

X, 2

X, 3

X, 4

XI, 1

XI, 2

XI, 3

XI, 4

XII, 1

XII, 2

XII, 3

XII, 4

XIII, 1

XIII, 2

XIII, 3

XIII, 4

XIV, 1

XIV, 2

XIV, 3

XIV, 4

XV, 1

XV, 2

XV, 3

XV, 4

XVI, 1

XVI, 2

XVI, 3

XVI, 4

XVII, 1

XVII, 2

XVII, 3

XVII, 4

XVIII, 1

XVIII, 2

XVIII, 3

XVIII, 4

XIX, 1

XIX, 2

XIX, 3

XIX, 4

XX, 1

XX, 2

XX, 3

XX, 4

XXI, 1

XXI, 2

XXI, 3

XXI, 4

XXII, 1

XXII, 2

XXII, 3

XXII, 4

XXIII, 1

XXIII, 2

XXIII, 3

XXIII, 4

XXIV, 1

XXIV, 2

XXIV, 3

XXIV, 4

Pariser Handschrift, Bibl. Nat., fr. 6275

chapter numbers

XXVI ~~XXV~~, 1

XXV, 2

XXV, 3

XXV, 4

XXVI, 1

XXVI, 2

XXVI, 3

XXVI, 4

XXVII, 1

XXVII, 2

XXVII, 3

XXVII, 4

XXVIII, 1

XXVIII, 2

XXVIII, 3

XXVIII, 4

XXIX, 1

XXIX, 2

XXIX, 3

XXIX, 4

XXX, 1

XXX, 2

XXX, 3

XXX, 4

XXXI, 1

XXXI, 2

XXXI, 3

XXXI, 4

XXXII, 1

XXXII, 2

XXXII, 3

XXXII, 4

XXXIII, 1

XXXIII, 2

XXXIII, 3

XXXIII, 4

XXXIV, 1

XXXIV, 2

XXXIV, 3

XXXIV, 4

XXXV, 1

XXXV, 2

XXXV, 3

XXXV, 4

XXXVI, 1

XXXVI, 2

XXXVI, 3

XXXVI, 4

Pariser Handschrift, Bibl. Nat., fr. 6275

XXXVII, 1

XXXVII, 2

XXXVII, 3

XXXVII, 4

XXXVIII, 1

XXXVIII, 2

XXXVIII, 3

XXXVIII, 4

XXXIX, 1

XXXIX, 2

XXXIX, 3

XXXIX, 4

XL, 1

XL, 2

XL, 3

XL, 4

XLI, 1

XLI, 2

XLI, 3

XLI, 4

XLII, 1

XLII, 2

XLII, 3

XLII, 4

XLIII, 1

XLIII, 2

XLIII, 3

XLIII, 4

XLIII, 5

XLIII, 6

XLIII, 7

XLIII, 8

XLIV, 1

XLIV, 2

XLIV, 3

XLIV, 4

XLIV, 5

XLIV, 6

XLIV, 7

XLIV, 8

XLV, 1

XLV, 2

XLV, 3

XLV, 4

XLV, 5

XLV, 6

XLV, 7

XLV, 8

Die ihre Brüste zeigende Jungfrau I

Das jüngste Gericht, von J. Provost, von Brügge

Stich von Edgard van Panderem
nach Rubens

Gemalde von Rubens
Museum zu Brüssel

Blatt aus den *Très belles Heures*

Freskomalerei (S. Sebastian) zu S. Gimignano

Gemälde im Museum zu Nürnberg (1492)

Blatt aus den *Grandes Heures* von A. Vérard

Epitaphbild von Ulrich Schwarz (1506)

Gemälde aus der Nürnberger Schule (um 1530)

Das Passahlamm

Der Mannaregen

Überreste eines Altaraufsatzes (?), von KASPAR YSEMANN (Kunstsammlung zu Basel)

Die Grausamkeit Tomyris

Kopie aus dem xv. Jahrhundert nach dem *Meister von Mérode* (Museum zu Berlin)

Die Jungfrau, die Cypresse und die blühende Rebe haltend

Paris, Ms. Arsenal, lat. 593

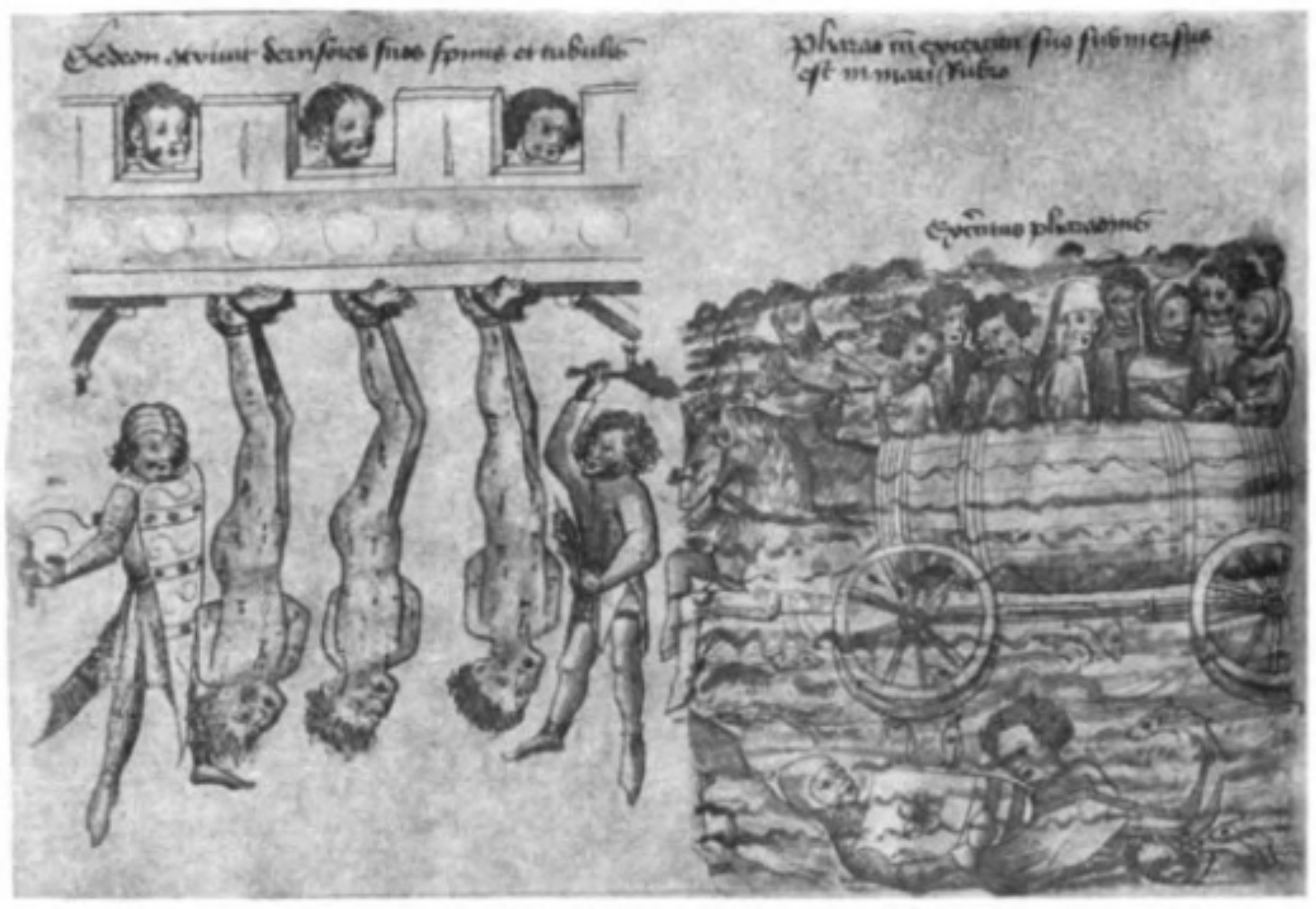
Paris, Bibl. Nat., fr. 6275

München, clm 3003

Wolfenbüttler Handschrift, 5. 2. Aug. 4

Gideon züchtigt seine Feinde — Pharaos Untergang im Roten Meer

Das Gastmahl des Assuerus — Das Gastmahl der Kinder Hiobs

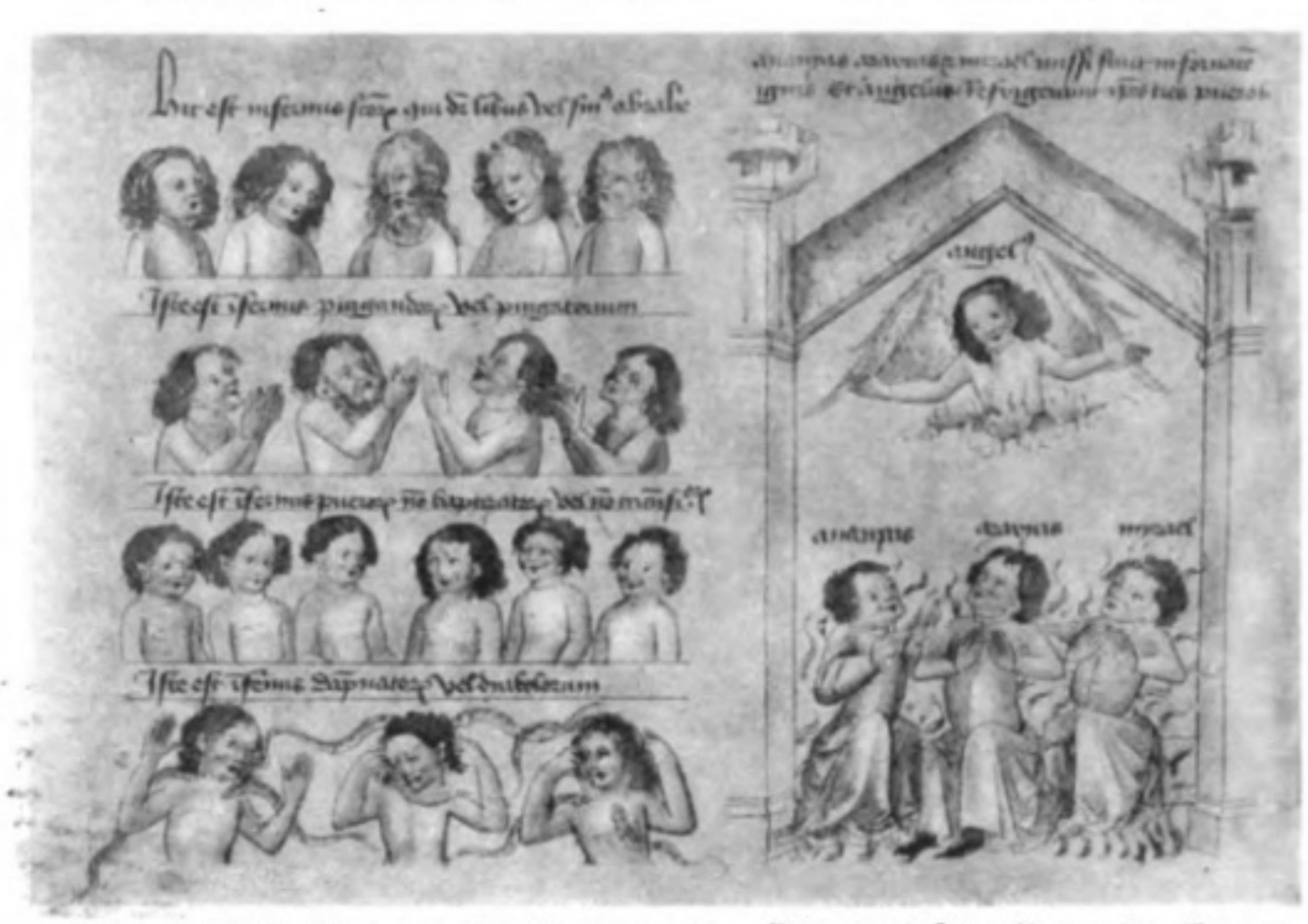
Maria beschützt die Sünder — Tarbis verteidigt die Stadt Saba

Die Herabkunft des heil. Geistes — Der Turm zu Babel

Christus am Kreuz — Der Traum des Nabukadnezar (der Baum)

Die vier Abteilungen der Unterwelt — Die drei Jünglinge im Feuerofen

Die Ankündigung der Geburt Marias — Der Traum des Astyages

Die Geburt Marias — Die Wurzel Jesse